

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

I FÆDRES SPOR

VED

BERNHARD HANSEN

DANSK SKOLEFORENING

FLENSBORG

1920 . 5. MAJ . 1945

JUL. GJELLERUPS FORLAG, KØBENHAVN . 1945

Hagbard og Signe (ophængt som 3 Enkeltbilleder i Duborg-Skolens Festsal).
 Duborg-Skolen ejer 11 store farvelagte Kartoner af Lorenz Frølich, alle med
 Motiver fra Danmarks Sagntid. — Skønnest af dem alle er Billedet om Hag-
 bard og Signe, der som en Trilogi er anbragt i Duborg-Skolens Festsal som
 en meget stemningsfuld Indfatning af Skolens Talerstol.

I FÆDRES SPOR

VED

BERNHARD HANSEN

BERETNING OM

25 AARS DANSK SKOLEVIRKSOMHED SAMT BIDRAG TIL
DANSK SKOLES HISTORIE I SYDSLESVIG

DANSK SKOLEFORENING

FLENSBORG

1920 . 5. MAJ . 1945

JUL. GJELLERUPS FORLAG
KØBENHAVN

1945

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
<i>Cornelius Hansen</i> : Forord	7
I. Beretning om 25 Aars Skolevirksomhed.	
<i>L. P. Christensen</i> : 25 Aars Byggearbejde	11
<i>Bernhard Hansen</i> : Midt i Børnenes Flok	47
<i>Gustav Lindstrøm</i> og <i>Niels Kjems</i> : Sydslesvigske Elever paa danske Ungdomsskoler	76
<i>D. Dirks</i> : Duborg-Skolens Tilblivelse og Udsmykning	83
<i>Peder Jensen</i> : Danske Lærere i Mellemslesvig gennem et kvart Aarhundrede	97
<i>Bernhard Hansen</i> : Skoleforeningens Funktionærer gennem 25 Aar	115
<i>E. Olesen</i> : Dansk Lærerforening, Flensborg, dens Or- ganisation og Virke	117
II. Bidrag til dansk Skoles Historie i Syd- slesvig.	
<i>Th. Madsen</i> : Dansk Skole i Sydslesvig mellem de to slesvigske Krige	125
<i>Niels Christensen</i> : Danske Skoler og dansk Undervis- ning i Flensborg efter 1864	145
III. »I skal ikke blive glemt«.	
<i>H. Jepsen Christensen</i> : Den danske Stats og Sønder- jydsk Skoleforenings Hjelpevirksomhed	157
<i>Holger Andersen</i> : Grænseforeningens Skolevirksom- hed i Sydslesvig	179
<i>Bernhard Hansen</i> : Vennernes Haandslag	199
<i>Bernhard Hansen</i> : Et Ord til sidst	213
<i>Bernhard Hansen</i> : Artiklernes Forfattere	215

Omslagstegningen er af *P. P. Friis*, Flensborg,
frit efter Lorenz Frølich's Komposition: Frejr saar sin Guldsæd
ud over Jorden.

Paa Omslagets Bagside: Duborg-Skolens Brønd (*P. P. Friis*).

FORORD

Det var i en bevæget Tid, Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn for 25 Aar siden blev stiftet. Krigen og Afstemningstiden havde sat mange nye Tanker i Bevægelse, der nu trods Skuffelsen søgte deres Udløsning i Handling. Mange, der før havde staaet ligegyldige over for det nationale, var blevet sig deres Danskhed bevidst. I § 113 i den nye tyske Rigsforfatning af 11. August 1919 var det blevet betonet, at Mindretallet ikke maatte hindres i sin frie folkelige Udvikling. Den flensborgske Magistrat havde i Marts 1920 bebudet Oprettelsen af en dansksproget Kommuneskole, og Berettigelsen, ja Nødvendigheden af Stiftelsen af en Dansk Skoleforening var ubestrideligt anerkendt ogsaa fra tysk Side. De ved Folkeafstemningen den 14. Marts 1920 afgivne 12,725 danske Stemmer talte et saa tydeligt Sprog, at det ikke kunde overhøres.

I de sidste Aartier før Verdenskrigen var det ene Slægtled efter det andet, baade af de gamle flensborgske Familier og af de nordfra tilflyttede, gaaet tabt for Danskheden, oftest fordi de havde været udelukket fra skolemæssig Oplæring i Dansk. Kun der, hvor Hjemmene var stærke nok til at give tilstrækkelig sjælelig Ballast, blev Ungdommen reddet for Danskheden. Maalet for Dansk Skoleforening maatte derfor være at hjælpe alle danske Forældre til at faa deres Børn i dansk Skole, og denne Opgave har da ogsaa i Aarene, der er gaaet, ved Siden af mange andre været den vigtigste. I det foreliggende Jubilæumsskrift, der er redigeret af Skoleforeningens nuværende Konsulent, Rektor Bernhard Hansen, vil der af en Række kyndige Mænd, der enten har været med i Skoleforeningens Arbejde eller har fulgt det med største Interesse og paa nært Hold, blive givet Beretning om Oprettelsen af Duborg-Skolen og Smaaskolerne paa Landet, om Arbejdet for en Forbedring af den kommunale Skole i Flensborg, om Hjælpen til

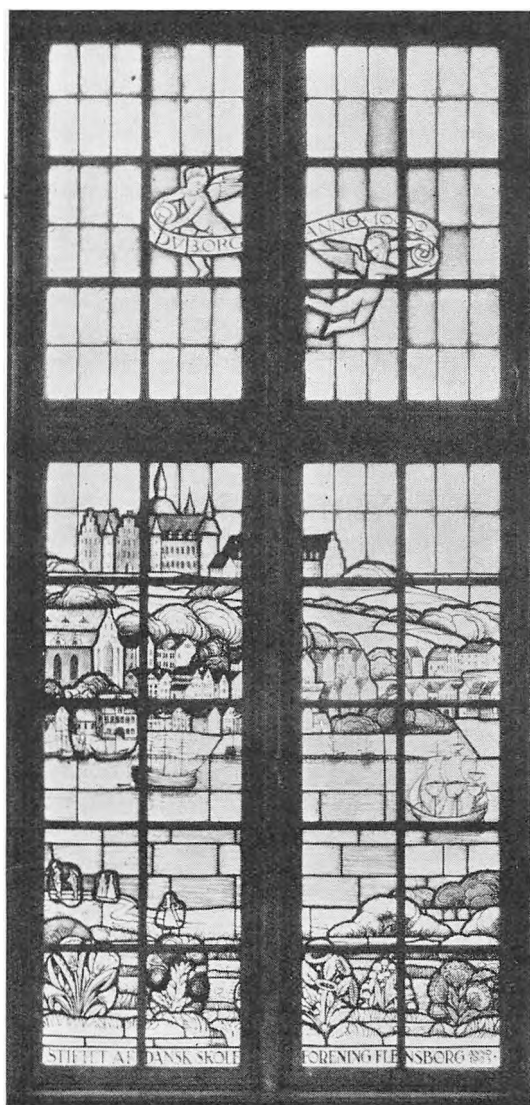
Ophold paa Høj-, Efter- og Fagskoler i Danmark og om andre Grene af Foreningens Virke. Der vil blive fortalt om de utallige Møder, der er holdt, om de mange Forhandlinger, der er ført baade med de tyske og danske Myndigheder, og der vil blive givet Beretning om det gode Samarbejde, der har fundet Sted mellem Skoleforeningen i Flensborg og de bevilgende Steder og Foreninger i Danmark. I disse Artikler vil Skoleforeningens og den danske Skoles Historie blive skildret med al den Glæde og Opmuntring, den har givet os, men ogsaa med al den Sorg og Skuffelse, som de nye Tider, og da især de sidste haarde Krigsaar, har bragt.

Ved det Aarsmøde, der blev afholdt paa Tiaarsdagen for Skoleforeningens Stiftelse, den 5. Maj 1930, kunde Skaberen af det dansk-sydlesvigske Skolevæsen, Rektor, Dr. Andr. Hanssen, udtale, at de første 10 Aar, der var gaaet, havde været en uafbrudt Arbejdsdag, men en Arbejdsdag med høj Himmel, og at meget var naaet; men at der stadig var nye Maal. Den tilstundende 25-Aarsdag vil være præget af de store, uerstattelige Tab, der er lidt. Netop mange af de unge Mænd, der er gaaet bort, skulde have været med i Marchen frem mod de nye Maal og Opgaver. Men Livsmodet er fremdeles til Stede, og Kærligheden til vort gamle Fædreland og Troen paa en god Fremtid for vor Sag er stadig, ikke mindst blandt de unge, fast og urokkelig.

Cornelius Hansen.

I.

BERETNING OM 25 AARS SKOLE-
VIRKSOMHED

Glasmaleri fra Duborg-Skolens Festsal
med Motiv fra Duborg Slot.

25 AARS BYGGEARBEJDE

STEN PAA STEN I REDELIG, SEJG STRÆBEN

En god Landsmand, der har søgt at forstaa Danskheden i Syd-slesvig til Bunds, udtalte engang de smukke Ord: »I denne Lilleverden i og omkring Flensborg møder vi igen noget af den Livets Treklang, som gør et Samfund sundt.«

Der tænkes herved paa det nationale, det kirkelige og det sociale Liv, som det har formet sig for disse Egnes danske Befolkning, og slige Tanker trængte sig frem paa den haarde Baggrund, at danske Landsmænd hernede gennem tre lange Aarhundreder — fra Reformationens Tid og indtil Trearskrigen — sprogligt og nationalt havde været Danmarks Stedbørn.

Her var altsaa noget at gøre godt igen.

Der blev gjort et Tilløb dertil mellem de slesvigske Krige. Hvorvidt Midler og Veje tog det rette Sigte paa Tarv og Maal, skal her ikke gaas nærmere ind paa. Men der blev foretaget et alvorligt Forsøg paa at give vor Landsdels gamle Modersmaal noget af den Plads, der tilkom det i Kirke og Skole. Det blev dog brat afbrudt i 1864; da fik Flensborgs danske Borgerskole Tilhold om at afvikle, og længe varede det ikke, før vort Sprog var forstummet i alle Skolestuer, ogsaa de private — indtil nye Synspunkter brød sig Vej efter Verdenskrigen 1914—18, og der viste sig Muligheder for Pleje af eget nationalt Liv og egne Aandsværdier.

EFTER VERDENSKRIGEN —

Men hvor stor var da den Befolkning, der endnu kunde skønnes at ville gøre Brug af det Tilbud, som skulde være Lønnen for saa lang Tids Troskab og Udholdenhed under Modgang og Skuffelser? Det er vanskeligt at nævne Tal. Et og andet danner dog et vist Holdepunkt. Ved Folkeafstemningen den 14. Marts 1920, der fandt Sted i Sydslesvigs nordlige Del, blev der afgivet 12,800 danske Stemmer, deraf i Flensborg By af den derboende stemmeberettigede Befolkning alene 7551 Stemmer (28 Procent). Det første i 1924 foretagne almindelige Valg — til politiske og kommunale Repræsentationer — efter Dragningen af den nye Grænse og paa et Tidspunkt, da mange Hundreder havde gjort Brug af

deres Ret til at optere for Danmark, medens kun et ganske lille Faatal af Landsmænd var flyttet nordfra herved — gav i det sydslesvigske Omraade et samlet dansk Stemmetal paa 6761 (over for det tyske Mindretals 7715 Stemmer i Nordslesvig ved Valget den 11. April 1924).

Hvad *Sproget* i Flensborg angaar, da opfører en officiel tysk Skolestatistik («Nachrichten über das Flensburger Volksschulwesen»), der kun omfatter Byens Folkeskoler, og ved hvilken de mindste Elever næppe alle kan være medregnet, for 1912—13: 747 dansktalende Børn (der specificeredes 419 som »kun dansk-« og 328 som »dansk- og tysktalende«), medens Antallet i Skoleaaret 1920—21 paa Grundlag af det af tyske Lærere leverede Materiale fastslaaes til 828. I dette Tal savnes, foruden en hel Del Smaa børn, de danske Elever, der besøgte tyske Forskoler og Byens højere Skoler.

Men i en Grænseby som Flensborg, hvor i lange Tider al dansk Undervisning har været udelukket, dækker Sprog og Sindelag naturligtvis ikke hinanden.

I 1920 blev det atter muligt at *oprette danske Skoler* i Flensborg By; for Landdistrikterne og flere sydlige Købstæders Vedkommende maatte der endnu gennemgaaes en længere Ventetid. En umiskendelig Hjemmel fandtes i § 113 i den tyske Rigsforfatning af 11. August 1919:

»Rigets fremmedsproglige Folkedele maa ikke ved Lovgivning og Forvaltning hindres i deres frie, folkeejendommelige Udvikling, navnlig ikke i Brugen af deres Modersmaal ved Undervisning, ved den indre Forvaltning eller ved Retsplejen.«

I samme Grundlovs § 148 bestemtes endvidere, at »der ved Undervisningen i offentlige Skoler skal tages Hensyn til, at anderledes tænkendes Følelser ikke saares«.

At man paa officielle Steder erkendte, at denne Grundlovs-Bestemmelse rummede en Ret for den danske Befolkning paa tysk Statsomraade, viste den Kendsgerning, at Skolemyndighederne i Flensborg allerede i Marts 1920, altsaa endnu før der forelaa en afsluttende Afgørelse i Grænsespørgsmaalet, under Henvisning til den nævnte § 113 forberedte Oprettelsen af en dansk Folkeskole i Byen. Foreløbig manglede imidlertid de nødvendige Bestemmelser til Lovens Udførelse. Det varede derfor meget længe, inden de danske Sydslesvigeres Skolespørgsmaal faldt nogenlunde i Leje.

Paa dansk Side maatte man — modsat de tysksindede i Nordslesvig, der kunde bygge videre paa noget bestaaende — begynde *paa bar Bund*, og de danske Skolers Fødsel indlededes under Dønningerne fra det haarde Opgør i 1919—20, og mens Kampens Toner endnu Dag for Dag fra Flensborgs højeste Kirketaarn dirrede ud over vort Grænselands gamle Hovedby.

Et Tilbageblik over de forløbne 25 Aar viser, at de Danske, der fik med Skabelsen af et dansk Skolevæsen i Sydslesvig at gøre, maatte ind paa en lang og ofte trang Forhandlingernes Vej. Det giver tillige et tydeligt Indtryk af, at der blev handlet med Om-tanke: i fuld Forstaaelse med sagkyndige og forstaaende Kredse i Moderlandet og samtidig under Varetagelse af en loyal Linje over for de tyske Myndigheder; man nødtes efterhaanden til at søge op til de højeste Steder, men fastholdt hele Tiden den korrekte Instansvej.

* * *

Den 26. Marts 1920 søger den flensborgske Skoledeputation paa et Byraadsmøde Bemyndigelse til at paabegynde Forberedelser til Oprettelsen af *en Folkeskole for det danske Mindretal*. Ingen i Byens Raad gør Indvendinger, og to Dage senere (28. Marts) opfordrer Magistratens Skoleafdeling ved en Kundgørelse i Bladene til inden 15. April at anmelde Børn, der ønskes optaget i denne Skole. »Der kommer kun Børn i Betragtning, som har *dansk Modersmaal*, og som for Tiden besøger Borgerskolen eller nu bliver skolepligtige.«

Alene Vilkaaret »dansk Modersmaal« giver Anledning til ubehagelige Mellemspil; der meldes om mange Klager over, at man har afvist danske Elever. Det er de tyske Overlærere, der tager imod Anmeldelserne. Sidst i Juni fremsættes imidlertid en ny Opfordring til at melde sig til dansk Skole, denne Gang med en anden Forklaring:

„Det staar Forældrene fuldstændig frit, om de vil lade deres Børn besøge den danske eller den tyske Skole. I den danske Skole taler Lærere og Elever i Regelen kun Dansk. Hele Undervisningen gives paa Dansk. Tysk læres kun som fremmed Sprog, nemlig i nogle Timer om Ugen. I alle tyske Skoler gives fra 1. Oktober d. A. to Timer om Ugen Undervisning i det danske Sprog. Deltagelsen er frivillig.“*)

I Mellemtiden er der oprettet en dansk Skoleforening, der straks søger at faa Haand i Hanke med Skolesagens Udvikling. Efter Opfordring fra en Kreds af danske Forældre holdes der *Onsdag den 5. Maj 1920*, Klokker 8 Aften, et konstituerende Møde i Borgerforeningen, ved hvilket en talrig Forsamling enstemmigt vedtager at oprette

»DANSK SKOLEFORENING FOR FLENSBORG OG OMEGN«

med det Formaal at »fremme dansk Aandskultur og Skoleundervisning«. Man vælger straks en Bestyrelse paa fem Medlemmer,

*) Der melder sig straks et stort Antal Deltagere til denne Undervisning i tyske Kommuneskoler, men da det viser sig, at disse frivillige Timer ligger uden for Skoletiden, falder de allerfleste hurtigt fra. I Skoleaaret 1931-32 opgives de helt af Mangel paa Deltagelse. I den flensborgske Latinskole gives der ogsaa i en Aarrække nogle frivillige Dansktimer; ogsaa de bliver helt ophævet i Trediveerne. Derefter er der kun et lille Hold tilbage i den kommunale Over-Realskole.

Skoleforeningens Bestyrelse 1927.

Omkring Bordet fra venstre: Cornelius Hansen, L. P. Christensen, Fru Kirsten Simonsen, R. Andersen og Chr. Bøvad. Staaende Dr. Andr. Hanssen.

der selv ud af deres egen Midte udpeger Formand, Næstformand og Kasserer; den faar følgende Sammensætning: Arkitekt *Andr. Dall* (Formand), Redaktør *J. Bogensee* (Næstformand), Fru *Kirsten Simonsen* (Kasserer), Lærer *M. F. Lange* (Sekretær) og Bankdirektør *P. Thomsen*. Endvidere vælges tre Stedfortrædere: Lærer emer. *N. Hansen*, Faktor *L. K. Lausten* og Arbejdsformand *H. Hansen*, samt to Revisorer: Gartner *C. P. Jacobsen* og Købmand *H. Maibøll*.

Den nye Forening tager straks fat paa Arbejdet. Foruden selve Skolespørgsmaalet er der mange Ting, der trænger sig paa: Danskursus for Børn og voksne, Ferieophold nordpaa for danske Børn, Bogudlaan, Tilvejebringelse af de nødvendige Midler og adskilligt andet. I et Bestyrelsesmøde den 20. Maj, ved hvilket Rektor *J. M. Hertz* fra Sønderborg er til Stede som Raadgiver, drøftes blandt andet Planen om Oprettelse af en *Privatskole for Børn i 10—15 Aars-Alderen*. I Rigsforfatningens § 147 findes følgende Bestemmelse, man kan støtte sig til:

»*Private Skoler, der skal erstatte offentlige Skoler, maa have Tilladelse af Staten, og de staar under Landets Love. Tilladelsen gives, naar Privatskolen med Hensyn til Undervisningsmaal og Indretning samt Lærernes videnskabelige Uddannelse ikke staar tilbage for de offentlige Skoler, og der ikke fremmes en Sondring af Eleverne efter Forældrenes Formuesforhold. Tilladelsen skal nægtes, naar Lærerkrafternes økonomiske og retslige Stilling ikke er tilstrækkelig sikret.*

Private Folkeskoler tillades kun, naar der for et Mindretal af Forældre (»eine Minderheit von Erziehungsberech-

Motiv fra Flensborg Havn. Duborg-Skolen ses paa Banken bag Havnen yderst til højre.

tigten«), hvis Vilje man ifølge § 146, 2. Stk., skal tage Hensyn til, i den paagældende Kommune ikke findes nogen offentlig Folkeskole af dets (religiøse) Bekendelse eller Verdensanskuelse, eller naar Undervisningsforvaltningen erkender en særlig pædagogisk Interesse.«

Private Skoler skal være organiseret saaledes, at de med Hensyn til Fag og Timetal gaar videre end Folkeskolen. Kravet i saa Henseende bliver af de tyske Skolemyndigheder til at begynde med holdt i Højde med dansk Realskole.

Dansk Skoleforenings første Opgave er naturligvis i det hele taget at hjælpe danske Forældre med at faa de Børn, som ønskes undervist paa Dansk, i dansk Skole. Man har straks sin Opmærksomhed henvendt paa den bebudede Kommuneskole, samtidig med, at man forbereder Oprettelsen af en dansk Privatskole. Under 18. Maj udbeder Skoleforeningen sig af Magistraten Oplysning om, i hvilket Omfang den paatænkte danske Skole agtes gennemført. Der svares kort (14. Juni), at Forarbejderne er i fuld Gang; man vil »gaa til Værks saa hurtigt som muligt«. Paa en Klage over, at de Børn, der er anmeldt til dansk Skole, maa lide ilde i de tyske Skoler, hvor de endnu gaar, svarer Skoleraad Lorenz (23. Juni), at han har givet Lærerne »Tilhold om med Bestemthed at modvirke Tvistigheder og Drillerier blandt Børnene«.

Men samtidig har Skoleforeningen været optaget af mange andre Krav. Man henvender sig til en Ferierejsekomité i Køben-

havn vedrørende danske Skolebørns Ferieophold Nord for Grænsen og til Flensborg-Samfundet, der paa det Tidspunkt er tænkt som en Central for Tilvejebringelsen af Midler til Arbejdet; der foretages Skridt til Oprettelsen af en Børnehave (med Frøken *Arnstrøm* som Leder), og der skal ydes Hjælp til unge Mellem- og Sydslesvigere, der ønsker et Ophold paa en dansk Efter-, Høj- eller Landbrugsskole.

Sidst i Juli svarer man Foreningen »Slesvig«, der har ønsket udførlige Oplysninger om de Midler, som udkræves til Skoleforeningens Virksomhed, at denne agtes udvidet meget betydeligt og endnu ikke kan overses. Lige forinden har Bestyrelsen vedtaget at lade Formanden og Næstformanden rejse til København til en Konference med Regeringen; man har bedt Landstingsmand *H. Jepsen Christensen* tage med, og ogsaa cand. theol. *Holger Andersen* vil være til Stede.

Medens man søger at gøre sin Indflydelse gældende i Kommuneskole-Sagen, fremmes Planerne om en højere Privatskole mest muligt. Den 8. September vedtager Bestyrelsen at oprette en Realskole uden de fire Forklasser. Spørgsmaalet om Forskolen udskydes indtil videre. Der nedsættes et Realskole-Udvalg, i hvilket ogsaa Skolens Leder og Skolekonsulenten skal have Sæde (foreløbig assisterer Rektor Hertz og Amtsskolekonsulent *N. J. Nielsen*). Redaktør *J. Bogensee* vælges til Leder af Skolen.

Paa et Forældremøde den 14. September i Borgerforeningen vedtages en sidste Paamindelse til Myndighederne, der endnu ikke har givet fyldestgørende Svar vedrørende Kommuneskolen. Man vil vente endnu i 8 Dage, inden der foretages Skridt paa højere Sted. Kort forinden (under 31. August) har Skoleforeningen indsendt en bestemt Indsigelse imod, at man vil lade over 420 Anmeldelser, som Foreningen har overrakt den 3. Juli, og en Del senere indløbne uænset, idet man foregiver, at de er kommet for sent. Der kræves ogsaa oprettet *en dansk Skole i den sydlige Del af Byen*. Efter et Byraadsmøde den 29. September gives der Skoleforeningen Meddelelse om, at der, som forberedt, vil blive aabnet en dansk Skole til 1. Oktober; der vil »senere blive truffet Bestemmelse, om Skolen skal udvides«, og om der skal indrettes en dansk Skole ogsaa i den sydlige Bydel.

DEN DANSKE KOMMUNESKOLE

aabnes efter Høstferien, den 16. Oktober 1920, med 239 Elever, fordelte paa fem Klasser. De første Aargange har uden videre faaet Lov til at komme i Skolen; men af de øvrige er fire Hundrede blevet underkastet en Sprogprøve ved en Kommission, hvori to tysksindede Skolemænd har Sæde: Medlem af Byraad og Skoledeputation *Th. Pløen* og Overlærer *H. Schmidt* (foruden Overlærer *J. Terkelsen* og Førstelærer *M. D. Simonsen*). Børnene skal prøves,

Flensborg i Illumination ved Byens 650 Aars Jubilæum 30. 12. 1934. Duborg-Skolen yderst til højre.

om de kan Dansk, skønt de aldrig har haft Lejlighed til at lære Sproget. Adskillige Forældre oplever, at nogle af deres Børn findes egnede til Optagelse, medens andre i samme Søkendeflok vises tilbage. — I Februar 1921 holdes en ny Prøve over 295 anmeldte Børn. Hr. Pløen er Formand for Kommissionen, der nu i øvrigt bestaar af Skolens Lærere, og 83 slipper igennem Skærsilden; der maa derefter til 1. April indrettes to nye Klasser.

Til Lokaler for »Volksschule mit dänischer Unterrichtssprache« har man valgt en Skolebygning i den udstrakte Bys nordligste Ud-kant (Skolegyde 4); de smaa Elever fra Jørgensby-Siden, for ikke at tale om endnu længere borte liggende Kvarterer, har det meste af en Times Gang til Skolen. Man mener foreløbig heller ikke at kunne afse særlige Skolestuer til en dansk Skole; Børnene undervises derfor skiftevis med en tysk Skoles Elever, Formiddag og Eftermiddag. (Først efter to Aars Forløb, efter gentagne Henvendelser fra det i Henhold til en almindelig prøjsisk Ministerialforordning valgte Forældreraad, faar Skolen den paagældende Bygning overladt til Enebrug.)

Skolen ledes til at begynde med af en dansksindet Skolemand, *M. D. Simonsen*, der er stærkt og virksomt optaget af den vanskelige Opgave; men han falder allerede efter et halvt Aars Forløb for Aldersgrænsen og afløses da af *A. Chr. N. Burgwald*, der til at begynde med bliver Førstelærer (»Hauptlehrer«), fra 1. Oktober 1927 Overlærer (»Rektor«). Ogsaa sidstnævnte viser god Vilje til under de givne Vilkaar at faa det bedst mulige ud af det.

Forældreraadet ved Skolen, der vælges ved hemmelig Afstemning, bestaar af et Medlem for hver 50 Elever; dets Virksomhed er udelukkende af raadgivende Art. Det har ingen Indflydelse paa Udnævnelsen af Lærere. Det første Forældreraad (Formand: Økonom Chr. Bøvad, Sekretær: Redaktør L. P. Christensen) faar imidlertid foruden de løbende Anliggender mangt og meget at tage sig af. Det fremsætter Krav om mere tysk Undervisning: i en Grænseby er det aldeles nødvendigt, at Børnene »ved Siden af en grundig Oplæring i deres eget Sprog opnaar tilstrækkelig Uddannelse i mundtlig og skriftlig Brug af Tysk«; men det vil ikke være muligt at give dem 2 tyske Timer om Ugen i den øverste Klasse. Skoleraad Lorenz staar imidlertid til at begynde med paa det Standpunkt, at »den tyske Folkeskole kun kender eet Sprog: Tysk, den danske Folkeskole kun eet: Dansk«. Gentagne Drøftelser munder ud i, at man foreløbig lader Undervisningen i Naturfagene i de mellemste og øverste Klasser foregaa paa Tysk. Ogsaa Bøgerne giver Anledning til særlige Skridt; Lærerne har ikke tilstrækkelige og gode Bøger til Brug ved Undervisningen.

Men der er ogsaa Klager af ganske anden Art. Forældreraadet finder saaledes Anledning til at udtale en bestemt Forventning om, at Islænderen Dr. Gudbrandur Jonsson, der er blevet ansat ved Skolen i dens første Aar, øjeblikkelig fjernes fra Skolen. Efter at der er indledet en Undersøgelse, erklærer Skoleraad Lorenz, at der ikke er ført Bevis for de rejste Sigtelser, men ogsaa han finder Dr. Jonsson uegnet til at virke ved Skolen.

Kommuneskolen er blevet aabnet med 239 Elever, men der er anmeldt mange, mange flere. (Under 13. November bekræfter Skoledeputationen at have modtaget 980 »senere indløbne« Anmeldelser: den 18. April 112, den 16. August 28, den 3. Juli 407, den 4. Oktober 260 og den 12. November 173.) Da der stadig indløber nye, beder Skoleforeningen om til 1. April ikke alene at oprette en Skole til i Flensborgs sydlige Del, men ogsaa *en tredje i Byens Midte*; man anmoder om at paaskynde Sagen det mest mulige, men faar foreløbig intet Svar.

*

Den 6. December 1920 har Dansk Skoleforening i en Henvendelse til Regeringspræsidenten i Slesvig skriftligt gjort Rede for hele Forholdet. Under 13. Januar 1921 rettes til Regeringspræsidenten en Bøn om endelig at oplyse de saa længe ventende Forældre om, hvorvidt der til 1. April kan regnes med to danske Skoler til. Man minder om Forholdene Nord for Grænsen. »I Nord-slesvig har Skolespørgsmaalet allerede i lang Tid været løst tilfredsstillende, hvad offentlige Udtalelser af de tyske Repræsentanter i Haderslev og nu ogsaa i Sønderborg er et Bevis paa.« Den 19. Januar kommer et Svar: »Afgørelsen i Sagen paahviler Mi-

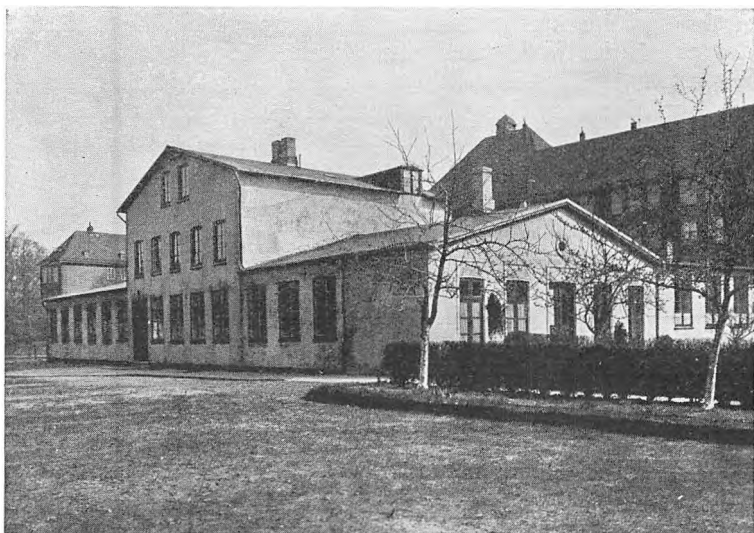
nisteren for Videnskab, Kunst og Folkeoplysning. Saa snart den foreligger, vil der følge yderligere Efterretning.«

Efter telegrafisk Anmodning derom opnaar Repræsentanter for Dansk Skoleforening den 19. Februar Adgang til en mundtlig Forhandling i det prøjsiske Kultusministerium; de stiller her det bestemte Spørgsmaal: Skal Forældrene i Flensborg og Mellemslesvig have Ret til at bestemme, i hvilken Skole de vil sende deres Børn, eller skal det være saaledes, som man nu haandhæver § 113, at Myndighederne bestemmer dette og spiller Formyndere for Forældrene? — Man opnaar Løfte om, at Regeringen vil sende Repræsentanter til Flensborg for at forhandle paa selve Stedet. Ved dette Møde (den 4. Marts 1921 paa Raadhuset i Flensborg) rejser Dansk Skoleforening Krav om de samme Rettigheder med Hensyn til Undervisningssprog og Indretning af Skoler, som ydes de tyske Forældre i Nordslesvig paa Grundlag af den danske Forordning af 17. Juli 1920:

Det er ene og alene Forældrene, der bestemmer, hvorvidt et Barn skal besøge en Skole med tysk eller dansk Undervisningssprog; paa Landet skal 20 Procent af Forældrene med mindst 10 skolepligtige Børn i et Skoleforbund have Ret til at forlange særlig Skoleundervisning med dansk Undervisningssprog; Myndighederne maa ikke hindre Indretning af Privatskoler og privat Undervisning. Den nye Ordning træder i Kraft straks, og de hidtil skete Anmeldelser til den danske Skole i Flensborg anerkendes som gyldige.

Kommissærerne fra Berlin har ikke Fuldmagt til at træffe Afgørelse. De anbefaler de danske Repræsentanter ikke at foretage yderligere Skridt. — Kun et lille Antal af de anmeldte har til Paaske faaet Adgang til den nu bestaaende Kommuneskole, og hos mange af de danske Forældre spores Tegn paa den Stemning, der kan opstaa, naar en Sag trækkes i Langdrag i det uendelige.

Under 19. Maj 1921 retter Dansk Skoleforening, hvis Ledelse nu er blevet udbygget paa et bredt Grundlag, en meget indtrængende Henvendelse til Departementschef Dr. *Kaestner* i det prøjsisk-tyske Kultusministerium, der personlig har ledet Forhandlingerne i Berlin og Flensborg. Som Svar indløber (26. Maj) et Telegram fra Kultusminister *Becker*, der oplyser, at ogsaa han ønsker en snarlig Afgørelse, og at der arbejdes eftertrykkeligt for at hidføre den. Saa venter man endnu et Fjerdingsaar. I August siger Skoleforeningen i en Skrivelse: »Vi vil og kan ikke længere rolig se paa en yderligere Forhaling. Hvis der ikke indtil 15. September foreligger et fyldestgørende Svar, der anerkender de indløbne Anmeldelser og straks tager Sigte paa Oprettelsen af en dansk Skole i Byens sydlige Del, maa der slaas ind paa andre Veje.« Den 15. September indløber et undvigende Svar: »Spørgsmaalet om Oprettelsen af danske Skoler i Tyskland forhandles for Tiden andensteds.«

Tivoli-Skolen, nu Chr. Paulsen-Hjemmet.

En Kreds af Forældre, der trods den lange Ventetid ønsker dansk Skolegang for deres Børn, men ikke kan faa dem optaget i den eneste danske Kommuneskole, gaar over til at erklære »Skolestrejke«, idet de beholder Børnene hjemme; i enkelte Tilfælde bliver de afhentet af Politiet. Der viser sig saa kun den Udvej at indrette Privatundervisning for dem. Med Støtte nordfra indrettes i den saakaldte Tivoli-Bygning ved Stuhrs Allé 6 Klasseværelser, Gymnastiksal o. s. v., hvori der kan drives en Afdeling af den bestaaende danske Privatskole, altsaa med udvidet Læseplan. (Baade de stedlige Skolemyndigheder og Regeringen i Slesvig har afvist et Andragende om Tilladelse til at oprette en privat dansk *Mellemskole* med den Begrundelse, at der ikke foreligger Trang til en saadan.) I Skrivelse af 13. December 1923 meddeler Kreds-skoleinspektøren i Flensborg imidlertid, at Myndighederne i Slesvig kræver »Tivoli-Skolen« rømmet til 1. April 1924, idet man venter, at Duborg-Skolen saa vil være færdig og derefter skal optage *alle* Privatskole-Elever. Dansk Skoleforening svarer, at Duborg-Skolen ikke er færdig, og at Børnetallet i de to Afdelinger ikke kan rummes i den. Der afsendes en Protest til Slesvig, underskrevet af 133 Forældre, og foretages fornyede skriftlige og mundtlige Henvendelser.

Den 7. Februar 1924 fører Udsendinge fra Forældrene og Bestyrelsen for Dansk Skoleforening en lang Forhandling med Repræsentanter for Regeringen i Slesvig. Den ledes af den stedfortrædende Regeringspræsident, Overregeringsraad Dr. *Abegg*, og

blandt de tilstedeværende er Chefen for Skoleafdelingen. Overregeringsraad Dr. *Fleck*. Som et Resultat af denne Forhandling stilles der til Magistraten i Flensborg et Andragende om til 1. April 1924 at oprette en ny dansk Kommuneskole i Byens sydlige Del, til hvilken der skal være Adgang for de Børn fra Privatskole-Afdelingen ved Stuhrs Allé, der ikke bestaar en Optagelsesprøve paa den egentlige danske Privatskole (Duborg-Skolen), endvidere for de Børn i Alderen fra 6 til 10 Aar, der efter en offentlig Opfordring anmeldes til dansk Folkeskole-Undervisning, samt foruden de 6-aarige ogsaa de 10—11-aarige Børn, som hvert Aar anmeldes til den danske Realskole, men ikke bestaar Optagelsesprøven.

I en ny Henvendelse til den flensborgske Magistrat (10. Marts) fremhæves »Nødvendigheden af, at man i en dansk Folkeskole i den sydlige Bydel optager de Elever i Alderen fra 6 til 10 Aar, som efter en offentlig Opfordring anmeldes til en saadan Skole«. Man beder Magistraten »gentagende og eftertrykkeligt i *fuldt* Omfang bevilge vort Andragende, der genspejler Forældrenes væsentligste Ønsker og Krav, saa der omsider skabes Ro og taalelige Forhold i denne Sag«.

Endnu senere har Medlemmer af Skoleforeningens Bestyrelse en Samtale med Overborgmester Dr. Todsén, der giver Udsigt til, at det danske Andragende »i Hovedsagen vil blive efterkommet«.

Resultatet af alle disse Forhandlinger bliver, at de flensborgske Skolemyndigheder i Foraaret 1924 i Stedet for at oprette en ny Skole i den sydlige Bydel, til hvilken danske Forældre uhindret kan anmelde deres Børn, lægger to Klasser op i en Skolestue ved St. Hans Kirkeplads. Det sker, efter at man i Henhold til de almindelige Sparebestræbelser har formindsket Antallet af Klasser i den bestaaende danske Kommuneskole fra syv til seks. Ingen nye Elever faar Adgang til disse to Klasser, hvor der maa undervises Børn i alle Aldre, fra 6 til 15 Aar.

Der maa i Flensborg kun eksistere een dansk Privatskole og een dansk Kommuneskole. I disse Skoler maa der kun optages Børn, hvis Fader eller Moder er født i 2. Afstemningszone eller i Danmark; Børn af dansksindede Forældre, som er født i Slesvig Syd for denne Zone, skal, selv om de tilhører gamle slesvigske Familier, ikke regnes til det danske Mindretal. Tilmeldelse kan kun ske een Gang, naar Børnene bliver skolepligtige, og vel at mærke paa en eneste af Myndighederne bestemt Dag.

*

Saadan former sig i korte Træk første Kapitel af den danske Kommuneskoles Historie.

Fra *Klus*, der formelt hører til Flensborg, men er en særligt beliggende Bebyggelse Nord for Byen, har 40 Forældre, der repræsenterer 77 skolepligtige Børn, i November 1920 indsendt An-

dragende om en dansk Afdeling ved den bestaaende Skole; det foreligger der ikke noget Svar paa. Samtidig har den danske Befolkning i *Harreslev* Kommune rejst Krav om Indretning af delvis dansk Undervisning ved den derværende offentlige Skole; det er imidlertid blevet nedstemt, idet man har tilbudt at give 4 danske Sprogtimer ugentlig uden for Skoletiden, og saaledes, at Kommunen kun delvis overtager Udgiften. Der indsendes en Protest til Regeringen i Slesvig, underskrevet af 168 Forældre og Foreningsmedlemmer med 128 Børn. Men de forskellige Skridt fører ikke til noget. Man gør saa Forsøg paa at faa indrettet en dansk Privatskole; af Kredsskoleinspektør *Grøndahls* Svar fremgaar imidlertid, at en saadan maa formes som en Realskole, hvad der naturligvis ikke kan gennemføres. Da man derefter paa ny og gentagne Gange fordrer Oprettelsen af en dansk Kommuneskole, og Sagen i September forelægges Kommuneraadet, udsættes Behandlingen med Henblik paa forestaaende Mindretals-Drøftelser i København.

DANSK PRIVATSKOLE I FLENSBORG

Samtidig med Oprettelsen og Udformningen af den danske Kommuneskole i Flensborg løber Arbejdet paa at faa skabt en god dansk Privatskole. Nødvendigheden heraf er givet alene ved det Forhold, at danske Børn ikke har Mulighed for at opnaa en højere Undervisning. Den tyske Rigsforfatnings § 146 bestemmer imidlertid, at »Mellemskole og højere Skole opbygges paa en for alle fælles Grundskole«. Heraf følger, at den private Skole kun kan optage Elever, efter at disse har gennemgaaet Grundskolen, det vil sige efter 4 Aars Skolegang (ved 10 Aars-Alderen).

Da til at begynde med kun en Del af de danske Børn faar Adgang til dansk Grundskole (Kommuneskolen), betyder dette, at en stor Del af Elevmaterialet til dansk Privatskole maa gennemgaa den tyske Grundskole og altsaa møder uden virkeligt Kendskab til Dansk. Baade Lederen og Lærerne ansættes af Dansk Skoleforening, Flensborg; men Myndighederne kræver, at enhver, der udøver Undervisningsvirksomhed, skal ansøge om Tilladelse hertil. Den danske Privatskoles Leder faar en »til enhver Tid genkaldelig« Koncession fra Regeringen i Slesvig, og Lærernes Undervisningstilladelse gives kun for eet Aar ad Gangen; den er igen Forudsætning for Opholdstilladelse, og denne atter et Vilkaar for at opnaa Indrejstilladelse.

I de første Aar foregaar Elevernes Optagelse ret uhindret (Elevantallet er i April 1921: 108, April 1922: 176, April 1923: 252). Men fra 1923 griber de stedlige Skolemyndigheder ind med *Optagelsesprøver*; man betegner saaledes 23 af 128 Elever, der har gennemgaaet Skolens Optagelsesprøve, som uegnede til en Realskoles Undervisning (desuden nægter man 53 Børn Adgang til Privatskolens anden Afdeling ved *Stuhrs Allé*). Til Skoleaaret 1924

er der til Realskolen indmeldt 150 Elever; ved Optagelsesprøven paa Skolen bestaar 96 af dem, og de faar Tilhold om at møde ved Skoleaarets Begyndelse. Men forinden faar Skolen fra Skoleraad Lorenz Meddelelse om, at Eleverne skal prøves paa ny — i Henhold til en almindelig ministeriel Forordning af 12. Marts 1924, der ikke tager Sigte paa særlige Mindretals-Forhold, — af en blandet Kommission af Lærere fra Realskolen og Kommuneskolen med Skoleraaden som Formand. Udfaldet af denne Prøve bliver, at kun 27 af 150 anmeldte Elever faar Adgang til Skolen, medens alle de andre vises tilbage til tyske Skoler (henholdsvis den danske Kommuneskole).

Følgen er nye Indsigelser fra Dansk Skoleforening. Særlige Enkeltheder vil fremgaa af et kort Overblik over Skolesagens Udvikling.

*

Den danske Privatskole har den første Tid Lokale i Flensborg-Samfundets Ejendom »Hjemmet«, Mariegade 20.

I et Møde den 26. Oktober 1920 vælges Skolebestyrer, cand. phil. *J. K. Petersen*, Hindholm, til Skolens Leder; han tiltræder sin Post til 1. November. Man er klar over, at der straks maa tænkes paa en Nybygning til Skolen, da de midlertidige Lokaler i »Hjemmet« hurtigt vil vise sig utilstrækkelige. Samtidig med, at man ansøger Regeringen i Slesvig om Koncession til en Realskole, rejser Skoleforeningens Næstformand og Skolebestyrer *J. K. Petersen* lige efter Nytaar til København for at søge bevilget de fornødne Midler. Redaktør *E. Christiansen*, der netop opholder sig derovre, anmodes derpaa om at træffe Aftale vedrørende Pengene og søge indledet en Drøftelse med Landstingsmand *H. Jepsen Christensen* om et Samarbejde i Skolesagen.

Man tager (10. Januar 1921) mod et Tilbud fra Sønderborg Statskole om en Foredragsrække for Skoleforeningens Kursusdeltagere og retter en Henvendelse til Rektor *A. J. West* om at holde en Serie Foredrag med Sønderjyllands Historie som Emne. Forfatterinden Fru *Marstrand* tilbyder et Instruktionskursus for danske Lærere Syd for Grænsen.

Den 7. Februar dannes et »Selskab med begrænset Hæftelse« (G. m. b. H.) med det Formaal at erhverve en smukt beliggende Byggegrund paa Duborg Banke mellem Kongegade og Riddergade. Her skal den nye danske Privatskole ligge. Man har raadført sig med Borgmester *Dr. E. Kaper* og Undervisningsinspektør *Dr. H. Bertelsen* i København vedrørende den finansielle Side af Sagen. Viceskolelederen *H. A. Svane* har skitseret et Forslag om Myndighedens Fordeling mellem forskellige Led i Skoleordningen. Der nedsættes (25. Februar) et Byggeudvalg, bestaaende af Grosserer *Cornelius Hansen*, Rektor *J. K. Petersen* og Murermester *M. Jensen* (senere tillige Købmand *N. Uldall* og Bankassistent *J. Wrang*); det

skal i Samraad med Bestyrelsen fastlægge de endelige Byggeplaner.

I Marts erklærer Arkitekt A. Dall, at han af forskellige Grunde nedlægger sit Mandat som Formand; Næstformanden, J. Bogensee, skal varetage Formandsposten indtil Generalforsamlingen. I samme Møde vedtages det at ansætte J. K. Petersen som Skolekonsulent, og det oplyses fra København, at der staar Midler til Raadighed til en Realskole-Bygning med fem Boliger.

Cornelius Hansen.

DANSK SKOLEFORENINGS BESTYRELSE

har saaledes et stort og ihærdigt Arbejde bag sig, da der i Foraaet 1921 udfoldes Bestræbelser for at hidføre en Nyordning af Foreningens *indre Organisation*. Paa et Medlemsmøde d. 7. April nedsættes et Udvalg, der skal fremkomme med et bestemt formuleret Forslag; det bestaar af tre Medlemmer af den hidtidige Bestyrelse, Realskolens og Kommuneskolens Forældreraad samt tre af Forsamlingen yderligere udpegede Medlemmer. Til Udvalgets Formand vælges Købmand N. N. Wind, til Sekretær

Redaktør L. P. Christensen. I et Møde den 15. April i Borgerforeningen godkendes enstemmigt følgende Udtalelse, der skal danne Grundlaget for det fremtidige Arbejde:

„Skolespørgsmaalet maa ordnes saaledes, at Løsningen saa vidt muligt tilfredsstiller alle, som uegennyttigt vil arbejde for det og kun vil Sagens Fremme. Alle andre Hensyn maa derfor træde tilbage, ligesom alle hidtil bestaaende Uoverensstemmelser hermed bortfalder.“

Det foreslaas at danne en hele Byen omfattende Organisation af Tillidsmænd, med een for hvert af de tyve Distrikter; endvidere skal den omfatte de to Forældreraad og tre Raadgivere. Et Forretningsudvalg skal bestaa af fem Medlemmer: Formand, Næstformand og Kasserer samt to uden særligt Hverv.

Omtrent samtidig hermed fratræder J. K. Petersen baade som Rektor og Skolekonsulent (der har ikke kunnet opnaas Koncession for ham), hvorefter Bestyrelsen opfordrer ham til at overtage en Lærerpøst ved Skolen.

Paa en Generalforsamling den 24. April vedtages enstemmigt de nye Vedtægter for Skoleforeningen; efter § 1 har Foreningen nu

som før til Formaal at »fremme dansk Aandskultur og Skoleundervisning«. Der vælges straks Tillidsmænd for 18 af de 20 Distrikter (i to Tilfælde sker der Udsættelse). Da Bestyrelsen derefter samles første Gang (7. Maj), vælges Gros-serer *Cornelius Hansen* enstemmigt til Formand i Forretningsudvalget. Næstformand bliver Økonom *Chr. Bøvad*t, Kasserer Købmand *N. N. Wind*, de to Medlemmer uden særligt Hverv Faktor *L. K. Lausten* og Redaktør *L. P. Christensen*. Til Raadgivere vælges Konsul *V. Neergaard-Møller* og den hidtilværende Leder af Kommuneskolen, *M. D. Simonsen*; den tredje Raadgiver skal udpeges af Realskolens Lærerkollegium. Der nedsættes straks en Række særlige Arbejdsudvalg. Forretningsudvalget i Forbindelse med Raadgiverne skal tage sig af Forhandlingerne med de tyske Myndigheder; de samles til Møde med korte Mellemlum.

V. Neergaard-Møller.

Den 26. Maj mødes Betyrelsen med det i Mellemtiden af det danske Statsministerium nedsatte Tremands-Udvalg: Landstingsmand *H. Jepsen Christensen*, Folketingsmand *Holger Andersen* og Amtsskolekonsulent *Nicolai Svendsen*. Til Stede er endvidere Viceskoleledirektør *H. A. Svane*, der gentagne Gange har deltaget i

Drøftelserne om Skoleforholdene. Man gennemgaar Skolesagens hele Udvikling og behandler som Hovedemne *den nye Privatskoles Form*. Der ønskes indrettet en *folkelig* Skole, som udelukker sociale Skel og ikke tager Hensyn til den enkeltes økonomiske Evner. Man er enig om, at *Realskole*-Formen i Øjeblikket er den bedste; men Spørgsmaalet om en Uddannelse ud over Real- eller Præliminæreksamen — altsaa til Studentereksamen — kan sættes paa Dagsordenen, naar som helst der fra flensborgsk Side næres Ønske herom og Trang til det. — Tremands-Udvalget vil sammen med Viceskoleledirektør Svane samt Undervisningsinspektørerne Dr. Bertelsen og

Andreas Hanssen.

Professor *Dr. F. Rønning* mødes i København for at udarbejde et Udkast paa Grundlag af Dagens Forhandlinger.

To Dage senere samles Forretningsudvalget igen, og Hr. Svane

fremsætter da som nyt Rektoremne Dr. phil. *Andreas Hanssen* fra Hellerup. Man samles hurtigt om Dr. Hanssen baade som Rektor og som Skolekonsulent. I samme Møde deltager endvidere Formanden for Skoleforeningen for Landdistrikterne, Landmand *H. Duggen* fra Harreslevmark. Viceskoledirektør Svane forelægger et af ham udarbejdet Forslag til Regler for dansk Skolevirksomhed i Sydslesvig.

Den 1. Juni godkender Skoleforeningens udvidede Bestyrelse enstemmigt de foreslaede Stedfortrædere for *Tillidsmændene* (ikke faa af disse trofaste Mænd og Kvinder varetager deres Post endnu den Dag i Dag). Der foreslaas efter en Drøftelse af *Ferierejserne*, at »Børn, uanset hvilken dansk Forening Forældrene tilhører, har lige Ret til Ferieophold i Danmark«. 20 Børn sendes paa Sommerferie-Ophold i Norge (efter Indbydelse fra Redaktør Frøen i Kristiania).

Sidst i Juni meddeles, at *en fuldstændig Skoleplan* nu er udarbejdet af Professor Rønning, Dr. Bertelsen og H. A. Svane. I et Møde den 15. Juli foretages en Del Valg: Efter at Købmand N. N. Wind har ønsket at fratræde, vælges Bankfuldmægtig *A. Thomsen* til Kasserer. Formanden og L. P. Christensen faar Sæde i de danske Foreningers Fællesrepræsentation.

Man har uafbrudt Opmærksomheden henvendt paa *Myndighedernes Holdning* i Skolesagen. I et Bestyrelsesmøde den 13. August, ved hvilket Rektor A. Hanssen for første Gang er til Stede, fastslaas, at der endnu ikke er indløbet Svar paa Kravet om en Kommuneskole til i Flensborg. Man vedtager en Forespørgsel til Forældrene, om de agter at opretholde deres Anmeldelse, og en fornyet Henvendelse til Ministeriet i Berlin.

Forholdet til Skoleforeningen for *Landdistrikterne*, hvis foreløbige Bestyrelse er valgt af Den slesvigske Forenings Tillidsmænd, drøftes ved et Fællesmøde den 16. August. Der træffes en Aftale, hvorefter Skoleforeningen for Landdistrikterne, naar den ønsker et fælles Møde, henvender sig til Skolekonsulenten; den skal i det hele taget raadføre sig med Dr. A. Hanssen i Skolesager.

I samme Maaned erhverves den saakaldte Tivoli-Ejendom ved Stuhrs Allé for 625,000 Mark; der gaas straks i Lag med dens Ombygning til Skoleformaal. Man tænker herved paa de Hundreder af 10—14-aarige Børn, som er anmeldt til dansk Undervisning, men hidtil ikke har faaet Lov til at gaa i dansk Skole. — Senere foreslaas cand. phil. J. K. Petersen ansat som den paatænkte Skoles Leder (under Dr. A. Hanssens Overledelse).

Ved et Møde den 28. September kommer ogsaa det Spørgsmaal paa Tale, om Skoleforeningen, der har til Opgave at pleje dansk Aandskultur, bør iværksætte *danske Teaterforestillinger*, eventuelt ved Det kongelige Teater. (Denne Sag optages senere af et Med-

lem af Skoleforeningens Bestyrelse, L. P. Christensen, der som Byraadsmedlem rejser den paa Raadhuset og efter længere Tids Forhandlinger med de paagældende officielle Steder faar den gennemført.)

Den 4. Februar 1922 fører en større Deputation fra Skoleforeningen en halvanden Times Drøftelse med Skoleraad Lorenz. Denne stiller sig absolut afvisende over for Tanken om en dansk Skole i den sydlige Bydel, betegner den som et »urimeligt Krav«. Det samme gælder et Tilbud, hvorefter man fra dansk Side vil stille en Skolebygning til Raadighed; Byen kan ikke tage imod Almisser. Hvad en Privatskole i Tivoli-Bygningen angaar, maa det efter Hr. Lorenz's Opfattelse dreje sig om en ny Skole, en Mellemting mellem Folkeskolen og Realskolen og med en selvstændig Leder.

Derefter indgiver Hr. J. K. Petersen en Ansøgning til Regeringen i Slesvig om Koncession til at lede Skolen. I Mellemtiden indrettes Ejendommen ved Stuhrs Allé til Skolebrug. Efter nye Drøftelser med Regeringen i Slesvig og med Skoleraad Lorenz kommer Svaret den 25. Marts; det bliver et Afslag, da en Skole som den paatænkte ikke vilde yde tilstrækkeligt til at kunne betegnes som Mellemskole. Under en ny Forhandling i Slesvig (4. April) tiltræder man en Ordning, gaaende ud paa, at de anmeldte Elever kan undervises i Tivoli-Bygningen som en Afdeling af den bestaaende Realskole, indtil den store private Skolebygning (Duborg-Skolen) bliver færdig; den skal altsaa virke med en Realskoles Læseplan.

Ved Valgene den 23. Maj til Skoleforeningens Ledelse vælges Fru *Kirsten Simonsen* til Medlem af Forretningsudvalget i Steden for Faktor L. K. Lausten, der er blevet Formand for Den slesvigske Forenings Flensborg-Afdeling.

Hele Skolesagen har efterhaanden udviklet sig paa en saadan Maade, at man finder det uundgaaeligt at rette *en eftertrykkelig Henvendelse til kompetente Steder i Berlin*. I Dagene 16.—20. Maj 1922 opholder en større Deputation sig dernede (foruden Grosserer Cornelius Hansen og Dr. Andreas Hanssen, Landstingsmand Kloppeborg-Skrumsager og Redaktør E. Christiansen); den medbringer en Fremstilling af Skolesagens Historie indtil Dato. Der forhandles med en Række ledende Politikere, deriblandt Rigsdags-

L. P. Christensen.

præsidenten Marx, og med forskellige Partiers Skoleudvalg, desuden med Departementschef Kaestner. Man anmodes om at udarbejde en Oversættelse af den sønderjyske (nordslesvigske) Skolelov samt en Statistik over Forholdene i Nordslesvig — og sende dette Materiale tillige med bestemt udformede Krav.

Skoleforeningens udvidede Bestyrelse drøfter den 20. Juni Henvendelsen til Berlin; man bliver enig om at kræve følgende:

I. *Flensborg.* Ethvert Barn i Flensborg, der forlanges optaget i den danske Kommuneskole, skal have Adgang dertil. Forældrenes Ønske maa være afgørende; Optagelsen skal ikke være afhængig af en Prøve. Der oprettes en dansk Kommuneskole ogsaa i den sydlige Bydel, da ellers Smaa-børn (paa 6—7 Aar) tvinges over i tysk Skole og ikke senere kan optages i den danske.

II. *Landdistrikterne.* Der kræves en Ordning, der ikke stiller det danske Mindretal Syd for Grænsen ringere, end det tyske Mindretal er stillet i Nordslesvig.

III. Endelig maa vi principielt ønske fri Adgang til Oprettelse af Privatskoler for *alle* Børn fra 6 Aars-Alderen, saaledes som Tilfældet er i Danmark. Men vi maa i hvert Fald kræve denne Ret for Børn over 10 Aar. Desuden maa vi forlange, at der gives Lærerne ved den danske Kommuneskole Lejlighed til at uddanne sig i dansk Sprog og Kultur ved Ophold i Danmark.

Den 19. August mødes Repræsentanter for Dansk Skoleforening i Flensborg med Sønderjysk Skoleforenings Bestyrelse og Tilsynsraad for at drøfte Enkelthederne ved *de sydslesvigske Elevers Ophold paa dansk Højskole, Efterskole og Fagskole.* Der træffes en Ordning, som nu har holdt gennem flere Tiaar. (Man mødes derefter to Gange om Aaret for i Fællesskab at gennemgaa det sydslesvigske Elevmateriale, der i Forvejen er prøvet af Skoleforeningen i Flensborg.)

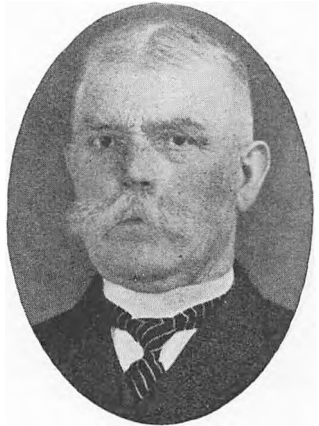
Den danske Realskole udbygges mere og mere, for saa vidt det er muligt fra dansk Side. Den 15. Januar 1923 vedtages det at ansætte Dr. med. *N. Jensen* som Skolens Læge (fra 1931 tager Tandlæge *Johs. Uldall* sig af Tandtilsynet). I Efteraaret (22. November) holdes et Møde i det danske Undervisningsministerium, hvor tre Repræsentanter for Skoleforeningen er til Stede, og hvor man grundigt drøfter Bevillingerne til Sydslesvig (af Posten til Støtte af dansk Sprog og Kultur i Udlandet). Ogsaa de danske Læreres Løn- og Pensionsforhold er paa Tale. Kort efter aflægger fire Medlemmer af Statens Udvalg (der bestaar i alt af fem) et Besøg i Flensborg for at se paa de derværende danske kulturelle Institutioner.

Kort før Jul 1923 er der fra Regeringen i Slesvig kommet Ordre til at lukke Skolen i Tivoli-Bygningen til 1. April 1924; den begrundes med, at Duborg-Skolen nu er færdig, saa alle Elever kan overføres dertil. Skoleforeningen gør opmærksom paa, at Duborg-Skolen *ikke* er færdig, og at den for øvrigt heller ikke vil kunne rumme alle Eleverne. Dette gøres gældende i en ny Konference hos Regeringen (7. Februar 1924), ved hvilken den stedfortrædende

Regeringspræsident, Dr. Abegg, Overregeringsraad Dr. Fleck, Regeringsraad Nissen og Seminarieforsender Dr. Ingwersen er til Stede. Efter Aftale med de nævnte Herrer retter Bestyrelsen derefter det tidligere nævnte Andragende til Flensborgs Magistrat om Indretning af en ny dansk Kommuneskole i den sydlige Bydel.

Nye Henvendelser baade paa Raadhuset i Flensborg og Rege- ringsbygningen i Slesvig afføder en Skrivelse fra Magistraten (10. Marts), hvorefter man ikke vil tage sig af Eleverne fra Skolen ved Stuhrs Allé; man vil derimod støtte et Andragende om at ud- sætte dennes Rømning til 1. April 1925. Det antydes, at der muligvis kan ind- rettes nogle Kommuneskole-Klasser i den sydlige Bydel. I en Meddelelse fra Regeringen (af 24. Marts) betegnes Paa- sken 1925 som den sidste Termin for den omstridte Privatskole-Afdelings Luk- ning.

Hvad en dansk Kommuneskole i den sydlige Bydel angaar, udmunder de mange og lange Overvejelser i, at de yngste Aargange fra den sydlige og øst- lige Bydel samles i een Klasse i den ty- ske St. Hans-Skole og modtager deres Undervisning der; dette Forhold varer ved, indtil alle Skolens Elever i 1936 samles paa eet Sted, i Duborggade.

H. Duggen.

*

I Foraaret 1924 sysselsætter Bestyrelsen sig med vidt forskellige An- liggender. I Tivoli-Bygningen indrettes Lokale til *Børnehaven*, der har begyndt i Borgerforeningen (næste Aar kommer een til i Batterigade, 1927 Adelbykamp, i 1936 Duborggade). Man drøfter en Plan om særlig Unde- rvisning for en Del af de unge, der skulde have været paa dansk *Højskole*, men af Myndighederne føres ind under en Bestemmelse, hvorefter tyske Statsborgere, der rejser til Udlandet, skal svare en Afgift til Staten paa 500 *Guldmark* (Skoleforeningens Henvendelser i Flensborg, Slesvig og Berlin har været frugtesløse). Det vedtages at fjerne den store, grimme Salsbygning ved Stuhrs Allé for at skaffe Plads til *Sportsøvelser*.

Paa en Generalforsamling i *Skoleforeningen for Landdistrikterne* (26. Maj) vedtages det at nedsætte et dansk Skoleudvalg paa hvert af de Steder, hvor der gennemføres Undervisning i Dansk, og at dette Udvalg for Fremtiden bærer Ansvaret for Danskundervisningen paa Stedet; det maa desuden sørge for, at der kræves oprettet en dansk Klasse ved den bestaaende Kommuneskole. Til Medlemmer af Foreningens Bestyrelse væl- ges Landmændene *H. Duggen*, *Harreslevmark*, *Johs. Oldsen*, *Lindholm*, *Car- sten Nissen*, *Skovlund*, og *Jørgen Lund*, *Medelby*. (I flere Møder, saaledes 27. Juni og 4. September 1931, slaas der til Lyd for en Nyordning for Land- distrikterne, eventuelt en fælles Skoleforening for By og Land. Det prak- tiske Arbejde under den fælles Skolekonsulent peger mere og mere i den Retning.)

*

Søndag den 29. Juni 1924 indvies *Duborg-Skolen* ved en værdig og meget smuk Højtidelighed. Dagen indledes med Gudstjeneste. Ved selve Indvielsesmødet tolker Landstingsmand *H. Jepsen Christensen* varme Ønsker for den Skole, der i kommende Tider skal ligge her paa *Duborg Banke* som et *Fredens Symbol*, som en *Gave fra det danske Folk til danske Landsmænd*, der blev tilbage Syd for *Grænsen*. Grosserer *Cornelius Hansen* retter en Tak først og fremmest til det danske Folk, den danske Regering og Rigsdag for al den Støtte og Hjælp, der er ydet os i denne Sag, for al den

H. Jepsen Christensen.

Tillid, der vises os. Vi lover, at vi vil staa som et Værn og en trofast Vagt om Skolen i de Tider, der kommer. Pastor *C. W. Noack* lyser Guds Velsignelse over alle, der er knyttet til denne Skole eller har baaret Sten til den; han retter i den danske Menigheds Navn Broderhaand til ærligt, frit Samvirke for vor Folkestammes Styrkelse til ved Renhed, ved Kundskabs og Kærligheds Fylde, ved Hvile i Tro at gøre Dagens Gerning og eje Livets Lykke. Dr. *Andreas Hansen* understreger, at den Treklang, der er symboliseret i *Duborg-Skolen* — vor gamle Historie, vort Modersmaal, vor kristne Tro — ogsaa lyder gennem det, som vi først og fremmest efter Evne

virker for i denne Skole. — Ved et Samvær om Aftenen i Borgerforeningen er en lang Række Taler præget af Glæde over den nye skønne Skolebygning's Tilblivelse og tolker varme Ønsker for Skolens Fremtid.

*

INDEN DØRE

Der foretages gentagne Gange mindre Ændringer i Skoleforeningens Love, saaledes 26. Maj 1924, da det vedtages fremtidig ogsaa at indbyde Tillidsmændenes Stedfortrædere til Møderne, og den 29. November 1935. Ved en senere Lovændring (5. Maj 1944) faar Stedfortræderne formelt tillige Stemmeret, hvad de i længere Tid har haft i Praksis.

Mangehaande Spørgsmaal er efterhaanden paa Tale: der ned-sættes et Udvalg, der skal være de unge behjælpelig med at finde Plads, naar de forlader Skolen; vanskelige Skatteanliggender; et Skole-Rejsehjem ved *Stuhrs Allé*; 8 Dages Højskoleophold for et Antal Medlemmer hvert Aar; Indførelsen af fri Idræt; Børne-Fritidshjem o. s. v.; Planer om en Ungdomsskole som Erstatning for den lovbefalede.

I Skoleforeningens Forretningsudvalg sker der flere Gange For-

andringer. I 1927 vælges Fisker *Rudolf Andersen* i Stedet for Bankdirektør *A. Thomsen*; i Andersens Sted følger senere Værftarbejder *H. Clausen*, Harreslevmark. I 1935 afløser cand. mag. Fru *Eli Jessen* Fru *Kirsten Simonsen*, der paa Grund af ændret Bopæl har ønsket at fratræde; samtidig bliver Malermester *P. P. Friis* Medlem efter Økonom *Chr. Bøvad*t, og *L. P. Christensen*, der ligesom Formanden har haft Sæde i den snævrere Bestyrelse siden 1921, vælges til Næstformand. Efter at Fru *Jessen* den 19. Maj 1943 er omkommet ved et Luftangreb, vælges Sygeplejerske Frøken *Ingeborg Brink Schmidt* ind i Forretningsudvalget.

*

Men de mangfoldige Vanskeligheder omkring de danske Skolers Tilblivelse er imens gaaet deres Gang, og

FORHANDLINGERNE MED DE TYSKE MYNDIGHEDER

er blevet fortsat. Her et kort Overblik over Hovedlinjerne:

I September 1924 formulerer Dansk Skoleforening sine Krav i følgende Punkter:

Det danske Mindretal ønsker i Særdeleshed:

1. at det overlades til Forældrenes frie Valg, om de vil sende deres Børn i en dansk eller i en tysk Folkeskole;
2. at Indtræden i den danske Folkeskole er mulig ikke blot ved 6 Aars-Alderen, men ved Begyndelsen af hvert Skoleaar;
3. at der indrettes danske Klasser (Klasser med dansk Undervisnings-sprog) i de Landsbyer, hvor enten 20 Procent af Befolkningen med mindst 10 skolepligtige Børn kræver det, eller hvor en Forældrereds med mindst 24 skolepligtige Børn kræver det;
4. at der gives Lærere ved offentlige danske Skoler Lejlighed til — ved Støtte fra Stat og Kommune — at uddanne sig i dansk Sprog og gøre sig fortrolig med dansk Kultur;
5. at danske Privatskoler har Ret til at optage Elever af alle skolepligtige Aargange — ikke blot fra 10 Aars-Alderen;
6. at Myndighederne ikke kan hindre et Barn i at indtræde i en dansk Privatskole;
7. at danske Privatskoler, der aflaster det offentlige Skolevæsen, modtager en Støtte af offentlige Midler, der svarer til, hvad den danske Stat yder til Børn i de tyske Privatskoler i Nordslesvig.

De indeholdes i et udførligt Memorandum (27 Sider), som for Kommuneskole-Sagens Vedkommende er udarbejdet af *L. P. Christensen*, for Privatskolernes og Landdistrikternes af *Dr. A. Hansen*. Redegørelsen gennemgaas og godkendes i et Møde i den ud-

Ingeborg Brink Schmidt.

videde Bestyrelse (16. September); den skal trykkes i begge Sprog og forsynes med et Bilagshæfte, indeholdende alle de Skrivelser, der hidtil er vekslet med Myndighederne.

Anledningen er et Møde om Skolesagen, som den 7. Oktober skal afholdes i *København*, og *de dansk-tyske Skoleforhandlinger*, der en Uge senere finder Sted i det danske Udenrigsministerium. De sidstnævnte Forhandlinger indledes den 14. Oktober med en Velkomsttale af Udenrigsminister, Grev *Moltke*, der nævner som det almindelige Maal for Drøftelserne at tilvejebringe en Afspænding med Hensyn til Skoleforholdene ved Grænsen. Lederen af den tyske Delegation, Ministerialdirektør *Heilbronn*, fastslaar i sin Takketale Overensstemmelse vedrørende det fremsatte Program. Konferencen, der har et informatorisk Præg, ledes af Direktør i Udenrigsministeriet, Grev *E. Reventlow*, med senere Generalkonsul i Flensborg *Lauritz Larsen* som Stedfortræder. Fra dansk Side deltager endvidere en Række Repræsentanter for Folkeskolen og den højere Skole samt tre fællesdelegerede, hvoriblandt Amtmændene Grev *Schack* og *Kr. Refslund Thomsen*. Blandt de tyske Deltagere er et Antal af de Embedsmænd fra Berlin, Slesvig og Flensborg, der siden 1920 har været med til Drøftelserne om de dansk-sydslesvigske Skoleanligger. Hvad dansk Skoleforening i Flensborg angaar, staar Formanden, Grosserer *Cornelius Hansen*, og Skolekonsulenten, Rektor Dr. *Andreas Hanssen*, til Raadighed for de danske delegerede som særlig sagkyndige.

Lauritz Larsen.

Den 10. November sendes en Skrivelse til det prøjsiske Kultusministerium i Berlin, hvorefter vi anser det for en Selvfølge, at det danske Mindretal bliver hørt, naar man fra tysk Side planlægger en Ordning af Mindretallets Skoleforhold. Den 14. Januar 1925 er fem Repræsentanter for de to Skoleforeninger derefter indbudt til en udførlig Forhandling i Overpræsidiets i Kiel, hvor de danske Krav paa ny gøres gældende.

Saa gaar der igen nogen Tid. Den 31. Oktober afholdes i Kultusministeriet i Berlin et nyt Møde, hvor Repræsentanter for Dansk Skoleforening er til Stede. Det ledes af Departementschef *Trendelenburg*; blandt Deltagerne ses desuden Gehejmerraad *Gürich*, Ministerialraaderne *Gall* og *Rathenau*, Landshøvding *Pahlke* fra Overpræsidiets i Kiel samt Regeringsraaderne Dr. *Ingwersen* og *Nissen* fra Regeringen i Slesvig. Forhandlingerne drejer sig denne Gang om

EN FULDSTÆNDIG ORDNING AF DET DANSKE SKOLEVÆSEN

og resulterer i en Overenskomst, der fra Regeringens Side bebudes at ville foreligge i Løbet af en Maanedes Tid.

Den 19. Februar 1926 foreligger i et Bestyrelsesmøde

Reskript til Ordning af Mindretals-Skoleforholdene
i Slesvig Regeringsdistrikts Grænseomraade
(13. Februar 1926).

I.

1. For det danske Mindretal i Sydtønder Kreds, Flensborg By og Flensborg Landkreds skal der anerkendes en Trang til at oprette private Folkeskoler med dansk Undervisningssprog, naar der føres Bevis for, at mindst 10 Folkeskolebørn, der hører til det danske Mindretal, skal tilføres en saadan privat Folkeskole.

2. Besøget af en saadan privat Folkeskole begrænses til Børn, der tilhører det danske Mindretal; ved det efterkommes Skolepligten. Børn af rigsdanske Forældre kan deltage i Skolebesøget.

3. Tilladelsen til at lede en saadan privat Folkeskole skal gives en Lærer eller Lærerinde, der har taget Eksamen som prøjsisk eller dansk Folkeskolelærer, og mod hvilken der ikke bestaar Betæneligheder, i Særdeleshed af saglig eller sædelig Art.

4. Undervisningslokalerne maa svare til billige Krav, hvorved der ogsaa skal tages Hensyn til det Antal Børn, der skal undervises. Samme Krav som for en offentlig Skole skal i Almindelighed ikke stilles. Før Skolen aabnes, maa de nødvendige Indretningsgenstande være sikrede.

5. Paavisningen af de Midler, som er nødvendige til en Skolevirksomhed, maa blandt andet ogsaa allerede anses for ført, naar en Forening med mindst 100 rigstyske Medlemmer paatager sig Garantien for det.

6. For Ydelsen af Statshjælp gælder de samme Forskrifter som for andre private Folkeskoler.

7. Der maa for saa vidt afviges fra en Folkeskoles Læreplan, som det er nødvendigt for i passende Grad at formidle Kendskab til dansk Folkeejendommelighed ved Undervisningen. I Stedet for Tysk træder Dansk som Undervisningssprog. Der maa gives et tilstrækkeligt Antal Timer i Tysk som Undervisningsfag.

8. Som hørende til det danske Mindretal maa kun saadanne skolepligtige Børn betragtes, hvis Fader eller Moder enten er fødte i Kongeriget Danmark eller Sydtønder Kreds, Flensborg By eller Flensborg Landkreds, eller stammer fra Forældre, for hvilke de samme Forudsætninger har foreligget for den enes Vedkommende.

9. Naar nogen i længere Tid paaviseligt har staaet i Forbindelse med dansk Folkeejendommelighed, har sin Bopæl i det ovenfor betegnede Omraade og ytrer Ønske om, at hans Børn skal deltage i Skoleindretningerne for det danske Mindretal, saa kan et saadant Ønske efterkommes, efter at det enkelte Tilfælde er prøvet.

II.

1. For Indretningen af Privatskoler med dansk Undervisningssprog i de ovenfor (I, Afsnit 1) nævnte Kredse, hvis Maal gaar ud over Folkeskolens, gælder de samme Forskrifter som for Oprettelsen af Privatskoler i det hele taget. Bestemmelserne i I. Afsnit 2—9 finder Anvendelse svarende til Meningen („sinnegemäss Anwendung“).

2. Ved Meddelelsen af Tilladelse til at afholde Prøver, som giver en statslig Berettigelse, gælder de samme Grundsætninger som for de øvrige Privatskoler, saafremt der ved Mindretals-Skolerne gives en tilstrækkelig Undervisning i Tysk.

III.

1. Naar der i et Skoleforbund i Sydtønder Kreds, Flensborg By eller Flensborg Landkreds af rigstyske opdragelsesberettigede for mindst 24 skolepligtige til det danske Mindretal hørende Børn (I, Afsnit 8 og 9), for hvis tilsvarende Skolegang som Medlemmer af det danske Mindretal der ikke er sørgt tilstrækkeligt paa anden Maade, stilles Andragende om Oprettelse af en offentlig Folkeskole med dansk Undervisningssprog, saa skal Trangen til en saadan Skole anerkendes, og dens Oprettelse gennemføres, som om det drejede sig om en anden nødvendig Folkeskole.

2. Til disse Mindretals-Folkeskoler kan der ydes Udfyldningstilskud ligesom til de tilsvarende tyske Folkeskoler.

3. Før Ansættelsen af Lærerkræfter ved en saadan Skole skal der gives Forældreraadet ved denne Skole Lejlighed til at fremsætte Forslag, og Forældreraadet skal ligeledes høres før Indførelsen af særlige Lærebøger.

IV.

1. Mindretals-Skoleindretninger maa atter ophæves, naar deres Elevtal i tre Aar, der følger efter hinanden, forbliver lavere end det Tal, der har været bestemmende for deres Oprettelse.

2. Ophævelsen kan allerede anordnes efter et Skoleaars Forløb, naar i dette Skoleaar Børneantallet uafbrudt var under Halvdelen af det foreskrevne Mindstetal.

Berlin, den 13. Februar 1926.

Det præjssiske Statsministerium.

*

Nu har man omsider noget at holde sig til og Muligheder for at naa videre i Skolesagen.

Man gennemgaar Reskriptet Punkt for Punkt og drøfter, hvorledes den nye Ordning, der ogsaa danner en Hjemmel for Oprettelsen af *Skoler paa Landet*, skal føres ud i Livet. I et nyt Møde faa Dage senere er ogsaa Vandrelærerne til Stede, ligeledes Landstingsmand *H. Jepsen Christensen*, der viser sig rede ved denne som ved alle andre vigtige Lejligheder, hvor der rejser sig Spørgsmaal af principiel Betydning. Man gaar straks i Gang med at oprette Privatskoler i Tarup, Jaruplund og Langbjerg; indledende Skridt i Nyhus og Sosti fører til Kobbermølle-Skolens Oprettelse. Sagen skal fremmes mest muligt, saa Skolerne kan aabnes til Foraaret.

Den 26. April 1927 vedtages en Henvendelse til de højere Myndigheder, dels for at kræve en Ændring i Reskriptet af 13. Februar 1926, saaledes at Forældrene alene faar Ret til at bestemme over deres Børns Skolegang, dels om at fremskynde en Ordning vedrørende den Statsstøtte til Skolen, der er stillet Andragende om (man vil saaledes kun yde 1520 Mark til Duborg-Skolen). Ved et Møde paa Flensborgs Raadhus den 2. Juli, atter med Departementschef Trendelenburg som Leder, gives der de danske Repræsentanter Løfte om større Tilskud, naar der indsendes et »Ideal-Budget«. Spørgsmaalet om Forældrenes Bestemmelsesret er endnu uafgjort.

Da Skoleforeningen den 11. Maj 1928 afholder sit Aarsmøde, kan der meldes om »et roligt Arbejdsaar« og »en mere imødekommende Holdning fra Myndighedernes Side«. Der er nu bevilget en passende aarlig Støtte til Duborg-Skolens Drift, og den

prøjsiske Overforvaltningsret i Berlin har anerkendt Skolen som offentlig Institution, hvad der blandt andet faar Betydning i Skattespørgsmaal. Der er stadig væsentlige Mangler ved Kommuneskolen, men den nye Skoleraad, Dr. Sievers, har hidtil vist god Vilje og Ønske om at forstaa den danske Skoles særlige Vanskeligheder.

En ny Forordning,

et Tillæg til Reskriptet af 9. Februar 1926, offentliggøres i »Amtliches Schulblatt für den Regierungsbezirk Schleswig« for 1. Februar 1929. Ved den anerkendes omsider med klare Ord Forældrenes Ret til at bestemme over deres Børns Skolegang, og det bliver muligt at oprette danske Skoler i *Slesvig By* og i *Tønning*.

Forordningen har følgende Ordlyd:

Statsministeriets Forordning af 13. Februar 1926 angaaende Ordningen af Mindretals-Skoleforholdene i Grænseomraadet i Regeringsdistriktet Slesvig ændres paa følgende Maade:

A.

Forordningens Overskrift faar følgende Formulering: Ændring af Ordningen af det danske Mindretals-Skolevæsen.

B.

§ 1. I Kredsen Sydtønder, Flensborg By og Flensborg Land skal Trangen til Oprettelse af private Folkeskoler med dansk Undervisningsprog altid anerkendes for rigstyske, til det danske Mindretal hørende skolepligtige Børn, der bor i samme Skoleforbund eller i en saadan Afstand derfra, at deres regelmæssige Skolebesøg kan betragtes som sikret; medmindre da, at der allerede er sørget for de til det danske Mindretal hørende Skolebørns Skolegang paa tilstrækkelig Vis ved offentlige eller private Folkeskoler.

§ 2. Ved det ordningsmæssige Besøg efterkommes Skolepligten.

§ 3. Beløber Antallet paa de skolepligtige Børn, der besøger en privat dansk Mindretals-Folkeskole, sig til mindst 10, skal der ydes et Statstilskud til denne Privat-Folkeskole. Ændringer i Elevtallet i Løbet af et Skoleaar skal der ikke tages Hensyn til. Statsunderstøttelsen skal i Regelen beløbe sig til 60 Procent af det Beløb, der anvendes til Lønning af en fuldtbeskæftiget Lærer (Lærerinde).

Stilles der af Staten eller Skoleforbundet Lokaler gratis til Raadighed for Mindretals-Skolen, kan Lokalernes Lejeværdi beregnes som en Del af dets kontante Tilskud.

§ 4. Ved dansk Mindretal efter Opfattelsen i de foregaaende Bestemmelser forstaaes de Folkedele i Riget, der bekender sig til den danske Nationalitet.

Bekendelsen af at høre til Mindretallet maa hverken efterprøves eller bestrides.

Naar der ved Andragende om Oprettelse af en Mindretals-Skole opføres et Barn, eller naar der anmeldes et Barn til en Mindretals-Skole af de opdragelsesberettigede, gælder det som tilstrækkelig Bekendelse til Mindretallet for dette Barn.

C.

I det øvrige Statsomraade finder Bestemmelserne angaaende Ordningen af det polske Mindretals-Skolevæsen tilsvarende Anvendelse paa Ordningen af det danske Mindretals-Skolevæsen.

Kommuneskolen i Duborggade.

D.

Undervisningsministeren bemyndiges til paa Grundlag af de foranstaaende Ændringer og Udfyldninger af Statsministeriets Forordning af 13. Februar 1926 at offentliggøre en ny Tekst af Forordningen.

*

IGEN KOMMUNESKOLEN I FLENSBORG

Paa Skoleforeningens Aarsmøde i 1928 vedtages en ny Udtalelse vedrørende Kommuneskolen i *Flensborg*:

„Det maa for det første kræves, at Undervisningen i denne Mindretalsskole (Kommuneskolen) ledes i Mindretallets Aand; derfor maa Forældrekredsen have en afgørende Indflydelse paa Udvælgelsen af Lærerekræfterne.

Der bør stilles Midler til Raadighed til, at Lærerne kan dygtiggøre sig, saa at de bliver i Stand til at gennemføre denne Undervisning paa en fyldestgørende Maade.

Den danske Kommuneskole, som søges af Børn fra hele Byen, lige fra Klus til Engelsby, maa dernæst have en passende Bygning, der er saaledes beliggende, at alle Skolens Elever kan samles paa eet Sted, og der bliver Mulighed for en mere udbygget Undervisning. Den nuværende Ordning, med en Hovedafdeling i en Udkant af Byen og en mindre Afdeling i en tysk Skole, har vist sig at være til Skade for Skolens Virksomhed.

Vi anser det for paakrævet, at den danske Kommuneskole, der ikke maa være daarligere stillet end Byens andre Borgerskoler, forsynes med Gymnastiksal, Sløjdløkkale og Skolekøkken. Med Henblik paa Flensborgs Stilling som Grænseby bør Tysk-Undervisningen i Skolen udvides; men

Dansk Skoleforenings Bestyrelse og Tillidsmænd 1945.

Bestyrelsen.

1. Grosserer Cornelius Hansen, Formand, Flensborg.
2. Redaktør L. P. Christensen, Næstformand, Flensborg.
3. Arbejder Heinrich Clausen, Harreslevmark.
4. Malermester P. P. Friis, Flensborg.
5. Sygeplejerske, Frk. Ingeborg Brink Schmidt, Flensborg.

Skoleforeningens Konsulent.
Rektor Bernhard Hansen, Duborg-Skolen.

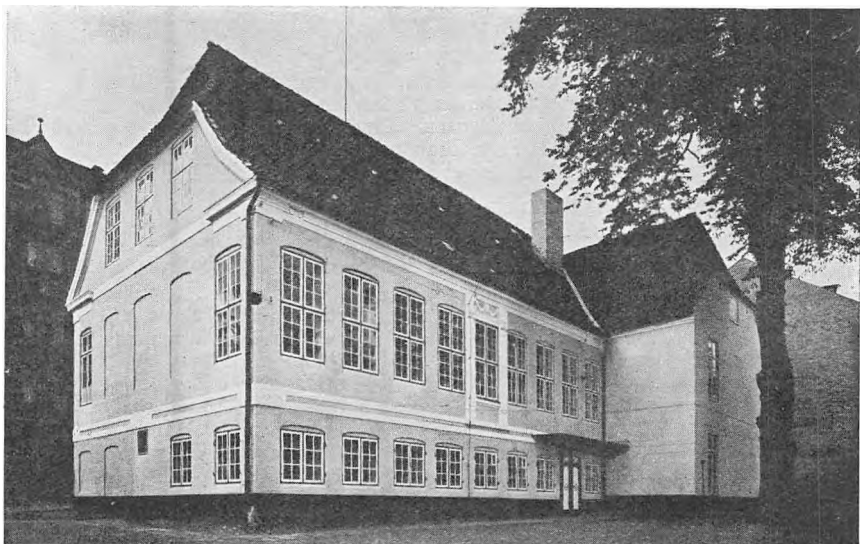
Distrikt

Tillidsmænd i Flensborg.

1. Fru Bengta Borchardt.	Arbejder Johs. Hundertmark.
2. Økonom Chr. Bøvadst.	Snedkermester Asmus Clausen.
3. Arbejder Hans Hansen.	Arbejder Theod. Johannsen.
4. Arbejder Hans M. Andresen.	Klejnsmed H. Bær.
5. Fru Agnes Rohde.	Fru Dagmar Petersen.
6. Fru Charlotte Schubert.	Advokat W. Johannsen.
7. Skoletjener Chr. Juul.	Malermester H. Madsen.
8. Arbejder Peter Hansen.	Fru Magdalene Hansen.
9. Sygepl. Frk. Ingeborg Brink Schmidt.	Købmand P. Madsen.
10. Sadelmager Hugo Math.	Bud E. Bruhn.
11. Bogbinder Herm. Wogensen.	Malermester P. P. Friis.
12. Sadelmager M. Sønnichsen.	Sekretær Joh. Lieb.
13. Rentier Hans Clausen.	Maler Johan Paulsen.
14. Fru Anni Boller.	Fru Bertha Bryhl.
15. Fru Inger Petersen.	Fru Marie Hansen.
16. Fru Ane Witte.	Arbejder Ernst Schnell.
17. Malermester A. Albertsen.	Snedker P. Jørgensen.
18. Fru Clara Hagge.	Fru Bothilde Christensen.
19. Prokurist J. H. Harck.	Fiskerøger Rud. Andersen.
20. Arbejder Aug. Petersen.	Maler Heinr. Bendixen.
21. Arbejder Heinrich Clausen.	
22. Arbejder Hans Petersen.	Arb. Eduard Petersen.

Landdistrikternes Tillidsmænd.

Langbjerg:	Snedkermester A. Lange, Landmand W. Bartelsen og Arbejder C. Boysen.
Hanved:	Gaardejer Rasmus Skov.
Jaruplund:	Gaardejer P. Budach, Landmand Chr. Jørgensen og Landmand Johan Budach.
Tarup:	Arbejder Jacob Carstensen.
Lyksborg:	Snedkermester Jens Kückelhahn.
Valsbøl:	Fru Anna Jepsen.
Skovlund:	Landmand Johannes Johansen.
Medelby-Vesby:	Gaardejer Johannes Lund, Medelby.
Jarlund:	Fru Lene Lassen.
Agtrup-Tætvang:	Landmand H. A. Christiansen, Tætvang, og Gaardejer Jens Andresen, Kalleshave.
Ladelund:	Malermester W. Johannsen og Gaardejer Johan Carl Nissen, Klint.
Bramsted:	Gaardejer Thomas Hansen.
Sdr. Løgum:	Hjulmand Niels Winter.
Vestre Mark:	Landmand Andreas Lorenzen.
Brarup:	Vakant.
Aventoft:	Fisker Th. Andersen.
Hyllerup:	Gaardejer Hans Andresen.
Veding:	Gaardejer Carl Andresen.
Harreslev og	Landmand Nis Petersen, Arbejder Heinr. Clausen,
Harreslevmark:	Arb. Carl Sengebusch og Typograf Gottl. Johannsen.

Kommuneskolens Anneksbygning (stammer fra dansk Tid).

samtidig maa der af denne Mindretalsskole ventes et mere planmæssigt og indgaaende Kendskab til dansk Historie, danske Sange, dansk Litteratur og dansk Land.“

Der er særlig to Krav, der trænger sig paa vedrørende denne Skole; de gælder Skolens Lokaler og dens Lærerstab. Det viser sig ganske urimeligt at henvise en Skole, der skal søges af Børn fra hele det vidtstrakte Flensborg, til en Bygning i en afsides Udkant; desuden er den utilstrækkelig, baade hvad Godhed og Pladsforhold angaar. Den tidligere nævnte Ordning med at lade en enkelt Klasse sidde i en tysk Kommuneskole i en helt anden Bydel er ogsaa uholdbar i Længden. Der maa tilstræbes en veludbygget dansk Kommuneskole. Og dernæst Lærerne. Det gælder her ikke den enkelte Lærers Dygtighed og øvrige personlige Egenskaber, men et principielt Krav af grundlæggende Betydning, idet — foruden Sindelaget — nær Tilknytning til dansk Aandsliv er en Hovedbetingelse for et frugtbart Arbejde i en dansk Skole. (Ser man paa Forholdene Nord for Grænsen, saa findes der alene i Tønder Amt ca. 60 tyskuddannede Lærere ved den offentlige Folkeskole.)

Efter Dansk Skoleforenings Aarsmøde den 11. Maj 1928 føres en Række Forhandlinger med Forældrekrede og med Byens Skolemyndigheder angaaende en Ændring af Forholdene baade ved den danske Kommuneskole og ved Duborg-Skolen. De fører dels til en Henvendelse fra Forældreraadet ved Kommuneskolen om Bygningen af en ny Kommuneskole for Elever fra 6 til 10 Aar, dels til Vedtagelse af visse Ændringer i den danske Privatskoles Under-

visningsplan. Disse Ændringer tilsigter især at gøre det muligt, at alle 10-aarige Elever i den danske Kommuneskole overføres til Duborg-Skolen, hvorved man vil tage Hensyn til Børnenes Begavelse og til det praktiske Livs Krav i Retning af at give dem en særlig Uddannelse i det danske og det tyske Sprog. Ved en mundtlig Forhandling paa *Flensborgs Raadhus* den 20. Marts 1930 udtaler Regeringens Repræsentanter, at de for Tiden ikke kan gaa med til Planen om, at den danske Kommuneskole kun skal undervise Børnene til 10 Aars-Alderen. (Ved en tidligere Lejlighed er der af en Repræsentant for Regeringen i Berlin, Ministerialraad *Gall*, over for Medlemmer af Skoleforeningens Bestyrelse givet at forstaa, at man ikke vil have noget imod, om *hele* Mindretals-Skolevæsnet i Sydslesvig opbygges paa *privat* Grundlag.) Ønsket om en offentlig *Grundskole* kan man altsaa nu ikke bifalde. Kravet om, at ogsaa dansk-uddannede Lærere, der deler Mindretallets Tanker, altsaa er dansksindet, skal have Adgang til Skolen, afslaaes ligeledes. Man kan heller ikke give Tilsagn om en ny og bedre Skolebygning. — Paa det Tidspunkt er Forholdet til Myndighederne imidlertid et saadant, at man — hvad der udtales paa Skoleforeningens festlige Generalforsamling paa 10-Aarsdagen — kan mødes med dem til en rolig og saglig Forhandling. Formanden fastslaar, at Arbejdet nu er i en god og fast Gænge, og Dr. Hansen understreger, at meget er naaet, men der er stadig nye Maal.

Man naar ogsaa videre, men det gaar langsomt. En dansk-uddannet Lærer, der er tysk Undersaat, indsender ad Instansvejen til Kultusministeriet i Berlin en Ansøgning om at blive ansat ved Kommuneskolen. Den ledsages af en fornyet Henvendelse fra Dansk Skoleforening, men den forbliver, trods flere Paamindelser, længe ubesvaret. Først i 1933 ansættes der ved Skolen een dansksindet og danskuddannet Lærer, *H. Tønnsen*.

I Spørgsmaalet om en ny Skolebygning foreligger der omsider i 1931 en Skrivelse, dateret 15. Januar, fra Provinsregeringens Afdeling for Kirke- og Skolevæsen, hvori den flensborgske Skoleforvaltning anmodes om efter Forhandling med Dansk Skoleforening at fremsætte et Forslag med Beregning af Udgifterne. Staten er rede til at deltage i Dækningen af Omkostningerne. Den nævnte Forhandling med Dansk Skoleforening finder Sted; man enes ogsaa om en passende Byggegrund (et Haveareal mellem Duborg-Skolen og Slotsgade), og Stadsarkitekten udarbejder et Projekt. Saa bliver Sagen tilsyneladende atter stillet i Bero; det skorter paa Penge midler. Men Kommuneskolens Elevantal er i Vækst.

DEN TYSKE OMOVÆLTNING I 1933

kommer ogsaa til at øve sin Indflydelse paa Forholdene ved den danske Kommuneskole. Dens Forældreraad (Formand er nu Klejnsmedemester *S. Münchow* efter Journalist *J. N. Jensen* og Typograf *Chr. Friis*)

nødsages hurtigt til at fremsætte Ønsker. Man har længe klaget over Skolens indre Tilstand; men saa træder der tillige andre Forhold frem. Der er blandt andet en almindelig Anordning, hvorefter alle Embedsmænd skal anvende den tyske Hilsen; den rammer automatisk ogsaa Lærerne ved Kommuneskolen. De højere officielle Steder giver dog hurtigt Forældredvalget Ret i dets Synspunkt, at en Hilsen, der skal være et særligt Udtryk for tysk Nationalitet, ikke har hjemme i en Skole for danske Børn. Ogsaa hvad Skolens Udsmykning med Billeder angaar, fremsættes der Anker, og Forældreraadet faar Medhold. I August fremskaffer interesserede danske Kredse en Samling store, smukke Billeder med Motiv fra dansk Natur, Bygningskunst, Folkeliv og Historie til Udsmykning af Skolens Lokaler. De nye Billeder, der ejes af Dansk Skoleforening, er udlaant til Kommuneskolen, saa længe dens Lokaler anvendes til dansk Skole. — Ved den almindelige Nyordning i 1933 afskaffes for øvrigt ogsaa den hidtil brugte Valgmaade for Forældreraadene. Ved den danske Kommuneskole nedsættes herefter et Udvalg, der kan fremføre mulige Ønsker og Klager, ved Forældremøder.

Megen Opsigt vækker en Hændelse ved Skoleaarets Begyndelse i 1934. Det viser sig nemlig, at ca. 80 Elever udebliver fra Skolen; blandt dem er et større Antal Rekrutter, men ogsaa adskillige, der har besøgt den danske Kommuneskole i flere Aar. Det sker paa et Tidspunkt, da det nye nationalsocialistiske Styre, med Velfærds-Organisation o. s. v., er i fuld Udfoldelse. Dansk Skoleforening faar berammet en Forhandling paa Raadhuset, og der bliver efter Forslag fra dansk Side dannet et Udvalg til at undersøge Sagen (Overborgmester Dr. Sievers og Stadsskoleraad Mittag, Skoleforeningens Formand, Grosserer Corn. Hansen, og Inspektør D. Dirks). Fra dansk Side fremlægges et omfattende Materiale som Bevis for, at adskillige Forældre er blevet skræmt til at sende deres Børn i tysk Skole. Det ender med, at Overborgmesteren underskriver en Erklæring til Forældrene, hvori han understreger, at ingen, der hører til det danske Mindretal, skal lide økonomisk Skade ved at sende sine Børn i dansk Skole. Af de omtalte Elever vender 15 tilbage til Skolen.

Imidlertid stiller Overborgmester Sievers og de officielle Steder, han repræsenterer, sig paa det Standpunkt, at en Mindretals-Skole bør være en national Skole (»eine Volkstumsschule«). Dette medfører, at Dansk Skoleforenings Krav med Hensyn til Kommuneskolens Lærerkollegium, der har staaet paa Dagsordenen i 6—7 Aar, nu kan opfyldes.

Den 4. Januar 1935 bliver en *Mindedag i Skolens Historie*. Den Dag indføres fire nye Lærere i deres Embede ved en lille Højtidelighed, som overværes af Byens Skoleraad Mittag samt Medlemmer af Dansk Skoleforenings Bestyrelse og Skolens Forældreraad. Det er Hr. *H. Fischer*, der overtager Skolens Ledelse som Overlærer, samt de Herrer *Fr. Dinsen Hansen*, *Carl Petersen* og *Herm. Tychsen*, der skal indføres i deres nye Embede. Efter at Lærerne i Fællesskab har aflagt den tyske Embedsed, samles Børnene i Skolens Trappehus, hvor *Skoleraaden* gør dem bekendt med den Forandring, der er sket, og udtaler Ønsket om, at Lærernes Virksomhed ved Skolen maa blive til Gavn for Mindretallet. Grosserer Corn. Han-

sen takker Skoleraaden og de tyske Myndigheder for den Imødekommenhed, de har vist ved at opfylde Mindretallets Ønske om egne Lærere, og giver Udtryk for Haabet om en ny, mere centralt beliggende Skolebygning. Overlærer *Fischer* fremhæver, at Lærerkollegiet vil øve sin fremtidige Gerning i dansk Aand, men ud fra en fuldkommen loyal Indstilling over for Staten.

Til 1. April ansættes endvidere Lærerinde, Frøken *Katharine Jensen* ved Skolen, og den hidtilværende Skolebetjent afløses af Hr. *Bruno Halvas*, der ligeledes tilhører det danske Mindretal. I Juni kommer yderligere Lærer *Niels Bøgh Andersen* til.

Mangt og meget forbedres og nyordnes, saaledes de Samlinger, der bruges ved Undervisningen. (Ogsaa længe forinden har danske Kredse støttet Skolen ved Hjælp til Bøger, Sporvejskort til Skolebørn med en meget lang Skolevej o. s. v.) I Efteraaret oplever Kommuneskolens Elever en smuk „Dansktime“, idet Kunstnere fra Det kongelige Teater, der har givet et Gæstespil paa Byens Scene, ved at „læse op“ vækker Jubel hos den modtagelige Børneskare. Til Jul 1935 er Skolens Indgangshal, Trapserne, selve Hallen og Gangene ud til Siderne atter fyldt af glade Børn, der i Juletræets Glans synger de gamle Julesange med friske og klare Stemmer, medens en af de danske Præster taler til dem om Julens Budskab. Ogsaa det er noget nyt.

Lærerspørgsmaalet ved Kommuneskolen maa nu anses for løst; i hvert Fald er der givet Mindretallet Lejlighed til at sætte de egne Kræfter ind, det havde til sin Raadighed. Men saa er der det andet, yderst paatrængende Anliggende: *Lokalerne*. I Foraaret 1935 staar Kommuneskolen med lige ved 400 Elever (396). Dette betyder, at Skolebygningen er alt for lille; de tekniske Fag kan ikke bestrides paa Grund af Lokalemangel. Desuden savner Skolen Lærere, naar en nogenlunde normal Undervisning skal gennemføres. Dansk Skoleforening henvender sig til de stedlige Skolemyndigheder samt til Regeringen i Slesvig og Ministeriet i Berlin. Ved en Forhandling, som Repræsentanter for Skoleforeningen og Kommuneskolens Leder den 6. Maj 1936 har i Berlin i Kultusministeriet, er der adskillige Anker at fremføre. Kommuneskolen har kun syv Lærere til 396 Børn (en Sammenligning med tysksprogede Folkeskoler i Nordslesvig viser følgende Tal: Tønder 13 Lærere til 335 Elever, Sønderborg 16 til 399, Aabenraa 11 til 334, Haderslev 13 til 366). Der gives Udsigt til *et nyt Embede ved Skolen*.

Men først og fremmest gælder Henvendelsen *nye og bedre beliggende Lokaler til Skolen*. Der er for flere Aar siden udpeget en Byggegrund og lavet Byggeplaner, og Regeringen har lovet sin Støtte. Og nu har Skolen fuldstændig sprængt Rammerne; Stillingen er uholdbar. Fra den ledende Ministerialembedsmands Side henvises til den flensborgske Kommunalforvaltning, hvem det i første Række paahviler at løse Opgaven; den kan saa henvende sig til Berlin om finansiel Hjælp.

I Henhold hertil indsendes (19. Juni) en udførlig Redegørelse til Flensborgs Overborgmester. De ledende stedlige Embedsmænd, der har med Sagen at gøre, anerkender, at en snarlig Løsning er paakrævet; men det skorter paa de fornødne Midler. I et Brev af

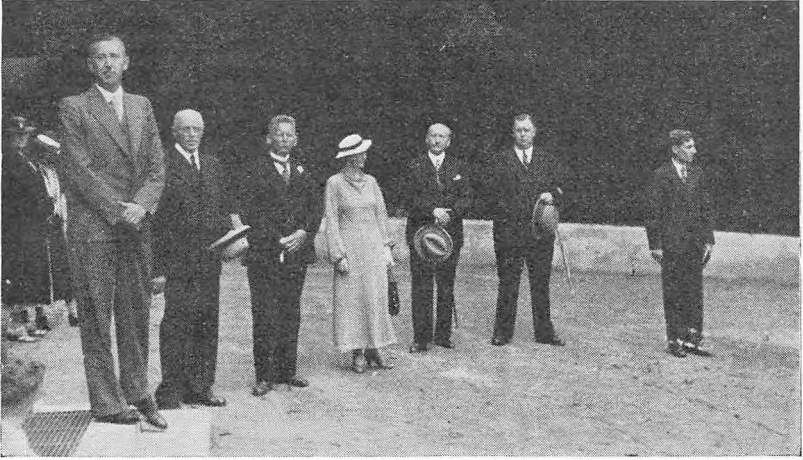
17. Oktober til den præjsisk-tyske Kultusminister beder Dansk Skoleforening om at foranledige, at »der nu skrives til en virkelig og tilfredsstillende Løsning af dette Spørgsmaal, der har svævet i 15 Aar«.

Man naar ind i Aaret 1936, og Anmeldelserne i Efteraaret har vist, at der til Foraaret maa regnes med en yderligere Stigning i Elevtallet. Saa anmoder Skoleforeningens Bestyrelse (den flensborgske Skoleraad har gjort sit til omsider at naa til en Afslutning) Regeringspræsident *Wallroth* i Slesvig om en Samtale. Forhandlingen, der finder Sted den 19. Februar i Regeringspræsidiets, overværes af Embedsmænd fra Regeringens forskellige Afdelinger. Regeringspræsidenten erkender, at den danske Kommuneskole trænger til nye og bedre Lokaler, og Rigsregeringen er rede til at stille et Laan til Raadighed paa gunstige Vilkaar. Skoleraad Mittag forelægger en Plan, hvorefter man vil overlade den danske Kommuneskole *den nuværende tyske Kommuneskole ved Duborggade* tillige med en gammel Bygning, som ligger neden for den (hidtil benyttet til Stadsarkitektens Kontorer). Naar disse to Bygninger sættes grundigt i Stand, vil de afgive tilstrækkelige og gode Lokaler til den danske Skole.

De danske Repræsentanter fremhæver, at man bestemt har regnet med en Nybygning; mange af Børnene vil beholde en lige saa lang Vej som nu. Hvis man virkeliggør Duborggade-Projektet, opfatter man det paa dansk Side som en Mellem-Løsning; Kravet om en anden Skolebygning vil stadig være levende. Af de kommunale Skolebygninger, der findes, vil kun den ved Nørretorv være tilfredsstillende; den opfylder i hvert Fald Kravene med Hensyn til Beliggenheden.

Dette gøres paa ny gældende under en Forhandling, som den 22. Februar finder Sted paa Raadhuset i Flensborg. Hvad Vor Frue Pigeskole paa Nørretorv angaar, nævnes fra officiel Side store Vanskeligheder, som vil være forbundet med denne Plan; men den fungerende Overborgmester, Borgmester Dr. *Link*, finder dem overvindelige. Efter Drøftelser i Skoledeputation, Kirkekollegium o. s. v. afvises Tanken imidlertid senere med den Begrundelse, at Legeplads og anden Grund ved denne Skole tilhører Vor Frue Sogn, der ikke vil stille dem til Raadighed, naar der indtræder Forandringer i den nuværende Tilstand. Det *bliver saaledes ved Duborggade-Projektet*, og Arbejdet paa disse Bygningers Istand-sættelse, hvortil der er stillet et Beløb paa ca. 50,000 Mark til Raadighed, paabegyndes efter faa Dages Forløb. Man ønsker nu hurtigst muligt den Sag ordnet.

Ved et stort Møde, som Kommuneskolens Forældrereds den 8. Marts afholder paa »Flensborghus«, udtaler Forældreudvalgets Formand en Tak til Dansk Skoleforening for dens Arbejde. Den bebudede Flytning af Kommuneskolen til Lokalerne i Duborggade

Skoleraad Mittag (længst til venstre) alleverer Bygningerne i Duborggade til Brug for den danske Kommuneskole (1936). Længst til højre Skolens Leder, H. Fischer.

betyder en smuk Forbedring. Men vi maa opretholde Forventningen om engang at faa en ny Skole, hvis Beliggenhed svarer til vore berettigede Ønsker.

I Sommeren 1936 (18. August) flytter Flensborgs danske Kommuneskole ind i sine nye Lokaler, som da er blevet underkastet en gennemgribende Istandsættelse.

Ved en smuk Højtidelighed overgiver Skoleraad *Mittag* de to Skolebygninger til Skolens Leder, idet han udtaler Haab om, at den nu maa blive en virkelig Mindretalsskole. Skoleforeningens Formand, *Cornelius Hansen*, udtaler en Tak for det, der er sket, og tolker sin Glæde over, at Børnene nu kan undervises i saa smukke Rum. Hele det danske Mindretal haaber og tror, at denne Skole maa blive til Velsignelse og Glæde for de danske Børn og den danske Ungdom. Overlærer *H. Fischer* retter en Tak til Skoleraaden. Det skal være vor Bestræbelse at gøre Skolen til en Mindretalsskole, hvor Børnene paa et loyalt Grundlag som hidtil oplæres i dansk Aand og Kultur.

Nogen Tid forinden (i April) er der indløbet en Skrivelse, hvorved Regeringspræsidenten endvidere godkender den ønskede Udvidelse af *Tyskundervisningen*. Den er derefter fastsat til 3 Timer ugentlig i det 3. Skoleaar, 5 i det 4., 5 i det 5. og 6. og 6 Timer om Ugen i det 7. og 8. Skoleaar.

*

I BEVÆGEDE TIDER

Ved Aarsmødet i 1937 melder de to flensborgske Skoler om en Nedgang i Elevtallet paa 43. 35 er overskrevet til tysk Skole. Dr. Hanssen fremhæver: Arbejdet skal gøres Dag for Dag, som

det nu kommer, men med Historiens stærke Tale i Baggrunden. — Alle Indmeldelser til Kommuneskolen skal nu foregaa paa Raadhuset, hvor de »opdragelsesberettigede« maa møde personlig. Man faar Afslag paa et Andragende om Tilskud til Privatskolerne i Langbjerg og Kobbermøllen. I Efteraaret 1937 maa der igen føres en Forhandling i Slesvig.

I Februar 1938 foreligger 54 Udmeldelser fra dansk til tysk Skole. Man vil nu søge stærkere Forbindelse med Medlemmerne. Ved Tilbageblikket i Maj meldes om et Aar præget af alvorlige

Oplevelser. »Lad os arbejde, mens Dagen er der.« Man drøfter en Plan fremsat udefra om Sammenslutning af Dansk Skoleforening i Flensborg og Skoleforeningen for Sydslesvig (Skolerne i Slesvig og Tønning). Der opnaas dog ingen Ordning. 13. December overvejes igen en Aktivering af Foreningerne.

Ved Aarsmødet i 1939 betegnes Indvielsen af nye Skolebygninger i Ladelund og Tarup som to Lyspunkter. Dr. Hanssen minder om, at af Trængsler voksede Viljen til ny og stærk Danskhed.

SAA UDBRYDER KRIGEN

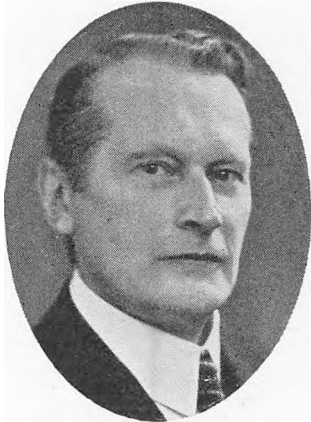
Fra et Møde i den udvidede Bestyrelse (4. September) siger Protokollen: »Der var god Stemning; og man mærkede ingen Forsagthed til Trods for de meget alvorlige Forhold.«

Aarsmødet i 1940 (Søndag den 5. Maj) er det sidste, hvori Dr. A. Hanssen deltager. Han fastslaar her: »Til Trods for alle Vanskeligheder gaar vort Arbejde videre —.« L. P. Christensen, der leder Mødet, udtaler henvendt til Duborg-Skolens Rektor: »Vi takker Dr. Hanssen for den værdige danske Holdning, han har vist i disse Alvorstider, og vi lover hinanden, at vi under de skiftende Tider vil staa Vagt og Værn om vor danske Skole.«

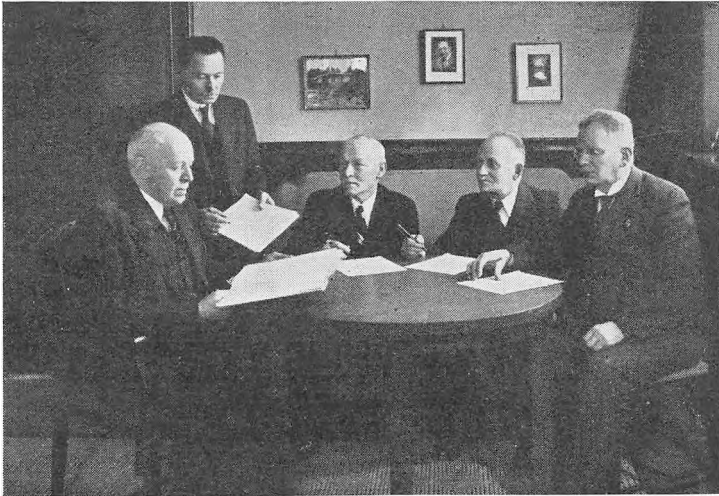
Den 17. November afgaar Dr. Hanssen efter længere Tids Sygdom ved Døden, og Inspektør D. Dirks faar med Statsudvalgets Billigelse overdraget Ledelsen som Vikar, indtil en ny Rektor er udnævnt.

Kommuneskolen flytter op paa Duborg-Skolen, fordi dens Lokaler skal benyttes til andre Formaal.

I Rigsdagsbygningen i København holdes den 23. Januar 1941 et Møde mellem Repræsentanter for det danske Undervisningsministerium (Departementschef Fr. Graae, Kontorchef K. Paludan-Müller med flere), Udvalget til Administration af Statens Midler til dansk Sprog og Kultur i Udlandet og Dansk Skoleforenings

Fr. Graae.

Nuværende Bestyrelse med Undtagelse af Frk. Ingeborg Brink Schmidt.
Siddende fra venstre: Cornelius Hansen, Heinrich Clausen, P. P. Friis og L. P. Christensen.
Staaende: Bernhard Hansen.

Formand og Næstformand samt Skoleinspektør *Bernhard Hansen*, Sønderborg. Det gælder Besættelsen af det af Dr. A. Hanssen med saa fremragende Evner forvaltede Embede; det drejer sig om en Arv af historisk Betydning. Der fremhæves, at Skoleforeningens Bestyrelse foretager Besættelsen, men at dette sker i Forstaaelse med Statsudvalget som Repræsentant for de bevilgende Myndigheder.

Fra flensborgsk Side ønskes Skoleinspektør *Bernhard Hansen*, Sønderborg, der tidligere har været Lærer og Inspektør ved *Duborg-Skolen*, og dette Valg billiges af alle. Heller ikke under en Samtale hos Regeringen i Slesvig (6. Februar), der skal bevilge den nye Rektors Koncession, rejses nogen Indvending.

Rektor *Bernhard Hansen* kaster sig med frodigt Initiativ, med Omsigt og en enestaaende Ihærdighed og Arbejdsevne over sin nye Gerning, der nu i Krigens Aar tillige kommer til at rumme et Væld af særlige Vanskeligheder og overordentlige Krav. Man behøver blot at tænke paa den krigslukkede Grænse, i denne Sammenhæng paa Børnenes Ferie- og Rekreatjonsrejser, paa Forbindelsen med de indkaldte og ikke mindst paa de tunge Budskaber fra Felten. Byrdernes Alvor faar Udtryk ved en Udtalelse af den nye Rektor paa Aarsmødet i 1941: »Er Vejen mørk, er Maalet klart, og vi vandrer frem under Dr. Hanssens Motto for Livet: Lad aldrig Lyset slukkes!«

I 1942 ligger det samlede danske Elevtal i Sydslesvig omkring 600, i 1943 gaar det ned til 538, i 1944 endog til 515. Ved Dansk

Skoleforenings Aarsmøde i 1943 lyder det dog fra Duborg-Skolens Talerstol: Vi klarer Pynnten, fordi vi vil og kan klare den. I 1944 gentages Dr. Hanssens Ord fra 1940: Og se, det er gaet til den Dag i Dag. Og Rektor Bernhard Hansen fortsætter: I Tillid til, at Udholdenhed i vore folkelige Rækker ogsaa vil bære os gennem Krigens kommende Dage, gaar vi med Haab og Tro ind i Skoleforeningens 25. Aar.

Christian Bøvad.

* * *

MEN LØNNEN BLEV SAARE SKØN

Den danske Skole i Sydslesvig, som vi ser den paa Dansk Skoleforenings 25-Aarsdag, er vokset frem ved en ubrudt Viljesanspændelse, der fandt sin Udløsning i en Sum af Tanker og Arbejde, men havde sin Rod i en dansk Befolknings Trofasthed og Kærlighed til nedarvet dyrt Folkeej.

Der har her kun i korte Træk kunnet peges paa et og andet af det, der kom til at danne den vanskelige Baggrund for og Rammen omkring dansk Skolevirksomhed i Sydslesvig;*) det turde dog være tilstrækkeligt til at vise, at Skoleforeningen efter bedste Evne har søgt at varetage den store, krævende Opgave, der blev betroet den hin 5. Maj 1920.

Der maatte kæmpes, og der blev kæmpet; der maatte slides, og der blev slidt. Men ingen redelig Stræben, intet sejgt udholdende Arbejde mod et godt og attraaværdigt Maal forbliver uden Løn.

Trods alle Begyndelsens Brist duggedes mangt et Øje, da der i Oktober 1920 lød danske Ord og danske Toner ud fra den gamle, prunkløse Bygning Skolegyde 4. For første Gang dansk Kommuneskole i Flensborg! Og det muntre, forjættende Liv, der gennem Aarene udfoldede sig i vore danske Børnehaver, eller alt det, der efterhaanden groede frem i de danske Smaaskoler paa Landet! Men først og fremmest den Rigdom af danske Værdier, der, mens Aarene randt, er udgaet fra den dejlige Skole paa Duborg Banke — i Danmarks Navn, til Danskheds Gavn.

Jo, Arbejdet var ikke forgæves. Til fælles Tarv blev Landsmænds gode Gaver modtaget og frugtbargjort i taknemmelige danske Sind.

*) Yderligere Oplysninger i »Beretning angaaende Det danske Mindretals Skoleforhold i Sydslesvig« (September 1924); Dansk Skoleforenings Aarskrifter og »Flensborg Avis«; L. P. Christensen: Grænsebogen (1923); Grænsevagten 1936: Flensborgs danske Kommuneskole, et Stykke Mindretalshistorie (L. P. Christensen); flere Artikler i Grænsevagten af samme Forfatter (saaledes Januar 1922, Juni 1924 og Januar 1929); Jul. Bogensee: Det danske Mindretal i Sydslesvig 1942; Flemming Dahl, Knud Kretzschmer og Poul Skadbaug: Sønderjylland (Kort).

Bernhard Hansen:

MIDT I BØRNENES FLOK

DUBORG-SKOLEN

Tænker man mon i Hverdagen over, hvad en Skoleprotokols tilsyneladende monotone Rækker af Navne, Aarstal, Bopælsangivelser og andet mere rummer af Menneskeliv i Haab og Frygt, i Forventning og Skuffelse, i Glæde og Sorg, i Lyst og Nød? Protokollen eller — for at sige det moderne — Kartoteket er Skolens nødvendige og ikke egentlig morsomme Bogholderi. Navn føjes til Navn, Aar til Aar, og Sidetallet vokser, eller Kartoteket sprænges. Kampen med Papiret regerer os. Det er det hele!

Nej vist ikke, afgjort Nej. — Skolens Protokol er den Del af Skolens Historie, der stærkere end noget andet afspejler Livet selv inden for dens Mure. Derfor har jeg ogsaa begyndt med Protokollen som et passende Grundlag og Udgangspunkt for det Afsnit, der i nærværende Jubilæumsbog skal beskæftige sig med Skolens Livsnerve, Børnene selv, Børnene i Leg med Solen og Lyset.

14. Oktober 1920 er Protokollens Startdag, da begynder den med 25 Navne. 15. Oktober har i en Aarrække været Skolens ubestridte Fødselsdag. Jeg husker, denne Dato blev fastslaaet paa et Lærermøde i 1924, bestemt efter Hukommelse hos dem, der havde været med fra Begyndelsen; en enkelt — nuværende Førstelærer *H. L. Henriksen*, Bredebro, — holdt paa den 14. Han blev stemt ned, og man vedtog at holde Fødselsdagen den 15. Oktbr. At slaa efter i Protokollen var der ingen, der tænkte paa. — Men lad nu det være. — Det er ikke skrevet for at omstøde, hvad der er blevet Sædvane og Praksis, men kun for at fremhæve Duborg-Skolens stilsfærdige Start. — Ikke engang Datoen bed man Mærke i, man tog bare fat.

Flensborg-Samfundet havde stillet »Hjemmet«, Mariegade 20, til Raadighed. Det var blevet købt og indrettet til et helt andet Formaal. Men nu stod det der, en Villa, som ingen nogensinde havde drømt om skulde blive Skole, og som derfor var eventyrlig daarlig egnet til Formaalet, stod der som det eneste Tilbud, og saaledes gik det til, at dette Hus, Redaktør Jessens tidligere Bolig,

blev dansk Skole i Flensborg i 2½ Aar, blev Duborg-Skolens ganske beskedne Vugge.

Her var det altsaa, man begyndte i Oktober 1920. Protokollen oplyser, at der er overtaget nogle enkelte Elever fra Lærer *Martin Langes* private Hjemmeskole, der allerede et halvt Aar tidligere var kommet i Gang, men nu gik ind. Lærer Lange overgik til Biblioteks- og Vandrelærervirksomhed i Landdistrikterne og har fra 1925 været ansat som Lærer i Nordslesvig (Kløjeng). Hans unge Medhjælper *H. L. Henriksen* blev overtaget af Skolen i »Hjemmet«.

Julius Bogensee.

Lærer *Julius Bogensee* (senere Redaktør) var Skolens første Leder, men det er ligeledes betegnende for den stilfærdige Start, at Lærer *Bogensee* ikke var hjemme, da Skolen begyndte. Han var ganske pludselig kaldt til København til nogle vigtige Forhandlinger, og saa maatte de øvrige Lærere hjemme klare den første Skoledag paa egen Haand.

Naa, helt uden Højtid kom Dagen nu ikke til at gaa. Husets Økonom, *P. Petersen*, sædvanligvis kaldt *gamle Petersen* (med langt *e* i første Stavelse) havde bestemt, at der skulde holdes en Tale til Børnene, og saadan blev det. I Flensborg Avis finder vi intet om denne i Virkeligheden historiske Dag,

hvilket sikkert staar i Forbindelse med Skolens meget uofficielle Start. Men Lærer *Henriksen* beretter følgende herom i en Dagbogsnotits:

„Paa Bordet i „Hjemmet“s største Stue — „Salen“ — havde gamle *Petersen* anbragt en Læsepult, betrukket med rødt Klæde, ved Siden af laa en Loge-Hammer (»Hjemmet« havde en Overgang, før Flensborg-Samfundet købte det, været I. O. G. T.-Loge). Nu skulde Loge-Hammeren aabenbart besegle det højtidelige Øjeblik, da dansk Skole i Flensborg efter 2 Menneskealdres Afbrydelse atter var en Kendsgerning. Frk. *Elisabeth Madsen*, der var født Flensborger, holdt saa ganske kort Aabningstalen, Børnene blev inddelt i 3 Grupper efter Alder, og Skolen var en Kendsgerning.“

Men Vejen frem var lang og omskiftelig, og som Starten tydelig havde baaret Præg af det ret tilfældige, saaledes gik der Maaneder, ja i Virkeligheden et helt Aar, før Skolen fandt sin faste Form. *Julius Bogensee* blev ret hurtigt afløst af *J. K. Petersen* (se herom: Redaktør *L. P. Christensens* Artikel), men ogsaa hans Tid blev kort, og allerede den 1. August 1921 kunde Skolen notere sin 3. Leder i Rektor, Dr. *Andr. Hanssen*, der i 19 begivenhedsrige Aar blev Skolens ledende Mand, som han blev Sjælen i alt dansk Skolearbejde Syd for Grænsen.

Det, der med store Forhaabninger var begyndt i 1920, var en saare svag Antydning af det, det skulde blive til. Lærer *Henriksen* skriver i sin Dagbog:

„I Grunden kunde det vist slet ikke kaldes en Skole, og juridisk var Grundlaget heller ikke fyldestgørende for en saadan i egentligste Forstand. Myndighederne havde tilladt Lærerne hver for sig og uafhængig af hinanden at undervise de indmeldte Børn, idet man ikke havde fundet noget at erindre til, at Børnene samledes under samme Tag og deltes mellem Lærerne, som disse selv fandt det mest praktisk.“

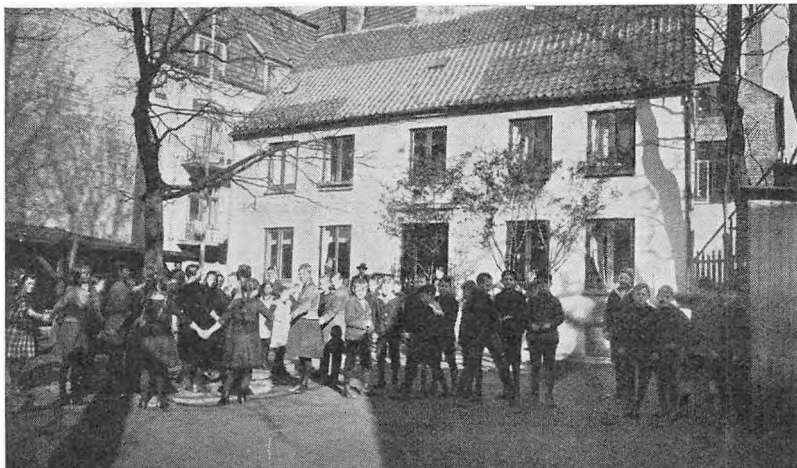
Af denne løse Begyndelse skulde der skabes en Skole, ja ikke nok med det, en Skole, hvis Maal og Ydeevne skulde ligge paa Linie med en dansk Realskoles.

Her var nok at gøre for den nyoprettede Skoleforening. Den fik ikke Lov til at nøjes med at være Skolens naturlige Forudsætning, den blev ogsaa Hjørnестenen, hvorpaa den rejstes. Men skulde Skolen blive dansk i sin Opbygning og Aand, saa maatte der ogsaa mærkes et levende Indslag nordfra, og her kan det ikke forklejne andre at nævne Viceskoleledertør *H. A. Svane* i København som Sagens Førstemand. Han skaffede velegnede Lærere, fik en Undervisningsplan udarbejdet, lod Skolen høste direkte Fordel af Skolevæsenet i Hovedstaden og fandt i sidste Omgang Dr. Andreas Hanssen, og først med ham kunde Flensborg selv videreføre den paabegyndte Opgave: at rejse en dansk Skole i Flensborg, der i alle Maader afspejler dansk Aand og Kultur, der evner at forene de unges Haab med Slægtens danske Fortid.

H. A. Svane.

I Mellemtiden var Elevtallet vokset betydeligt. Protokollen har i disse Maaneder været som en stadig ætsende Uro. Inden den 1. April 1921 var der indmeldt 73, og inden næste Skoleaarsskifte 1. April 1922 i alt 173. Da var »Hjemmet« forlængst overfyldt; men endda maatte det klare Vanskelighederne endnu et Aar. Det hele var en Myretue. De inderste Klasseværelser var kun tilgængelige gennem de yderste, kun i enkelte Stuer kunde der opstilles Skoleborde, de andre Steder laa der Bordplader paa Bukke med lange Træbænke til Børnene. »Salen« var den fineste. Her stod der 4—5 Sofaer, en Reminiscens fra Logetiden. De var blevet trætte i Fjødrene efterhaanden; men alligevel. Hvad evner den nye Skolelov ved Siden af disse Herligheder? De andre Elever var grønne af Misundelse paa Børnene fra »Salen«. Herinde stod ogsaa Orgelet, og her og i en tilstødende forholdsvis stor Stue samledes hele

Foraarsdag i »Hjemmet«s Skolegaard 1921.

Flokken til Morgensang. Det, der i Dag har de reneste og skønneste Rammer i Duborg-Skolens Festsal, er begyndt ganske beskedent under de tænkeligt trange Kaar. Men her blev Dagens danske og kristne Tone slaaet an, og her blev Skolelivets Fællesskab understreget. Salmisten kan lege for Herren under Kirkens høje Murbuer som i den laveste Skolestue. Det er ikke Hvælvingerne, der levendegør.

Inden Duborg-Skolen stod færdig, var alt i »Hjemmet« taget i Brug fra Kælder til Tagkammer. Afgangsklassen havnede virkelig oppe i gamle Petersens Pige-kammer til sidst. Gennem en snæver Tapetdør kom man derind, Bordene stod helt ind under Skraavæggene, og et Tagvindue var den eneste Lyskilde og Ventilationsmulighed. Kommoden var blevet staaende som en Mindelse om den landflygtige Husassistent; men da den viste sig velegnet som Kateder, gjorde den ypperlig Fyldest.

Bagefter har man vist ofte spurgt sig selv, hvordan alt dette i Virkeligheden var muligt? Svaret skal naturligvis først og fremmest ses i den gode Vilje og — i Lærernes Ungdom. Havde vi mindre Erfaring, havde vi til Gengæld større Elasticitet og — ja, hvorfor ikke sige det, som det følte — ogsaa mere Begejstring. Det hele var som en Slags Forlovelsestid, en lykkelig Forventning. Derfor gik Ventetiden baade hurtigt og let. »Jacob elskede Rachel«, og inden vi vidste af det, stod Skoleborgen paa Duborg Banke færdig.

Beskrive denne Bygning skal jeg afholde mig fra (se: Inspektør D. Dirks's Artikel). Det, der var sket, var i bogstavelig Forstand Opfyldelsen af Indskriften over Festsalens Hoveddør: *Giv Tid, og*

hvad du drømte skønt, du skal i Sandhed skue. Større Forandring for et Skolearbejde kan vanskelig tænkes. »Hjemmet«s lavloftede, trange Stuer var som med et Trylleslag forvandlet til et straalende Lystempel. Skolearbejdet var kommet i Guldramme, en lykkelig og glædelig Forbedring, men ogsaa en øget Forpligtelse til os alle om efter Evne at fylde Huset med Liv og Aand.

Skolen fik Navn efter Borgen, paa hvis Tomt den rejstes. En Plan om at kalde den Margretheskolen blev efter moden Overvejelse opgivet. Skolen var en Realskole, folkelig, dansk Realskole hed det i Grundstensdokumentet, og Tiden siden har sat en stærk Streg under Prædiketet *folkelig*. Skolens Fædre vurderede Stillingen rigtig, da man forstod, at der var Brug for og Trang til en dansk Realskole i Flensborg. Mulighederne for senere at udbygge den til Gymnasium havde man været opmærksom paa fra Starten, og først i Tyverne blev disse Tanker drøftet baade i Bestyrelse og Forældrekreds. Drøftelserne førte dog ikke til Resultat ud over et ganske svagt Tilløb i Form af et i Virkeligheden rent privat Artiumskursus for 2 sydslesvigske Elever, gennemført af Skolens Lærere i Fællesskab. Dermed havnede Gymnasietankerne atter i Skoleforeningens Skuffe, og der ligger de endnu.

Undervisningsplanen tog Sigte paa dansk Præliminærexamen, almindelig Forberedelseseksamen, dog med enkelte Ændringer, der har tilsigtet at give Eleverne de bedst mulige Kundskaber i Tysk. Den Vægt, der fra Skolens Side er lagt paa at knæsette dens Opgave paa Linie med en Realskoles hjemme, fremgaar blandt andet af, at Undervisningsplanen blev godkendt paa et Møde i København den 5. Januar 1922, hvor Undervisningsinspektørerne, Dr. *Bertelsen* og Professor *F. Rønning* samt Professor *N. A. Larsen* som Undervisningsministeriets Konsulent, Viceskoleledertør *H. A. Svane* og Rektor Dr. *Andr. Hanssen* var til Stede. — Denne Plan følges i det hele og store endnu. Efter at Undervisningsinspektør *Otto Bjørneboe* i 1924 havde overtaget Prof. *Rønnings* Embede, blev der dog foretaget en Revision, og en fornyet Godkendelse af Planen fandt Sted den 5. Januar 1925.

Underklasser er Duborg-Skolen efter tysk Skolelovgivning afskaaret fra at oprette. Alle Børn i Tyskland skal besøge en offentlig Skole deres første 4 Skoleaar.

Det var Skolens Haab, at dens i København af dansk Skoleverdens førende Mænd godkendte Læseplan skulde have dannet en naturlig Baggrund for, at Duborg-Skolen undervisningsmæssigt kunde være gledet ind under Realskolernes Centraladministration hjemme. Dette blev dog ikke Tilfældet. I Maj 1923 maatte Professor *Rønning* meddele Skolen, at han i H. t. Forhandlinger desangaaende i Undervisningsministeriet ikke var at betragte som ministeriel Embedsmand i sit Forhold til Duborg-Skolen. Han beklagede oprigtigt denne Afgørelse, men stillede sig som hidtil lige-

fuldt til Skolens Raadighed i alle foreliggende Eksamensanliggender. Hans Efterfølger, Undervisningsinspektør *Bjørneboe*, har indtaget samme venlige Holdning lige over for Skolen. Gennem 20 Aar har han været Duborg-Skolen en værdifuld Raadgiver og forstaaende Ven. Han og Professor *Rønning* har gjort deres til, at vi — skønt udenfor — altid følte os hjemme i den danske Skoleverden.

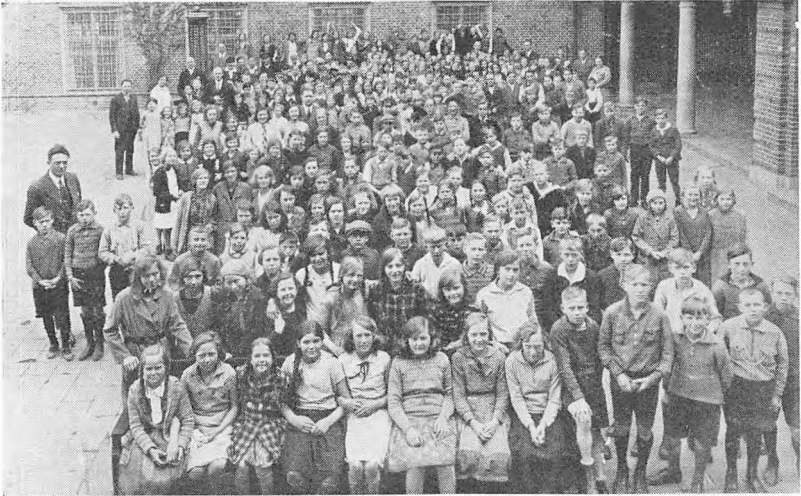
Otto Bjørneboe.

For Duborg-Skolen blev den Omstændighed, at den i Eksamensanliggender ikke kom til at sortere direkte under Undervisningsministeriet, for øvrigt en stærk Appel til at gøre Afgangsprøven mest mulig autoritativ, hvilket blandt andet er opnaaet ved, at Undervisningsinspektøren venligst hvert Aar har stillet sig til Raadighed som Censor ved Eksamen, ligesom de nord-slesvigske Statsskolers og Aarhus Katedralskoles Rektorer i Aarenes Løb er kommet til at danne en fast Censorstab, hvortil nu ogsaa Statsskolekonsulent *Kaalund-Jørgensen* er blevet knyttet. Overgangsvis har Viceskoleinspektør *H. A. Svane* ogsaa været behjælpelig med denne Censur.

Skønt Afgangseksamen saaledes ikke er nogen officiel, ministeriel Prøve, har det været Skolen en stor Anerkendelse, at dens Retsvirkninger i Praksis har vist sig fuldt ud at ligge paa Linie med tilsvarende Eksaminers i Danmark.

Derimod har Skolen naturligvis lige fra sin Start været underlagt tysk Tilsyn med Flensborg Bys Skoleraad (Skoledirektør) som nærmeste tilsynsførende Myndighed. Duborg-Skolen kom paa Tur sammen med Byens øvrige Skoler, naar de aarlige, offentlige Prøver afholdtes. Ved et Skoleraadsskifte i 1927 fik Skolen Meddelelse om, at disse Aarsprøver vilde ophøre. Det overlodes til Skolen selv at ordne sin Aarseksamen, og dette Forhold ændredes ikke ved et senere Skoleraadsskifte i 1933, da Byens nuværende Skoleraad — *Mittag* — overtog Embedet. Det lokale Tilsyn har følgelig i høj Grad vist Tillid til, at Duborg-Skolen haandhævede sin Undervisningspligt paa forsvarlig Maade. Et andet for Skolen meget væsentligt Omraade: Elevernes Optagelse, der i Begyndelsen voldte indgaaende Bryderier (se Redaktør L. P. Christensens Artikel), overlodes ligeledes efterhaanden helt til Skolens egen Afgørelse.

Regeringerne i Slesvig og Berlin har man ikke mærket meget til i Skolens Undervisning, dog har Skolen enkelte Gange haft in-spicerende Besøg af Repræsentanter fra begge Regeringer. —

Duborg-Skolens Børneflokk 1932.

Skolen er anvist paa at følge den af Overpræsidenten for Provin- sen Slesvig-Holsten lagte Ferieplan, der er fælles for alle Skoler inden for dette Omraade.

Ved Skoleaarets Begyndelse 1927 indrettede Duborg-Skolen for første Gang en Fortsættelsesklasse med en eetaarig Læseplan for Elever i ikke skolepligtig Alder. Der var i November 1926 sendt et Andragende om denne Klasses Oprettelse til Afdelingen for Kirke- og Skolevæsen under Provinsregeringen i Slesvig. Andra- gendet var bilagt med en detailleret Læseplan. I Februar 1927 mod- tog Skoleforeningen et bekræftende Svar paa sin Henvendelse, og fra April 1927 var Klassen en Kendsgerning. Dens Betydning stad- fæster sig vel stærkest ved det store Elevtal, der i Aarenes Løb har frekventeret Klassen, i alt har 485 Elever indtil Dato modtaget Afgangsbevis fra denne. Som en Vurdering af Duborg-Skolens Standard maa det vel desuden ved denne Lejlighed være tilladt at pege paa, at det, man her var naaet frem til i 1927 — et 9. Skole- aar — det naaedes først hjemme med Skoleloven af 1937. At det i denne normeres som et 8. Skoleaar (altsaa ikke som hos os som et 9.) maa ses i Sammenhæng med, at Skolepligten i Tyskland be- gynder med det fyldte 6. Aar, altsaa et Aar tidligere end i Dan- mark. Med Fortsættelsesklassen var Duborg-Skolen naaet frem til den Udbygning, den har beholdt siden. En Tanke om, at en saadan Klasse kunde erstatte et senere Efterskoleophold i Danmark, har vist sig at blive lige det modsatte. Det store Flertal af de af vore Elever, der søger paa Efterskole, har gennemgaaet Duborg-Skolens Fortsættelsesklasse.

Skovtur til Lyksborg 1928. Dr. Andr. Hanssen længst til venstre.
Worsøe Schmidt paa Bænken med Ryggen til Kongeegen fortæller dennes Historie.

Duborg-Skolens Elevtal gennem 25 Aar.

Aarstal	Klasse- tal	Elev- tal	Heraf fra Danmark	Fortsættelses- klassen	Dimittental	Heraf fra Danmark
1920	3	25				
1921	5	108	15			
1922	7	176	24			
1923	10	252	33		8	
1924	12	294	44		14	2
1925	12	363	32		22	9
1926	12	337	25		19	7
1927	12	325	24	27	19	9
1928	12	322	27	32	11	0
1929	12	327	48	41	18	3
1930	12	354	58	35	17	5
1931	12	354	58	44	18	5
1932	12	365	49	40	16	5
1933	12	365	35	39	16	5
1934	12	350	31	49	9	4
1935	12	340	28	40	10	3
1936	12	323	28	35	11	3
1937	12	306	21	37	16	3
1938	12	285	22	17	12	2
1939	11	267	17	23	15	2
1940	10	252	13	35	14	2
1941	10	208	7	18	10	2
1942	9	185	3	23	9	2
1943	8	170	2	25	12	0
1944	8	167	0	40	13	0
Samlede Elevtal		2073	201	600	309	73

Elevtallet var indtil Midten af Trediverne i rolig Stigning. Saa vendte Kurven, og i Jubilæumsaaret er vi nede i en Bølgedal, der naturligvis ikke er den samme daglige Opmuntring i Arbejdet som den Gang, der var Fremgang og Vækst over hele Linien. Tallene i Dag er en Appel til at holde Troen og Haabet fast.

Og saa er Skolelivet ellers gaaet sin Gang. Lys og Skygger har skiftet; men før 1939 var Lyset afgjort i Overtaget; vi mærkede i disse Aar Danmarks lykkelige Kaar. Derfor blev der paa Duborg-Skolen ogsaa Tid og Raad til andet og mere end det, der er Pligt og direkte Skolearbejde, det,

der staar paa Timeplanen. Ind i alt dette, der er Vævens stærke og solide Rendegarn, løber Islættens tynde Traade som glitrende Guld, Mærkedage og Oplevelser, der er Mindet og Erindringen værd, Forældremøder, Skolerejser og Lejrskoler, Solstrejf hen over Skoledagenes dæmpede Farvetoner.

Forældremøder har gennem Aarene været Duborg-Skolens Hovedvej Nr.1 mellem Skole og Hjem. Skolen har ofret megen Tid paa disse Møder og lagt sig stærkt i Selen, for at de mest ægte og sandt kunde afspejle Skolens Arbejde med Børnene og den Aand, der var Skolens Grundvold. Klasse-Forældremøder blev meget hurtigt efter 1920 gennemført for alle Klasser hver eneste Vinter. Det var et stort Apparat; men Forældrenes talstærke Deltagelse i Møderne og levende Interesse i Sagen var et smukt Svar paa Skolens Indbydelse og en stærk Opmuntring til at blive ved.

Skolens Forældrekontakt er ogsaa gennem Aarene blevet direkte understreget ved et staaende Forældreudvalg, der i Jubilæumsaaret bestaar af følgende: Pastor *H. F. Petersen*, Fru Lærer *Niels Kjems*, Arbejder *Carsten Nissen*, Malermester *A. Albertsen* og Blikkenslagermester *Fr. Ernst*.

Lejrskolens Fane blev tidlig hejst over Duborg-Skolen. Paa denne pædagogiske Nydannelses Omraade blev den blandt de

Med Afgangsklassen
paa Halvkredsvolden ved Hedeby 1933.

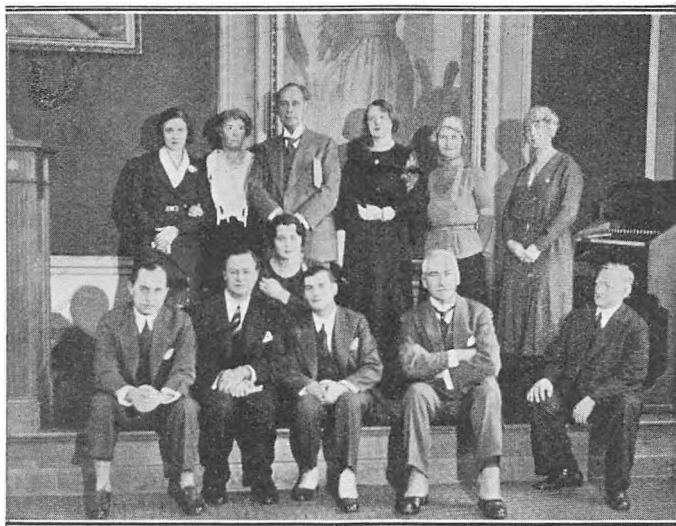
Lejrskole er dejlig, men Rengøring i Lejren . . . !

førende. I det hele og store kan det vist siges, at Duborg-Skolens Elever naar at komme i Lejrskole een Gang i deres Skoletid. Vist en smuk Afbalancering af Forholdet mellem Kravene ved en Eksamensskole og det, der i friere Undervisningsform kan afsættes Tid til. Saa har Duborg-Skolen desuden bekræftet den velkendte Regel, at er man først kommet i Gang, saa bliver man ved. Kun en eneste Gang har der siden Skolens første Lejrskole i 1929 været Afbrydelse i Rækkefølgen, nemlig i 1940.

Paa et særligt Punkt synes Duborg-Skolen Aar efter Aar at have høstet

Kælebarnets i dette Tilfælde lykkelige Fordele, nemlig ved de hyppige Besøg af dansk Scenekunsts førende Navne og andre af vort Modersmaals ædlestes Fortolkere, blandt dem Professor *Vilhelm Andersen*.

Da Byens Teater omsider blev aabnet for danske Skuespillere, og da Teaterbesøgene fra Det kgl. Teater — takket være Redaktør *L. P. Christensens* utrættelige Nidkærlighed for denne Sag — begyndte at blive regelmæssige Begivenheder i Flensborg, fik Børnene paa Duborg-Skolen altid en ekstra Oplevelse i Tilgift, naar de i Skolens skønne Festsal sad fuldstændig betaget eller overgivent jublende, mens vort Modersmaals Rigdom i Lune, Vid eller stille Glød tolkedes for dem af de kgl. Skuespillere fra København. Det var i saadanne Øjeblikke, vore Børn fik Lov at opleve Modersmaalets Hjertegrund. Duborg-Skolens Talerstol blev som et Alter for vort danske Sprog, og fra at være Sprogets Mestre blev Skuespillerne lidt efter lidt dets ydmyge Tjenere. Der er en uendelig Forskel paa det at kunne mestre et Sprog, selv til Fuldkommenhed, og saa dette at være Sproget til Tjeneste; thi først da er det Hjerterne, der taler. — Disse Timer i Duborg-Skolens Festsal er uforglemmelige for alle, der har oplevet dem, store som smaa. Og hvem ved, hvad dette Skoleminde har været værd for de Hundreder af vore gamle Elever ude under fremmede Himmelstrøg? Og denne Oplevelse af vort Modersmaal blev naturligvis ikke mindre,

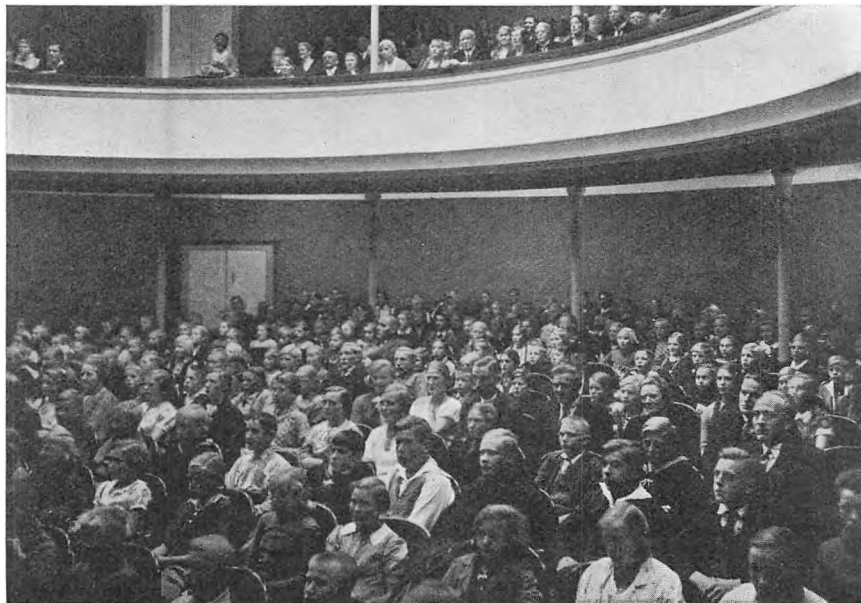
Skuespillere fra Det kgl. Teater gæster Duborg-Skolen den 19. November 1932. Blandt Gæsterne ses: Fru Anna Bloch, Fru Anna Reumert, Fru Maria Garland, Frk. Valentin, August Liebman, Carlo Wieth, Regissør Jørgen Lindendahl og Charles Tharnæs.

da det i Aarene før Krigen — atter ved Redaktør L. P. Christensens Medvirken og Sønderjysk Teaterforenings (Overlærer H. C. Hansen, Graasten) forstaaende Interesse blev Skoleforeningen muligt at indbyde Eleverne til Dansk Skolescenes (Direktør Thomas P. Hejle) Opførelser paa Byens Teater.

*

Paa en Gavlfriise i Duborg-Skolens Festsal staar de Ord, jeg gerne vilde kunne kalde Ledemotivet for alt vort Skolearbejde: »I hver Barnesjæl paa Jord har du lagt en Kærne til en Blomst med himmelsk Flor, herlig som en Stjerne.« — Disse Ord har vi for Øje hver Dag, naar vi samles til Morgenandagt i Festsalen. De er os en stadig Paamindelse om, at over alle Kundskaber og al Dygtighed er der noget, der er vigtigere endnu: Gudstanken med ethvert Menneskebarn.

Men hvad ved vel en Skole om, hvad den evner at udrette paa dette Felt? Som Guds Mølle maler langsomt, gror den Sæd, der saas i Barnesjæle, heller ikke fra i Dag til i Morgen. Vi Skolemænd skal have Tid til at vente, som vi skal have Tid til at tjene med Taalmodighed foran Pædagogikkens Alter. Der kan gaa Meneskealdre, før en Skolemester modtager den sande Dom over den Gerning, han har øvet. — Men der kan ogsaa komme saadanne Oplevelser ind over de unges Liv, at en Skole langt hurtigere mærker de sjælelige Frugter af sin Udsæd. Og det er netop det,

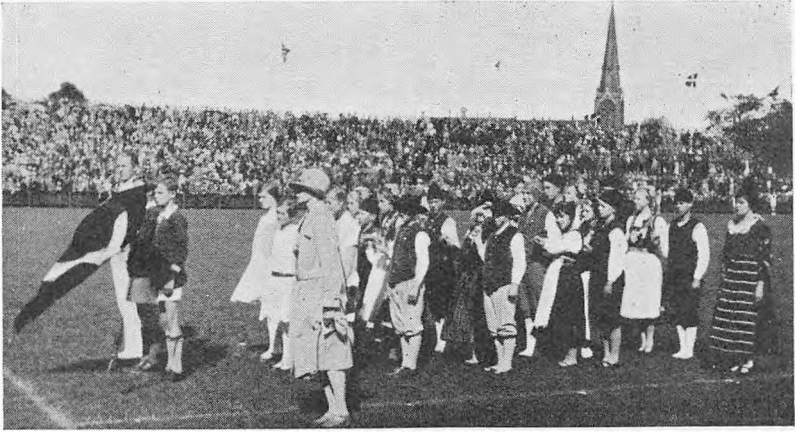

Dansk Skolescene i Flensborg Bys Teater 1936.

Duborg-Skolen er kommet ud for i Krigens tunge Aar. Vore unge Drengene blev til Mænd, da Krigen kom, og det, de har givet os ude fra Fronterne i Soldaterbreve og Hilsener, er ikke Resultatet af et Eksamensbevis fra vore Afgangsklasser eller et Afgangsbevis fra Fortsættelsesklassen, men et stille og dog stærkt Vidnesbyrd om, at over Skolens Kundskabsguld er Mennesket selv Livets sande Maal og Sjælens Vækst det rette fornødne.

DUBORG-SKOLENS SØSTER

Der er i Redaktør *L. P. Christensens* Artikel gjort Rede for den saakaldte Tivoli-Skoles Tilblivelse og Form. Her skal derfor kun ganske kort forsøges en Karakteristik af Skolelivet paa denne Skole. Elevmaterialet var ikke realskoleegnet. De 90 % af Eleverne var udpræget Folkeskolebørn. Sproglig set var de alle meget vanskeligt stillet. Socialt set hørte de ogsaa til de helt jævne. Men de kom fra en Forældrereds, der vedholdende havde holdt fast paa at ville have deres Børn i dansk Skole. Kravet om dansk Skole gik forud for Ønsket om at finde den for Barnet bedst egnede Skoleform, og da der jo for øvrigt ikke var noget Valg, saa maatte disse Børn til liden Glæde for dem selv og Lærerne slides igennem en Realskoles Læseplan. Det blev et drøjt Arbejde. Der skulde Kærlighed og Taalmodighed til paa den ene Side, men samtidig

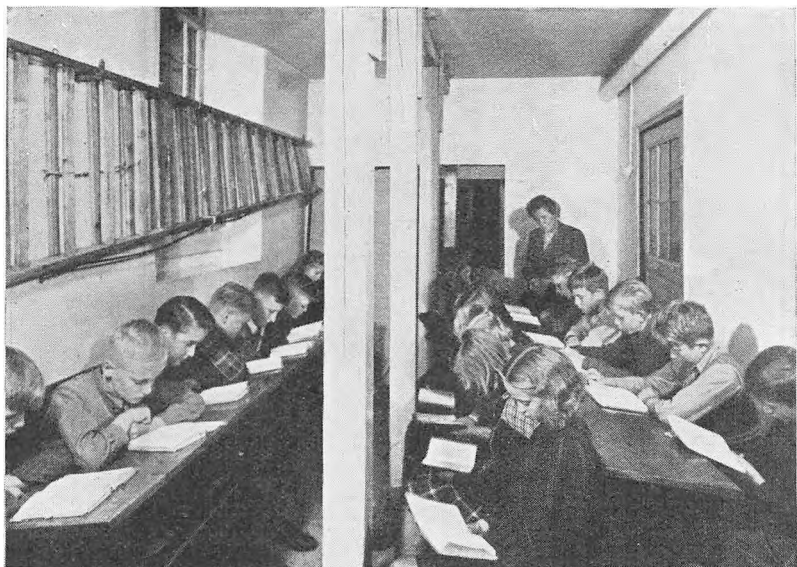
Elever fra Duborg-Skolen ved Idrætsstævnet i København 1928.

Fasthed og meget bestemt Optræden paa den anden, hvis Disciplinen skulde klares. Jernhænder i Fløjelshandsker dækker vist bedst Skolens pædagogiske Behov.

Arbejdet selv var selvfølgelig ikke uden Interesse, og sproglig set forekom der mange interessante Ting. Ved Opstillingen i Skolegaarden blev der fremlyst en funden Bold, da en af Pigerne baner sig Vej hen til Læreren, udpeger en Kammerat og siger: „Det er huns!“ Herlig Genitivs form. Og saa siger man endda, at Kvinder er uden Logik. — At man kørte med Dampskib til Lyksborg er kun, hvad mangfoldige Flensborgere ogsaa til Afveksling kan komme i Tanker om den Dag i Dag, og som sproglig set er let begrundet ved „fahren“s større Anvendelsesomraade end „køre“s. „Machen“, der jo sprogligt spænder langt videre end „gøre“, kunde ogsaa berede visse fornøjelige Overraskelser, f. Eks. følgende fra en Fysikrapport: Man gør 200 cm³ Vand i en Amalieskaal! (Amalie er Emaile.) — Mere underfundig var følgende sproglige Forvildelse: Efter Slaget ved Bov kæmpedes der ude i Nystaden i Nærheden af det Sted, hvor nu Centralhedningen og Stabejserforretningen ligger. Værsgo! Hvem klarer Opgaven? — Centralhedningen var Fabrikken for Zentralheizung og Stabejserforretningen Udsalget for Stab-Eisen. Ja, for dem, der kender alle Sprog, er det jo lige fedt.

Her var unægtelig et godt Stykke frem til den tekniske Beherskelse af Sproget og endnu længere til det, Grundtvig taler om som Hjertesprog, det, hvori Sjælen gynger. Og dog, Børn er Børn og synes næsten at have noget af et sprogligt Instinkt til Raadighed. Da de samme Børn 5 Maaneder efter Tivoli-Skolens Start i April 1922 vendte hjem efter Sommerferie i Danmark, var Skolegaarden en fornøjelig Sammenblanding af alle mulige Dialekter. I en Sporvogn havde en af de yngste vakt stor Bestyrelse ved at hilse med et Go' Daw, Folkens. De tyske Passagerer var indigneret. Og kan Sagens formelle Side meget vel beklages, saa kan Drengens sproglige Frigjorthed i hvert Fald ikke drages i Tvivl.

Tivoli-Skolens Levetid blev kort. Det, der var sunget ved dens Vugge om Lykke og Fremgang og Held til at blive en Sten i Muren, var aabenbart ikke skrevet i Stjernerne. 3 Aar, det var alt. Tivoli-

Der arbejdes i Kælderen. (Duborg-Skolens Tilflugtsrum under indværende Krig.)

Garden blev ingen varig Fylking; men det Par Hundrede Elever, der har siddet paa Tivoli-Skolens Bænke, har paa deres Maade været med til at skabe et ikke uinteressant Stykke Skolehistorie i Flensborg. Det er én Side af Sagen. Den anden, og det er den afgørende, er den Betydning, Skolegangen derhenne kan have haft for den enkelte. Her trøster jeg mig med min Forgængers Ord: Intet ærligt, aandeligt Arbejde er nogensinde forgæves.

KOMMUNESKOLEN

Dansk Kommuneskole i Flensborg! Før 1914 vilde selve Tanken kunne have faaet en dansk Flensborger til at skælve. Nu staar Skolen der som et smukt Eksempel paa, at Tiderne kan skifte til det bedre. Skønt denne Skole administrativt ikke hører direkte ind under Skoleforeningen, ligger det selvsagt i Sagens Natur, at et godt Samarbejde mellem den og Duborg-Skolen er en væsentlig Forudsætning for et godt Helhedsresultat af dansk Skolearbejde i Flensborg By.

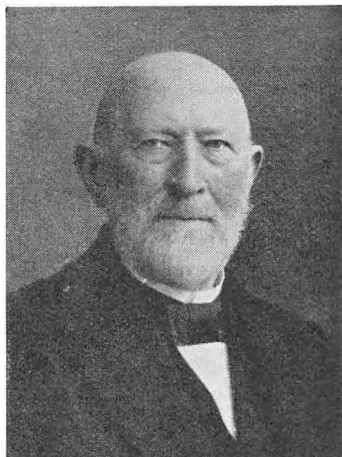
Kommuneskolens Opgave er i Virkeligheden dobbelt: at virke som en i sig selv hvilende fuldt udbygget Folkeskole og at forberede de eksamensegnede Børn til en Optagelse paa Duborg-Skolen gennem en 4-aarig Undervisning. At Grænsen mellem disse Opgaver af mange Grunde ofte maa blive flydende, er det vel overflødigt at tilføje.

Umiddelbart efter Afstemningen synes man paa begge Sider af Grænsen at have haft den Opfattelse, at de offentlige Mindretalsskoler i alt væsentligt var Kundskabsskoler. Blot Lærerne kunde Sproget, var de kvalificerede. Sindelaget spurgte man ikke om. Den Slags Skoler er Sten for Brød. Alle har indset det, og de nødvendige Forandringer er blevet gennemført, ogsaa i Flensborg. Kommuneskolen kan nu fuldtud virke i Mindretallets Aand og være i fuld national Kontakt med Børnenes Hjem. At Lærerne som tyske Embedsmænd maa være tyske Statsborgere er naturligvis ganske selvfølgerigt; men det beredte Skolen en uhyre Vanskelighed, da Krigen kom, idet Lærerne, der alle var unge, praktisk talt blev indkaldt straks. Kun Skolens Leder og en kvindelig Lærerkraft blev tilbage. Alle de øvrige Embeder maatte betjenes med Vikarer, fortrinsvis de indkaldte Læreres Hustruer.

Kommuneskolens Overflytning til Duborg-Skolen, da dens Bygninger blev taget i Brug til andet Formaal, har naturligvis ført disse to Skoler i betydelig — og jeg tør roligt føje til — frugtbar Nærkontakt med hinanden. Livet og Kaarene er blevet fælles, og Børnene mærker næppe større Skel Skolerne imellem. Paa

et bestemt Omraade har Kommuneskolen oven i Købet været os en meget kærkommen Gæst. Den har til fulde udfyldt det Pladsoverskud, vi ellers var kommet ud for ved Duborg-Skolens dalende Elevtal i Krigsaarene. Ved begge Skolers Anbringelse under samme Tag er vi blevet sparet for enhver Tomhedsfornemmelse.

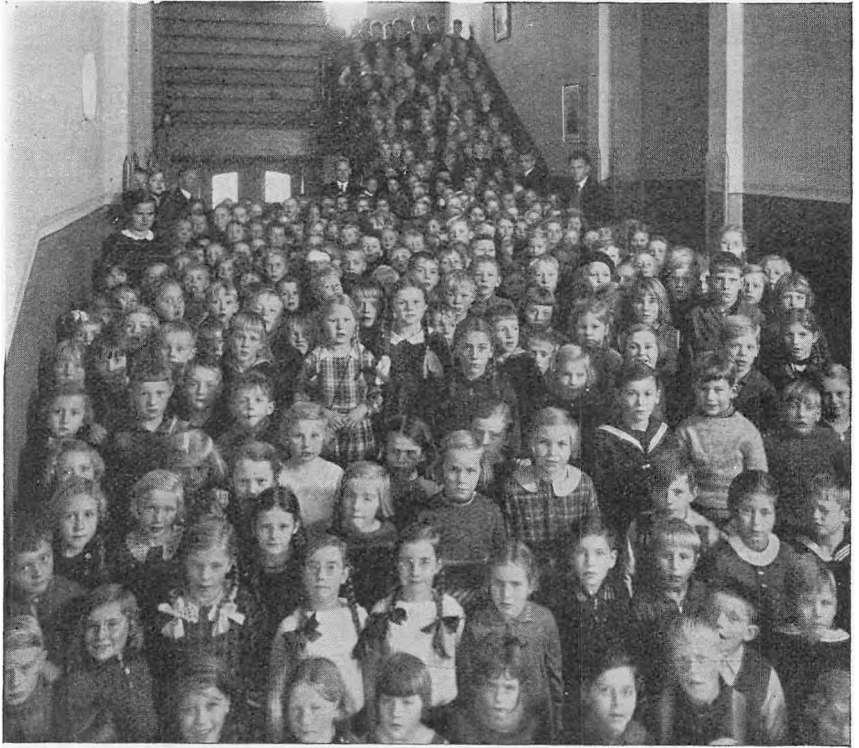
Forældreudvalget: Arbejder *Hans Clausen*, Husmødrene Fru *Karoline Bruhn* og Fru *Sophie Ries*, Lærerinde Fru *Katharine Ingwersen* og Skolens Leder, *H. Fischer*.

M. D. Simonsen.

ELEVMAERIALET

Mange vilde vist finde det naturligt jævnlig at udarbejde Statistikker over vore Elevers Sprogforhold. Noget saadant synes imidlertid ikke at have optaget Skoleledelsen ved vore danske Flensborg-Skoler nævneværdigt. Der findes i Skoleforeningens 22 Aarsberetninger ikke optrykt en eneste Statistik af denne Art. Der er Omraader af Børns Liv og Hjemms Forhold, der kræver Takt. Og Misforhold mellem tysk Sprog og dansk Sindelag i Flensborg er et

Kommuneskolens Elever 1936.

af disse Felter. Vore Samtaler med Forældrene begynder jo desværre saa ofte med en Undskyldning, fordi disse ikke kan tale Dansk. Er det mon dem, der har noget at undskylde? Det er Menneskealdres Forsømmelser, der gemmer sig bag alt dette. Men dette Forhold læges vist alligevel bedst i Stilhed og Taalmodighed. Skoleforeningen har ikke undgaaet Sprogstatistikker af Hensyn til Resultatet, det ved vi paa Forhaand, at det kun kan blive daarligt, men udelukkende af Hensynsfuldhed over for dem, vi selv har forsømt. Skulde nogen saa mene, at denne stærke, tyske Sproggrund fratager vore Skoler deres Berettigelse, saa maa dette kompenseres mod den Kendsgerning, at mange andre glædeligvis mener lige det modsatte. Skal det tabte Sprog vindes tilbage, er der kun een Vej at gaa: at tage fat paa ny, og her maa Skolerne være den naturlige Avantgarde.

Et andet Omraade, der har grebet stærkt ind i Skolernes Arbejde, er Elevernes Afstamning, idet oprindeligt kun Børn af Forældre, der var født i eller Nord for Afstemningsomraadet, kunde

optages i danske Skoler. Denne geografiske Begrænsningsmulighed, der i og for sig var en større psykologisk Hemning end en reel Vanskelighed, levede imidlertid kun kort, men gav Anledning til Udarbejdelser af Oversigter over dette Forhold, hvoraf nedenstaaende er fra 1924.

Statistik over Elevernes Afstamning.

	Duborgs Skolen	Tivolis Skolen	Ialt
1. Begge Forældrene fra Afstemningsomraadet og fra Egne Nord for Grænsen..	214	130	344
2. En af Forældrene født i II. Zone (den anden Syd for)	23	72	95
3. Begge Forældrene født i III. Zone (altsaa Nord for Danevirke)	3	7	10
4. En af Forældrene født i III. Zone (den anden Syd for)	3	5	8
5. Begge Forældrene født uden for de nævnte Omraader	9	11	20
Oplysningen mangler angaaende	0	3	3
Samlede Elevtal	252	228	480

Mon en Statistik med en mere ønskelig Tydelighed kan vise, at vore danske, sydslesvigske Skoler er udprægede Hjemstavns-skoler? — De faa Elever, der ikke vil kunne gaa ind under dette Begreb, spiller ingen som helst Rolle i Skolens Liv og Organisation og er kun den Margin, der mødes i ethvert Grænsearbejde. En vis skønsommæssig Vurdering maa i hvert enkelt Tilfælde være tilladt uden at gøres til Genstand for Insinuationer og agitatorisk Brug. Det er i den Forbindelse ikke uden Interesse at minde om, at Freudreich og Plaetner (2 af vore førende danske Flensborgere for godt 3 Menneskealder siden) var af Familier, der var indvandrede sydfra.

BØRNEHAVERNE

*„Jeg tror, at en Børnehave,
som danske Smaabørn gi'r Ly,
er tænkt som en Himlens Gave,
til Danske i Flensborg By.“*

Bertha Wulff.

Saadan blev der sunget ved den første danske Børnehaves Indvielse i Flensborg den 5. Februar 1922. Og saadan har kærlige, danske Kvinder sikkert ogsaa tænkt sig dens Mission: at give danske Smaabørn Ly. At Børnehaven saa ogsaa gerne skulde blive en Slags Forgaard for de danske Skoler, maa vel synes alle klart; i hvert Fald maa denne Tanke være den naturlige Forudsætning

Elevstatistik for Skolerne i By og paa Land under Dansk Skoleforening, Flensborg.

Skoleaar	Flensborg			Skolerne paa Landet						
	Duborgs Skolen	Tivoli-Skolen	Kommune-Skolen	Tarup	Jaruplund	Kobbersmøllen	Härresl.m. Kommune-skole	Härresl.m. Privat-skole	Langbjerg	Ladelund
1920/21	108		240							
1921/22	176		306							
1922/23	252	205	266							
1923/24	294	228	260							
1924/25	363	93	244							
1925/26	337		243							
1926/27	325		237	10	10	13	24			
1927/28	322		225	9	13	11	22			
1928/29	327		211	12	14	13	20			
1929/30	354		205	13	12	15		15	11	
1930/31	354		180	13	10	15		21	11	
1931/32	365		224	11	12	19		17	13	
1932/33	365		272	13	12	17		22	12	
1933/34	350		354	15	15	23		24	12	
1934/35	340		336	17	14	22		26	7	
1935/36	323		398	15	16	17		28	11	
1936/37	306		416	19	16	12		30	13	10
1937/38	285		387	14	20	9		29	16	12
1938/39	267		345	14	18			14	11	11
1939/40	252		275	17	15			13	15	10
1940/41	208		238	14	14			14	14	10
1941/42	185		204	13	13			10	10	9
1942/43	170		186	12	15			12	11	6
1943/44	167		179	13	12			10	10	6
1944/45	168		165	11	10			11	10	11
Samlede Elevtal	2073		1901	60	54	51		91	48	20

for, at Skoleforeningen kan give sig af med dens Ledelse og Administration. Børnehaven begyndte i et Restaurationslokale. Borde og Sofaer fulgte med. Det hele var altsaa et godt Nummer for stort, og naar Rollingerne lidt efter lidt var blevet løftet op i Sofaerne og stod lænet hen over Bordene i Færd med Legetøjet, glemte de i Ivrigheden Sofaens glatte Læderbetræk og gled en efter en eller flere ad Gangen med lydelige Bums ned paa det barslidte, forsømte Gulv. Det var lidt af Oplevelserne fra »Hjemmet« om igen. — Senere blev det bedre. Børnehaven fik et godt Lokale med rigtig Børnehave-Udstyr i Borgerforeningen, og da Tivoli-Skolen blev nedlagt, flyttede den derom, og der har den til Huse endnu under Navnet Bertha Wulff-Børnehaven.

Midt i Tyverne kom der rig Udvikling i Børnehavernes Arbejde. Ude i den nordlige By aabnedes en Børnehave i Batterigade i 1925, og allerede i Januar 1926 aabnedes en tredje Børne-

Og Dansen, den gaar —.
Folkedanserne øver sig under det blomstrende Æbletræ i Bertha Wulff-Børnehaven.

have paa Harreslevmark. 1931 kom Børnehaven paa Adelbykamp til og endelig i 1938 den femte og sidste i Duborggade i Kommuneskolens Bygning.

Der er i Aarens Løb nedlagt meget kærligt Arbejde inden for disse Børnehavers Mure. Intet er blevet sparet for at gøre dem til Daghjem for Puslingerne fra vore danske Forældre kredse. Under Hverdagens Hygge og i Festdagens Glans har vort yngste Kuld her faaet deres Sind vendt mod vort folkelige Lynne og vor kristelige Indstilling. Kongens Fødselsdag er Aar efter Aar blevet fejret med et daglangt Program: Flaghejsning, Procession, ekstra Servering (hvor den danske Konsul har været en trofast Vært), Soldatermarch efter Trommen med trekantede Papirhatte paa Hovedet, Dannebrogflag i Hænderne o. s. v. Det var dødtrætte Piger og Drengene, der kom hjem fra Børnehaverne den Dag.

Julefesten var dog nok alligevel Aarets allerstørste Begivenhed. Først den spændende Adventstid med den øgede Forventning og saa selve Festdagen med det straalende Træ og de dejlige Gaver. Dem kom Julemanden med. Krumbøjet af Byrden kom han ind med sin fyldte Sæk. Det var Spændingens store Udløsning. Om det derimod kan kaldes Festens mest harmoniske Øjeblik, er straks noget andet. Var der enkelte Børn, der jublede, var der flere, der blev betænkelige og tavse, og andre, der tog til at tudskraale. Men saadan skal det vel være, hvor der er Børn. Og naar saa Julemanden var blevet sat ned og havde faaet sin fortrolige Julenisse halet frem, der som en modbydelig Sladderhank udleverede alle de Piger og Drengene, der havde opført sig daarligt i Aarets Løb, ja, saa begyndte Skraalet med fornyet Styrke. Man kan jo diskutere Pædagogikken i denne haardkogte Overlevering, men man kan ogsaa lade være; for ændre Sagen kan man ikke. Og har man blot een Gang oplevet, at en lidt forsoren Gut har sat hele Æffæren paa Plads, ja, saa foretrækker man at lade Livet regulere sig selv. Det var Frederik, der var paa Tur. Julenissen hviskede

Indtil Krigen kom, var Børnehavebørnene gennem mange Aar Fru Landtingsmand Schau-
manns Gæster i Fruens Sommerhus
ved Vesterhavet.

vedvarende til Julemanden, der til sidst vendte sig ganske forfærdet mod Frederik og betroede ham, at Julenissen var meget utilfreds med hans Opførsel. — Frederik syntes imidlertid ikke synderlig paavirket af Situationen, men gik dog ind paa selv at komme hen til Julemanden for at høre, hvad Nissen sagde. — Lidt efter spørger Julemanden saa Frederik, om han kan høre, hvad han siger. »Jo,« svarer Frederik uforfærdet og med Vægt. »Saa fortæl os det da,« siger Julemanden lidt nervøst. »Han siger, du skal skynde dig med at give mig noget af din fyldte Sæk!« — Tableau!

I 1941 syntes vi, det kunde blive et smukt Bidrag til at naa vort Arbejdes Maal at give vore Børnehaver passende Navne. Tivoli-Børnehaven fik saa, som allerede nævnt, Navnet Bertha Wulff-Børnehaven, Batterigades Børnehave blev til Ingrid-Hjemmet og Børnehaven paa Harreslevmark til Margrethe-Hjemmet. Duborg-Børnehaven og Adelbykamp beholdt deres Navne.

Allerede i Sommeren 1941 maatte vi paa Grund af Krigsforholdene begynde at afvikle vore Børnehaver. Duborg-Børnehaven blev taget i Brug til andet Formaal og flyttedes til Chr. Paulsen-Hjemmet (tidl. Tivoli), hvor den midlertidig er gaaet op i Bertha Wulff-Børnehaven.

*

1943 blev vore Børnehavers tunge Skæbne. Da udslettedes Ingrid-Hjemmet under et 3 Minutters Flyverangreb paa Flensborg den 19. Maj. 15 Børn og 2 Medhjælpere, Moder og Datter, satte Livet til. Ved en mærkelig Skæbnes Tilskikkelse var Børnehavens Leder sygemeldt netop den Dag. Det blev hendes Redning. Men Begivenheden har lagt sig som tunge Skygger hen over vore Børnehavers Hverdag siden. Og det dystre Minde om den 19. Majs ubarmhjertige Dom over vort Skolevæsens alleryngste vil leve længe blandt danske Flensborgere. Ja, skulde Mindet blegne engang, da vil 15 Marmorkors paa Fredshøj-Kirkegaarden tale videre derom til kommende Slægter.

Børnehavernes Elevtal gennem Aarene.

Skole- aar	Bertha Wulff, Børnehaven (Chr. Fuulsen, Hjemmet)	Ingrid, Hjemmet	Margrethe, Børnehaven	Adelbykamp	Duborg, Børnehaven	Slesvig, (Amsgårds Skolen)	Tønning, (Skolen)	Ialt
1921/22	35							35
1922/23	23							23
1923/24	35							35
1924/25	28							28
1925/26	46	23						69
1926/27	37	10	17					64
1927/28	25	14	17					56
1928/29	33	19	18					70
1929/30	52	30	10			9		101
1930/31	55	52	9			27		143
1931/32	70	45	25	28		27		195
1932/33	62	57	24	22		37		202
1933/34	60	65	33	20		39		217
1934/35	40	71	28	20		24		183
1935/36	75	65	32	20		20		212
1936/37	60	52	31	21		32	14	210
1937/38	45	44	21	20	11	26	10	177
1938/39	26	30	19	18	16	24	6	139
1939/40	15	20	19	12	18	22	3	109
1940/41	20	20	19	11	18	21	3	112
1941/42	20	20	11	12	17	19	3	102
1942/43	23	18	22	8	8	16	3	98
1943/44	28		20	12		14	1	75
1944/45	28		27	10		10	1	76

KURSUS I BY OG PAA LAND

Trangen til at lære Dansk gav sig meget talstærke Udslag først i Ty-
verne. Unge og gamle meldte sig til Undervisningen, der overvejende
var lagt som Aftentimer i Vintermaanederne. Standpunkterne var lige saa
varierende som Alderen, og da det ikke altid var muligt at inddele i Hold,

De'den 19. Maj 1943 omkomne Børnehavens Grave paa Fredshøj-Kirkegaarden i Flensborg.

Kursusaften paa Duborg-Skolen midt i Tyverne. Lærer Andreas Molsen gennemgaar et Stykke Dansk efter »Hjemmets».

f. Eks. sjældent paa Landet, saa maatte Læreren tage det, som det var, og lade det gode Humør og den frejdige Indstilling være afgørende for, hvad der kunde gennemføres. I Flensborg foregik det meste af Kursusundervisningen paa „Hjemmet“, meget ofte for helt fuldt Hus, altsaa med et Par Hundrede Deltagere. Paa Landet maatte Undervisningen de fleste Steder henlægges til private Hjem, enkelte Steder viste det sig muligt at leje et Lokale i en Kro; men da dette sædvanligvis laa i direkte Kontakt med Krostuen, var Ordningen sjælden heldig. Det var saa sin Sag at synge „Du skønne Land med Dal og Bakker fagre“ i den ene Stue, mens hæse Røster i den anden slæber sig igennem monotone Melodier til Kaffe-punchens Pris.

Forsamlingshusene begyndte dog saa smaat at dukke op allerede inden Midten af Tyverne. I Harreslev var en Kro, der var blevet købt til Skole, gjort i Stand som Samlingssted for Egnens Folk, da det viste sig, at Skolen ikke kunde tillades. Paa Østerby Mark, i Valsbøl og i Tætvang ved Agtrup fulgte der ret hurtigt Forsamlingshuse efter. Senere er der til disse føjet følgende andre Forsamlingshuse: Lyksborg, Engelsby (Menigheds-hus), Ladelund og Aventoft samt 5 Skoler paa Landet, der ogsaa gør Tjeneste som Forsamlingshuse, nemlig: Tarup, Jaruplund, Langbjerg, Harreslevmark og Kobbermøllen.

Med denne Kursusundervisning blev Vandrelæreren aktuel. Maaske kan Navnet lede Tankerne hen paa vore gamle Løbedegne, og helt ved Siden af er det ikke, selv om vi naturligvis ikke kunde komme ud for at møde en holbergsk Per Degn paa den sydslesvigske Højderyg i Begyndelsen af nitten Hundrede og Tyverne.

Vandrelærerne gik fra Hjem til Hjem, fortalte, opmuntrede og underholdt, hvor de kom frem, og naar Egnens Folk saa om Aftenen sad bænket i den lavloftede Bondestue omkring det beskedne

Petroleumslys, kortedes Tiden med Sang, Oplæsning og Fortælling fra Danmarks-Historien. Metoden kunde vist bedst kaldes Morten Eskesens. Danske Vandrelærere har fra 1920 til i Dag, men navnlig i de første 10 Aar efter Afstemningen formidlet vor danske Kultur paa en jævn og stilfærdig Maade til vore sydslesvigske, spredt boende Landsmænd fra Flensborg Fjord til Digerne ved Vesterhavet. Efterhaanden har Skolerne paa Landet selvfølgelig forandret en væsentlig Del af denne interessante Arbejdsform; men endnu har Skoleforeningen 3 Vandrelærere i sit Brød. De har prøvet lidt af hvert gennem Aarene, disse tre. Nogle Steder — inde i Nærheden af Flensborg og ud ad Angel til — er det det danske Sprog, der er glemt og nu atter skal læres. Metoden kan der intet siges om paa Forhaand. Intelligens og Milieu kan trods alt være ret forskelligt. Et Sted kan man gaa meget systematisk til Værks, et andet Sted bruger man »Hjemmet« som Lærebog. Maaske er det en Appel til Overbærenhed, naar det nævnes, men Knold og Tot har været Udgangspunktet for mangen Dansktime i Sydslesvig. Flensborg Avis er senere hen en lige saa velkommen »Lærebog«. Der, hvor Sproget er bevaret, har det ofte været Vandrelærerens fornemste Opgave at faa vore jævne Landsmænd i Sydslesvig lært at leve et dansk Liv, helst saadan, at det ogsaa afspejler sig i de ydre Forhold. Det er jo godt med en Boghylde i Dagligstuen med danske Romaner og oplysende Bøger, ja det er endda nødvendigt, hvis Livet ikke skal fortone sig i Madstræbet alene, men det er lige saa vigtigt, at vor sydslesvigske Landmands Bedrift i Mark og Lade fortæller os, at han er dansk. — Men den Slags Resultater naas naturligvis ikke fra i Dag til i Morgen. Her peger Vandrelærerens Arbejde ud over sig selv. Her skal han gennem sin Undervisning eller ved sin Færd iblandt danske Sydslesvigere vække de unges Interesse for at komme paa Efterskole i Danmark, og Efterskolen skulde saa følges af Højskolen og Landbrugsskolen og for de unge Pigers Vedkommende af Husholdningsskolen; thi som Markerne skal vise, hvad Manden er, saadan skal Køkkenet fortælle os, hvad Konen er værd.

Ja, naaede Vandrelærerne saa vidt i alle Tilfælde, saa var det jo ingen Sag; men der maa selvfølgelig mange Steder begyndes forfra igen og igen, uden at det bliver til noget rigtigt, og der maa som i alt Skolearbejde kunne taales nogle Skuffelser. — Adskillige i Flensborg og Forstæderne søgte kun Danskundervisningen for praktiske Formaals Skyld, udelukkende af egoistiske Grunde. Sproget skulde slet ikke være dem en Vej ind i dansk Folkeliv, men bare et Middel til at kunne klare sig forretningsmæssigt bedre i en Grænseegn. — I den Slags Tilfælde maa Vandrelæreren og Skoleforeningen vist desværre bedømme deres Arbejde som den, der kaster sit Brød paa Vand. Men saa kan en enkelt Oplevelse ogsaa omvendt komme til at vise Arbejdet fra en helt anden Side.

*Elevstatistik for samtlige danske Skoler og Børnehaver
i Sydslesvig gennem 25 Aar.*

Skoleaar	Flensborg By	Flensborgs Landdistr.	Slesvig Ansgar- Skolen	Tønning Skole	Børne- haverne	Ialt
1920/21	348					348
1921/22	482				35	517
1922/23	723				23	746
1923/24	782				35	817
1924/25	700				28	728
1925/26	580				69	649
1926/27	562	57			64	683
1927/28	547	55			56	658
1928/29	538	59			70	667
1929/30	559	66			101	726
1930/31	534	70	16		143	763
1931/32	589	72	35		195	891
1932/33	637	76	60		202	975
1933/34	704	89	69		217	1079
1934/35	676	86	61		183	1006
1935/36	721	87	76	31	212	1127
1936/37	722	100	91	29	210	1152
1937/38	672	100	92	28	177	1069
1938/39	612	68	88	26	139	933
1939/40	527	70	84	16	109	806
1940/41	446	66	68	14	112	706
1941/42	389	55	56	12	102	614
1942/43	356	56	49	10	98	569
1943/44	346	45	47	10	75	523
1944/45	333	48	46	10	76	513
Saml. Elevtal	3974	324	214	51		

Det var lige uden for Flensborg, at en Vandrelærer en Aften stod i Skoledøren og hilste af med sin Kursusflok, da han bemærkede, at en ældre Kone blev tilbage i Klassen. Først da alle var ude af Døren, kom hun hen til Læreren og sagde lidt beklemmt, men alligevel bestemt: »Hør, vil De ikke, inden jeg gaar hjem i Aften, lære mig at bede *Fadervor* paa Dansk.« — Se, her var det jo ikke for de praktiske Fordeles Skyld, Sproget skulde læres, her var det Hjertedybet, der viste den Vej, der skulde gaas. Den praktiske Stræber i det ene Tilfælde og Evighedslyset paa dansk Tunge i det andet. Og midt imellem disse tvende Poler ligger saa de utalte Tilfælde, der er Dagen og Vejen i den sydslesvigske Vandrelærers Virkefelt.

SKOLERNE PAA LANDET

Det var nogle Aar før Krigens Udbrud i 1939, at jeg opholdt mig i en større norsk Købstad sammen med en Klasse danske Skoleelever. Ved Afrejsen blev der holdt en Afskedsfest i en af Byens større Skoler, hvor bl. a. ogsaa Skoledirektøren var kommet

til Stede. (En Skoledirektør i Norge er pædagogisk tilsynsførende for Skolerne i et Stift.) Han benyttede Lejligheden til at sige et Par Ord til Farvel; men da han havde erfaret, at vore Elever havde været paa Udflugt op gennem en af Stedets mest storslaaede og maleriske Dale, begyndte han med at fortælle dem, at de ikke maatte tage de mange smaa Bygdeskoler, de havde set paa Turen, som et Udtryk for norsk Skolevæsens Standard; for selvfølgelig var man i Skoledirektionen og Centraladministrationen opmærksom paa, at disse smaa, fattige Skoler hurtigst muligt maatte komme til at give Plads for moderne Centralskoler med Sol og Lys, Luft og Teknik o. s. v., o. s. v. Jeg opfattede det, som om han skammede sig over Skolerne deroppe i de stille, fjerne Dalbygder, i hvert Fald følte han sig foranlediget til at give os en Undskyldning.

Der var to Ting, der ved den Lejlighed randt mig i Hu. Først Skolestuen i Bjørnsøns Fortælling »En glad Gut«, der, hvor gamle Baard, Skolemesteren af Guds Naade, kunde fortælle, saa Øjvind følte og oplevede, at hvert eneste Ord, han sagde, var et Væld af Rigdom og Liv. Det næste var vore smaa, danske Skoler Syd for Flensborg Fjord.

Ingen af dem, hverken Øjvinds Barndomsskole eller vore smaa Mindretalsskoler, trængte til Undskyldning i mine Tanker, og havde den nidkære Skoledirektør ikke vist os de norske Skolers Fattigdom, da havde sikkert ikke en af os opholdt os derved.

Kun den Skole, der hviler i Stedets Behov og nemmer Børnenes og Forældrenes Pulsslag, er Navnet værd. Små Skoler kan være Stjerner i Natten uden Hensyn til deres ydre Udstyr, naar de blot evner at tjene Barnesindet, saa det former sig lykkeligt og rigt, og de kan blive Stene i Muren om en Befolknings bedste Værdier, naar de evner at tjene Folkesindet, saa det bevares i Slægten og styrkes gennem nye Oplevelser. Og her er det, vi skal søge den rette Trang til vore smaa, sydslesvigske Landskoler.

Skolen i Tarup i Adelby Sogn kom først. En Sommerdag i 1926 blev der begyndt med en beskeden Børneflokk. Kort Tid efter aabnedes Skolen i Jaruplund i Oversø Sogn, og endnu inden Aaret var omme, var Kobbermølleskolen ogsaa i Gang. Paa Harreslevmark havde Kommunen oprettet en dansk Klasse ved Byens Folkeskole, den gik dog hurtigt ind og blev i 1929 til en dansk Privatskole. Nogle Maaneder senere samme Aar kom Skolen i Langbjerg (Hanved Sogn) ogsaa i Gang. Saa var Ringen sluttet omkring Flensborg, og vore fem små Skoler laa i hvert sit Sogn som danske Fristeder for folkeligt og kulturelt Liv for Landsmænd i praktisk talt alle Aldre. Skolerne var og er aabne Døre. Naar Børnene gaar hjem, staar de der som gode Tilbud til Stedets danske Ungdom med deres Sløjdstuer, Gymnastikhuse eller Sportspladser, og om Aftenen er de atter rede til at tage imod den voksne Del af Be-

Den første Skoledag i Jaruplund 26. Maj 1926. Skolen blev midlertidig indkvarteret i Gdr. P. Budachs Aftægts-hus. — Yderst til højre — lige bag Gaardhunden staar Skolens første Lærer, Lærerinde Frk. Amalie Rattenborg (nu Hershøll).

folkningen til Møder, Sammenkomster og folkelig Underholdning. Heller ikke om Søndagen er Skolens Dør lukket. Saa omdannes Skolestuen ved beskedne Midler til Kirkesal, og en af Præsterne fra den danske Menighed i Flensborg rykker ind. — Saadan er i store Træk og i sammentrængt Form og med mindre Afvigelser fra Sted til Sted en dansk Skoles Arbejdsfelt i Sydslesvig. Hvor en Lærer evner at fylde disse Rammer, bliver der ingen Brug for at undskylde noget Skolehus's Lidenhed.

1938 maatte Kobbermølleskolen gaa ind paa Grund af svigtende Elevtal. Mindre Skoler kan alle Vegne være tidsbestemte. Børnene kan blive store paa een Gang, uden at et nyt Kuld følger efter. Kalde den Slags for et Tilbagetog er misforstaaet. At en Skolelukning derimod bedrøver os, er en anden Sag. Det var dog noget af en Trøst, at der samme Aar kunde indvies en ny Skolebygning i Ladelund til den 2 Aar før i Forsamlingshuset oprettede Privatskole. En Oplandsskole af usædvanligt Format. Den har overgangsvis haft sine Elever boende inden for et Omraade paa ca. 100 km².

Hvor der ved disse Skoler er ansat Lærere med tysk Statsborgerpligt, har Arbejdet selvsagt i Krigens Aar maattet udføres ved Vikarer. Her har Vandrelererne beredvilligt budt deres Arbejdskraft til, og som i Flensborg har Lærerhustruerne ogsaa her ydet paaskønnelsesværdig Hjælp.

5 smaa Skoler! Lidt kun maalt med det langt større Antal tyske

Landskoler i Nordslesvig. Men alligevel: Hver enkelt er et Skær midt ude i det tyske Folkehav. Lad saa kun Tallet være fattigt og beskedent. Livet maales jo dog til syvende og sidst med andre Maal end Matematikkens tørre Tal.

»DEN, DER TROR, HASTER IKKE«

Naar Johan Ottosen kunde skrive sin stærke, sønderjyske Folkesang: »Det haver saa nyligen regnet« over et Skriftord uden at blive misforstaaet, saa maa man vel ogsaa her kunne tillade sig at hente Billedet til nærværende Afslutning fra Bibelens Ord: »Lad Retfærdighedens Porte op for mig; jeg vil gaa ind ad dem, jeg vil synge Lovsange.« Saadan maa danske Flensborgere have følt det i 1920, da de førte deres Dreng eller Pige ved Haanden til dansk Skole i »Hjemmet« i Mariegade, og saadan maa de have følt det op gennem Aarene lige siden: »Lad Retfærdighedens Porte op for mig.« Og paa samme Maade har man i Landdistrikterne følt det, hver Gang en ny dansk Skole opstod derude. Sukket efter denne folkelige Retfærdighed bar Haabet og nærede Troen, lige fra Monrads Skole som den sidste danske i Flensborg lukkede sine Døre 1878, og indtil 1920 gav Lysning og bedre Kaar.

Har vi saa mødt Retfærdigheden med Lovsange? Jeg har svært ved at tro andet. Ikke saadan at forstaa naturligtvis, at man gik rundt og var elleveld tilfreds med det hele, det vilde ingen kunne holde til i Længden, og der har jo selvfølgelig sikkert ogsaa været baade det ene og det andet, der kunde have været anderledes og bedre, men saadan, at Sagen selv havde avlet Tilfredshed i Hjertet og Forløsning af Sindet. — Jeg kan se en Alvorsmand som Redaktør *Ernst Christiansen* fryde sig over Ungdommens Fylking, naar han saa den under Skolens Tag. Da lyste hans Øjne med forjættende Glans, og da var der Lovsangstoner i det, han skrev. Vel var et lykkeløst Kuld gaaet i Graven; men Troen havde det givet Sønnerne i Arv. Den Tro, der aldrig haster. Og det er denne Tro, vi har Brug for igen i Dag. Vore Skoler staar der, og Livet gaar sin Gang inden for deres Mure, men Skyggerne er blevet lange, og Dødstonerne har hvilet tungt over vort Sind og vort Skoleliv. Da er det, vi — mens Tidens Hjul er gaaet og nu snart standser ved en Mærkedag i Skoleforeningens Virke — vender os mod den samme Tro, den, der er Taalmodigheden selv, den, der engang igen vil berede Sindet til Lovsang.

Ernst Christiansen.

Skoleforeningens Skoler, Børnehaver, Forsamlingshuse m. m.

Nr.		Anvendelse	Ejendomsforhold	Virksomheden støttes af
1	FLENSBORG Duborgs-Skolen Riddergade 27	} Skole, Administration m. m.	Dansk Realskole G. m. b. H. Flensborg	Danske og tyske Statstilskud Private Midler
2	Chr. Paulsen-Hj. Søndergravene 36			
3	Batterigade Nr. 31	Børnehave	Lejet Lokale	Grænseforeningen
4	Duborggade Nr. 10	Børnehave	Lejet Lokale	Grænseforeningen
5	Adelbykamp Nr. 29	Børnehave	Dansk Realskole G. m. b. H. Flensborg	Sønderjysk Skoleforening
6	Engelsby SOSTI (Wassersleben)	Kursusundervisning	Lejet Lokale	Sønderjysk Skoleforening
7	Kobbermølleskolen	Menigheds- og Forsamlingshus	Dansk Realskole G. m. b. H. Flensborg	Grænseforeningen (Aarhus og Randers Amter)
8	HARRESLEV Thomasgade Nr. 20	Skole og Børnehave	Duggen & Kjems	Sønderjysk Skoleforening + tysk Statstilskud
9	Forsamlingshuset TARUP	Undervisning, Møder, Gudstjenester m. m.	Dansk Skoleselskab G. m. b. H.	Sønderjysk Skoleforening
10	Privatskolen	Skole, Møder m. m.	Dansk Realskole G. m. b. H. Flensborg	Sønderjysk Skoleforening + tysk Statstilskud. Danmarks Gymnasielærere
11	LYKSBOG Collenburgstr.	Møder m. m.	Lejet Lokale	Sønderjysk Skoleforening
12	OVERSØ Jaruplund Skole	Skole, Forsamlingshus m. m.	Versammlungshaus G. m. b. H. Jarplund	Sønderjysk Skoleforening + tysk Statstilskud
13	HANVED Langbjerg Skole	Skole og Møder	Lejet Lokale	Sønderjysk Skoleforening + tysk Statstilskud

14	LADELUND „Kirkevang“	Forsamlingshus, Møder, Gudstjenester m. m.	Slesvigsk Kreditforen.	Grænseforeningen for Tønder Amt, Jernfonden, „2 Løver“ og Sønderjysk Skoleforening
15	Privatskolen	Skole, Lærerbolig	Dansk Realskole G. m. b. H. Flensborg	Sønderjysk Skoleforening
16	AGTRUP Tætvang	Møder m. m.	Lejet Lokale	Sønderjysk Skoleforening
17	AVENTOFT Forsamlingshus	Møder og Guds- tjenester	Lejet Lokale	Sønderjysk Skoleforening

Indskrevne Grundværdier.

Selskabets Navn	Bygning m. m.	Aktiva	Forretningsudvalg, Andelshavere eller Tilsynsraad
Dansk Realskole, Flensborg, G. m. b. H.	{ Duborg-Skolen Adelbykamp 29 Kobbermølleskolen Tarup Skole Ladelund Skole Grundstykke paa Harreslevmark	Rm. 551.125,00 Rm. 5.000,00 Rm. 25.000,00 Rm. 45.000,00 Rm. 18.000,00 Rm. 1.500,00	{ Corn. Hansen, L. P. Christensen, Willy Johannsen, Johan Wrang, Hans Paulsen, Bernhard Hansen
Dansk Privatskole G. m. b. H.	Christian Paulsen's Hjemmet	Rm. 37.000,00	{ Nic. Wind, Chr. Bøvadts, Andr. M. C. Holst, Willy Johannsen, J. H. Harck, Bernhard Hansen
Dansk Skoleselskab G. m. b. H.	Harreslev Forsam- lingshus	Rm. 29.000,00	{ H. Duggen, Hans Møller, Chr. Hansen, Nis Petersen, Carsten Nissen, Bernhard Hansen, Fr. Schmidt, Hans Christiansen og Niels Kjems
Versammlingshaus, Jarplund, G. m. b. H.	Jarplund Skole m. m.	Rm. 36.000,00	Bernh. Hansen, P. Budach, Karl Büchert
Duggen & Kjems	Harreslevmark Skole og Børnehave	Rm. 26.000,00	{ Landmand H. Duggen og Lærer Niels Kjems

SYDSLESVIGSKE ELEVER PAA DANSKE UNGDOMSSKOLER

Det var kun et Faatal af Sydslesvigere, som før 1914 fandt op til danske Højskoler, og paa enkelte nær kom disse fra Egnene tæt Syd for den nuværende Grænse. Sønderjydske Skoleforenings Statistik viser, at i Tiden fra 1894—1913 var der af sydslesvigske Elever paa danske Skoler: fra Flensborg 33, fra Harreslev 2 (dog har f. Eks. Skibelund Efterskole i dette Tidsrum indført Elever fra Harreslev under Flensborg), Timmersig 1, Ellund 5, Hanved 2, Hyllerup 2, Valsbøl 5, Medelby 6, Nørre Haksted 1 og Ladelund 1.

Næst Efterskolerne maa det antages, at Landbrugsskolerne har haft de fleste Elever i ovennævnte Periode. Dog vides det, at forskellige ogsaa har haft et Højskoleophold.

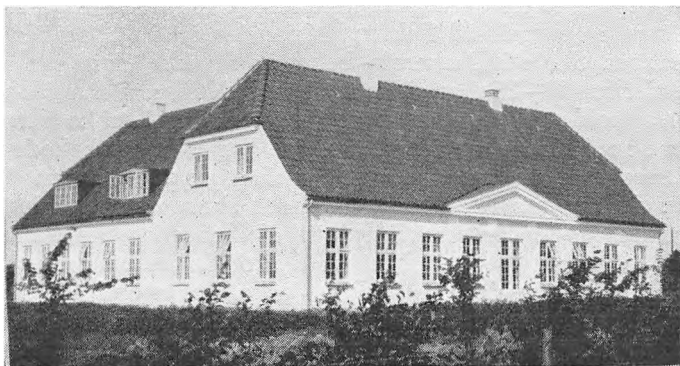
I Krigsaarene 1914—18 standsede al Tilgang herfra. Trods de førnævnte beskedne Tal var Højskolen før 1920 dog langtfra uden Betydning for Sydslesvig. Blandt de Mænd og Kvinder, som ud over Landet før 1914 gjorde sig gældende i Landboforeningen, i Sparekassen og i deres daglige Dont, var en Række Højskole- og Landbrugsskole-Elever, og sammen med nogle tilflyttede Nordslesvigere, der ogsaa havde danske Skoleophold i Ryggen, blev disse Folk faste Holdepunkter i Afstemningstiden. Og det var atter en Række gamle Højskoleelevers Hjem, der blev Groplads for meget folkeligt og kristeligt Arbejde efter 1920.

Efter Verdenskrigens Afslutning begyndte den sydslesvigske Ungdom i stort Tal at strømme til danske Ungdomsskoler. I denne Forhaabningernes og Mulighedernes Tid for dansk Liv og Virke var det naturligt, at det for en Del ogsaa blev de gamle Højskoleelever, der som Tillidsmænd for Skoleforeningen fremstod som Tilskyndere og Formidlere til at faa de unge paa Skole i Danmark. I første Omgang kom langt de fleste Elever herfra paa Høj- og Efterskoler, dog kom nogle ogsaa ret hurtigt paa Fagskoler.

Det store Træk varede indtil 1924—25, hvor Rigsmarkens Stabilisering og en delvis lukket Grænse for en Tid hæmmede Skolebesøgene. Vanskelig og forvirret var Tiden efter Verdenskrigen

for Ungdommen. Selv de bedste unge kunde ikke undgaa at faa deres Præg af den. Inflationen gjorde, at de fleste sydslesvigske Skoleelever var omtrent blottede for Lompepenge, og mange havde meget lidt Tøj. Mangen Forstander maatte gøre et Greb i sin egen Kasse for at hjælpe paa disse Mangler. I det hele taget vistest der fra Skolernes Side fra første Færd stor Hjælpsomhed mod den krigshærgede Ungdom, der søgte ind under Højskolens skærmende Mure.

Modsat var der ogsaa nogle, som ved nationale Kredses misforstaaede Godgørenhed fik altfor rigeligt med Penge under deres

Forsamlingshuset »Valsbølhus«, Valsbøl.

Skoleophold. Andre kom ogsaa paa Skoler, hvor de ikke hørte hjemme. Men: hvor der handles, der spildes, — og kom der ogsaa en og anden med, som hellere skulde være blevet hjemme, Skoleforeningens Grundsyn: hellere een for mange end een for lidt paa Skole, var saa absolut det rigtige.

Om de flere Hundrede Elever fra første Halvdel af Tyverne kan det roligt siges, at de bedste Forudsætninger for at faa noget ud af Skoleopholdet udover en sorgløs Vinter, havde de unge, der kom fra Hjem, hvor dansk Sprog og Folkeliv levede. Af deres Rækker fremtræder allerede fra de første Aar en Flok af unge Mænd og Kvinder, som baade ved deres Flid, Nøjsomhed og hele Opførsel gav det danske Mindretal Anseelse og hjalp til at skabe Forstaaelse og Tillid over for den danske Sag Syd for Grænsen hos Højskolens Mænd. At en national dansk Vækkelse kan have fundet Sted hos unge, der kom af andre Grunde end den at fæstnes i deres Danskhed, skal ikke her bestrides; men vi vil tro, at det hører til Undtagelserne. Dog ogsaa hos Elever, som tilsyneladende ikke forstod ret meget af det egentlige i Højskolens Arbejde, kan der maaske en skønne Dag vise sig Udslag til Bekræftelse af, at

intet ærligt Arbejde er spildt. Og midt i Mangfoldigheden lyser fra de forskellige Skoler Navne frem, om hvem vi tror, at de fik fat i Folkehøjskolens inderste Mening.

Som Aarene gik og Skoleforeningens Arbejde med at hjælpe Ungdom paa danske Skoler kom ind i fastere Baner, mærkedes det ogsaa paa Højskoleeleverne, at de som Helhed mødte med et bedre Grundlag, som der kunde bygges videre paa.

Ved Siden af, hvad der allerede i en Aarrække var udrettet af forberedende folkeligt Arbejde ved Danskkursus, i Ungdomsforeningerne og i K. F. U. M. og K. og ved dansk Konfirmationsforberedelse, begyndte nu ogsaa Børneskolens Arbejde at gøre sig gældende som en værdifuld Faktor. Naar derfor de unge herfra nu kommer paa Skole i Danmark, behøver de ikke, som saa mange maatte det for 20—25 Aar siden, at bruge det første Par Maaneder af Skoleopholdet til det rent sproglige, men kan straks træde ind paa Linie med Kammeraterne fra andre Egne. Fortroligheden med dansk Sprog kendes ogsaa paa, at Sydslesvigerne i det rent faglige ofte hævder sig særdeles godt. Saaledes skrev en ung Landmand fra Sydslesvig den bedste Prøvestil af hundrede Højskolekarle. Forstandere har ligeledes udtalt, at der tit findes en bedre Orden med skriftlige Arbejder hos sydslesvigske Elever end hos andre.

Som Opdragelsesgrundlaget gennem den danske Børneskole mere og mere er blevet det samme Nord og Syd for Grænsen, slettes Skellet mellem Slesviger og Kongerigsk, og Venskabsbaand knyttes mellem Elever fra de forskellige Egne. Af stor Værdi har det ogsaa været, naar de unge efter endt Ophold paa en Ungdomsskole har kunnet faa gode Lærepladser i Skolens Nærhed og derved foruden at faa faglig Dygtiggørelse yderligere har kunnet indleve sig i Egnens folkelige og kristelige Liv. Der har dog været den Fare for sydslesvigske unge Mænd og Kvinder heri, at mange ved alt for lange Ophold i Danmark tabte Lysten til at komme tilbage, saa Skole og Pladser i Stedet for at skulle være en Styrkelse for det fremtidige Liv i Hjemstavn blev Portene, gennem hvilke man drog bort fra den.

Derimod var den Forbindelse, som indtil Krigen saa livlig blev plejet mellem de hjemvendte Elever og deres gamle Skoler, af ubetinget Værdi: Man deltog i Elev- og Efteraarsmøder, og Forstandere og Lærere kom paa Besøg i sydslesvigske Hjem og Forsamlingshuse med hele Elevflokken eller enkeltvis som Talere.

Ved saadanne Møder skabtes der Fest, som lyste langt ud i Hverdagene. Men ogsaa Sorgen har Højskolen delt med sine gamle Elever og Hjemmene hernede. Med inderlig Deltagelse har de forskellige Skoler fulgt de sydslesvigske Elever paa deres tunge Gang og levet med i vort lille Samfunds Sorg, naar en af vore lovende unge blev derude.

Skal Forholdet mellem Højskolen og sydslesvigsk Ungdom da kort gøres op efter de 25 Aar, kan det med Sandhed siges, at det Tilbud, som de danske Ungdomsskoler, Sønderjydske Skoleforening og Skoleforeningen i Flensborg i Forening har givet om Dygtiggørelse og Medleven i dansk Folkeliv og Kultur, i rigt Maal er blevet modtaget.

Spørges der saa, om Resultaterne har svaret Regning, kan det være svært, selv med alt, hvad forud er nævnt, at give et klart

Forsamlingshuset i Arentoft
(lige Syd for Grænsen mellem Tønder og Møgeltønder).

og udtømmende Svar. Men var vore unge ikke kommet paa Skoler, hvor var saa den danske Sang, Gymnastikken og meget andet blevet af? Igennem hvad vor Ungdom oplevede i deres Højskole-tid ved Foredrag, Skoletimer og Samliv med Kammerater, har den faaet sin Danskhed udviklet og styrket og menneskelige Idealer tegnet for sig, som har vist sig at kunne holde selv i de ondeste Tider.

Og udadtil ser vi med Glæde, at det i det nye Slægtled efter 1920 er de tidligere Højskoleelever, som fører an i vor danske Sag, ligesom man maa fryde sig over en ung Bondekones Udtalelse om Højskolen, naar hun skildrer denne saaledes:

»Slesvig, vort elskede, omstridte Land«. Denne vor kære Kampsang kommer mig i Sinde i Ord og Melodi, og med Tiden, den tilhørte. Det var Afstemningstiden, den Tid, da de nationale Begreber om Dansk og Tysk blev prentet saa dybt i Sindet, saa de siden aldrig vil kunne udviskes. Er det saa underligt, at det nationale er Grundtonen i vor Tilværelse? Vore Hjem og vi var jo med i Kampen — den voldsomme, uretfærdige Kamp — der gik forud for Afstemningen i 1920, og det er kun med Sorg og Vemod man kan tænke derpaa.

Saa kom det afgørende Slag, og vort eller rettere sagt vore Fædres Haab knustes. Vi var Børn og forstod ej tilfulde, hvad det gjaldt. Kun troede vi sikkert, at det maatte gaa, som vor Far og Mor haabede. Men det skete ikke. Nej, Grænsen blev trukket nogle faa Kilometer nord for os. Det var svært for dem, for hvem det var en Livssag, som det altid er haardt, ja bundløst fortvivlet, i den nøgne Virkelighed at se sine Illusioner briste. — Og det var som selve Livsnerven blev ramt.

Men saa gik der et Par Aar. Grænsepælene stod. Men det Danmark, som vi før — maaske ubevidst — havde længtes efter, kom os nu nærmere og gav os en Rigdom saa stor og overvældende, saa det næsten kunde opveje Savnet ved Adskillelsen. Der kom dygtige danske Mænd og Kvinder hened og bragte Aandslivet med sig i rig Fylde, saa Danmark stadig blev et Land, vi tilhørte med Liv og Sjæl. Vi lærte mange kønne danske Sange og Salmer, vi hørte Taler og fik Foredrag og et Kig ind i den danske Bogsverden. Vi fik Lov at arbejde og være i Danmark hos flittige og venlige, opvakte Mennesker. Og saa kom det bedste af alt — Højskoletiden. Disse herlige, herlige Dage — fulde af Glæde og Sorgløshed. Gid de for mange maa blive et Eventyr — ja, mere end det blev det for mig. Der var det, som det inderste Jeg foldede sig ud, og i Drømme saa rige og stolte stormede Tankerne ud. Alverdens Ondskab lod sig overvinde. — Denne Tid var det vel, som Grundtvig kalder „Blomsterfloret i den varme Sommer“.

Men den Tid gik — og en anden kom, „naar Modenhed i Møde Planten gaar“ — fra Ungdommens Tid til Manddommens Dag. En Tid fuld af Tankers Tvivl og Oplevelser.

Og saa en Dag staar vi i vort eget Hjem som unge nygifte og vil tage fat. Jamen, hvorfor saa alle de Anstrengelser som ung for at naa frem til noget stort og ædelt, naar det hele dog bare ender med noget saa almindeligt, som at man gaar hen og gifter sig og derved forpligter sig til et Liv i Ubemærkethed, „ej med store Lader og stærke Ord“. Hvorfor give Afkald paa et Liv i Glans og Berømthed?

„Paa det jævne, paa det jævne,
ikke i det himmelblaa,
der har Livet sat dig Stævne,
der skal du din Prøve staa!“

„Og det største, Gud kan give, er ikke at kaldes berømt og stor, men Menneske ret at blive.“

Ja, vi danske unge ved, hvad vi skylder Fortid, Nutid og Fremtid. Jeg kommer her Holger Begtrup's Ord i Sinde: Liv i Hjem, i Skole, Kirke, det er Folkets Danevirke! — Derfor bliver vi og bygger vore Hjem paa vor Hjemstavns Jord, selv om Stormene raser omkring os. Vort Hjem er vort Rige. Her kan vi gro og udfolde os frit, saa frit, som vi evner. Og paa den Maade kan vi vel bedst gøre vor Pligt i Kærlighed til Danmark — ved i Sorg og Glæde at være paa den Plet, vi kalder vort Hjem, leve saa stille som muligt, men ogsaa saa dansk, som vi kan.“

Man forstaar, at en af de gamle Stridsmænd blev saa glad ved at læse dette, at han udbrød med Simeons Ord: Herre, saa lad da din Tjener fare i Fred! — og fortsatte: »Naar Højskolen formaar at lægge saadan Sæd, at en ung Kvinde kan tale saa ydmygt og dog saa urokkeligt dansk — saa staar det ikke daarligt til for Danskheden her.«

Nej, eller naar ude mod Vest, et godt Stykke mod Syd og

inde i Angel, hist og her findes Hjem, hvor der om Dagen arbejdes dygtigt og udholdende, men hvor om Aftenen unge og gamle samles om Højtlesning af en god Bog og om at synge af vor rige Sangskat, da virkeliggøres Højskolens Syn:

„Slægternes Ungdom i Sangen har Møde,
tumler sin Stund i de tonende Ord,
fler end vi aner, ja Aander af Døde
vugges i Kvæld i vort festlige Kor.“

For Sangen og det Fællesskab, den bærer Bud om, tog vore unge med hjem fra Højskolen, til de ensomme Steder, ja, helt ud i Felten. Som en af vore unge Mænd skriver: »Tak for din Hilsen fra Rødding. Der er Liv og Røre, der høstes Tak for fuldbragt Gerning og med Rette. Det er ingen Attrappe. Jeg har saa tit ønsket, at jeg kunde deltage i et godt dansk Møde som f. Eks. 100-Aarsdagen paa Rødding. Man føler sig tit saa ene med sit Haab paa Fremtiden. Et Møde med Meningsfæller vilde give en uhyre Styrke.« — En anden Gang skriver samme: »Den danske Sang er os herude altid det nærmeste at gribe til. Her kan man nynne Melodien eller endda synge en Sang, naar man er ude paa Vagt.«

Andre gode unges Vidnesbyrd kunde sættes ved Siden af. Men lad denne Omtale af sydslesvigsk Ungdoms Møde med Folkehøjskolen slutte med at fremsætte Haabet om, at det, som her saa godt er begyndt, ogsaa maa bære ind i Fremtiden.

G. L.

Forsamlingshuset i Gaardejer H. Brodersens Ejendom i Tarup.

TALLENES TALE

Det har ikke været muligt at fastslaa det nøjagtige Tal paa de unge fra Sydslesvig, der i Tiden fra 1920—44 har været paa Skoler i Danmark. Vi har udsendt Spørgeskemaer til alle de Skoler, som vi mener har haft Elever hernede fra. Men dels har de ikke alle svaret og dels har Svarene været mangelfulde; det er især Tilfældet, hvor der har været Forstanderskifte. Vi maa derfor gaa ud fra de Tal, »Sønderjydske Skoleforening« offentliggør i sin Beretning for 1943—44. Efter denne har Foreningen understøttet 2173 Elever fra Sydslesvig i Tiden fra 1920—44.

Nu vil det ikke sige, at *saa mange unge* har været paa Skole i Danmark. Der er mange, som har været baade paa Efterskole og Højskole, og ikke saa faa har yderligere været paa en Fagskole. Det vil sige de tæller tre Gange. Dertil kommer, at f. Eks. Seminarieelever faar deres Understøttelse udbetalt to Gange aarlig, hvilket vil sige, at de tælles 8 Gange.

Jeg vil antage, at det virkelige Tal vil ligge omkring ved 1200.

Vi vil nu se paa, hvorfra de unge kom, hvor de drog hen, og hvilke Skoler de besøgte. De følgende Tal er udregnet efter de Skemaer, vi har faaet tilbage fra Skolerne.

I. Elevforeningen i By og paa Land.

52 %	kom fra	Flensborg.
9 %	—	- Slesvig.
39 %	—	- Landet.

II. Skolernes Beliggenhed.

52 %	besøgte	Skoler i	Nordslesvig.
31 %	—	—	i Jylland.
17 %	—	—	paa Øerne.

III. Elevfordelingen paa de forskellige Skoleformer.

42 %	paa	Efterskoler.
39 %	-	Højskoler.
19 %	-	Fagskoler.

N. Kj.

Skole og Forsamlingshus (Kirkevang) Ladelund.

D. Dirks:

DUBORG-SKOLENS TILBLIVELSE OG UDSMYKNING

De provisoriske Skolerum i Ejendommen Mariegade 20 viste sig hurtigt ganske utilstrækkelige. Bygningen var for lille og maatte hurtigst muligt erstattes af en tidssvarende Skolebygning. Den 20. December 1920 vedtog Dansk Skoleforening at rette en Henvendelse til den danske Regering for at søge Midler til Opførelsen af en ny Skolebygning, og efter nogle Forhandlinger blev der af den danske Rigsdag bevilget 300,000 Kr. til dette Formaal. En prægtigt beliggende Byggegrund blev købt paa Duborg Banke (9. Febr. 1921). Der blev nedsat et Byggeudvalg til at forberede den praktiske Side af dette Foretagende, og den 23. April 1921 kunde der til Myndighederne indsendes et af Arkitekt *Andreas Dall* i Flensborg udarbejdet Andragende om Byggetilladelse. Arkitektens Tegning blev ogsaa fra sagkyndig Side anerkendt som særdeles smuk og udmærket svarende til Formaalet. I Byggeudvalget sad, foruden Arkitekt *Andreas Dall*, Murermester *M. Jensen*, Rektor *I. K. Petersen* og Grosserer *Cornelius Hansen*; den 11. Marts 1921 forøgedes Byggeudvalget med Bankdirektør *A. Thomsen* og Købmand *N. Uldall*, og den 7. Sept. 1921 indtraadte Dr. *Andreas Hanssen* i Byggeudvalget i Stedet for *I. K. Petersen*.

Det var en lang Vej frem gennem alle Myndigheders Udvalg og Instanser, inden der opnaaedes formel Tilladelse til at paa-begynde det paatænkte Byggearbejde paa Duborg Banke. Først den 10. Januar 1922 forelaa Byggetilladelsen fra Myndighederne i Flensborg, og Arbejdet kunde under Ledelse af Arkitekt *A. Dall* blive sat i Gang.

Skolens Bygmester er Nordslesviger af Fødsel, født i 1882 i Jels og uddannet til sin Gerning i Egernførde og Darmstadt. Efter at have virket forskellige Steder i Tyskland bosatte han sig som Arkitekt i Flensborg, hvor han efter 1914 virkede i en længere Aarrække — dog afbrudt af Krigen, der fra 1915 til Slutningen af 1918 tvang ham ud til Østfronten. Foruden Duborg-Skolen har Arkitekt *A. Dall* været med til at opføre mange andre Bygninger i vor snævrere Hjemstavn, deriblandt Jaruplund danske Privatskole. Arkitekten var ogsaa med til at restaurere Helligaandskirken Indre i Flensborg.

Grundstenen til Duborg-Skolen nedlægges 31. Marts 1922.

Landstingsmand Jepsen Christensen ses talende. Bag ham i Række fra venstre: Konsul Neergaard-Møller, Grosserer Cornelius Hansen, Dr. Andr. Hanssen, Faktor L. K. Lausten, Murermester Jensen, Arkitekt Andr. Dall; bag denne Række: Murermester Erich Hansen og Redaktør L. P. Christensen.

Den haarde, vedholdende Vinter hindrede Arbejdet meget, men den 31. Marts 1922 kunde Grundstenen nedlægges. Grundstensnedlæggelsen overværedes af en snæver Kreds af indbudte, som stod Skolearbejdet særlig nær, samt dem, der medvirkede til Skolens Rejsning. Højtideligheden indlededes af daværende Konsul *Neergaard-Møller*:

»Som den danske Stats Udsending i Flensborg har jeg herved den Ære at byde Dem Velkommen til Nedlæggelsen af Grundstenen til Duborg-Skolen.

Denne Skole rejses, som bekendt, med Støtte af den danske Stat og det danske Folk, til fredeligt Arbejde for dansk Kultur og dansk Sprog uden for Danmarks Grænser.

I den Beholder, som skal mures ind i Grundstenen, er nedlagt forskellige Dokumenter. Hoved-Dokumentet (Grundstens-Dokumentet) er kalligraferet paa Pergament og lyder saaledes:

»Anno Domini 1922, i det ellefte Aar af Kong Christian den Tien-des Styre i Danmark og i det tredje Aar efter Folkeafstemningerne i Slesvig og Nordslesvigs Genforening med Moderlandet, paa det Sted, hvor Dronning Margrethe for over 500 Aar siden byggede Duborg Slot, rejstes denne Skole af det danske Folk, til fredeligt Arbejde for dansk Sprog og Kultur i Flensborg og kaldes »Duborg-Skolen, Folkelig Dansk Realskole«. Grundstenen nedlagdes den 31. Marts 1922.«

Iøvrigt er nedlagt i Beholderen forskellige Dokumenter, blandt andet indeholdende Data om Duborg og Skolens Tilblivelse, Bestyrelsesmedlemmer af Dansk Skoleforening, Skolens Rektor og Lærere, Bygningens Arkitekt og Haandværkere m. m.

Jeg udtaler de bedste Ønsker for det Arbejde, der skal udføres i dette Hus."

Efter at Dokumentet var blevet læst, nedlagdes det tillige med en Række Tryksager og Skrifter (Datoer om Realskolen, Dansk Skoleforenings Love, Skolens Undervisningsplan, de flensborgske Aviser for 30. Marts 1922) i en sikker Beholder, som derpaa blev omhyggelig tilloddet og indmuret med Sten af det gamle Duborg Slot, som var fundne ved Udgravningerne paa selve Stedet.

Den første Sten muredes af Formanden for det af *Ministeriet* nedsatte Udvalg til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet, Landstingsmand *H. Jepsen Christensen*, der udtalte:

„Den folkelige, danske Realskole, som her skal rejses paa Duborg Banke, skænkes af det danske Folk til alle de Landsmænd hernede, der ved Afstemningen den 14. Marts 1920 tilkendegav Ønsket om at komme til at dele Kaar med det danske Folk i eet og alt. Afstemningsresultatet førte med sig, at de saaledes ønskede fælles Kaar med det danske Folk ikke kunde opnaas i statslig Henseende. Som det danske Folk imidlertid er rede til, i de Love, der bestemmer over Skolens og Kirkens Kaar i de gennemvundne Landsdele, at vise hel og fuld Respekt for Modersmaalets Folkeejendommeligheder og Aandsfrihedens Ret, hvad enten de Mindretal, der den 10. Februar 1920 tilkendegav deres tyske Sindelag, ønsker denne Frihed inden for Folkeskolens, Privatskolens, Folkekirkens eller Frikirkens Rammer, saaledes vil det støtte alle dem uden for Landets Grænser, der sprogligt, aandeligt og kulturelt ønsker at slutte sig til det danske Folk og søge personlig Livsrigdom derigennem. I rolig Tillid til, at de allerfleste civiliserede Nationer i Fremtiden vil betragte det som en Selvfølge, at Statsgrænser ikke kan og ikke maa staa som Hindringer for Sprog, Aands- og Kulturfrihed, og i rolig Tillid til, at engang maa vel det hadfyldte Kampforhold mellem forskellige Nationaliteter, hvor de mødes i en Grænseegn, kunne afløses af Agtelse og Respekt for hinanden, naar hver for sig søger sin nationale Følelse underbygget gennem Tilegnelse af og Berigelse ved de Aandsværdier, der er det Folks rigeste Fællesskab, som den enkelte inden eller uden for Statens Grænser af fri Villie bekender sig til, indmurer jeg som Formand for det af Statsministeriet nedsatte Udvalg til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet den første Sten i denne Bygning. Gid den Sæd, der paa det danske Sprogs Toner i Fremtiden bliver saaret i Børnesind inden for denne Skoles Mure, maa bære Frugt i Sindets Berigelse, Hjerterets Dannelse og Forstandens Udvikling for hver enkelt Elev, saa løser denne Gave fra det danske Folk den rent opbyggende Opgave iblandt dansksindede Mennesker hernede, som den ene til sigter.“

Dansk Skoleforenings Formand, Grosserer *Cornelius Hansen* fra Flensborg udtalte følgende:

„Naar jeg i Dag som Skoleforeningens Formand og som Repræsentant for de trofaste Danske i Flensborg er med til at lægge Grundstenen til det Hus, der rejses her paa Duborg Banke, saa vil jeg gerne begynde med en dybtfølt Tak til hele det danske Folk, den danske Regering og Rigsdag for al den Støtte og Hjælp, de har ydet os. Vi hernede haaber og tror, at

dette Hus vil blive til Velsignelse for vore Børn, og at det vil blive et Hjemsted for den Aand, der er Udtryk for det bedste og ædlest i det danske Folk. Og vi lover, at vi vil gøre alt, hvad vi formaar, for at denne vor danske Skole gennem sit kulturelle Virke skal blive til et fast Bindeled mellem Dem derovre og os hernede."

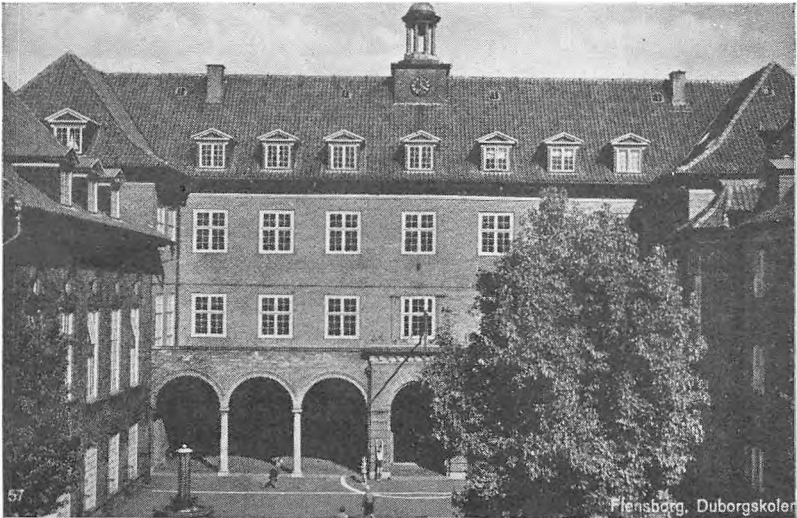
Derefter tog Rektor, Dr. phil. A. Hanssen Ordet:

„Som Rektor ved den danske Realskole i Flensborg skal jeg lægge den tredie Sten. Denne Grundstensnedlæggelse betegner baade en Afslutning og en Begyndelse. De, der kender noget til Sagens Forhistorie, vil vide, at der har været lange og besværlige Forhandlinger, før dette Resultat kunde naas. Grundstensnedlæggelsen betyder, at nu er denne Forhistorie sluttet. Men den betyder ogsaa en Begyndelse: fra nu af vil for hver Dag, der gaar, disse Mure rejse sig paa et af de smukkeste Steder i Flensborg. Herfra kan vi se det meste af Byen, af Fjorden og begge dens Bredder. Over disse Volde stryger den friske Vind, og her gaar der et Sus af gamle Minder fra Danmarks Historie. Vi haaber, at det skal lykkes at rejse en Bygning her, der svarer til Stedet og til dets Traditioner. Vi holder af Flensborg By, og vi vil gerne være med til at smykke den. Men dernæst haaber vi, at der inden for denne Skoles Mure vil udfolde sig et smukt og rigt Skoleliv. Vi haaber, at de danske Børn her vil møde op — Aar efter Aar — og efter endt Skolegang vil være modne til at gaa ud i Livet og tage en Gerning op i deres Slægts Aand og Mening. Vi nærer ingen Modvilje for det tyske Sprog — tværtimod, og det er Meningen, at ogsaa det tyske Sprog skal plejes med Omhu. Men — Skolen er dansk — den rejses af det danske Folk, og Dansk er Undervisningssproget. Og derfor er det en Selvfølge, at over alle Fag i denne Skole staar dansk Sprog og dansk Aand. Vi ønsker, at det Arbejde, der er begyndt her, og som vil fortsættes inden for Skolens Mure, maa blive til Gavn og Velsignelse for den danske Ungdom i Flensborg — og til Ære for Danmark.“

*

Og lidt efter lidt voksede Duborg-Skolen frem; særpræget ved sin rene, fornemme Arkitektur.

Da den danske Realskoles Elevtal i April 1923 var steget til 252, blev det nødvendigt at rykke ud af Lokalerne i Mariegade 20. Den 16. April 1923 var Arbejdet med Opførelsen af den smukke Skolebygning paa Duborg saa vidt fremskredet, at Eleverne kunde tage syv Klasseværelser i Besiddelse. Det blev selvfølgelig ikke under rolige Forhold, Arbejdet kunde begyndes. Der hamredes og maledes over og under de forskellige Rum, men Lærernes og Elevernes Glæde over deres nye, rummelige Skolebygning kunde ikke forstyrres deraf. Spændingen steg fra Dag til Dag; saadan er det med alle nye Hjem, og ikke mindst gælder det en Skole, hvortil saa mange Skæbner skal knyttes for kortere eller længere Tid. Alt imens Skolearbejdet havde taget sin Begyndelse paa Duborg Banke, skred Bygningen hurtig sin Fuldendelse i Møde. Den 29. Juni 1924 kunde Duborg-Skolen indvies. Festdagen begyndte med en Gudstjeneste i den danske Kirkesal »Ansgar«, hvor Pastor Noack prædikede. Om Eftermiddagen samledes de indbudte Gæster i Duborg-Skolens Festsal, hvor hele Forsamlingen efter

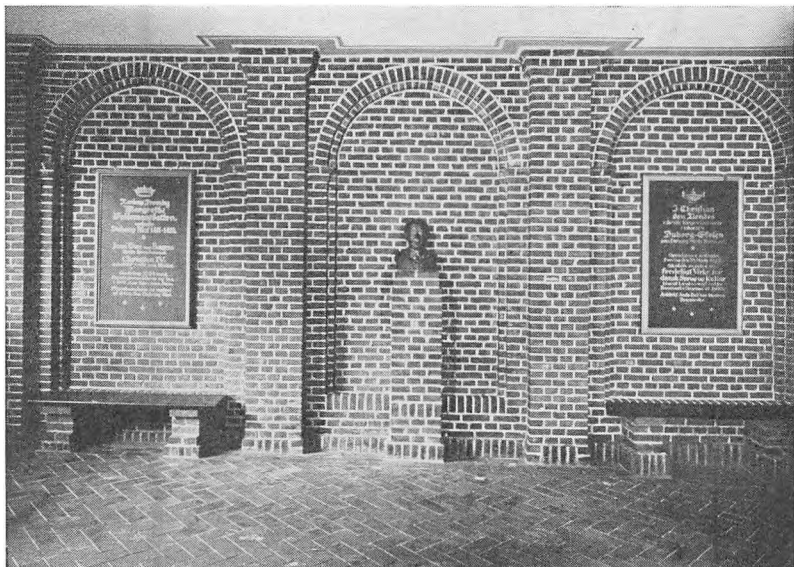
Duborg-Skolen set fra Kongegade.

Rektor Dr. A. Hanssens korte Velkomsttale sang: »Den signede Dag med Fryd vi ser«.

Den første officielle Taler var den danske Stats Repræsentant, Landstingsmand *H. Jepsen Christensen*. Landstingsmanden udtalte, at Nationalitetsfølelsen ikke, som mange havde ment, alene bestod i bevidst Modsætning til en anden Nationalitet. Derfor er denne Skole ikke givet for ved dens Hjælp at uddybe Modsætningen mellem det danske og det tyske Folk, tværtimod; men den er givet til personlig, menneskelig Berigelse, Uddannelse og Dygtiggørelse for Børnene af et Folkeelement hernede, der er dansk i Vilje, Sind og Tanke. I denne Aand er Skolen givet; i denne Aand er det Meningen, at den skal virke.

Skoleforeningens Formand, Grosserer *Cornelius Hansen*, rettede en Tak til det danske Folk, den danske Regering og Skolens Bygmester, Arkitekt A. Dall, og udtrykte ligeledes, hvad Skolens Opgave skulde være. Han sagde: »Vi Danske Syd for Grænsen vil være lovlydige Borgere i det tyske Rige, men vi vil ogsaa have Lov til folkeligt set at leve som hørende til det nordiske Kultursamfund. Til at opretholde og uddybe denne aandelige Samhørighed med det danske og de nordiske Folk skal denne Skole være et af de vigtigste Hjælpebidler.«

Pastor Noack fandt rigtigt Udtryk for denne Vilje til ubrydeligt, aandeligt Fællesskab med det danske Folk, parret med Ønsket om Fred med det tyske Styre, idet han som et Ønske over Forældrene og Børnene saavel som over den Gerning, der i Fremtiden skulde øves i Skolen, citerede Grundtvigs dejlige Vers:

Fra Duborg-Skolens Portal. (Dr. Andreas Hanssens Buste midt for.)

„Guds Fred som den fandtes
i Fædrenes Barm,
Guds Fred som den vandtes
ved Frelserens Arm,
Guds Fred som den troner,
hvor Kærlighed bor,
Guds Fred som den toner
i Hytter af Jord,
som selv jeg den nyder,
tilønsker og byder
jeg Brødre og Frænder i Nord!«

Hele Forsamlingen lyttede betaget og rejste sig ganske uvilkaarligt, efter at Ordene havde lydt, ærbødigt bøjende sig for den Aand, der gaar igennem dem.

Endvidere talte Rektor, Dr. *Andreas Hanssen*, der ligesom Hr. *Jepsen Christensen* betonedede, at Skolen ikke var nogen Kampplads, men et Sted, hvor Aanden og Haanden øvedes til fredeligt Virke, og at der i denne Skole ikke laa nogen Brød mod andres Folkesind, thi man ønskede kun at give Plads for dansksindede.

Var den første Del af Indvielsen festlig og smuk i Ordets allerbedste Forstand, saa blev den Del af den, der hørte Børnene til, det ikke mindre.

Hvor lød det kønt, da de lyse Barnestemmer sang: »Se, nu stiger Solen af Havets Skød«, og da de senere fortsatte med en Række andre Sange.

Fest var der ogsaa over det, da Rektor Dr. A. Hanssen ved denne Lejlighed kunde overrække Aarets Dimittender deres Eksamensbeviser, den første Dimissionsfest i Duborg-Skolens smukke Festsal.

Festen i Borgerforeningen om Aftenen, hvor man samledes om et Kaffebord, var ligeledes helt igennem baaret af Glæde og Taknemmelighed over det, der var naaet, og over Gaven, der var givet. Atter og atter lød Takken for Ordet: »I skal ikke blive glemt!«

Det var gribende at høre jævne Arbejdere tale om, hvordan det, de ejede i den nye Skole til Fordel for deres Børn, gav dem Glæde og stadig fornyet Livsmod under Døgnlivets Slid.

Alle de Taler, der blev holdt, var baarne af den samme Følelse, den samme Vilje til, det samme fælles Haab om, at de Danske i Flensborg maatte faa Lov og Lykke til fri og fredelig Udfoldelse af det, de føler, de har til fælles med de Danske Nord for Statsgrænsen.

De øvrige Forældre, som ikke kunde rummes ved selve Indvielsesfesten den 29. Juni, samledes til en Sammenkomst paa Skolen den 1. Juli om Aftenen.

Duborg-Skolen kom til at ligge paa et smukt Sted, ja, jeg tør næsten sige det smukkeste Sted i hele Flensborg. Den er groet ind i det Billede af Byen, der møder en fra Jørgensbysiden eller ved Indsejlingen i Havnen. I det ydre hører Skolen til de køneste og mest stilfulde mellem Byens Skoler: en anselig Bygning, bestaaende af tre Fløje, en Midterfløj med Façade mod Øst og to Sidefløje, en nordlig og sydlig Fløj. I den sydlige Fløj er ud mod Riddergade Rektor-, Inspektør- og Pedelbolig. En smuk Port ud mod Riddergade danner Hovedindgangen. Denne har foroven Indskriften: Duborg-Skolen og derover igen Jens Dues Segl. I den nordlige Fløj findes Gymnastiksal, Festsal og Tegnesal. I Nicherne over de fem store Festsalsvinduer har danske Flensborgere midt i Krigens Tid gjort det muligt at faa anbragt Nordens Rigsvaaben i smukke Mosaikarbejder. Midterfløjen er udelukkende anvendt til Undervisningslokaler. Den af Bygningerne paa tre Sider indesluttede Legeplads har faaet sin egen Stemning ved den smukke Søjlehal, hvor der med Klostertidens runde Buer og de smaarudede Vinduer nok kan udfolde sig noget af en Klosterstemning, ikke mindst hen paa Eftermiddagen, naar Skyggerne spinder deres Net over Skolens Gaard. Søjlehallens Loft er prydet med Stjernehimlens tolv Stjernebilleder, udført af Kunstmaler Beyer. Skolens smukke Indgangsportal er, efter at Duborg-Skolens første Rektor Dr. A. Hanssen i 1940 var afgaaet ved Døden, blevet udformet som en Slags Mindehal. I den midterste Murniche er en Bronzebuste af Dr. A. Hanssen blevet anbragt. Busten er modelleret af Flensborgeren *Kvederis* og foræret Duborg-Skolen af Grænseforeningen. I Nicherne til højre og venstre for Dr. Hanssens Buste beretter to

Tavler, som er udført af Malermester *P. P. Friis*, Flensborg, om Duborg Slots Historie og Duborg-Skolens Rejsning.

Paa Tavlerne staar følgende:

»Nordens Dronning, Margrethe Valdemarsdatter, opførte Duborg Slot 1411—1412. Jens Due var Borgens første Hovedsmand. Christian den IV. opholdt sig ofte paa Slottet. Omkring 1700 sank Bygningerne i Grus og laa i 200 Aar hen som Ruin. Flensborghus er opført af Sten fra Duborg Slot.«

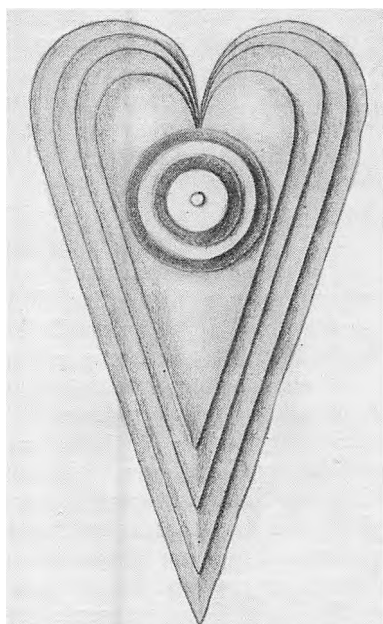
Paa den anden Tavle staar:

»I Christian den Tiendes ellefte Regeringsaar opførtes Duborg-Skolen paa Duborg Slots Ruintomt.

Grundstenen nedlagdes Fredag den 31. Marts 1922. Skolen rejstes til fredeligt Virke for dansk Sprog og Kultur blandt Landsmænd Syd for Danmarks Grænse af 1920. Arkitekt Andr. Dall var Skolens Bygmester.«

I en Murniche paa den modsatte Væg hænger en Tavle med Navne paa tre af Haabets Mænd: Rigsdagsmand *Gustav Johannsen* (1840—1901), Redaktør *Jens Jessen* (1854—1906) og Redaktør *Ernst Christiansen* (1877—1941).

Indgangen til Mindehallen fra Skolegaarden er desuden blevet udsmykket med et kunstfærdigt Smedejernsarbejde, der er udført af Smedemester *Vitus Jensen* fra Flensborg. Malermester *P. P. Friis* har leveret Tegning dertil. Dette sammen med Blomsterdekorationer

Mit Gunst und Erlaubnis
Nach Handwerksgebrauch und
Gewohnheit.

Dies ist der letzte Stein, der will auch hoch geehret sein. Wir Dachdecker glauben alle daran, dass dieser Stein nicht festliegen kann ohne des Bauherrn Beehrung, sollten Sie sich daran ergötzen, da geben Sie ein Trinkgeld fein, dann soll das Dach bald dicht und fertig sein.

Mit Gunst

Anton Ankersen, Heinrich Petersen, Oskar Bendig, Christoph Kock, Karl Lippert, Paul von Capinski, Georg Lippert, Joseph Werner.

Efter gammel Skik overrakte Tagdækkerne Duborg-Skolens Bygherre en Dekoration af Skifersten (42×23 cm), umiddelbart før den sidste Tagsten blev lagt. (Dekorationen hænger paa Duborg-Skolens Rektorværelse.)

nen til begge Sider af Indgangen har bidraget til at give Portalen den rette Ramme.

Ogsaa i det indre af Bygningen vil man standse og sige til sig selv: Den er smuk, praktisk og velindrettet. Foruden de nødvendige Klasserum, ialt 12, Særklasser til Undervisning i Skolekøkken, Haandgerning, Naturhistorie, Geografi, Fysik, Tegning, Sløjd og Gymnastik har den en meget smuk Festsal, der paa mange Maader har tjent et Skoleliv, som vi i høj Grad lægger Vægt paa. Ogsaa Børnenes Sundhed har man tænkt paa ved at indrette et udmærket Baderum og et Lægeværelse, hvor der ved Hjælp af en Skolelæge i Aarenes Løb er holdt et stadigt Tilsyn med Elevernes Sundhedstilstand. Man har ved Indretningen af Bygningen søgt at følge Tidens Krav og bygge formaalstjenligt, dog uden at vise Ødselhed eller Overdaadighed. Ingen kan opholde sig i eller færdes paa Duborg-Skolens Grund uden at føle, at der her er skabt noget usædvanlig smukt.

Skolens indre Udsmykning beherskes fuldstændig af *Lorens Frølichs* 11 store farvelagte Kartoner. Disse betydelige Originalarbejder, der havde været anvendt ved Vævningen af Gobelinerne til Københavns Raadhus, laa gemt paa et eller andet Loft i København, indtil Landsforeningen til kunstnerisk Udsmykning af sønderjyske Forsamlingshuse købte og forærede dem til Udsmykning af Duborg-Skolen. Takket være Rektor *H. P. Hansens* store Indsats lykkedes det at faa disse Kunstværker samlet paa Duborg-Skolen. Fra anden Side var det blevet forsøgt at faa den største af Kartonerne, Rolf Krakes Kæmper springer over Ilden, anbragt paa Rens Efterskole. To af Originalerne kom ikke til Flensborg. Uffes Kamp paa Ejderøen var allerede blevet solgt til Aabenraa, da Foreningen af 1914 kom til at arbejde med Sagen, og Skjolds Kamp med Bjørnen var fuldstændig forsvundet. Grænseforeningen har nogle Aar senere ladet Maleren *Troels Trier* fremstille 2 Kopier af ovennævnte Værker og ladet dem ophænge ved Siden af de andre paa Duborg-Skolen.

Lorens Frølichs Navn møder en straks ved Besøget i Duborg-Skolen. Lige foran Hovedtrappen paa 1. Sal hænger en Tavle med Jørgen Olriks Vers, der i Korthed fortæller os alt om, hvordan Billederne er blevet til, og hvad de skulde anvendes til.

Paa Skolens midterste Korridor hænger Angantyr's Kamp paa Samsø, Regner Lodbrog dræber Lindormen og Rolf Krakes Kamp med den svenske Kong Adils. I det store Trappehus findes Rolf Krakes Død, og paa øverste Korridor er de tre Valkyrier og de forannævnte 2 Kopier af Maleren *Troels Trier* blevet anbragt. Paa Skolens Rektorværelse hænger Odin paa Sleipner, og den vestre Væg i Skolens Festsal er smykket med de 3 Billeder, der gengiver Sagnet om Hagbard og Signe. En smuk Række store Billeder, der i Farve gengiver de smukkeste af Frølichs Tegninger til Dan-

markshistorien, har vi, der færdes paa Duborg-Skolen, den Lykke daglig at kunne glæde os over; og jeg er sikker paa, at de hører til de Indtryk fra Skolen, som vore Elever senest vil glemme.

Mange Landsmænd baade Syd og Nord for Grænsen har i de forløbne Aar været med til at udsmykke vor Skoles Indre. Lige efter Skolens Indvielse modtog Duborg-Skolen som Gave en Række Buster af danske Digtere og danske Stormænd. Paa nederste Korridor ved Siden af Hovedindgangen er Broncebuster af J. C. Hostrup og H. V. Kaalund blevet anbragt, i det store Trappehus forneden

J. C. Møller.

en Buste af Komponisten C. E. F. Weyse og i det lille Trappehus af Thorvaldsen. I Trappehuset og Korridoren paa 1. Sal har Gibsbuster af J. L. Heiberg, Niels R. Finsen, St. St. Blicher, S. Kierkegaard, A. Oehlenschlæger, Ludvig Holberg og Tyge Brahe faaet deres Plads; paa de tilsvarende Pladser paa 2. Sals Korridor findes Buster af N. F. S. Grundtvig, Carl Ploug, H. C. Andersen, N. W. Gade, H. C. Ørsted og H. V. Bissen. I mange Aar har Duborg-Skolen kun været Ejer af Billeder af Kongeparret, som ikke var særlig gode og oven i Købet hang paa Rektorførelset, hvor Børnene kun havde ringe Lej-

lighed til at se dem. Siden 1941 har vi den Lykke at eje Buster af Kongeparret, de velkendte fra Kristiansborg Slot. Busterne har faaet en udmærket Plads ved hver sin Side af Indgangen til Skolens Festsal, hvor baade voksne og Børn daglig vil kunne glædes over dem.

Festsalen, der i sig selv er skøn og stilfuld, er i Aarenes Løb blevet yderligere prydet med 3 Glasmalerier. I det midterste Vindue mod Nord har Dansk Skoleforening allerede ved Skolens Rejsning i 1923 ladet indsætte en Rude, forestillende Duborg Slot omkring 1600. Glasmalerierne er malet af Kunstmaler *Carl Beyer* og udført i *Karl Momsens* Etablissement for Glasmaleri i Flensborg.

I 1941 modtog Duborg-Skolen som Gave fra en af Flensborgs danske Borgere, Grosserer *J. C. Møller*, et andet smukt Glasmaleri til Udsmykning af vor Festsal. Som Motiv til Glasruden havde Grosserer Møller valgt Lorens Frølichs smagfulde Tegning til den Sølvplade, som Flensborg Bys daværende Overpræsident lod nedlægge sammen med Grundstenen til den nye Bygning for Latin- og Realskolen den 24. August 1857. Den fremstiller to kvindelige Hovedfigurer: Danmark, en majestætisk Kvinde, der sidder paa

Tronen, som er stillet op paa et Fodstykke, formet som Skolens Grundsten, og udstrækker Haanden talende og opfordrende til en Gruppe lyttende Børn. Hun sidder under Dannebrog, støttende sig til Flagstangen. Tre Løver i liggende og siddende Stilling omgiver Tronen. Ved Siden af den staar Haabets Genius, der holder en Blomsterknop i sin opløftede Haand. Ude i Baggrunden ser man Flensborg med Kirke, Huse og Skibe, som Betegnelse af det ideelle og materielle Liv. Nedenunder læses Ordene:

»Grundstenen til den nye Bygning for Latin- og Realskolen i Flensborg blev lagt den 24. August 1857.

Gud velsigne dette Værk!
Længe leve Kongen!«

Ovenover omkranses de to springende Løver og de ni Hjerter fra Danmarks Rigsvaaben af Ordene: »Med Gud for Fædreland og Modersmaal«.

I August Maaned 1943 kunde det tredie Glasmaleri til Udsmykning af vor Festsal afleveres til Duborg-Skolen. Maleriet var skænket Skolen af Familien *Uldall* til Købmand Niels Uldalls Minde og er en Gengivelse af *Anna E. Munchs* Maleri: Ansgar underviser danske Dreng. *Anna E. Munchs* Motiv til Glasmaleriet, som hænger i »Ansgar« i Flensborg, var af den danske Menighed venligst blevet overladt Skolen. Der kunde ikke være valgt bedre Ord til Minde om Købmand Niels Uldall end de, der afslutter Maleriet: »Sund i Troen, mild og øm, i sin Daad og i sin Drøm barnlig, Gud hengiven«. Det var netop det, der kendetegnede afdøde Købmand Uldall. Øverst oppe findes *Jens Dues Segl*, flankeret af Ordene: Skolens Vaaben, Fortids Arv — Skolens Virke, Fremtids Tarv.

Begge de sidst omtalte Glasmalerier er udført af Kunstglarmester *H. Momsen* i Flensborg under kunstnerisk Vejledning af Malermester *P. P. Friis*.

1936 blev en Minderude indsat i Festsalens ene Vindue. Minderuden omfatter *Haderslev*, *Aabenraa*, *Sønderborg*, *Tønder*, *Flensborg*, *Slesvig*, *Husum* og *Tønning* samt Danmarks og Sønderjyllands Vaaben. Midlerne dertil er indsamlet blandt Højskoleelever og andre interesserede. I Spidsen for denne Sag stod Højskoleforstander *Brandt Pedersen*, *Vraa*, og Overlærer *Bernhard Hansen*, *Odense*. Tegningen er udført af *Fru Lærer Elsebeth Kofoed Nielsen*, *Flensborg*, og Brændingen af Ruderne er udført af *Jørgen Rasmussen*, *Odense*. 1941 er Minderuden med de sønderjyske Købstæders Vaaben blevet flyttet fra Festsalen til Skolens smukkeste Gang og indsat i Døren over for Lærerværelset.

Niels Uldall.

I øvrigt rummer Bygningen adskillige fine Enkeltheder, som først aabenbarer sig ved nærmere Kendskab og Iagttagelse. Saaledes er f. Eks. Vinduesfordybningerne i Korridoren paa første Sal af Kunstmaler C. Beyer blevet udsmykket med dekorative Blomsterranker, og ind imellem disse læser man følgende Visdomsord:

Det sinker ikke at bede
Aand er Magt

Fliden nytter Tiden
Tiden lønner Fliden

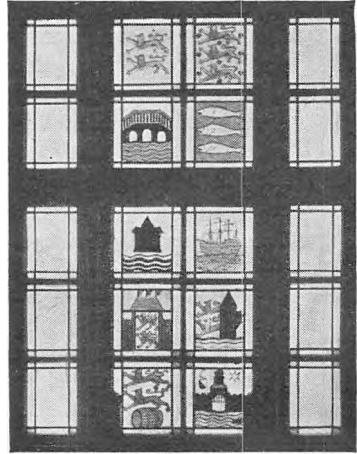
De gamle til Raad
De unge til Daad

Egennyttig ingen nyttig
En god Hører gør en god Svarer

Lad en Slægt opfostres her
sund og flink til Livets Færd

Morgenstund har Guld i Mund
Faa til Raad, mange til Daad

Gode Ord er bedre end Guld
Bøn stiger op, Naade stiger ned

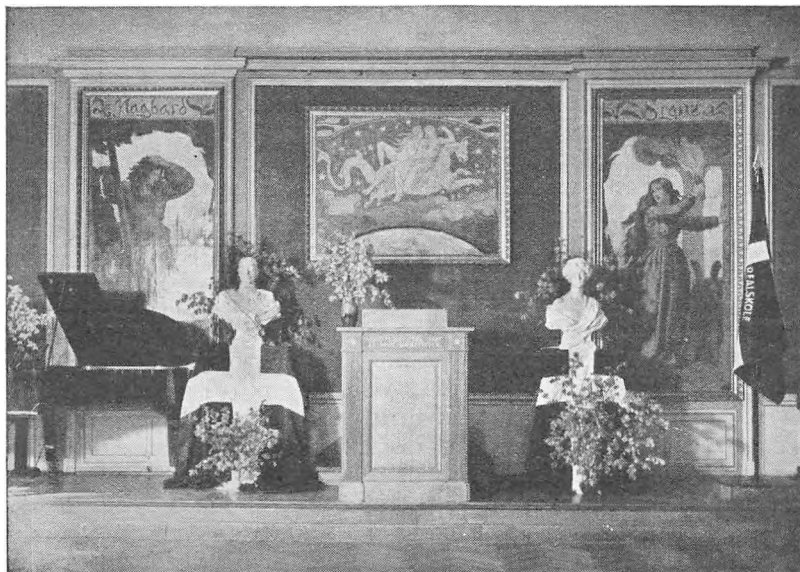
Sønderjyllands Købstadsvaaben.
Fra Duborg-Skolens Korridor.

Danmarks-Historien taler stærkt til os gennem den Udsmykning, man har givet Duborg-Skolen lige fra Frølichs Malerier til Gibsafstøbningerne af Guldhornene og lige fra Gibsafstøbningerne af Medaillonerne fra Istedløvens Sokkel af de fire Feltherrer fra de sønderjyske Krige til det gamle Dannebrogssflag fra den danske Borgerskole i Flensborg før 1864.

En Beretning om Duborg-Skolens Udsmykning kan ikke sluttes uden at nævne de tre Portræt-Originaler, som Skolen har erhvervet i Aarenes Løb. Malerierne er udført af den sønderjyske Kunstmaler *Petersen-Stubbæk*.

Paa Skolens Lærerværelse hænger et smukt udført Billede af Skolens første Inspektør *E. Arps*. Medarbejdere ved Duborg-Skolen har ved Inspektør Arps's Afsked i 1931 villet hædre den fratrædende Inspektør ved at lade dette Billede, der rummer dyb og indelig Portrætkunst, ophænge paa Skolens Lærerværelse.

I 1934 fik Skolen sit andet Portræt-Maleri. Atter var det Skolens Lærerkreds, der havde fattet den smukke Tanke at ville værne om Redaktør *Jens Jessens* Minde ved at lade et Billede af ham ophænge i Duborg-Skolen. Kunstmaleren har skabt et meget levende Billede af Redaktør Jessen, hvor han staar i sin Have paa Flensborg Fjords Nordkyst, skuende ind imod Flensborg By. Kunstneren, som selv var til Stede ved Billedets Afsløring, sagde ved

Duborg-Skolens Festsal ved Kongens Fødselsdag 1941.

denne Lejlighed bl. a. følgende om den Opgave, han havde faaet overdraget:

Billedet har jeg malet efter et lille Fotografi, som Redaktør L. P. Christensen har taget af Rigsdagsmand Jessen. Jessen staar i sin Have i Kollund og ser mod Syd ud over Flensborg Fjord. Det gav mig Tanken at male et symbolsk Billede, der skulde karakterisere Jessens stærke Personlighed. Jeg valgte som Naturstemning en tidlig Foraarsdag. Fra Syd jager en stærk Vind Uvejrsskyer over Himlen og driver Bølgerne skummende mod Kysten. I Nord standser en Modvind de fremtrængende Stormskyer, og den blaa Himmel smiler frem. Trods Stormen forbereder Skoven sig paa at iklæde sig Haabets lysegrønne Foraarsfarve. Jessen staar midt i Stormen, agtpaaagivende, forsvarsberedt, trodsigstejl og ubøjelig — som et Symbol paa Sønderjydernes Vilje til at værne og bevare deres Ret som Danske.

Desuden har Skolen den Lykke at eje et Portræt-Maleri af Skolens afdøde Rektor, Dr. phil. *Andreas Hanssen*. Billedet naaede lige at blive færdigt, inden Dr. Hanssen blev syg og døde. Da Dr. Hanssen den 4. Marts 1939 fyldte 60 Aar, overrakte Skoleforeningens Formand, Grosserer *Cornelius Hansen*, en Adresse, der var undertegnet af Medlemmerne af Foreningens Forretningsudvalg og udvidede Bestyrelse, som bad Dr. Hanssen om hans Minde til i Dagens Anledning at lade udføre hans Portræt til Anbringelse i Duborg-Skolens Bygning. Kunstmaler Petersen-Stubæk paatog sig Opgaven, og Resultatet blev et smukt Portræt, der har faaet en værdig Plads paa Skolens Rektorstue.

En smuk ydre Ramme er skabt til Gennemførelse af det danske Skole- og Oplysningsarbejde, som de danske Flensborgere har ønsket det, og der er Glæde og Taknemmelighed over, at den har kunnet blive saa anselig og tiltalende. Det danske Mindretal skønner paa, at Danmark er nær, og at Danmark hjælper — det gælder den danske Stat, det gælder de nationale Foreninger — det gælder de mange Enkeltpersoner Landet over, som med Raad og Daad har bidraget til, at Duborg-Skolen er blevet det, den er.

Hvad der saa ellers sker i det danske Mindretals Liv, saa staar det fast for dansk Bevidsthed, at her har vort Folk levet i overskuelig historisk Tid. Danskheden har derfor ældgammel Hjemstavnsret her. Den kulturelle Kamp i Grænselandet er en Kendsgerning, men den kan føres paa hæderlig Vis og med fuld Agtelse for hinandens Kultur og Væsen. Vor Tid er jo kun et lille Afsnit af en mangehundredaarig Historie, og denne Historie rummer mange Beretninger om Fejl og Forsømmelser ogsaa fra dansk Side, men den, der virkelig fordyber sig i, hvad der sker i Grænselandet, har ingen Grund til at se mørkt paa Danskhedens Fremtid; den har overlevet mange drøje Tider, og det er en Erfaring, som vi ogsaa oplever i vor Tid, at dansk Tanke, dansk Tale, dansk Læsning, dansk Sang kan frigøre og løse vort Folk af Dvale.

Lorenz Frølich: Odin paa Sleipner (Duborg-Skolens Rektorværelse).

DANSKE LÆRERE I MELLEMSLESVIG GENNEM ET KVART AARHUNDREDE

1920—1945

Da der efter Afstemningen den 14. Marts 1920 skulde skabes Skolemuligheder for det anselige Antal Børn, der i Henhold til Weimarforfatningens Løfte var blevet anmeldt til dansk Skole i Flensborg og dens nærmeste Opland, blev man i danske Kredse i Byen hurtigt klar over, at det vilde være formaalistjenukt at skabe en Organisation til at varetage denne vigtige Side af Mindretallets kulturelle Liv. Derfor blev Dansk Skoleforening stiftet.

I første Omgang blev der kun givet Adgang til at oprette danske Skoler i Flensborg By. Her kom Genopbygningen af et dansk Skolevæsen til at foregaa ad to Veje, idet der oprettedes en offentlig dansksproget Folkeskole og en privat dansk Realskole.

Skønt der ved Oprettelsen af ovennævnte Folkeskole (Kommuneskolen) ikke blev givet Skoleforeningen Adgang til at øve Indflydelse paa saa vigtige Ting som f. Eks. Udvælgelsen af Lærerne, ligger det nær ogsaa at nævne disse i en Redegørelse som den foreliggende. Derfor findes nedenfor en Fortegnelse over Skolens første Lærere.

Til at lede Skolen udpegedes en dygtig, dansksindet Mand, Lærer *M. D. Simonsen* i Flensborg, hvis Data nævnes senere i denne Artikel. Som Følge af en ny Lov om Lærernes Aldersgrænse maatte han imidlertid træde tilbage allerede efter et halvt Aars Forløb. I hans Sted udnævntes da Lærer *A. Chr. N. Burgwald*, og Lærerpersonalet var derefter:

1. *A. Chr. Burgwald*, født 27. Marts 1886 i Klægsbøl.
2. *Helene Chr. Matzen*, født 23. Juli 1896 i Hønning.
3. *Jes Nissen*, født 14. August 1897 i Haderslev.
4. *Jørgen Nielsen*, født 24. Decbr. 1898 i Ketting.
5. *Bernhard Ingwersen*, født 20. Juni 1899 i Tønder.
6. *Jens Sørensen*, født 29. Decbr. 1899 i Nr. Hostrup.
I kortere Tidsrum virkede tre andre, nemlig:
7. *Gudbrandur Jonsson*, født 30. Septbr. 1888 i København.
8. *Andreas Andersen*, født 21. Februar 1900 i Lysabild. Han forflyttedes til en en kort Tid bestaaende dansksproget Af-

deling ved den offentlige Folkeskole paa Harreslevmark. —
Omkommet under Verdenskrigen i Vinteren 1944/1945.

9. *Peter Callesen*, født 9. Oktbr. 1900 i Tønder.

Med Undtagelse af Gudbrandur Jonsson var de alle hjemmehørende i Landsdelen, men rent tyskuddannede.

Det er ikke her Stedet at komme ind paa en Bedømmelse af de enkeltes Kvalifikationer. (Udførligere Oplysninger findes i »Grænsesvagten« 1936.) Der var uden Tvivl dygtige og samvittighedsfulde Folk iblandt dem; men deres Stilling var ikke let, idet Myndighederne ikke forud for deres Ansættelse havde givet dem Lejlighed til at dygtiggøre sig i Dansk eller blive fortrolige med dansk Aandsliv og Kultur, og fordi de næsten uden Undtagelse manglede den inderlige Tilknytning til det danske, som næppe kan opvejes af selv den bedste Vilje til Loyalitet.

Imidlertid fortsatte Skoleforeningen maalbevidst og udholdende sit Arbejde paa at opnaa grundlæggende Rettigheder; men først i 1933 ansattes den første dansksindede og danskuddannede Lærer ved Skolen, og først i 1939 var hele Lærerpersonalet dansk.

Som Følge af de foran i Korthed skitserede Forhold varede det beklageligvis meget længe, inden den danske Folkeskole i Flensborg blev tilnærmelsesvis, hvad den skulde være, og Dansk Skoleforenings direkte opbyggende Arbejde udfoldedes derfor i mange Aar i alt væsentligt indenfor de Rammer, der med Støtte fra Danmark skabtes ad privat Vej, nemlig Duborg-Skolen (Folkelig dansk Realskole), dennes Afdeling ved Stuhrs Allé (»Tivoli-Skolen«), Børnehaverne, Kursus- og Vandre lærervirksomheden og de smaa danske Skoler paa Landet, da det blev muligt at oprette saadanne.

Ogsaa her voldte det til at begynde med nogen Vanskelighed at finde egnede Lærerkårer. Det vilde have været af ikke ringe Betydning, om der i den stedlige Danskhed havde kunnet hentes passende Emner. Desværre var dette ikke i nogen udstrakt Grad Tilfældet, takket være de Forhold, der havde været raadende indenfor Skolevæsenet i Sønderjylland i de sidste halvhundrede Aar forud for 1920.

Den første Begyndelse til en privat dansk Skole blev gjort af *M. F. Lange*, der efterfulgtes som Leder af *J. Bogensee*. Ved dennes Overgang til Bladvirksomhed traadte Realskolebestyrer *J. K. Pedersen* fra Hindholm til som Rektor og Skolekonsulent. Paa Grund af Vanskeligheder fra tysk Side blev hans Virksomhed som Rektor kun af foreløbig Karakter, og Skoleforeningens Bestyrelse, som paa et ret tidligt Tidspunkt var blevet klar over, at den maatte have Bistand fra Danmark ikke blot økonomisk, men ogsaa angaaende Organiseringen af Foreningens Virksomhed, satte sig derfor i Begyndelsen af 1921 ved sin daværende Formand Arkitekt

Andr. Dall i Forbindelse med en ledende dansk Skolemand, daværende Formand for Danmarks Lærerforening, Viceskoleledirektør *H. A. Svane* i København. — Paa dennes Foranledning ansattes Kommunelærer Dr. phil. *Andreas Hanssen* i Hellerup som Rektor og Skolekonsulent og Lærer *Emil Arps*, Flensborg, som Inspektør, ligesom han paa anden Vis ydede Støtte, saaledes ved Besættelsen af flere Lærerstillinge.

En Fortegnelse over de Lærerkrafter, der har været med til at udfylde de forannævnte Rammer, rummer mange Navne, hvoraf en Del gaar igen indenfor de forskellige Grene af Skoleforeningens Virke.

Skønt det i visse Henseender gaar ud over Overblikket, deles Lærerkrafterne her af Pladshensyn i fire Grupper:

1. *De, der ikke mere er blandt de levendes Tal.* 2. *De pensionerede.* 3. *De, der kom og gik,* og 4. *De nuværende Lærerkrafter.*

DE, DER IKKE MERE ER BLANDT DE LEVENDES TAL

Johannes Nielsen, der var født i Klodskov paa Falster, var ansat ved »Tivoli-Skolen« 1. April—1. Septbr. 1922 og derefter til 1. Juli

Jøhs. Nielsen.

Worssee Schmidt.

1923 ved Duborg-Skolen, hvorfra han vendte tilbage til Danmark. Han var Student fra Roskilde 1911 og havde Lærereksamen fra Haslev 1918. Han var en Tid Lærer ved Kærehave Landbrugsskole

Emil Arps.

Efter Maleri af Petersen-Stubbæk.

og var udset til at være dens Forstander. Han døde den 19. Maj 1926. Johannes Nielsen var et fint, tiltalende og dygtigt Menneske.

Oluf Gunnar Worsøe Schmidt, der var født 10. Marts 1894 i Restrupkrog i Himmerland og virkede 1. Maj 1922—1. Aug. 1933 ved Duborg-Skolen, havde Skoleembedseksamen i Historie, Dansk og Engelsk. Worsøe Schmidt, der døde 1. Marts 1935 som Adjunkt ved Efterslægtsselskabets Skole i København, var bevidst og villende dansk med en udpræget Retfærdighedsans, retlinet og rank i sin Færd. Han var fagligt dygtig og havde stor Omhu for sine Elever. Hans Navn har endnu god Klang blandt Flensborgs Danske. Hans Bortrejse var et Tab for Skolen, hans Død for den sønderjydske Sag.

J. K. Pedersen.

Jens Kristian Pedersen, født den 16. Aug. 1890 i Egebjerg, virkede i Flensborg 1. Novbr. 1920—1. Aug. 1924, først som Leder af Realskolen, senere som Inspektør ved »Tivoli-Skolen«. Han havde flere Aars Universitetsstudier i Dansk, Historie og fremmede Sprog, Kursus i Tyskland, i England og paa Lærerhøjskolen i København. Han var Udgiver af flere Lærebøger, senere Bestyrer af Tinglev Realskole og derpaa til sin Død 1938 Ejer og Leder af Børkop Realskole samt Medlem af Undervisningsinspektionen for Mellem- og Realskolerne. Han var et stilfærdigt, dygtigt og tiltalende Menneske med et godt Tag paa Arbejdet baade blandt Børn og Unge.

Dr. phil. *Andreas Hanssen*, R. p. p., der var født 4. Marts 1879 i Kjeldby paa Møen, var Rektor og Skolekonsulent fra 1. Aug. 1921 til sin Død 17. November 1940. Udførlige Mindeartikler om ham findes i Skoleforeningens Aarskr. 1940—41 og i Duborg-Samfundets Aarskrift 1940.

Eli Jessen, f. Dybdal, født 3. April 1898 i Ribe, havde Skoleembedseksamen med

Andreas Hanssen ved sit Arbejdsbord i Duborg-Skolens Rektorværelse.

Fransk og Engelsk som Fag og virkede som Timelærer ved Duborg-Skolen fra 1. April 1942 til sin Død 19. Maj 1943. Minderuner findes i Foreningens Aarsskrift 1942—43. (Hun dræbtes ved Bombeangreb.)

I samme Forbindelse bør nævnes Lærer *Andreas Petersen* ved den danske Folkeskole, født 4. Aug. 1913 i Flensborg, falden i Rusland 19. Februar 1942. Mindeartikel om Andreas Petersen findes i Foreningens Aarsskrift 1941—42.

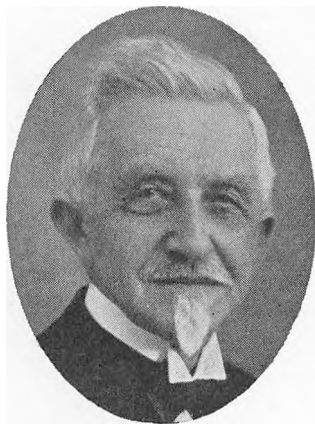
Emil Arps, der var født 30. Okt. 1861 i Flensborg, gik i Skole paa Herlufsholm, tog dansk Lærereksamen fra Tønder 1884 og var derefter ansat ved Flensborg Skolevæsen, indtil han 1. Aug. 1921 ansattes som Inspektør ved Duborg-Skolen. Her virkede han til 31. Marts 1931. Efter sin Afsked tog han Bopæl i København, hvor han døde 1. Februar 1945, over 83 Aar gammel.

Inspektør Arpses Gerning er omtalt i Skolef. Aarsskr. 1930—31.

Her skal der kun peges paa hans Betydning som Bindeled mellem Byens gamle Danskhed og det nye danske Skoleliv, der voksede frem efter 1920. Inspektør Arps var Søstersøn af den kendte danske Flensborger Jacob Plaetner.

Eli Jessen.

P. P. Paulsen.

Andr. Petersen.

Andre Lærere, der har virket under Skoleforeningen, væsentlig som Kursus- og Vandrelærere, og som er døde, er: *Niels Hansen*, *J. Therkelsen*, *P. P. Paulsen* og *Andreas Molsen*, der alle var fra

Nordslesvig og var pensionerede før 1920. Endvidere *Anna Iversen* pensioneret fra Nr. Løgum efter 1920, og *Christiane Jørgensen*, pens. Adjunkt fra København, der gjorde en særlig Indsats som Fortæller af Historie, særlig ved Landskolerne. Endelig bør nævnes Børnehavemedhjælperne Fru *Martha Radszewski*, født 11. Maj 1904, og *Wanda Radszewski*, født 4. Januar 1927, der begge omkom ved Bombeangrebet 19. Maj 1943.

DE PENSIONEREDE

1) *Elisabeth Madsen*, der er født 1. Maj 1878 i Flensborg. Uddannelse som Lærerinde ved Mellem- og højere Pigeskoler, Faglærerinde i Fransk. Forskellige Kursus og Studieophold i Frankrig. Havde i mange Aar virket ved tyske Skoler og var ansat ved Duborg-Skolen 15. Oktbr. 1920—15. Oktbr. 1939. Frk. Madsen bor nu i Sandager ved Flensborg Fjord.

Ligesom om Inspektør Arps gælder det ogsaa om Frk. E. Madsen, at hun var Udtryk for en levende og værdifuld Forbindelse med Fortidens Danskhed i Flensborg.

I samme Forbindelse vil det være paa sin Plads at nævne

2) *Mouritz Daniel Simonsen*, der er født 17. April 1852 i Brandrup (Haderslev Amt). Han har Lærereksamen fra Tønder, Eksamen som Mellemskolelærer og Rektor ved Mellem- og højere Pigeskoler med Engelsk og Fransk som Fag, virkede ved Flensborg Skolevæsen fra 1873 til 1921 og var Leder af den danske Kommuneskole 1. Aug. 1920—31. Marts 1921. M. D. Simonsen, der har været en

Elisabeth Madsen.

Thyra Petersen.

betydelig Arbejdskraft, har udgivet en i sin Tid meget benyttet Lærebog i Dansk og var i mange Aar efter sin Pensionering virksom indenfor det danske Biblioteksvæsen. Han bor stadig i Flensborg.

3) *Thyra Petersen*, der er født 14. Juni 1876 i Randerup, har Lærereksamen fra Ribe i 1906, var i mange Aar Lærerinde i Grenaa og virkede i Flensborg 1. April 1922—30. Septbr. 1937. Thyra Petersen var — bortset fra Dr. Hanssen — den eneste Lærerkraft nordfra, der i en mere moden Alder tog en Gerning op i Flensborg efter 1920. Frk. Petersen bor nu i København, men omfatter stadig Grænselandet med den varmeste Interesse.

II. LÆRERE, DER KOM OG GIK

Et Blik i Skoleforeningens Personalekartotek viser — hvad der er ganske naturligt — at adskillige af dens Lærerkæfter i Aarenes Løb har rykket deres Teltpæle op og er søgt andetsteds hen, nogle efter kortere, andre efter længere Tids Arbejde her.

Først blandt alle disse bør nævnes *Martin Frederik Lange*, der er født 11. Septbr. 1883 i Stenderup, og som kort efter Afstemningen tog et Arbejde op, der spændte over Flensborg og en stor Del af Mellem- og Sydslesvig. M. F. Lange, der havde Lærereksamen fra Nr. Nissum 1906, var Medlem af Skoleforeningens første Bestyrelse og stod i Spidsen for dens begyndende Skolearbejde fra Maj til Oktober 1920; derefter var han Vandrelærer og Landbibliotekar, til han i 1925 blev Lærer i Kløjeng.

Henrik Lassen Henriksen, født 5. Maj 1896 i Balle (Viborg Amt), Lærereksamen 1920 fra Nr. Nissum, var med Undtagelse af 10 Maaneders Militærtjeneste ansat dels ved Kursusundervisning, dels ved Duborg-Skolen fra 1. Aug. 1920 til 1. Decbr. 1932. Han har siden været Førstelærer i Bredebro.

Julius Bogensee, født 25. Marts 1894 i Havetoft i Angel, Lærereksamen 1914 fra Haderslev, var — efter forudgaaende Virksomhed i Klapholt og Skardebøl — Leder af Realskolen 15. Oktbr. 1920 til 1. Juni 1921, gik derefter over til Redaktørvirksomhed og driver nu Sydslesvigsk Korrespondancebureau (S. K. B.).

Ellen Arnstrøm, født 23. Marts 1894 i København, Lærereks. 1916, var ansat ved Københavns Skolevæsen, virkede her 15. Oktbr. 1920—1. Juli 1921 ved Børnehaven og Realskolen, vendte tilbage til København, hvor hun tog Skoleembedseksamen 1929. Har udgivet »Nøgle til vore Middelalderkirker«.

Astrid Hagelbjerg, født 23. Juni 1879 i København, Lærereks. 1903 fra Zahles Sem., ansat ved Realskolen 1. April 1921.—31. Aug. 1921. Vendt tilbage til København.

Kristen Trap-Jensen, født 4. Febr. 1899 i Svendborg, Lærereks. fra Skaarup 1920, ansat ved Realskolen 1. April—31. Aug. 1921. Vendt tilbage til Københavns Skolevæsen.

Kaj L. Rathje, født 5. Oktbr. 1897 i Arnakke ved Holbæk, Lærereksamen fra Jonstrup 1918; 1. Novbr. 1919—31. Marts 1921 Lærer ved Holsted Efterskole, ansat ved Realskolen 1. April—1. Novbr. 1921. Nu Lærer i København.

Aage Hesselholt, født 10. Oktbr. 1897 i København, Lærereks. fra Blaagaard 1919. Ansat ved Realskolen 1. April 1921—1. August 1922. Nu Lærer i København.

Anna Sophie Worsøe Schmidt (f. Kurtz), født 21. Oktbr. 1894 i Følle, Lærereks. fra Aarhus 1917, ansat ved Realskolen 1. Septbr. 1921—1. April 1924, fratraadte paa Grund af Giftermaal. Er nu ansat ved Københavns Skolevæsen.

Gerhard David Kemp, født 30. Novbr. 1892 i Uldum, Lærereks. 1921 fra Jonstrup. Ansat ved Realskolen 15. Oktbr. 1921—1. Oktbr. 1922. Nu ansat i København.

Niels Albrecht Ankjær, født 30. April 1892 paa Thunø, Lærereksamen 1915 fra Gjedved. Ansat ved Realskolen 1. Novbr. 1921—1. April 1924. Kommunelærer i Fredericia.

Niels Juel Billum, født 24. Aug. 1896 paa Frederiksberg, Lærereksamen fra Jonstrup 1918, senere Aarskursus paa Lærerhøjsk. og Kursus i Sløjd, Tegning m. m. Lærer i Moltrup og Rørkær. Ansat ved Duborg-Skolen 1. April 1922—31. Marts 1940. I mange Aar Leder af Sangf. »Sønderjylland«. Nu Lærer i Gentofte.

Johs. Kirchhoff, født 28. Juli 1897 i Flensborg. Lærereks. fra Lübeck 1921, senere Translatør i Tysk. 1. April 1922—31. Marts 1924 ved »Tivoli-Skolen«. 1. April 1924—1. August 1925 ved Duborg-Skolen. Senere Lærer i Tinglev og Holbæk. Pens. 1945.

Arne Brandt Pedersen, født 29. Novbr. 1897 i Ryslinge, cand. theol. 1922. Ansat ved »Tivoli-Skolen« 1. April 1922—31. Marts 1924, derefter til 1. Oktbr. 1926 ved Duborg-Skolen. Højskoleforstander i Vraa.

Magdalene Langmack (f. Flogt), født 13. Jan. 1901 i Flensborg, udgaaet fra Oberlyzeum i Flensborg 1922. Senere Aarskursus i Skolekøkkengerning paa Statens Lærerhøjskole i København. Ansat 1. April 1922—31. Marts 1925 ved »Tivoli-Skolen«, derefter til 31. Marts 1940 ved Duborg-Skolen. Fratraadte p. Gr. af Giftermaal.

Bernhard Hansen, født 23. Jan. 1893 paa Thurø, Lærereks. 1915 fra Odense, Fiskeskippereks., Artium, Filosofikum, Aarskursus paa Lærerhøjskolen, mange andre Kursus og Studieophold i Ind- og Udland. Ansat 1. April—1. Oktbr. 1922 ved »Tivoli-Skolen«, 1. Okt. 1922—31. Marts 1934 ved Duborg-Skolen, de tre sidste Aar som Inspektør. Anden Skolevirksomhed: 1915—17 ved Horns Herreds Realskole, 1918—20 ved Græsted Kommuneskole, 1920—22 ved Gilleleje komm. Realsk., 1934—37 Overlærer ved Mulernes Legatskole i Odense, 1937—1941 Skoleinspektør i Sønderborg.

Bo Winther Jacobs, født 18. Juli 1900 i Ringe, Lærereks. 1921 fra Jonstrup. Ansat 1. Oktbr. 1922—1. April 1923 ved »Tivoli-Skolen«, derefter i to Aar ved Duborg-Skolen. Nu i København.

Jef Tange, født 7. Febr. 1902 i Sommersted, Lærereks. fra Haslev 1922. Ansat ved Duborg-Skolen 1. April 1923—1. Oktbr. 1924. Er nu Lærer i København.

R. P. Sørensen, født 31. Oktbr. 1899 i Voel, Lærereks. 1920 fra Nr. Nissum. Ansat 1. April 1923—1. Aug. 1924 ved »Tivoli-Skolen«. Nu Lærer i Padborg. Udg. af »Bogen om Bov Sogn«.

Niels Chr. Larsen, født 3. Januar 1897 i Stenum, Lærereks. fra Ranum 1919. Løjtnant i Artilleriet. Flere Tillægseks. og Kursus. Ansat 1. Maj 1923—31. Marts 1925 ved »Tivoli-Skolen«. Kommune-lærer i Nakskov.

Amalie Hersbøll (f. Rattenborg), født 13. Juni 1898 i Haderslev. Lærereks. 1923 fra Tønder. Virkede 1. Aug. 1923—25. Maj 1926 ved Duborg-Skolen, derefter til 31. Marts 1932 i Jaruplund. Fratraadte paa Grund af Giftermaal.

Thyra Jacobsen, født 15. Oktbr. 1893 i Jetsmark, Lærereks. 1918 fra Ribe, en Del Kursus, deriblandt Aarskursus paa Lærerhøjskolen i Skolekøkkengerning og Kemi. Var fast ansat ved Københavns Skolevæsen. Virkede ved Duborg-Skolen 1. Aug. 1923—31. Juli 1928. Tilbage til København.

Karl Nielsen Bock, født 30. Septbr. 1897 i Skast, Lærereks. fra Tønder 1919, cand. theol. 1926, cand. mag. 1929, Dr. phil 1933. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Oktbr. 1926—31. Oktbr. 1932. Blev Adjunkt i Haderslev og er nu Rektor i Nakskov.

August Rattenborg, født 31. Decbr. 1890 i Toftlund. Lærereks. 1911 fra Haderslev, forsk. Kursus paa Lærerhøjskolen. 1911—13 Lærer i Agerskov Sogn, 1920—26 Lærer i Vonsbæk Sogn. Ansat 4. Aug. 1926—31. Juli 1938 ved Kobbermølleskolen. Førstelærer i Døstrup S.

Elna Jensen (f. Christensen), født 12. Novbr. 1905, Lærereks. fra Ribe 1927, flere Kursus i Gymn., Svømn. og Sang. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Aug. 1928—31. Juli 1937. Fratraadte p. Gr. af Giftermaal.

Svend J. Johannsen, født 15. Oktbr. 1903 i Flensborg, cand. theol. 1930, Lærereks. fra K. F. U. M.s Seminarium, flere Kursus. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Aug. 1932—31. Juli 1933. Er nu Leder af Ansgar-Skolen i Slesvig.

Oscar Nielsen, født 20. Septbr. 1906 i Lunde, Lærereks. fra Vordingborg 1933. Reserveintendant. Studieophold i Frankrig. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Aug. 1933—30. Septbr. 1942. Stifter og Leder af Skoleorkesteret, Leder af Spejderorkester og Sangforeningen »Sønderjylland«. Er nu Førstelærer i Vester Aaby.

Johannes H. Büchert, født 8. Jan. 1907 i Munkvolstrup, cand. mag. i Tysk og Gymnastik 1934. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Jan. 1935—31. Jan. 1944. Havde været Vandrelærer 1925—27. Forlod Skolen og optog et Studium ved Aarhus Universitet.

Gerda Kasch (f. Thomsen), født 15. Septbr. 1904 i Flensborg, Lærereks. fra Silkeborg. Lærerinde i Tarup 4. Maj 1926—1. Septbr. 1926.

Carl Petersen, født 1. Juni 1882 i Jels, Lærereks. fra Haderslev 1903, 2 Aars Studieophold i Hamborg, Eks. som Lærer ved tekn.

Skoler, Diplom som Svømmelærer Statens Lærershøjskole Kbhvn. 1937—38. Ansat ved Kommuneskolen 1. Jan. 1935—31. Juli 1938. Blev derefter Lærer i Egernførde.

Christian Stenz, født 14. Novbr. 1909 i Kondrup, Lærereks. fra Tønder 1935. Lærer i Ladelund 1. Novbr. 1936—31. Jan. 1941. Nu Førstelærer i Nr. Hostrup.

Endvidere har følgende været ansat ved *Børnehaverne*:

Bodil Bennike (f. Østergaard), født 20. April 1899 paa Frederiksberg, ledede den nuværende Bertha Wulff-Børnehave 1921—27.

Christine Henriksen (f. Petersen), født 22. Jan. 1905 i Bovlund, ledede Børnehaven i Batterigade 1925—29.

Bothilde Ledgaard (f. Lund), født 5. Oktbr. 1903 i Medelby. Var sammen med Anna Kjems midlertidig Leder af den nuv. Margrethe-Børnehave 1925—26, hvorefter hun overtog Børnehaven i Slesvig.

Elisabeth Charlotte Claus (f. Thomsen), født 10. Maj 1906 i Flensborg, ledede Margrethe-Børnehaven 1927—38.

Lis Christiansen (f. Kjær), født 21. Aug. 1907 i Hjartbro. Batterigades Børnehave 1929—31.

Dorothea Hildebrandt (f. Bøvad), født 6. Maj 1907 i Nordborg, virkede ved Batterigades Børnehave 1930—38.

Johanne Berthelsen (f. Kock), født 4. Decbr. 1912 i Flensborg, ansat ved Bertha Wulff-Børneh. 1934—38.

Ingeborg Jensen-Fangel (f. Harck), født 7. Oktbr. 1916 i Flensborg, ansat ved Margrethe-Børnehaven paa Harreslevmark 1937—1944.

Mary Jensen (f. Halvas), født 14. Oktbr. 1910 i Flensborg, ansat ved Adelbykamp Børnehave 1938—43.

Minna Ege (f. Hansen), født 12. Marts 1914 i Flensborg. Ved Duborg-Børnehaven 1937—41.

Martha Nissen, født 22. Novbr. 1917 i Flensborg, virkede ved Duborg-Børnehaven 1. Jan. 1942—30. Oktbr. 1943.

Tove Lange (f. Thomsen), født 28. Februar 1908, Medhjælper 1943—44.

Endelig er der en Del, som mestendels har haft en mere løs Tilknytning til Arbejdet, idet de i kortere eller længere Tid har gjort Tjeneste som Kursuslærere, Vandrelærere eller Vikarer.

K u r s u s l æ r e r e .

Christine Kaalund, født 29. Juni 1872 i Ringkøbing, 1921—27.

Karen Nordvang, 1922—23.

Christine Andersen (f. Nissen), født 7. Decbr. 1894 i Skærlund ved Brande, 1923—24.

Kristiane Fischer (f. v. Lachmann), født 16. Jan. 1896 i Aabenraa, 1923—24.

Frk. *Hüttmann*, 1923—24.

Frk. *Sofie Hansen*, 1923—24.

Ludvig Clausen, født 7. Juni 1903 i Hollingsted, 1933—34, var ogsaa en kort Tid Vikar ved Duborg-Skolen.

V a n d r e l æ r e r e.

Martin Fr. Lange (se under Afsn. »Lærere, der kom og gik«), 1920—25.

Rudolf Thorling, født 26. Oktbr. 1897 i Horsens (nu Lærer i Horsens), 1920—21.

Johannes Jensen, født 8. Juli 1890 i Svendsmark (Friskolelærer paa Fyn), 1921—22.

Corsaire, 1921—22.

Salomon Nielsen, født 30. April 1879 i Ørslev (senere Højskolelærer), 1922—23.

Frederik Petersen, født 1. Maj 1900 i Broager (Mindretalssekr. — indkaldt), 1922—23.

Niels Petersen Høkelbjerg, født 28. Juli 1889 i Haderslev (Journalist), 1922—23.

Jørgen Jørgensen, født 18. Decbr. 1894 i St. Magleby (nu Vandre­ lærer i Slesvig), 1924—26.

Ambrosius Madsen, født 30. Marts 1892 i Davding (Roentreprenør), 1923—24.

Ellen Rasmussen (Frue), 1923—25.

Zakarias Brimnes (Jensen), født 27. Aug. 1900, Færøerne (Præst), 1923—24.

Anna Rasmussen (Friskolelærerinde), 1925—30.

Ernst Müller, født 16. Oktbr. 1903 i Tarup (nu Lærer i København), 1926—27.

M. P. Ejerslev, f. 6. Marts 1893 i Sdr. Draaby paa Mors, 1926—32. (Forfatter til Sangen: »Ja, Landet er lidet...«.)

Martha Diedrichsen, født 27. Decbr. 1896 i Taarsted ved Slesvig, 1928—31. Var Vikar ved Duborg-Skolen, senere Lærerinde ved »Ansgar-Skolen« i Slesvig og Aftenskolelærerinde i Haderslev Amt.

Agnes Nørgaard, født 26. Novbr. 1907 i Hjallese, 1929—30.

Frederik Mommsen, født 23. Oktbr. 1901 i Flensborg, 1929—32. (Er nu Bibliotekar ved Flenborghus Bogsaml. — indkaldt.)

Georg Büchert, født 5. Marts 1906 i Jaruplund, 1929—32.

Aase Møller (Delingsfører), 1930—31.

Gustav Petersen, f. 18. April 1907 paa Harreslevmark, 1930—32.

Solvejg Bording, f. 25. Apr. 1907 i Søllested (Delingsf.), 1930—31.

Benedikt Nordentoft, født 29. Aug. 1903, 1931—32 og 1935—38. (Skoleembedseksamen — nu Adjunkt i Randers.)

Ragnild Fredslund, født 14. Septbr. 1901 i Branderup, 1931—34. (Er nu Leder af Grænsehjemmet i Kollund.)

Rigmor Fredslund, 1934—35.

Margrethe Kølvræa (f. Duggen), født 19. Juni 1906 paa Harreslev­ mark, 1933—34.

Erling Køster, født 10. Oktbr. 1905 i Aarhus (nu Lærer paa Drejø), 1933—34. (Vikar 1 Maaned paa Duborg-Skolen.)

Anna Büchert (f. Bennedsen), født 5. Marts 1912 i Nr. Hostrup, 1935—37. (Har ogsaa vikarieret ved Kommuneskolen.)

Ingrid Nørgaard (f. Jensen), født 12. Juli 1913 i Flensborg, 1937—40. (Har ogsaa vikarieret ved Kommuneskolen.)

Johanne Stubbe Teglbjerg (f. Kjems), f. 28. Dec. 1921, 1941—42.

Bodil Schlein-Andersen (f. Steenholdt), født 25. April 1920 i Flensborg, 1942—43. (Har ogsaa vikarieret ved Duborg-Skolen.)

Vikarer.

(Hvor intet er anført, har Vikariatet været ved Duborg-Skolen.)

Caroline Øster, f. 11. Oktbr. 1890 i Christiansfeld, 24. Septbr.—24. Novbr. 1923.

Svend Aage Nielsen, født 26. Juli 1898 (Lærereks. 1924 fra Tønder — Førstelærer i Grænge), 1924—26.

Sofie Nielsen (blev Lærerinde i København), 1926—27.

K. Lauridsen, 1. Maj—30. Juni 1925.

Helga Sjørlev, født 10. Marts 1904 i Silkeborg (nu Lærerinde i Skanderborg), 1927—29.

Helene Kovalski (f. Lorenzen), født 8. Aug. 1904 paa Østerby Mark (var ogsaa Vandrelærerinde), 1. Jan.—1. April 1928.

Bunde Schmidt, f. 25. Febr. 1903 i Frifelt, 1. April—15. Okt. 1930.

Asger Neisig, født 31. Maj 1892 i Brønderslev (nu Lærer i V.-Terp), 1. Jan. 1935—31. Marts 1936.

Knud Schwaner, født 14. Novbr. 1909 i Odense (nu Lærer i Odense), 1935—36.

Agnete Vig-Nielsen, født 8. Decbr. 1903 i Viborg, 1935—38. (Var Vikar paa Harreslevmark — kom derfra til Humble Realskole.)

Helge Hansen, født 8. April 1914 i Korsør (var Vikar i Langbjerg), 1. April 1937—31. Decbr. 1937.

Vilh. H. F. Langmack, født 8. Jan. 1913 i Aarhus (nu Lærer i København), 1937—38.

Sigurd Ravn, født 29. Marts 1912 i Randers (nu Lærer i Vojens), 15. Oktbr. 1937—31. Marts 1938.

James H. Kjestrup, født 13. Jan. 1914 i Sommersted (nu Lærer i Vojens), 25. Aug. 1938—31. Marts 1939.

Ebbe Peter Sørensen, stud. mag., født 8. Aug. 1906 i Flensborg, 15. Oktbr. 1939—30. Juni 1941, dernæst ved Skolen i Ladelund 1. Juli 1941—30. Juni 1942.

Ronald Barret, født 15. Juli 1915 i København, 1940—42.

Ved Kommuneskolen har endvidere følgende virket som Vikarer:

Ellen Tønnsen (f. Petersen), født 2. November 1910 i Højen. 1936—38.

Reinhold Claus, født i Flensborg, 1937—38.

Hans J. Hansen, født 19. Septbr. 1912 i Flensborg, 1. Dec. 1938—30. Novbr. 1944.

Edith Kyster (f. Nielsen), født 20. Okt. 1912 i Fredericia, 16. Maj 1940—28. Febr. 1941.

Johs. Kyster, cand. theol., født 4. Aug. 1911 i Haderslev, 16. Maj 1940—15. Oktbr. 1941 (nu Sognepræst i Broager).

Kirsten Lieb (f. Skafte Poulsen), født 17. Febr. 1916 i Hyllinge, 9. April 1940—31. Juli 1944.

NUVÆRENDE LÆRERKRÆFTER

Duborg-Skolen.

Rektor Bernhard Hansen, født 23. Jan. 1893 paa Thurø, ansat som Rektor og Skolekonsulent 1. April 1941. — Se iøvrigt under Afsnittet: »Lærere, der kom og gik«.

Inspektør Dirk Dirks, født 3. Maj 1901 i Djernæs, Lærereks. fra Haderslev 1922, Tillægseks. i Tysk, forskellige Kursus i Ind- og Udland. Ansat 1. April 1923 ved »Tivoli-Skolen«. 1. Aug. 1923 ved Duborg-Skolen. Tidligere Virksomhed: Vikar ved Haderslev Realskole 1. Septbr. 1922—31. Marts 1923.

Lærer Peder Jensen, født 3. Aug. 1893 i Taastrup, Lærereks. 1916 fra D. D. R. S., København, Tillægseksamen i Tysk og Engelsk. Ansat ved Duborg-Skolen 1. April 1923. Tidligere Virksomhed: 1916—18 ved Karise Real- og Præparandskole, 1919—20 ved Aarhus priv. Realskole, 1920—22 ved Løgumgaard Efterskole og Præliminærkursus, 1922—1923 ved Ranum Seminarieskole og Præparandkursus.

Lærer Ejnar Olesen, født 8. Febr. 1895 i Thisted, Lærereks. fra Ranum 1916, forskellige Kursus i Sløjd og Handelsfag, Handels-skoleeksamen 1912. Ansat 1. Oktbr. 1922 ved »Tivoli-Skolen«, 1. April 1924 ved Duborg-Skolen. Tidl. Virksomhed: Vikariater i Thisted og Spandet, Andenlærer i Møgeltønder.

Lærer Heinrich Fischer, født 3. Marts 1904 i Flensborg, Lærereksamen fra Nibøl 1925, Kursus paa Askov, cand. phil. Ansat 1. April 1926 ved Duborg-Skolen. Tidligere Virksomhed: Vikar i Kidskelund 1926. (Udenfor Nr. — Rektor ved Kommuneskolen.)

Lærerinde Inger Margrethe Ottosen, født 2. Maj 1897 i Horsens, Lærereks. fra Ribe 1919. Faglærereks. i Engelsk. Kursus i Ind- og Udland. Ansat 15. April 1927 ved Duborg-Skolen. Tidl. Virksomhed: 1920—25 Forberedelsesskolen ved Haderslev Katedralskole.

Lærer Hans J. Meng, født 19. Juli 1901 i Aabenraa, Lærereks. fra Tønder 1927. Tillægseks. i Tysk. Ansat 1. April 1931 ved Duborg-Skolen. Tidligere Vikar samme Sted og i Jaruplund samt Lærer paa Harreslevmark. Indkaldt 26. Aug. 1939.

Lærer Frederik Dinsen Hansen, født 4. Septbr. 1901 i Nibøl, Lærereks. fra Haderslev 1925. Sløjdlærereks. og Kursus i Gymn.

og Fysik. Ansat i Tarup 1. Septbr. 1926—31. Marts 1933. Ansat ved Duborg-Skolen 1. April 1933. Ved Kommuneskolen 1935—36. 1. Dec. 1940 udlaant til Ladelund. Indkaldt Septbr. 1939, fritaget 26. Novbr. 1940. Genindkaldt 1. Juli 1941.

Lærer Thomas J. Madsen, født 1. Decbr. 1903 i Dybbøl Sogn, cand. mag. 1931 (Dansk og Tysk), Kursus i Tyskland og Frankrig. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Aug. 1933. Tidl. Virksomhed: 1931—33 Lærer ved »Københavns Sprog-Akademi« og »Københavns kommunale Fortsættelseskursus«.

Lærer Niels Christensen, født 8. April 1906 i Høgsbro, Faglærer-eksamen i Dansk og Historie. Forskellige Kursus herhjemme og i Tyskland. Ansat ved Duborg-Skolen 1. April 1935. Tidligere Virksomhed: Et Par Vintre Lærer ved Efterskole.

Lærerinde Inger Futtrup (f. Oxenvad), født 11. Decbr. 1911 i København. Lærereks. fra Femmers Sem. 1935. Gymnastikkursus i Danmark og Norge. Ansat ved Duborg-Skolen 15. Aug. 1937. Tidl. Virksomhed: Ved K. F. U. M.'s Seminariskole i København.

Lærerinde Marianne Schlesinger, født 12. April 1885 i Flensborg. Faglærerinde i Haandgerning. Kunstflidsskolen i København 1921. Underviser ogsaa i Landskolerne. Tidligere Virksomhed: 5 Aar ved flensborgske Kommuneskoler. Ansat ved Duborg-Skolen 12. Septbr. 1921.

Krigsvikar Hans Munk Futtrup, født 21. Februar 1917 i Grindsted. Lærereks. fra Gjedved 1941. Forskellige Kursus hjemme og Studierejse til England. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Septbr. 1942. Tidligere Virksomhed: 1 Aar ved Grindsted Realskole.

Krigsvikar Signe Petersen (f. Henriksen), født 11. Februar 1917 i Aarhus. Lærereks. fra Tønder 1940. Ansat ved Duborg-Skolen 1. April 1944. Vikar ved Kommuneskolen 1. Marts 1941—31. Marts 1944.

Timelønnet Lærerinde Elna Jensen (f. Christensen), født 12. November 1905 i Fredericia. Ansat ved Duborg-Skolen 1. Aug. 1928—31. Juli 1937. Genansat 1. April 1944. Se »Lærere, der kom og gik«.

Den offentlige dansksprogede Folkeskole (Kommuneskolen).

Rektor Heinrich Fischer, født 3. Marts 1904 i Flensborg, ansat 1. Jan. 1935 (se iøvrigt Duborg-Skolen).

Lærer Hans Tønnsen, født 24. Febr. 1904 i Dalager, Lærereks. fra Tønder 1930. Forskellige Kursus. Ansat 1. Maj 1935, fast ansat 1. Aug. 1939. Tidl. Virksomhed: Vikar ved Duborg-Skolen og Lærer i Jaruplund. Indkaldt 10. Maj 1940.

Lærer Hermann Tychsen, født 16. Febr. 1911 i Skovlund. Lærer-eksamen fra Tønder 1933. Tillægsprøve i Tysk. Ansat 1. Jan. 1935,

fast ansat 1. April 1940. Tidl. Virksomhed: Vikar i Jaruplund, paa Harreslevmark og ved Duborg-Skolen. Indkaldt 22. Febr. 1940.

Lærerinde Katharine Ingwersen (f. Jensen), født 1. Oktbr. 1907 i Veseby. Lærereks. fra Ribe 1929, Kursus i Gymnastik. Ansat 1. April 1935, fast 1. Febr. 1941. Tidligere Virksomhed: Vikar ved Skolen paa Harreslevmark 5. Aug. 1931—1. Jan. 1932. Ved Tarup Skole 1. Jan. 1932—31. Marts 1934.

Lærer Christian Harck, født 22. Maj 1914 i Flensborg. Lærereksamen fra Tønder 1935. Ansat 18. August 1936, fast 1. Febr. 1941. Indkaldt 26. Aug. 1939.

Lærer Nicolaj Büchert, født 25. Marts 1913 i Jaruplund. Lærereksamen fra Tønder 1937. Ansat 18. Aug. 1937, fast 1. Septbr. 1941. Indkaldt 22. Febr. 1940.

Lærer Aksel Lieb, født 1. Maj 1912 i Flensborg. Lærereks. fra Silkeborg 1938. Handelsuddannet 1928—32. Ansat 1. Oktbr. 1938. Indkaldt 22. Febr. 1940.

Vikar Aage Frøslev Christensen, født 6. Marts 1918 i Aalborg. Lærereks. fra Skaarup 1939. Aarskursus i Gymn., Svømmekursus, Sløjdlærereksamen. Ansat 1. Novbr. 1941. Tidl. Virksomhed: Vikar i Sønderborg og paa »Ansgar-Skolen«.

Vikar Dorothea Büchert, født 6. Jan. 1923 i Jaruplund. Lærereksamen fra Tønder 1944. Ansat 1. Aug. 1944.

Vikar Elisabeth Hansen, født 30. Septbr. 1919, Lærereksamen fra Tønder 1944. Ansat 1. Aug. 1944.

Endvidere er Frk. *Margrethe Gudme* til Raadighed.

Børnehaverne.

Frieda Helming, født 18. Juni 1905 i Flensborg. Udg. fra Frøbelhøjskolen i København 1926. Ansat 1. Aug. 1926. Leder af Bertha Wulff-Børnehaven.

Alberta Nielsen, født 7. Januar 1911 i Flensborg. Udg. fra Frøbelhøjskolen i København 1933. Ansat 1. Oktbr. 1933. Leder af Margrethe-Børnehaven paa Harreslevmark.

Charlotte Schubert (f. Petersen), født 4. Juli 1908 i Rødemis (se Vandrelærere). Leder af Adelbykamp Børnehaven.

Landskolerne.

Langbjerg.

Lærer Henry B. Thomsen, født 12. April 1902 i Skodborg. Lærereksamen 1926 fra Haderslev. To Semester ved Universitetet i Jena, Kursus i Oxford. Flere Studierejser i Udlandet. Ansat i Langbjerg 1. Maj 1929.

Harreslevmark.

Lærer Niels Bøgh Andersen, født 21. Juli 1908 i Møgeltønder, Lærereksamen fra Tønder 1929. Tillægseksamen i Tysk. Kursus

paa Askov. Ansat 1. April 1931. Udlaant til Kommuneskolen 1935—38. Indkaldt 1. April 1940.

Vikar Ingrid Bøgh Andersen (f. Mikkelsen), født 25. Aug. 1909. Biblioteksuddannet.

Jaruplund.

Lærer Hans P. Eskildsen, født 19. Decbr. 1905 i Tønder. Lærer-eksamen fra Tønder 1929, cand. phil., forskellige Kursus, Sløjdlærer-eksamen fra Askov. Ansat i Jaruplund 1. Aug. 1933. Tidl. Virksomhed: Duborg-Skolen 1. Aug. 1929—31. Marts 1932, »Ansgar-Skolen« i Slesvig 15. April 1932—31. Juli 1933.

Tarup.

Lærer Jørgen Damkjær Poulsen, født 4. Marts 1902 i Lundtoft, Lærereks. fra Tønder 1926, Tillægseks. i Tysk, Sløjdlærereks. fra Askov. Ophold i Kanada 1. April 1929—1. Jan. 1932. Ansat 1. April 1935. Tidligere Virksomhed: Vandrelærer 1. Novbr. 1933—1. April 1934, ved »Ansgar-Skolen« i Slesvig 1934—35. Haandgerning: Fru Damkjær Poulsen.

Ladelund.

Lærer Frederik Dinsen Hansen, ansat 1. Febr. 1941 (se iøvrigt Duborg-Skolen). Haandgerning: Fru Dinsen Hansen.

Vikar Gustav Lindstrøm (se Vandrelærere).

Vandrelærere.

Niels Kjems, født i Hjortvad 26. Maj 1888, Højskoleophold og Kursus, bl. a. paa Statens Gymnastikinstitut og i Sløjld og Husflid. Ansat 1. Aug. 1922. Bopæl: Harreslev. Indkaldt 5. Novbr. 1944.

Anna Kjems (f. Lorenzen), født 5. Juni 1893 i Ballum. Højskoleophold og Kunstflidsskolen i København. Midlertidig Børnehaveleder 1925—26.

Gustav Lindstrøm, født 21. Marts 1896 i Stedstrup. Flere Højskoleophold og Kursus, bl. a. paa Lærerhøjskolen i København. Studieophold i England. Ansat 1. Decbr. 1921—31. Marts 1926. Genansat 1930. Anden Virksomhed: Lærer paa Krabbesholm og Sorø Højskoler og paa Rens Efterskole. Bopæl: Ladelund.

Anna Lindstrøm (f. Andersen), født 16. Oktbr. 1914 i Vilslev. Højskole- og Seminarieophold.

Lars H. Schubert, født 5. Marts 1907 i Aabenraa. Uddannet som Typograf. Forskellige Højskole- og Lærerkursus. Sløjdlærereks. fra Askov. Ansat 1. Novbr. 1934. Bopæl: Chr. Paulsen-Hjemmet, Flensborg. Indkaldt 1. Decbr. 1939. Hjemsendt, men arbejdsforpligtet fra 1. Febr. 1942.

Charlotte Schubert (f. Petersen), født 4. Juli 1908 i Rødemis. Ud-

Aarhundreders Vanrøgt, trods Aartiens manglende Mulighed for dansk Skolegang og trods den Skuffelse, Afstemningens Udfald blev for disse Egenes Danske.

25 Aar er vel i Almindelighed for kort et Aaremaal til at danne Grundlag for et paalideligt Skøn over de mere dybtgaaende Resultater af et Skolearbejde som det, der siden 1920 er udført Syd for Grænsen. Det forløbne Tidsrum har imidlertid været langt nok til at understrege ikke blot Arbejdets Berettigelse, men ogsaa dets Nødvendighed. Og er der end nu og da, ikke mindst i Krigens Tid, blevet taget et noget større Maal af dansk-sydslesvigsk Ungdom, end den for en ædruelig Iagttager har kunnet holde, saa kan man dog — naar der tages skyldigt Hensyn til de Kaar, Arbejdet har haft, samtidig med at dets Skrøbeligheder redeligt erkendes — roligt hævde, at den Holdning, som de bedste af vore unge lægger for Dagen i disse Prøvelsens Aar, i nogen Grad tyder paa, at der ikke er arbejdet forgæves.

Lorenz Frølich: Valkyrierne (Originalen paa Duborg-Skolen).

Bernhard Hansen:

SKOLEFORENINGENS FUNKTIONÆRER GENNEM 25 AAR

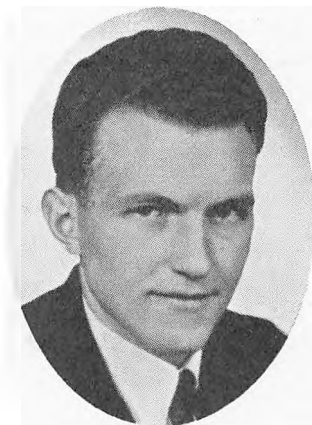
I. KONTORPERSONALE

Efterhaanden som Opgaverne meldte sig i større og større Omfang, og hele Økonomiforvaltningen blev lagt direkte ind under Skoleforeningen, blev dennes Virksomhed et ret stort Forvaltningsomraade, der krævede fast Kontorpersonale og til Tider Hjælp paa anden Maade.

Fra 1920 til 1922 blev Arbejdet varetaget af Fru *Doris Bargfeldt* og Frk. *Spletter-Hansen*, henholdsvis som Kontorist og Kontor-medhjælper. Ved deres Afgang ansattes *August Thomsen* som Fuldmægtig, idet der blev overdraget ham en noget større Beføjelse, end der havde været tildelt Fru Bargfeldt. 1930 blev Økonomiforvaltningen overtaget af daværende Lærer og senere Inspektør ved Duborg-Skolen *Bernhard Hansen* med den unge Flensborger *Hans Harck*, født 6. Novbr. 1911, som Kontor-medhjælper. Ved Bernhard Hansens Bortrejse fra Flensborg 1934 overtog Hans Harck alt Kontorarbejdet og udnævntes allerede 1935 til Fuldmægtig. Da Verdenskrigen brød ud, blev han indkaldt som Soldat. Det lykkedes ham dog at opnaa Orlov fra Slutningen af November 1940 til Begyndelsen af Februar 1942.

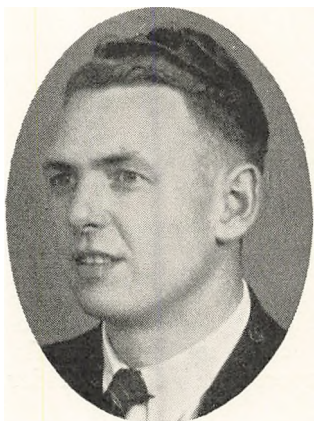
Den 13. September 1943 faldt han ved Lubny i Nærheden af Poltava. I Skoleforeningens Aarsskrift Nr. 22 er der viet ham en udførlig Nekrolog. Her skal derfor kun mindes om et Ord, han skrev i en Gæstebog i Sønderborg i Sommeren 1941, der viser ham helt ud, som han var: »Brug du os, hvor du kan. Tag du os Mand for Mand.«

Skoleforeningens Kontorstol staar nu tom, og Arbejdet er blev klaret ved frivillige Hjelpekræfter. Prokurist *J. H. Harck* har hjulpet med Regnskabet, og Frøknerne *Dinne Jensen* og *Thyra*

Hans Harck.

Madsen med det manuelle Arbejde. — Revisionen er indtil 1930 pr. Honnør blevet besørget af Prokurist *J. H. Harck*, Bankdirektør *P. Nissen* og Gasværksdirektør *H. Madsen*. Derefter ansattes Nationalbankdirektør *Fr. Møller*, der i 1936 afløstes af Redaktør *L. P. Christensen*.

Bruno Halvas.

Som Kontorbude har følgende virket gennem Aarene: *Henning Seehusen*, *Hugo Math* og *Sigurd Lange*. Under Krigen maa dette Arbejde klares af Elever fra Duborg-Skolens Fortsættelsesklasse.

II. SKOLEPEDELLER

Duborg-Skolen overtog, mens den endnu havde til Huse paa »Hjemmet«, Økonom *Peter Petersen* som Pedel. Han afløstes 1924 af *Chr. Juul*, der har virket i Embedet siden. Paa Tivoli-Skolen (*Chr. Paulsen-Hjemmet*) var *Jørgen Koch* Pedel fra 1922—1938, da *Lars*

Schubert overtog Tilsynet med Bygningen.

1935 ansattes en dansk Flensborger, *Bruno Halvas*, født 15. Maj 1907, som Pedel ved Kommuneskolen. Bruno Halvas indkaldtes imidlertid allerede i Juni 1940, og den 11. Januar 1944 faldt han paa Krim, hvor han ligger begravet ved Landsbyen Bargerover, nær Strædet ved Kersch. Ogsaa om Skolepedel Halvas findes en udførlig Mindeartikel i Aarsskrift Nr. 22. Han hørte til det stille Kompagni i Skoleforeningens Tjeneste, var trofast og samvittighedsfuld i sin Gerning og lykkelig i sit Hjemliv i Kommuneskolens lille Pedelbolig.

Fruerne *Ellen Juul*, *Bertha Halvas* og *Hanne Petersen*, f. Lausten, har ydet Skoleforeningen en stor og fortjenstfuld Hjælp med Krigsaarenes omfattende Børnebespisning.

III. SUNDHEDSPLEJEN

Læge, Dr. med. Nic. Jensen har været ansat som Skolelæge siden 1923. Fra November 1944 er Sundhedsplejen udvidet ved Ansættelsen af en Skolesygeplejerske, Frk. Kathrine Skøtt.

IV. RENGØRINGEN

Fru *Christine Abrahamsen* har passet den daglige Rengøring paa Duborg-Skolen i 5 Krigsaar uden en eneste Dags Forsømmelse, og Fru *Therese Jessen* har fra 1927 været Duborg-Skolen en trofast og samvittighedsfuld Rengøringskone.

E. Olesen:

DANSK LÆRERFORENING, FLENSBORG, DENS ORGANISATION OG VIRKE

Dansk Lærerforening, Flensborg, omfatter Lærerinder og Lærere ved de danske Skoler i Sydslesvig foruden Vandrelærere, Kursuslærere og Børnehavelærerinder samt enkelte ældre, tidligere Lærere. Disse har deres Arbejde ud over hele Sydslesvig: Slesvig, Tønning, Jaruplund, Tarup, Langbjerg, Ladelund, Harreslev, Harreslevmark, Lyksborg og flere andre Steder. Hovedområdet er dog som ved Foreningens Oprettelse Flensborg By.

Det var derfor ogsaa naturligt, at Foreningens Hjemsted og Samlingspunkt henlagdes hertil, og at dens Navn blev: Dansk Lærerforening, Flensborg.

Om Foreningens Oprettelse hedder det i Lærerforeningens Annaler:

Efter Forslag af Rektor, Dr. phil. *Andreas Hanssen* om Oprettelse af en dansk Lærerforening Syd for Grænsen havde et Udvalg bestaaende af Dr. *Andr. Hanssen*, Lærer *Bernhard Hansen* og Lærer *Gerhard Kemp* udarbejdet Love, der vedtoges paa et stiftende Møde i Borgerforeningens lille Sal den 15. November 1922.

Det hedder i Lovenes Paragraf 1:

Som Medlemmer kan optages enhver Lærer og Lærerinde, der er ansat ved dansk Skole Syd for Grænsen.

Paragraf 2:

Foreningens Formaal er:

- a. at samle Medlemmerne til Foredrag, til Drøftelse af pædagogiske Emner og til Instruktionskursus, evt. i Samarbejde med andre Lærersammenslutninger.
- b. selskabeligt Samvær.

I den første Bestyrelse indvalgtes Dr. phil. *Andreas Hanssen*, Lærer *Bernhard Hansen* og Lærer *Johs. Kirchhoff* (Lærer *Kemp* var paa dette Tidspunkt afrejst til København).

Ved Stiftelsesfesten i Borgerforeningen deltog Undervisningsinspektør, Professor *Rønning*, København, der paa denne Tid inspicerede Skolerne. Professoren holdt et smukt Foredrag om H. V. Kaalund og hans Digtning.

Skoleforeningens Bestyrelse og Skolens Forældreraad var indbudt som Gæster. Vi, der var til Stede ved Starten, husker, at Mødet var baade smukt og stemningsfuldt, og der blev holdt en lang Række Taler, da Barnet holdtes over Daaben.

Pionerformanden blev Bernhard Hansen, senere Skolens Inspektør og nuværende Rektor. Aaret efter udvides Bestyrelsen til at omfatte endnu et fjerde (kvindeligt) Medlem.

Det første Aar var rigt paa Møder. Efter et Julemøde den 19. Decbr. 1922 holdt Dr. Hanssen i Februar et Foredrag i Lærerforeningen om Historie, i Marts Inspektør Arps om »Dansk Skoles Historie i Flensborg«, i Maj Inspektør J. K. Petersen »Om Dansk som Fag ved danske Flensborg-Skoler«, i Juni gæster Viceskole-direktør Svane, København, Lærerforeningen, holder Foredrag og deltager i en Udflugt til Lyksborg. I Juli er der Heldagstur til Danevirke, i September Amatøraften ved egne Kræfter: Folke-mindeaften, Musik og Sangunderholdning samt Recitation.

I November afholdtes Generalforsamling.

Af Kassererens Regnskab anføres som en Kuriositet, at Kassebeholdningen var 412 Millioner Mark og Kr. 83,80.

Det vil naturligvis føre for vidt her Aar for Aar at gaa i Enkeltheder. Blot saa meget, at der var Liv og Grøde i Foreningen. Festlige Sammenkomster holdtes, og meget af det, vi Danske er fælles om, fandt her smukke Udtryk.

Meget hurtigt begynder Lærerforeningen ogsaa rent underholdningsmæssigt at gøre sig gældende i det danske Foreningsarbejde. Et Lærerforeningens blandede Kor oprettes, og det pædagogiske Teater lægger ud. Det er i de Aar, Flensborg endnu ingen danske Teateraftener har, og Dilettantkomedierne maa træde i Stedet. Her var ogsaa rige og gode Traditioner at efterleve, naar man tænker paa Borgerforeningen og Foreningen Yduns Teateraftener. Altsaa oprettes »Det pædagogiske Teater«, »pædagogisk«, fordi det i første Omgang udelukkende bestaar af Pædagoger, senere ogsaa mere pædagogisk end maaske i første Omgang.

Igennem Aarene har Lærerne indøvet og opført en lang Række Komedier i By og paa Land. Vi nævner:

I Februar 1923 Hostrups »Intrigerne«, ialt 9 Gange. I Vinteren 23—24 »Valbygaasen«. I 1924 »Kusine Lotte«. I 1925—26 »Den ene eller den anden«. I 1928 opførtes »Aprilsnarrene«, ialt en halv Snes Gange. I 1929 »Den kloge Kone«. Senere »Feriegæsterne«, »Redaktionssekretæren« og »Under Snefog«. I 1932—33 opføres Svend Jørgensens Skuespil i 5 Akter »Guldkorset«. Dette naar ikke mindre end 17 Opførelser, heraf 2 paa Duborg-Skolen, derefter i Kobbermøllen den 30. Novbr., i Tætvang den 5. Novbr., i Harreslev den 12., i »Ydun« den 13., i Valsbøl den 17., i Slesvigsk Forening den 22. og 23., i Borgerforeningen den 26., i »Gamles Værn« den 27. om Eftermiddagen og samme Dags Aften i Kollund. Den

Scene af »Guldkorset«.

3. Decbr. i Jaruplund, i Tarup den 4. Decbr., i Haderslev den 10. Decbr., i Slesvig den 11. Decbr. og i Aarhus den 18. April 1933. Ialt har der været rundt regnet 4000 Tilskuere til dette fornøjelige og dog vægtige, historiske Skuespil, der altsaa opførtes baade Syd og Nord for Grænsen. I 1938 opføres Carl Møllers »De forlovede« ialt 14 Gange. I 1942 opførtes C. F. Molbechs »Ambrosius« ialt en halv Snes Gange. Ca. 2000 Danske i By og paa Land overværede Opførelserne. Blandt de medvirkende var Rektor Bernh. Hansen, Inspektør Dirks, Frk. Ottosen, Frk. Oxenvad, Johs. Büchert, E. Olesen, Niels Christensen, Henry Thomsen, Thomas Madsen, Lærer Barrett, Fru Signe Petersen og Fru Bøgh Andersen.

Selv om de valgte Stykker ikke altid var lige værdifulde, er der ingen Tvivl om, at Folk var glade og taknemlige for det, der bragtes — ikke mindst, fordi det bragtes paa Dansk. »Det kø'en Dansk«, som Folk hernede siger om Rigssproget. Saa snart Lærerne indøvede Komædie, var der Forventning, og der var Rift om Aftenerne i Foreningerne. Paa Landet, hvor Fornøjelserne i Forvejen var smaa, var Tilstrømningen ofte saa stor, at Børnene, der fik Lov til at være med, maatte sidde helt fremme ved Rampelyset, saa de bekvemt kunde følge baade Skuespillere — og Sufflør — paa nærmeste Hold.

Ogsaa de Optrædende bragte disse Aftener megen Rigdom ved Fællesoplevelsen og ikke mindst ved Samværet med Befolkningen efter Forestillingen. Lærerne blev kendte Ansigter rundt omkring, og naar man tog Afsked med »Skuespillerne« i de mørke, vaade Efteraarsnætter uden for »Huset« ved den fuldt læssede Teater-

Slutningsscenen i »Ambrosius«.

bil, var det Hurra og »paa Gensyn«. Der lød baade Opmuntring og rigelig Belønning for vel overstaaet Slid. Klokken blev ofte baade 1 og 2, inden man rullede ind i Byen igen, for saa næste Morgen at skulle møde paa Skolerne til Dagens Gerning.

I Sydslesvig slutter Lærerens Arbejde heldigvis aldrig med den sidste Skoletime. Han naar aldrig at blive Privatmand. Dertil er der for ofte Bud efter ham eller hende i Foreningerne. Lærerne maa holde Foredrag, vise Lysbilleder, deltage i Spejderarbejde, være med i Ungdomsforeningen, i selskabelige Foreninger, være Ledere af Sangkor, optræde med Sang og Musik, indøve Børnekomedier ved Juletid og meget andet. Saa vidt muligt altid med nye Strengte paa Buen. Der er god Brug for alle »skjulte« Talenter. Derfor bliver en Lærergerning Syd for Grænsen saa rig og varieret, saa opløftende og saa nationalt opdragende, at det har præget alle, der har været med, for Livet.

Det pædagogiske forsømmes ingenlunde.

Lærerforeningen har gennem Aarene afholdt en lang Række Møder med fremmede og egne Foredragsholdere, og instruktive, pædagogiske Kursus har været afholdt i Taleteknik, i Dansk (mange Gange), i Hjemstavnslære, i Litteraturgennemgang, i Psykoteknik, i Kridttegningskursus og meget mere. Store Skolemøder afholdtes i 1927, 1928 og 1929. I 1931 afholdtes et 3 Dages pædagogisk Kursus med Tegning, Grammatik, Regning og Botanik. Ligeledes afholdtes i 1931 Lejrskolekursus med Seminarielærer Braae Hansen, Haderslev, og Inspektør Bernhard Hansen, Duborg-Skolen, som Instruktører.

Dr. A. Hanssen indleder i 1932 en Foredragsrække, der samler

et meget stort Antal Deltagere. Det første Emne hedder: Religion og Videnskab. 9. December 1933 holder Dr. Karl Nielsen Bock, Duborg-Skolen, Foredrag om dialektgeografiske Studier i den sydøstlige Del af Sønderjylland. 2. December 1934 er der et meget stort og smukt Møde. Dr. Andr. Hanssen holder Foredrag om Historikeren A. D. Jørgensen. Et Billede af Redaktør Jessen, malet af Petersen-Stubbæk, afsløres til Ophængning paa Duborg-Skolen. Der er Gæster fra Jelling Seminarium og fra Studenterforeningen »Hejmdal«, København.

I 1935 deltager 15 af Lærerforeningens Medlemmer i en Studierejse til Polen i Sommerferien.

I 1936 er der i September et 2-Dages Instruktionskursus med Skrivning, Smaabørnsundervisning, Skriftlig Dansk og Sang med Smaabørn.

I 1937 ligeledes et 2-Dages Instruktionskursus med Emner som: »Biblioteket i Undervisningens Tjeneste«, »Om Naturhistorieundervisning«, »Om Historieundervisning« og endelig »Om Emneundervisning«.

I 1938 i Januar holder Dr. Herbert Jankuhn fra Kiels Universitet Foredrag paa Duborg-Skolen om »Udgravningerne paa Danevirke og ved Hedeby«.

Der er ogsaa i dette Aar Instruktionskursus i Regning med Smaabørn, i Tegning, i Geografi, og endelig slutter Kursuset med naturhistorisk Ekskursion til Skov og Strand.

Den 11. Marts holder Arkitekt Aage Rousell som Substitut for Professor Nørlund, Nationalmuseet, Foredrag om »Udgravningerne ved Trelleborg«.

16. November 1940 holder Redaktør, Kunstmaler Erwin Nøbbe Foredrag om Flensborgs Fortid.

1. Februar gæstes Lærerforeningen igen af en af Nationalmuseets Folk, nemlig Professor Brøndsted, der holder Foredrag om »Store Minder fra Danmarks Oldtid«.

I September 1942 er der et mindre Instruktionskursus paa »Græsehjemmet« i Kollund med 2 sønderjyske Instruktører.

Oktober samme Aar holder Statsskolekonsulent Kaalund-Jørgensen Foredrag om »Folkeskolens Rammer og Indhold med særligt Henblik paa Historie og Dansk«.

7. Februar 1943 holder Professor Niels Nielsen fra det kgl. danske geografiske Selskab i København Foredrag om »Det danske Folks Oprindelse«.

Søndag den 20. Februar 1944 holdt Direktøren for Nationalmuseet, Professor Poul Nørlund, Foredrag om »Valdemar Atterdag og Udgravningerne i Visby paa Gotland«.

4. Marts 1944 holdt Statsskolekonsulent Kaalund-Jørgensen Foredrag om »Den danske Skoles Stilling for Tiden«.

Den 17. Marts 1944 fejres Undervisningsinspektør Otto Bjørne-

boe i Lærereforeningen i Anledning af Undervisningsinspektørens 65 Aarsdag (14. Marts).

I Maj 1944 taler Lektor, Frk. Sofie Petersen om »Danmarks gamle Tropekolonier«, og i November 1944 har Redaktør Morten Kamphøvenser, Aabenraa, holdt Foredrag om »En gammel nord-slesvigsk Vandmølles Historie«.

Det kan trygt siges om Lærereforeningen, at den ikke har ligget paa den lade Side. Et meget rigt Mødeliv med festlige og gode Stunder, ikke mindst selskabeligt.

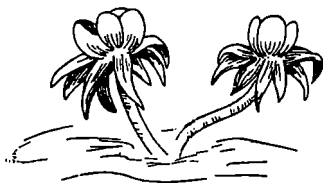
Lærerstaben blev gennem Aarene udvidet og forøget. Mange Ansigter er kommet og gaaet. For dem alle var Lærereforeningen det samlende Punkt, hvor Pædagogikken og Fællesskabet dyrkedes. Uden Overdrivelse kan det siges, at næppe nogen Lærerkreds i Danmark har haft saa godt Kammeratskab, saa festlige Stunder, saa rigt et Virke og saa tilfredsstillende Arbejdsforhold, alt sammen krydret af den særegne Stemning, der altid hvilede over Sammenkomsterne sønden Skel.

I Krigens Aar har Mødelivet naturligvis lidt Afbræk, endnu mere end ellers maatte Hovedparten bæres ved egne Kræfter. De mange indkaldte har maattet savnes. Forbindelserne blev daarlige, saa de længst borte boende havde vanskeligt ved at naa frem til Møderne. Alligevel er det lykkedes saa nogenlunde at føre Møderne igennem under Mottoet: At samles — styrkes — og oplives.

Formændene igennem Aarene har været:

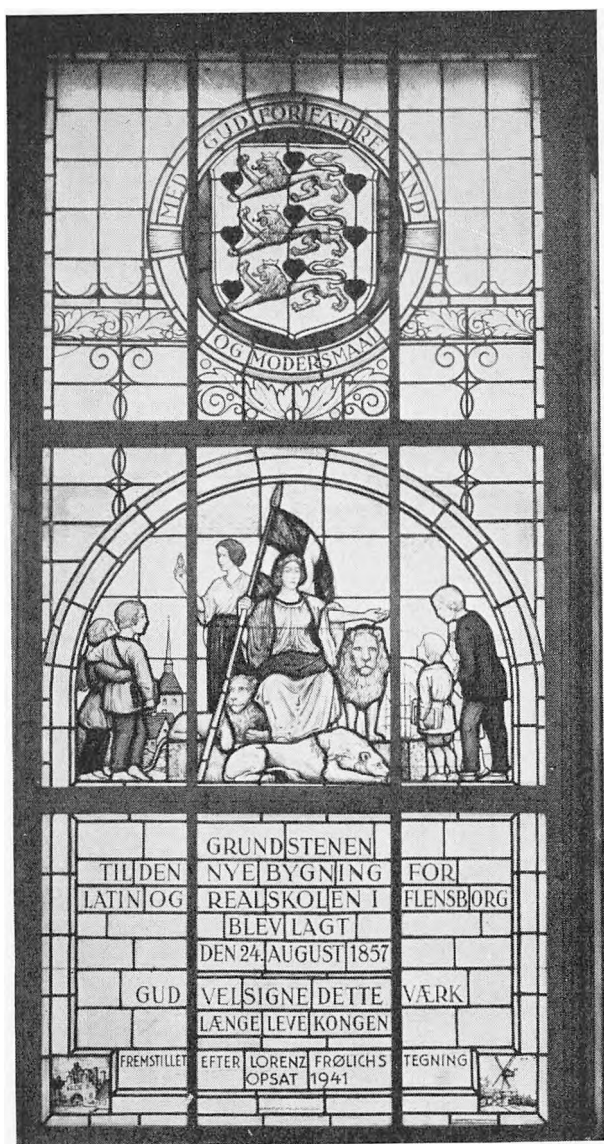
Bernhard Hansen 1922—24. Cand. theol. Brandt Pedersen 1924—26. Lærer P. Jensen 1926—30. Bernhard Hansen 1930—31. H. Meng 1931—32. Cand. mag. Worsøe Schmidt 1932—33. Lærer E. Olesen 1933—

Den nuværende Bestyrelse bestaar af Lærerinde Frk. Inger Margrethe Ottosen, cand. theol. Svend. Johannsen, Slesvig, Lærer Damkjær Poulsen, Tarup, og Lærer E. Olesen.

II.

BIDRAG TIL DANSK SKOLES HISTORIE
I SYDSLESVIG

Glasmaleri i Duborg-Skolens Festsal med Motiv fra Grundstensdokumentet til Latin- og Realskolen 1857.

Th. Madsen:

DANSK SKOLE I SYDSLESVIG MELLEM DE TO SLESVIGSKE KRIGE

Efter Istedslaget i 1850 indledes en ny Periode i vor sønderjyske Landsdels Historie, idet der for første Gang fra Hertugdømmets Styrelses Side førtes en bevidst national Politik. Nu skulde der, inden det blev for sent, raades Bod paa de Forsyndelser, der var sket mod Landsdelen gennem Aarhundreders tysk Styre fra det tyske Kancelli i København. *F. F. Tillisch* overtog i Kongens Navn Styret som overordentlig dansk Regeringskommisær; hans Privatsekretær *Th. A. J. Regenburg*, den Mand, som kun 35-aarig fik overdraget Bestyrelsen af alle de sønderjyske Kirke-, Skole- og Undervisningssager, blev den, der som ingen anden Enkeltmand skulde faa Indflydelse paa Udviklingen i vor Landsdel i dette Tidsrum.

Overopsynet med Kirke og Skole laa hos det saakaldte Kirke-visitatorium, som for Flensborg Bys Vedkommende bestod af Borgmester (senere kaldt Overpræsident) *Lassen* og Provst *Aschenfeldt*. Efter Overpræsident *Lassens* Død i 1854 indtraadte den nye Overpræsident, Kammerherre *C. von Rosen*, og Provst *Aleth Hansen* efter *Aschenfeldts* Død i 1856. Flensborg Provstis Kirke-visitatorium bestod i 1850 af Amtmand *Wolfhagen* og Provst *Aschenfeldt*. For Husum og Bredsted Provsti var Kirkevisitatorerne Amtmand *Johannsen* og Provst *Plum*. I Gottorp og Hütten Provsti Amtmand *Davids* og Provst *Martens* ved Slesvig Domkirke. Den vestlige Del af Mellemslesvig hørte under Tønder Amt, hvis Amtmand, Grev *Reventlow*, og Provst *Ahlmann* var Kirke-visitatorer.

I. DANSK SKOLE I FLENSBORG

1. Latin- og Realskolen.

Naar man skal give en Skildring af dansk Skole i Flensborg By mellem Krigene, falder Emnet naturligt i tre Afsnit: 1. Latin- og Realskolen, 2. den danske Borgerskole, 3. Privatskolerne. Der skal nu først gives en kort Oversigt over Flensborgs lærde og Realskoles Historie, inden man mere indgaaende gaar ind paa Forholdene ved Skolen mellem 1850 og 1864.

Flensborgs lærde Skole er en meget gammel Skole, hvis Oprin-

delse gaar helt tilbage til Reformationstiden, idet Kong Frederik II. under et Besøg i Byen 19. Juli 1566 konfirmerede et Gavebrev fra Franciskanermunken *Ludolph Namensen*, ogsaa kaldt Lüdke Namens, til Fordel for en lærd Skole; en betydelig Formue til Skolens Drift og en færdig Skolebygning blev skænket Flensborgs Magistrat.*)

Undervisningsproget var som ved alle andre Datidens Latin-skoler Latin, og dette Forhold varede ved til langt ind i det 18. Aarhundrede. Slutningen af det 18. Aarhundrede var en Nedgangstid for Skolen. Befolkningens Tillid til den var dalende, især da Kravene om Realundervisning ikke var sket Fyldest. Den megen Latinundervisning i den lærde Skole ansaas af Borgerklassen for unyttig; i en saa blomstrende Handelsby som Flensborg fandt man det mere nødvendigt at faa Uddannelse i levende Sprog og andre reale Fag. Men disse Krav blev ikke imødekommet fra Skolens Ledelse; der skulde gaa et halvt Aarhundrede, inden den fuldstændige Realundervisning blev organiseret ved Skolen.

Da den lærde Skole ikke imødekom Befolkningens Krav om en udvidet Undervisning tilpasset efter Tiden, vedblev Skolen at være i Tilbagegang. I 1797 havde den kun tre Klasser; 1820 fik den dog atter en Klasse tilføjet. I 1829 var der en Kreds af ansete Borgere i Byen, der henvendte sig til Byens Ledelse for at faa oprettet en højere Borgerskole, som altsaa skulde give deres Børn den Realundervisning, de saa længe havde udtrykt Ønsket om.***) Der blev forhandlet frem og tilbage; Latinskolen blev nu klar over, at Tiden til en Reform var kommet, og tilbød at oprette en Realundervisning ved denne. Borgerne nærede dog stadig en vis Mistillid til de ældre og ofte meget lærde Lærere ved Skolen til at ville gaa ind paa Ønsket om Realundervisning i Dansk og Fransk. Det tyske Sprog var fremdeles Undervisningssprog ved Flensborg lærde Skole, som det jo ogsaa var det i de andre Latinskoles (Haderslev, Slesvig og Husum) i Hertugdømmet Slesvig.

Ved Reorganiseringen af Skolen efter Trearskrigen maatte Skolens tyske Leder Dr. Lübker rejse; forøvrigt blev det fra tysk Side efter 1864 overdraget ham paa ny at lede Flensborg Latin-skole, hvis Leder han var i en hel Aarrække.

Skolen laa omkring 1850 stadig paa det Sted, Stifteren Lüdke Namens havde lagt den; men det havde dog i Tidens Løb været nødvendigt at foretage en Ombygning og ogsaa lave en Tilbygning.

Skolen efter Nyordningen.

Regulativet for de højere Skoler i Hertugdømmerne af 28. Jan. 1848 var paa Grund af Krigshandlingerne 1848—50 ikke kommet til at virke. Men efter 1850 blev der fra de ledende Mænds Side

*) Jfr. Brasch: Flensborg lærde og Realskoles Indbydelsesskrift 1861. Side 12 ff.

**) Jfr. Simesen: Aarsberetning fra Flensborg lærde og Realskole 1852.

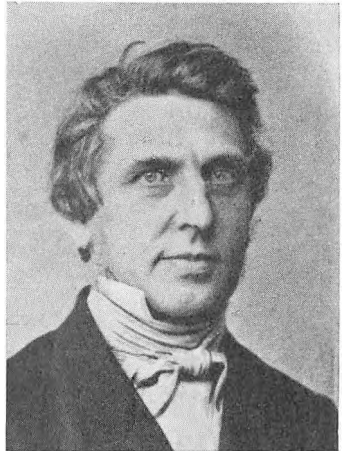
sat fuld Kraft paa for at raade nogenlunde Bod paa, hvad tidligere Regeringer havde forsømt. Haderslev lærde Skole fik den 7. Okt. 1850 sit danske Sprog tilbage. Flensborg lærde og Realskole blev tvesproget, Slesvig Domskole fik Lov til at beholde Tysk som Undervisningssprog, medens Husum lærde Skole blev nedlagt og omdannet til en højere Borgerskole (dens Elevtal var stadig dalende og laa omkring 40). I Juni 1851 udnævntes Rektor *Simesen* ved Realskolen i Helsingør til Rektor i Flensborg, og kort efter sin Tiltrædelse indsendte han til Ministeriet et Forslag om Omdannelse af Skolen. Det gik ud paa Indrettelse af en særlig Realundervisning, en Udvidelse af Klassernes Antal og Forslag om, at Dansk skulde sidestilles med Tysk som Undervisningssprog:

»I Betragtning af, at en stor Del og inden føje Tid maaske forholdsvis endnu flere af Skolens Disciple ere Børn af dansktalende Forældre, hvilket gør det billigt og retfærdigt, at det danske Sprog betragtes og behandles som Disciplenes Modersmaal ligesaavel som det tyske.«^{*)}

Den 2. Oktbr. s. A. forelaa Ministeriets nye Skoleordning for Flensborgs lærde Skole:

»at der ved Flensborg lærde og Realskole maa organiseres en fuldkommen Realundervisning, der skal være beregnet saavel paa Hertugdømmets dansktalende som paa dets tysktalende Befolkning, og ved hvilken der indrømmes det danske Sprog en i Forhold dertil staaende Vægt«.

Der tillagdes tillige Skolen fra Staten et Beløb til Anskaffelse af en fysisk Samling og et Bibliotek. Efter den nye Ordning blev der undervist paa Dansk i: Dansk, Latin, Engelsk, Historie, Naturhistorie, i de højere Klasser Fysik og Geometri, medens Undervisningen i Tysk, Fransk, Græsk, Hebraisk, Geografi, Naturhistorie i de laveste Klasser, Aritmetik og Algebra foregik paa Tysk. I Religion kunde Eleverne selv vælge. Ved Organiseringen af en fuldstændig Latin- og Realskole i Flensborg maatte der saa nødvendigvis ansættes en Række nye Lærere. Af de gamle Lærere før 1848 var der ved Krigens Slutning kun 3 tilbage. Henimod Slutningen af 1851 forelaa saa Udnævnelser af de andre nye Kollaboratorer (Overlærere) og Adjunkter ved Flensborg lærde og Realskole, 8 i alt: *C. F. Monrad* var en af dem.

R. J. Simesen.

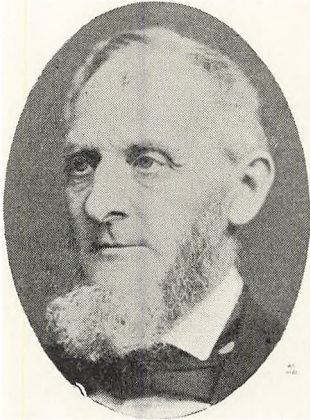
*) Jfr. Hjelholt: Den danske Sprogordning. S. 173 ff.

**) Se Simesen: Indbydelsesskrift for Flensborg lærde Skole for 1852.

Forudsætningen for, at Skolen nu kunde komme til at virke, var nu skabt, idet en vel ikke særlig ensartet, men vel nok ret dygtig Lærerstab var knyttet til denne.

Skolens Virke mellem Krigene.

Inden der nu gaas over til at skildre Skolens Virke gennem disse Mellemkrigsaar, skal der tegnes et Billede af den Mand, som hele Ansvaret hvilede paa i disse Aar: Rektor, Professor *Rasmus Johannes Simesen*.

C. F. Monrad.

Rektor Simesen var født i Fredericia 1810; hans Far havde engang været Militærlæge i Flensborg. Efter i nogen Tid at have studeret Teologi vendte hans Interesse sig mod Matematikken — og i 1838 tog han polyteknisk Eksamen. Paa Grund af daarligere økonomiske Forhold havde han en Overgang været Adjunkt ved sin gamle Skole i Fredericia. I 1836 var han en Tid Amanuensis hos *H. C. Ørsted*, vor store, berømte Fysiker. Omkring 1840 opholdt han sig i Altona, hvor han paa Opfordring holdt Forelæsninger over Matematik og Fysik. Fra 1843—51 ledede han Helsingør videnskabelige Realskole paa en udmærket Maade: derfra har man altsaa fra de højeste Skolemyndigheders Side faaet Øje paa ham som et dygtigt Emne til Leder af Flensborg lærde og Realskole.

Elevtallets stadige Vækst bevirkede, at der maatte mere Plads og flere Lærere til. 1853 maatte der atter skaffes mere Plads; dette fik man ved at inddrage Subrektor *Dittmanns* Embedsbolig paa Skolen. Deri indrettedes i 1854 et Lokale til den Oldsagssamling, Skolen havde faaet fra afdøde *Jaspersen* i Gelting, og som Adjunkt *Engelhardt* førte Tilsyn med, et Værelse til den fysiske og naturhistoriske Samling samt et almindeligt Klasseværelse. Af andre Ting, der maatte tilpasses de nye Skoleforhold, kan nævnes: Under 22. Novbr. 1851 bestemte Ministeriet, at de Studenter, der kom med Modenhedsbevis fra slesvigske Skoler, kunde gaa lige ind paa Københavns Universitet; tidligere maatte de aflægge en særlig Prøve. Af Hensyn til Københavns Universitet blev Skoleaaret fra 1852 af flyttet fra Sommerferie til Sommerferie i Stedet for tidligere fra Paaske til Paaske. De Studenter, der vilde søge til Kiel, kunde faa Lejlighed til at aflægge Prøve ved Paasketid. Der blev saaledes fra Skolemyndighedernes Side taget særlige Hensyn til de unge Mænd, der ønskede at studere ved Kiels Universitet.

Skolens nye Bygning var blevet indviet den 8. Oktbr. 1861; en god, tidssvarende Skole stod nu til Borgernes Raadighed. Nu var

der omsider god Plads baade til Lærere og Elever. Elevtallet blev ogsaa ved at stige; ved Skoleaarets Slutning 1863 var der 338 Elever. Efter Sommerferien 1863 ansattes en af Skolens tidligere Elever (Student 1857) *Johannes Kaper*,*) en Søn af en Lærer i Lindholm paa Mellemslesvigs Vestkyst, som Adjunkt ved sin gamle Skole. Krigen 1864 satte snart en Stopper ogsaa for Johs. Kapers Virke i Flensborg.

Elevstatistik (1848—1863).

Paaske 1848	60 Elever	Paaske 1856	245 Elever
— 1849	72 —	— 1857	260 —
— 1850	95 —	— 1858	270 —
— 1851	81 —	— 1859	275 —
— 1852	111 —	— 1860	272 —
— 1853	121 —	— 1861	274 —
— 1854	183 —	— 1862	292 —
— 1855	218 —	— 1863	338 —

Voksede nu Dimittendantallet til Universitetet i samme Forhold som Elevtallet? Nej — det kan man ikke paastaa. Der findes adskillige Grunde herfor. For det første var det ikke Studenterklasserne, men Realklasserne, der fik den store Forøgelse. Mange af Byens Borgere sendte deres Dreng i Skolen, for at de skulde faa en god Skolegang, vel vidende om det gamle Ordsprog, at Kundskab er Magt. Byens velstaaende Købmænd ønskede ikke, at deres Dreng skulde blive Studenter, d. v. s. blive proppet med megen Græsk og Latin, men mente, at deres Dreng havde meget mere Nytte af en Realundervisning, der gav dem Kundskaber i moderne Sprog, Regning og Matematik og paa denne Maade gjorde dem skikket til at træde ud i Livet.

For det andet var det vel dengang ikke saa almindeligt, at Børn af jævne Mennesker, Lærere, Bønder og Arbejdere skulde studere. Endelig var Fordringerne til at kunne erholde Modenhedsbevis til Universitetet dengang vel ogsaa større, særlig for de klassiske Sprogs Vedkommende. Dimittendantallet fra Flensborgs lærde Skole mellem Krigen er ikke stort, men var dog voksende op imod 1864. Det kan for os have en vis Interesse at faa at vide, hvor mange af Studenterne der gik til Københavns Universitet, — og det ikke alene af Børn af danske Embedsmænd, for hvilke det jo maatte være en naturlig Sag at gaa til København. Ifølge Skoleprogrammerne mellem 1850 og 63 kan følgende Studenterstatistik opstilles samt angives, hvor mange der drog henholdsvis til Københavns eller Kiels eller andre tyske Universiteter:

*) Johs. Kaper er den kendte Tysklærebogsforfatter og Fader til den senere Skolemand og Borgmester i København Dr. Ernst Kaper.

Real- og Latinskolen i Rødegade, opført 1857/61. Anvendes nu som teknisk Skole.

Studenterstatistik (1850—63):

Aar- gang	An- tal	Til Kbhvn.	Til Kiel el. a. Univ.	Aar- gang	An- tal	Til Kbhvn.	Til Kiel el. a. Univ.
1851	5	2	3	1857	2	2	
1852	2	2	—	1858	4	3	1
1853	1	1	—	1859	4	2	1 (Kiel) 1 Genf
1854	2	2	—	1860	4	3	1
1855	3	3	—	1861	8	7	1 (Göttingen)
1856	5	4	1	1862	6	3	3

En ny Skolebygning opføres.

Naar man i Dag gaar fra Søndertorv gennem Klostergang, finder man en ældre, imponerende Bygning med Søjlegange ud mod Gaarden; dette er den gamle danske Latinskole, der blev indviet i 1861 og altsaa kun gennem nogle faa Aar fik Lov til at være en dansk Skole. *) Pladsforholdene ved den gamle Skole blev omkring Midten af 50'erne saa daarlige, at der maatte enten udvides eller bygges en ny Skole. Myndighederne besluttede sig til sidstnævnte; og ved kgl. Resolution af 19. Oktbr. 1856 skaffedes de fornødne Midler til Veje; Kongens Civilkasse i Finansaarene 1856—60 bidrog i høj Grad dertil. **) Stadsbygmester *Winstrup*, som ogsaa havde givet Tegningen til Haderslevs nye lærde Skole fra 1855, leverede Tegningerne. Paa en Del af den gamle Klosterkirkegaard samt paa den gamle Skoles Grund skulde der opføres en vinkelformet Skolebygning med Façade mod Rødegade. Først maatte dog Klosters gamle, faldefærdige Fattighus nedrives og opføres uden for Rødeport. Den 24. August 1857 blev Grundstenen ned-

*) Den anvendes i Dag til „Gewerbeschule“.

**) Om Skolens Nybygning se: Brasch: Elterretn. om den gamle og nye Skolebygning (Indbydelsesskrift 1861) 1—17. Ulrik: Minder fra Flensburg Skole. S. 257—261.

lagt i Overværelse af Byens Overpræsident v. Rosen, Biskoppen fra Slesvig Boesen og en Mængde af Byens Embedsmænd. En Sølvplade med en smuk Tegning af Lorenz Frølich blev indmuret i Grundstenen.

Tegningen forestiller to Kvindeskikkelser, Danmark, siddende paa en Trone under Danebrog, og Haabet, som holder et spirende Skud i sin Haand; ved Siden staar en Flok skolesøgende Børn, og i Baggrunden ses Flensborg med Nikolaj Kirketaarn og Skibe i Havnen. Skoleeleverne afsang først en Sang paa Tysk, hvorefter Overpræsidenten foretog Grundstensnedlæggelsen, Sølvpladen og nogle Mønter blev indmuret, Biskop U. S. Boesen talte, og Børnene sang. Paa Grund af Pladsmangel blev Stueetagen i den nye Skole allerede taget i Brug 1858, men hele Skolen var først færdig til Indvielse i Oktober 1861, ved hvilken Lejlighed der atter var en større Festlighed med Taler og Sange paa Dansk og Tysk.

Ulykkesaaret — Skolens Lukning.

I 1863 trak der paa ny Skyer op over Danmarks politiske Horisont. Modsætningerne mellem Dansk og Tysk tilspidsedes mere og mere, saa det blev klart for mange, at det maatte komme til et Brud før eller senere. Dette kom, da den danske Rigsdag havde vedtaget Novemberforfatningen, hvorved Holsten skulde skilles ud fra Slesvig, og Slesvig have Forfatning fælles med Danmark. Fra dansk Side var man kommet til den Løsning, at en Adskillelse maatte finde Sted — alle Forhandlinger i Rigsraad og Stænderforsamlinger var gaaet i Haardknude, da Tyskerne benyttede sig af deres numeriske Flertal til at hindre alt, hvad der blev foreslaaet fra dansk Side. Kong Frederiks Død 15. Novbr. 63 gjorde et dybt Indtryk i Flensborg; man følte, at der vilde komme store og tunge Begivenheder. Disse udeblev heller ikke. Det nye Ministerium Monrad vilde ikke tage Novemberforfatningen tilbage, som det var blevet krævet af Bismarck og det tyske Forbund. Saa fulgte Rømningen af Holsten i Januar Maaned 64 og Krigsudbruddet den 1. Februar. Flensborg var blevet helt forandret i den Tid — uafsladelige Troppemarcher sydpaa gennem Byen havde man været Vidne til.

Skolen blev lukket, og den 29. Febr. forelaa Afskedigelsen af omtrent alle Latinskolens Lærere med Rektor i Spidsen.*)

DEN DANSKE BORGERSKOLE

Den danske Borgerskoles Oprettelse.

Den danske Borgerskoles Historie mellem Krigene er Beretningen om enkelte danske Mænds ihærdige og uophørlige Arbejde

*) Se Fortegnelse over Afskedigelser og Ansættelser af Embedsmænd i Hertugdømmet Slesvig 1864.

for en god Sag, som trivedes vel og voksede sig stor — men som man efter Ulykkesaaret 1864 paa Grund af de prøjsiske Myndigheds Indstilling maatte se svinde ind og dø.

Den drivende Kraft i Arbejdet med at faa en rigtig dansk Borgerskole i Flensborg oprettet var uden Tvivl Præsten ved den frie danske Menighed *G. F. A. Graae*; andre gode danske Mænd i Flensborg, saasom Værkmester *J. Kruse*, støttede ham, hvor de kunde. — Var der da ingen dansk Borgerskole i den gode danske By Flensborg før 1850? Der maa desværre svares benægtende;

G. F. A. Graae.

gennem Aarhundreder var tysk Kultur og Sprog trængt frem og havde bemægtiget sig særlig de sønderjyske Købstæder, trofast understøttet af Embedsmændene i det »Tyske Kancelli« i København, som alt overvejende var af tysk Afstamning, havde tysk Opdragelse og Uddannelse og holdt fast selv som kongelige danske Embedsmænd paa tysk Sprog og Kultur.

Man forstaar derfor godt, at mange Danske syntes, der burde gøres noget effektivt fra dansk Side for at faa indrettet en helt igennem dansk Skole for Børn af afgjort dansksindede Familier. Tilflyttede Embedsmænd og Militære vilde da naturligvis ogsaa gerne have deres Børn i en dansk Skole. Da var det, at Pastor Graae traadte op paa Arenaen og satte alle Sejl til. Han var den 1. Juni 1851 blevet indsat som Præst for den frie danske Menighed. Midt i Juni ansøgte han Kirkevisitatoriet om Tilladelse til at faa en dansk Kirkesanger. Den 2. August forelaa Meddelelse fra Visitatoriet om, at »Hans Majestæt Kongen havde bifaldet, at der af Central-kassen anvistes 500 RD til en Degn for den danske Menighed.«*)

Da der nu var ansat en dansk Seminarist som Degn ved den danske Kirke, syntes Øjeblikket at være kommet til at oprette en dansk Borgerskole. Nu skulde der saa blot nedsættes en Skolekommission af 4—5 hæderlige og erfarne Mænd af Menigheden til sammen med Præsten at varetage Skolevæsenets Interesser.

Ministeriet opfyldte Graaes Ønsker ved gennem Visitatoriet at meddele ham Godkendelse af hans Andragende, og i Oktober blev en Skolekommission valgt. I samme Maaned udarbejdedes og approberedes en Skoleplan, hvori det særlig pointeredes, at den danske Menighed skulde have sin egen Skoleklasse, saadan at den var uafhængig af de tyske Menigheder; kun *Ligningskommissionen* skulde vedblive at være fælles. Den økonomiske Side har nok

*) Jfr. Graae: Mellem Krigene. S. 144 ff.

maattet volde Besvær; man maatte regne med Velvilje fra Myn-dighedernes Side, hvis det hele skulde gaa; for Skolen kunde ikke drives for Skoleafgiften alene. At Skolen ved Helligaandskirken kunde glæde sig ved Ministeriets, d. v. s. Regenburgs Bevaagenhed gennem Aarene viste sig atter og atter, særlig da der skulde bygges, og nye Lærere ansættes.

Skolen begynder sit Virke.

Den 12. Decbr. 1851 udsendtes den foreløbige Bekendtgørelse om den danske Borgerskole i Flens-borg, og Sognepræsten og Degnen modtog Anmeldelser inden Maanedens Udgang. Et Lokale blev lejet af Købmand Christiansen i en Gaard ud til Storegade (nu Gaarden ved »Colosseum«), og den 9. Januar 1852 kunde Skolen aabnes med 27 Elever. Man begyndte med at synge »Nu titte til hinanden —«, og saa blev Eleverne præsenteret for deres nye Lærer, Degn Tofte. Det var *Hans Mikkelsen Tofte*, der blandt 41 Ansøgere (blandt Ansøgerne var den senere kendte Politiker Chr. Berg) blev udvalgt til at beklæde Stillingen som Degn ved den danske Kirke, og som nu samtidig blev Andenlærer ved den nyoprettede Skole. Det var et meget heldigt Valg; ingen anden Lærer satte som Tofte sit Præg paa Skolen, saa længe han fik Lov til at virke ved den. Han var en Sanger af Guds Naade og fik snart Menigheden og Skolen til at synge.

H. M. Tofte.

I April blev Førstelæreren udnævnt, som efter Regulativet skulde være Kateket ved Helligaandskirken. Det blev cand. theol. *J. T. S. Krohn*, indtil da Kapellan for Vindinge Menighed paa Sjælland. »Og dermed var Skolen forsvarlig grundlagt«, skriver Pastor Graae i sine Dagbogsoptegnelser.*) Tilgangen til Skolen var i Løbet af Aaret saa god, at Elevantallet ved Nytaarstid 1852/53 var steget til det dobbelte — 60 Elever —, saa at man den 1. Decbr. 52 fra Skolekommissionen indsendte et Andragende til Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig om at være behjælpelig med at faa opført en ny Skolebygning til den danske Borgerskole, da Pladsen var bleven for lille i de lejede Lokaler, og da der var Udsigt til, at Elevantallet i forholdsvis kort Tid vilde betydeligt forøges, ogsaa »for Skolen og Skoletugtens Skyld maa det iligemaade anses

*) Jfr. Graae: *Mellem Krigene*. S. 76.

ønskeligt, at der haves en egen Skolebygning med tilhørende Friplads, hvor Skoleungdommen kan bevæge sig som paa sit eget Territorium og dog bestandig være under Tilsyn, hvilket sidste ikke kan være Tilfældet, naar, saaledes som nu, ingen af Lærerne bor paa Skolen.*) Man pegede endvidere paa, at der maatte hjælpes fra Myndighedens Side, da den Forældrekreds, der sluttede op om Borgerskolen, ikke selv var i Stand til at bringe de fornødne Midler til Veje, idet mange af Forældrene tilhørte Mellemsg og Arbejderstanden. Det gik dog ikke saa hurtigt med Behandlingen af Andragendet i Ministeriet; 1853 gik hen, uden at der skete noget. Først i 1854 hen paa Aaret kommer der Gang i Foretagendet; da var der kommet imødekommende Svar fra Ministeriet, og Midler blev skaffet til Veje. Byggeriet blev dog forsinket, hvilket fremgaar af en Henvendelse til Overpræsidenten af 16. September 54. Imidlertid fortsatte den danske Skole sit Arbejde i de lejede Lokaler med overfyldte Klasser i Storegade.

Den nye Kateket og Førstelærer, cand. theol. *H. Clausen Gad*, blev udnævnt den 13. Juni 1855 (i Stedet for den bortdragne Krohn). Han ledede Skolen indtil 1862, da han blev Sognepræst for Graasten og Adsbøl Menigheder. Skolekommissionen gik nu i Lag med at udarbejde et nyt Regulativ for den danske Borgerskole. Efter lange Forhandlinger med Kirkevisitoriet blev det nye »Regulativ for den danske Borgerskole ved Helligaandskirken i Flensborg« efter meddelt Bemyndigelse fra Ministeriet approberet af Overpræsident v. Rosen og Provst Al. Hansen den 16. Decbr. 1856. Da blev det i Regulativets § 1 slaaet fast, at »Borgerskolen ved Helligaandskirken i Flensborg er en af Byens offentlige Undervisningsanstalter, med Hensyn til hvis Bygninger og Inventarium Kommunen har samme Forpligtelse som med Hensyn til sine andre Borgerskolars Bygninger og Inventarium«.

Dermed var Borgerskolen anerkendt som en offentlig Skole, hvorved et af Pastor Graaes inderligste Ønsker var gaaet i Opfyldelse. At Borgerskolen ogsaa mere og mere vandt de dansk-sindede Borgeres Tillid, viser dens bestandige Vækst i Aarene, der kom. Blandt de Danske, hvem Skolens Tarv altid laa paa Hjerte, var som allerede tidligere nævnt Værkmester *Kruse*. Han havde i 1854 afløst Prof. Chr. Paulsen i Skolekommissionen og var dens Kasserer og Regnskabsfører til sin Død i 1859.

Imidlertid er den danske Skole ved Helligaandskirken snart ved at sprænge sine Rammer paany. Ifølge Indberetning fra Kateketen den 3. Decbr. 1856 talte Skolen da 128 Børn i 3 Klasser; men i Løbet af Jan.—Febr. 1857 indmeldtes der yderligere 26 Børn, saa der var et samlet Elevantal af 154. Det var især Elementarklassen, der blev overfyldt, idet en Del af Mellemklassens bedst begavede Dreng gik over i Latin- og Realskolen. Skolekommissionen an-

*) Jfr. Graae: Mellemsg. S. 153.

moder da i en Henvendelse til Kirkevisitatoriet af 13. Febr. 57*) dette om at maatte erholde i det mindste 3 Skolestuer til — og, idet Opmærksomheden henledes paa, at mange af Børnene er hjemmehørende i den nordlige Bydel og paa Byens Grund mellem Nystad og Klusris, at det vilde være ønskeligt, om der byggedes eller lejedes et passende Lokale i denne Bydel nærmest Nørreport.***) Samtidig anmodes der om at faa en 4. Lærer til den nye Skole ved Nørreport. Kirkevisitatoriet svarede 19. Marts 57, »at det, da der med Hensyn til de tyske Borgeriskoler var en meget større Trang til Udvidelse og Forøgelse af Klasselokaler tilstede, for Tiden ikke kunde finde sig foranlediget til at paalægge Flensborgs Kommune at skaffe bemeldte Lokale tilveje«, hvorefter Pastor Graae henvendte sig til Ministeriet for Slesvig om en Understøttelse paa 3 Aar, hvilket blev bevilget. Ved Hjælp af denne Sum blev der saa lejet et Lokale i den nordlige Bydel, og en 4. Lærer blev ansat. Da denne Afdeling af den danske Skole i Løbet af kort Tid fik fuldt Hus, d. v. s. ca. 70 Elever, og der var Udsigt til en yderligere Stigning, anmodede Skolekommissionen d. 27. August 57 Ministeriet om Hjælp til Bygning af en ny Skole ved Nørreport, idet de lejede Lokaler var temmelig daarlige og uhensigtsmæssige. En passende Grund kunde erholdes af Kommunen i en af de saakaldte Politihaver uden for Nørreport. Stadsbygmester Winstrup havde en Tegning af en Skolebygning med to Klasseværelser og en Lærerbolig, og Byggesummen blev anslaaet til omkring 8000 Rd. Ministeriet overviste 10,000 Rd. til Bygning af den nye Skole, og saa kunde man tage fat paa Byggearbejdet. Skolen var færdig til at tages i Brug i Oktober 1858, og en 5. Lærer blev udnævnt.***)

Jes Kruse.

I Løbet af 1859 overstiger Børneantallet 300, og Skolekommissionen beder Ministeriet om at faa oprettet en tredje Elementar-klasse og antage en 6. Lærer, samt at denne Afdeling maa blive oprettet i den sydlige Del af Byen for de mindre Børn fra denne Bydel. Efter at Andragendet var imødekommet, lejes et Lokale i den sydlige Bydel (i Plankemajgade), og en 6. Lærer antages. Skolekommissionen indsender den 21. Aug. 61 et Andragende til Ministeriet om Støtte til Oprettelse af et 7. Lærerembede; man

*) Jfr. Graae: Mellem Krigene. S. 174.

***) Bydelen „Duborg“ hørte til Hanved Sogn til 1878. — havde mellem Krigene sin egen danske Skole (nu Riddergade 5). Ligeledes hørte Jørgensby dengang til Adelby Sogn. Hultvejen laa ogsaa uden for Byen og havde sin egen (danske) Skole.

***) Denne Bygning er p. t. Byens „öffentliche Lesehalle“ ved Nørreport.

anser det for uforsvarligt, at den ene Elementarklasse har over 100 Elever, og henviser til København, hvor man dog højst har 60 Børn i en Klasse. Allerede den 20. Septbr. 61 tilstaas der »aller-naadigst efter allerhøjst Resolution 4000 Rd. straks og 1000 Rd. i 10 Aar til Udvidelse af den danske Menigheds Skolevæsen«, og en 7. Lærer antages.

I Efteraaret 1862 havde der ogsaa fundet et Skifte Sted i den danske Borgerskoles Ledelse, idet Clausen Gad i Juni udnævntes til Præst i Sundeved og som Efterfølger fik den unge og energiske Adjunkt ved Flensborg Latinskole, cand. theol. *F. V. Munck* (han var dengang 29 Aar). Han og hans Hustru var, siden de kom til Byen, kommet uhyre meget i Pastor Graaes gæstfrie Hjem, og Præsten var kommet til at sætte stor Pris paa Muncks. Han opfordrede derfor Munck ivrigt til at søge den ledige Stilling som Kateket og Førstelærer ved den danske Skole, skønt denne ingenlunde var ked af sin Gerning ved Latinskolen. Det blev desværre kun et Tidsrum paa knap to Aar, Munck kom til at virke ved Skolen; men i de to Aar udførte han et godt Stykke Skolearbejde og prædikede som Kateket ved Helligaandskirken sædvanligvis en Gang om Maaneden og paa anden Helligdag ved Kirkens Højtider.

Som Førstelærer og Kateket paahvilede det Munck at føre Skolens Protokol, som desværre i Dag ikke kan skaffes til Veje.*) Den indeholder foruden Elevstatistikker adskillige interessante Indberetninger fra Muncks Haand; navnlig er Muncks sidste Indberetning, skrevet i August—September 1864, kort før hans Afrejse nordpaa, af betydelig Interesse. Vi ser deraf, at Skolens første Kateket Krohn ikke har været særlig omhyggelig med at føre Protokollen. Clausen Gad derimod har samvittighedsfuldt ført den, indtil han rejste bort i 1862, hvorefter Munck overtog den. 9. Januar 1852 begyndte Skolen med 27 Børn, 31. Decbr. 1862 havde den 429 og 1. Febr. 1864 ca. 520.

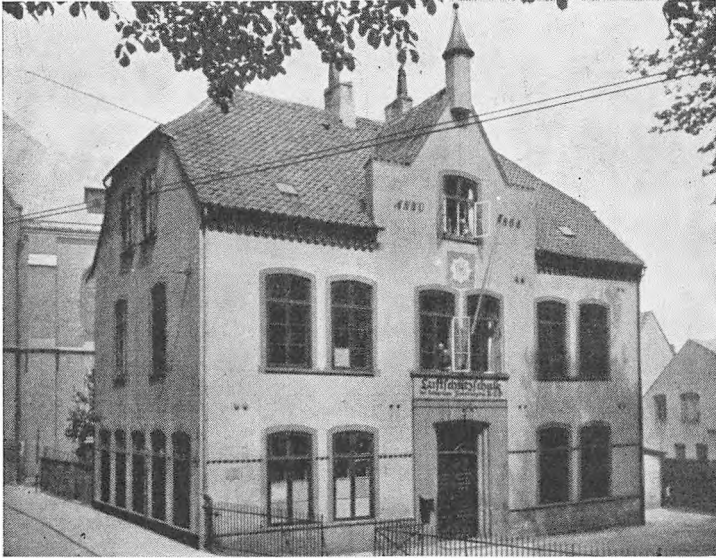
Krigen 1864 — og den danske Borgerskole.

Uvejrsskyerne paa den politiske Himmel i Slutningen af Aaret 1863 havde ikke nogen Indvirkning paa den danske Borgerskoles Vækst; der kom, som det ses af Elevstatistiken ovenfor, en lille

*) Vilh. Munck tog den med i 1864. Hans Søn, afd. Provst Munck, Ordrup, skænkede den til Duborg-Skolen. I „Flensborg Avis“'s Genforeningsnummer 15. Juni 1932 har Rektor Bernhard Hansen bragt det efterfølgende Uddrag af Protokollen.

F. V. Munck.

Dansk Kommuneskole i Nr. Gravene, opført 1855. Nu Luftværnsskole.

Tilgang af Elever i Januar 1864. Men efter Preussernes og Øst-
rigernes Indmarch i Byen fik Skolen direkte Krigen at føle, idet
Skolen i Gravene straks blev rekvireret til Lazaret. Der maatte
saa skaffes andre Lokaler til de 3 Klasser, der derved var blevet
husvilde. Skolen i Nystaden beholdt man — med Undtagelse af
en lille Afbrydelse paa 14 Dage — indtil Dybbøls Fald d. 18. April.
Da blev ogsaa denne taget til Lazaret, hvorved nu ogsaa Børnene
derfra blev husvilde og maatte anbringes andetsteds. Det har
baade for Lærerne og Børnene været en ret vanskelig Tid at
komme igennem, ogsaa naar man betænker den Usikkerhed, der
hvilede over det hele. Hvad vilde Okkupationsmagterne gøre ved
den danske Borgerskole? Vilde Lærerne ikke blive afskediget og
sendt nordpaa, ligesom det skete ved Latinskolen?

Foreløbig foretog man sig intet over for Lærerne ved Skolen.
Den første, der blev afskediget, var Kateket og Førstelærer Munck;
denne og Pastor Graae blev den 15. Juni 64 kaldt op til Byens ny-
udnævnte Kirkevisitatorium, Borgmester Bremer og Provst Peters,
og fik forelagt Spørgsmaalet, om de følte sig bundet af deres Tro-
skabsed til den danske Konge. Munck havde svaret: »Ich werde
meinen Eid halten!«, saa efter dette ventede Graae og han paa
Afskedigelsen, som de modtog den 20. August. Ved Afskeden paa
Skolen forærede Lærerne ham deres Portrætter paa et samlet Bil-
lede. Børnene havde samlet ind og skænket Munck et stort Drikke-
horn med Indskriften: »Farvel, kom snart igen tilbage til den danske

Kommuneskolens Lærerpersonele 1864. H. M. Tofte ses siddende som Nr. 2 fra højre.

Borgerskole i Flensborg«. Med de øvrige Lærere skete der ikke noget før ved Paasketid 1865. Byen vilde have Skolen lukket, men den preussiske Stat besluttede indtil videre at lade den bestaa; derimod maatte der ikke optages nye Elever, saa dermed var den dødsdømt.

Da den preussiske Stat besluttede at lade den danske Skole fortsætte, indtil dens tiloversblevne Klasser var afviklet, fik Degn Tofte Ledelsen af Skolen indtil videre. Men han blev snart afskediget uden Pension, da han i 1867 skulde aflægge Troskabsed til den preussiske Konge, hvad han nægtede.*). Derefter førte Lærer Nissen Skolen videre til dens Lukning den 1. Januar 1871. Resten af Eleverne (34) blev puttet ind i de tyske Borgerskoler, og dermed var der sat Punktum for en offentlig dansk Skole i Flensborg i langt over en Menneskealder. Først en Verdenskrig skulde give danske Børn i Flensborg en dansk Skole igen.

OM PRIVATSKOLERNE I FLENSBORG

Privatundervisning paabegyndtes i 1852, da den tidligere Adjunkt ved Slagelse Latinskole *Mønster* fik Tilladelse til at oprette en højere Undervisnings- og Dannelseanstalt for unge Piger i Flensborg. At man fra højere Sted saa venligt paa denne Handling viser den Omstændighed, at *Mønster* ifølge kgl. Resolution af 9. Decbr. 1851 fik et rentefrit Laan af Statskassen til Hjælp ved Skolens Oprettelse.**) Der kom dog først rigtig Gang i Skolen, da

*) Tofte ledede saa til 1889 *Aagaard* Landbrugsskole i Angel, hvorefter han tog Ophold hos sin Svigersøn og Datter, Musiklærer H. Tofte i *Skaarup*. Han døde 91 Aar gammel 3. 1. 1917. Se: Sprogfor. Almanak 1924 og „Holger Danske“ Nr. 3 1929.

**) Se Hjelholt: Den danske Sprogordning, S. 177.

Kollaborator *C. F. Monrad* i 1858 blev dens Medbestyrer og senere dens Enebestyrer. Monrad forstod at knytte dygtige Lærere og Lærerinder til sin Skole, hvilket vel ogsaa er en af Grundene til, at den i 1864 fik Lov til at fortsætte.

DEN KGL. DOMSKOLE I SLESVIG

Ved Reorganisationen af Skolens Forhold i Hertugdømmet Slesvig efter Trearskrigen blev som tidligere nævnt Haderslev lærde Skole en Skole med helt igennem Dansk som Undervisningssprog, Flensborg Latinskole fik blandet dansk og tysk, medens Slesvig Domscole skulde blive ved med at have tysk Undervisningssprog. At den bør tages med i en Behandling af dansk Skole i Sydslesvig mellem Krigene, er ud fra den Betragtning, at der ved denne Skole, skønt det store Flertal af Eleverne var tysksindede og Sproget var tysk, virkede en Række gode danske Lærere, der i Overensstemmelse med Skolens Plan og Endemaal bragte dansk Kultur og Sprog til denne Del af Hertugdømmet.

Kort Oversigt over Domskolens Historie indtil 1850.

Domscolen i Slesvig er som andre danske lærde Skoler et Barn af Kirken og den ældste Latinskole i Hertugdømmet. Den omtales første Gang i et Testamente fra 1307.*) Undervisningen ved Skolen lededes oprindeligt af Domherreerne i Fællesskab, men senere overtog det yngste Medlem af Kapitlet sædvanligvis denne og kunde blandt det store Antal Vikarer ved Domkirken sagtens finde en god Medhjælper. Digteren *Johs. Ewald* besøgte Slesvig Domscole i Aarene 1754—58.**)

I 1814 blev Slesvig Domscole en Statsinstitution, da den almindelige Skolelov i Danmark blev gennemført, og da ogsaa det lærde Skolevæsen i Hertugdømmet blev reorganiseret. Skaberen af Ordningen, Generalsuperintendent *Adler*, indførte da Dansk som Fag i alle den lærde Skoles Klasser ud fra det Hensyn, at da Hertugdømmet var en Del af det danske Monarki, var det kun rimeligt, at alle dets Borgere havde Kendskab til Dansk. Slesvig Domscole var ikke nogen stor Skole, men den gennemgik en jævn Udvikling med stigende Elevtal efter 1814. Skolen havde 1820 fire Klasser med fire Lærere. 1835 blev Skoletilsynet forbedret, og Tidens Krav om en Realundervisning søgte man fra Skolens Side at imødekomme ved at indføre nogle Undervisningstimer i de reale Fag. (I 1841 oprettedes et 5. Lærerebæde ved Skolen, som blev besat med Dr. *Henrichsen* fra Flensborg Latinskole.) 300 Aars-Jubilæet for Skolens Oprettelse fejredes i 1842. Saa kom det be-

*) Se Sønderjyllands Historie, II. B., S. 307.

***) Se Sønderjyllands Historie, III. B., S. 374.

vægede Aar 1848; Doms skolen havde da 8 Lærere og ved Paasketid et Elevantal paa 138. De politiske Begivenheder havde stor Indflydelse paa Forholdene ved Skolen, idet næsten alle de ældste Elever forlod den og meldte sig frivilligt under de blaa-hvid-røde Faner. Ved Paaske 1850 havde Skolen 69 Elever, men efter Istedslaget 25. Juli 50 var der kun 27 tilbage; Lærere var der næsten heller ingen af, idet 5 af Skolens 8 Lærere ikke turde vende tilbage under de nye Forhold, der opstod efter Sejren ved Isted. Blandt de tilbageblevne var ogsaa Skolens Rektor, *Jungclaussen*, der p. Gr. af sin loyale Optræden blev genudnævnt ved Reorganiseringen af Doms skolen i 1851.

Johannes Helms.

Doms skolen under dansk Styre.

Doms skolen genaabnedes i Efteraaret 1851, idet Nyordningen havde fundet Sted, og nye Lærere i Stedet for de bortdragne var udnævnt. Som ovenfor nævnt fortsatte Professor *Jungclaussen* som Rektor og Dr. *Henrichsen* som Konrektor. Under 1. Septbr. 1851 udnævntes 5 nye Lærerkæfter. Ligesom ved de andre lærde Skoler i Hertugdømmet flyttedes i 1853 Skoleaaret hen til Sommerferiens Begyndelse af Hensyn til de Studenter, der agtede at studere i København. I Januar 1855 fandt der et Rektorskifte Sted ved Skolen, idet den gamle, loyale Professor *Jungclaussen*, der følte, at han ikke kunde holde Trit med Udviklingen mere, fik sin Afsked efter Ansøgning og udnævntes til Etatsraad.*) Samtidig udnævntes Overlærer ved Aalborg Katedralskole, Dr. phil. *S. L. Povlsen* til ny Rektor ved Doms skolen. Det var en dygtig og anerkendt Mand, der nu overtog Ledelsen af Slesvig lærde Skole; lige til sin Afskedigelse af Preusserne i 1864 ledede han Skolen med fast Haand og overholdt loyalt den Linie, der var bleven lagt for Doms skolen ved Reorganiseringen i 1851. Rektor *Povlsen* blev højtideligt indsat i sit Embede af Slesvigs danske Biskop U. S. Boesen, der talte paa Tysk over Ordene: »Lass das Böse dich nicht überwinden, sondern überwinde das Böse mit Gutem«. — Rektor fik i Maj 56 en ny Kollaboratorstilling oprettet. Dette nye Embede fik cand. philol. *Johs. Helms*, den senere saa kendte Skolemand og Digter, bl. a. af »Jeg elsker de grønne Lunde«. Paa samme Tid blev Adjunkt *H. H. Hinrichsen* Præst ved Slesvig Domkirke og fik som Efterfølger ved Skolen Lærer ved Garnisonsskolen i Slesvig *C. Cl. Lorenzen*, en Bondesøn fra *Sottrup* i Sundeved.

*) R. Petersen: Erindringer. S. 38.

Krigen i 1864 gjorde en Ende paa det gode, danske Skolearbejde, der siden 1851 var blevet udført ved Skolen ved Slien. Den blev omgaaende lukket ved Preussernes og Østrigernes Indmarch i Slesvig By. Befolkningen i Slesvig By havde i den sidste Tid før Krigens Udbrud været temmelig ophidset mod alt dansk*) og naturligvis ogsaa mod de danske Lærere. Helms fik inden sin Afrejse fra Byen sin Flagstang væltet. Alle danske Lærere ved Slesvig Domscole fik deres Afsked 28. Febr. 64 og maatte saa naturligvis med tungt Hjerte drage nordpaa. De oplevede ved et Pennestrøg at se deres Arbejde gennem Aarrække tilintetgjort, et Arbejde, som i mange Henseender havde lovet saa godt for Fremtiden.

Ligesom ved Flensborg Latinscole kan det ogsaa her have sin Interesse at se, til hvilke Universiteter de unge Mænd drog hen. Følgende Statistik lader sig dertil opstille:

Dimittender fra Slesvig Domscole:

Aargang	Antal	Til Kbhvn.	Til Kiel el. andre Universiteter
1853	7	6	1
1854	0	0	0
1855	2	—	2
1856	—	—	—
1857	3	—	1 (+ 2 Heidelberg)
1858	4	2	2
1859	1	1	—
1860	3	2	1
1861	3	2	1
1862	4	2	1 (+ 1 München)
1863	6	3	3

GARNISONSSKOLEN I SLESVIG BY

I Novbr. 1853 indsendte 4. Infanteribrigade i Slesvig et Andragende til Krigsministeriet, hvori man paapegede det uheldige i, at danske Børn maatte sendes i tysk Skole, og at mange andre derboende danske Familier sikkert med Glæde vilde gøre Brug af en dansk Børnescole, hvis en saadan fandtes. Pastor Høyer Møller udarbejdede et Forslag til Skolens fremtidige Ordning, hvilket blev approberet af Krigsministeriet i Oktober Maaned 1854. I Januar 1855 begyndte saa den danske Garnisonsscole sin Undervisning i de samme Lokaler paa Gottorp Slot, som den tyske Skole i sin Tid havde benyttet. Ved Skolen blev der ansat to Lærere og en Lærerinde; den ene af Lærerne havde fuldkommen dansk Uddannelse, og den anden tysk. Skolen begyndte sin Undervisning med 29 Børn, mest Børn af Militære; men i Regulativet var bestemt, at ogsaa Civiles Børn kunde optages, saafremt der

*) Jfr. Aug. Jørgensen: Nogle Meddelelser om min Embedsvirksomhed i Staden Slesvig fra 1856—64. Sønderj. Aarbog 1906.

„Den første Duborg-Skole“. Bygningen, der er beliggende Riddergade 5 i det gamle Duborg-Kvarter, var før 1864 dansk Skole i Hanved Sogn, der dengang grænsede op til Flensborg ved Duborg Banke.

medbragtes Bevis for, at Børnene var afmeldt hos Sognepræsten i deres respektive Sogne. Disse skulde betale en ringe Sum i Skolepenge, medens Børn af Militære havde fri Undervisning. Det viste sig, at Skolen fra 1855 til sin Lukning i 1864 fik stadig stigende Tilgang af Børn fra danske Hjem i Slesvig By. Det største Antal Elever, Skolen kom op paa, var 125 Elever i Aaret 1863. Da Krigen kom den 1. Febr. 64, maatte den naturligvis lukke sine Døre.

DANSK SKOLE I LANDDISTRIKTERNE

Efter Treaarskrigens sejrige Afslutning var man fra dansk Side fast besluttet paa at fremhjælpe det danske i Slesvig paa alle Maader, d. v. s. baade inden for Administrationen, Kirken og Skolen. Nordslesvigernes Loyalitet over for Konge og Fædreland havde staaet sin Prøve under Krigen, hvorimod Forholdene i Sydslesvig under Krigen havde vist, at her skulde der sættes ind fra dansk Side.

Istedslaget i 1850 var det store Vendepunkt for Sydslesvig. Nu blev de tysksindede Embedsmænd i Administrationen erstattet af loyale danske; og inden for Skolen og Kirken gennemførtes, som allerede nævnt, af *Tillisch* og *Regenburg* de omstridte Sprogreskripter af 7.—8. Febr. 1851, som skulde gælde for Flensborg Provstis Sogne, for Tønder By og de dansktalende Landsogne i samme Provsti; endvidere for Hjoldelund, Fjorde, Olderup og Slesvig Sogne i Husum-Bredsted Provsti. Herefter skulde Dansk være Undervisningssprog i Skolerne med 4 Timer ugentlig Undervisning i Tysk. Bestemmelserne traadte straks i Kraft i de lavere Klasser. Sprogbestemmelserne udstraktes ved nyt Reskript af

5. Marts 51 til ogsaa at gælde for de nordligste Sogne i Gottorp Provsti.*) Det blev endvidere bestemt, at de Lærere, der ikke beherskede det danske Sprog, skulde forflyttes eller have Hjælpe-lærere ved deres Side. De fleste af de ledige Lærerembeder besattes med Folk nordfra, fra Kongeriget nogle og en hel Del fra Nordslesvig (i Flensborg Provsti var i Aarene 1856—59 af 33 Skolelærere de 26 Sønderjyder).** Noget af det bedste Kildemateriale til Belysning af Skolens Forhold i denne Periode er den slesvigske Biskop *U. S. Boesens* Visitatsberetninger. Præsternes Breve til Regenburg er ogsaa meget oplysende. Saaledes skriver Andenpræst *J. Hansen*, Grumtoft, i 1852:

»Vi har her fire Skoler. 2 Skolelærere arbejder med Lethed efter Sprogskriptets Befalinger, og Børnene er hos dem upaa-klagelige; 1 (Degn i Grumtoft) har Vanskelighed med det danske Sprog, men han gør sig Umage, og jeg maa rose ham meget.«

Der var øjensynlig Fremgang for dansk Bevidsthed i en Del sydslesvigske Sogne, bl. a. Hanved, Oversø, Grumtofte og i Nykirke ved Østersøen. Derude ligger Langballe, hvor *Gustav Johannsen* siden 1860 sad som ung Lærer, fuld af brændende Iver for sit Kald, og om hvem *H. P. Hanssen* har berettet paa følgende Maade:***)

Gustav Johannsen.

Ingen Lærer i hele Angel stod mellem Krigene i et smukkere Forhold til den vanskelige, mistænksomme Befolkning dernede. End ikke Angelboerne kunde modstaa *Gustav Johannsens* Elskværdighed. Ogsaa dernede gik han, som en af hans Venner engang har sagt med et djærvt Ord: ud og ind ad Folk med Træsko paa. Og dog var han sig selv, dansk til Liv og Sjæl.

Det var dog de fleste Steder en utaknemlig Opgave, de danske Lærere i Sydslesvig blev stillet over for, da de tog fat paa deres Gerning ved Skolen i 1851, men de allerfleste, der kom hened, udførte deres Arbejde samvittighedsfuldt og stod fast paa deres ud-satte Poster, til de maatte forlade dem efter Krigen 1864.

Efter 1920 oprandt der paa ny en Grotid for dansk Skole i Sydslesvig. Mange Steder kunde Efterkommere af gode danske Slægter fra før 1864 nu atter sende deres Dreng og Pige i dansk Skole og frit synge deres danske Sange igen. Mange af disse Slægter var blevet tro mod det danske gennem mere end et Slægt-

*) Bestemmelserne byggede paa et Sprogkort af Koch fra 1839. Sønderj. Historie IV, S. 416. Flensborg By faldt ikke under Reskripterne, beholdt p. Gr. af sin Loyalitet under Krigen det tyske Sprog.

***) Sønderj. Historie, IV, S. 453.

***) Sprogforeningens Almanak f. 1903.

led. Mon dette er helt af egen Kraft? Er det mon ikke Frugterne, der er modnet efter den Sæd, gode danske Lærere saae i Sydslesvig mellem Krigene? Og er dette Tilfældet, saa har den Gerning, danske Lærere øvede i Sydslesvig mellem de to slesvigske Krige, ikke været forgæves.

Benyttet Kildemateriale:

Sønderjyllands Historie, B.IV, v. la Cour, Fabricius og H. Lund, C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugd. Slesvig 1858, Rosendal: Træk af Sønderjyllands Historie, Skoleprogrammer for de lærde Skoler i Hertugd. Slesvig 1850—64, H. Hjelholt: Den danske Sprogordning 1923, P. Lauridsen: Mellem Slagene 1900, P. Paulsen: Versuch einer Schulstatistik d. Herzogtums Schleswig 1845, J. J. Callsen: Das Flensburger Schulwesen 1886, O. U. Brasch: Efterretninger o. d. nye og den gamle Skolebygning (Indbydelsesskrift til Flsbg. Latin- og Realskoles Indvielse 1861), Th. A. J. Regenburg: Schleswigsche Beleuchtung einer preussischen Denkschrift 1862, G. C. Th. Kuntze: Das Volksschulwesen d. Provinz Schlesw.-Holst., Fr. Graef: Die dänische Bürgerschule und die Privatschulen in Flensburg, 1852—80—1933, Fr. Graef: Geschichte der heiligen Geistkirche und der dänischen Gemeinde in Flensburg 1926, E. Hagerup: Om det danske Sprog i Angel 1854, G. Fr. A. Graae: Mellem Krigene (1851—64) 1887, Th. O. Achelis: Die Gelehrtenschule des Herzogtums Schleswig 1850—64 (Nordalbingien 1933, 9 B. 1 T.), A. Ulrik: Flensborg Skole indtil 1864 (Grænsevagten 2. Aargang), E. Möller: Geschichte des Herm. Tast Gymnasium in Husum 1937, Bernhard Hansen: Prof. R. Johs. Simesen (Duborg-Samfundets Aarsskrift 1938), Aleth Hansen: Erindringer, Kirkehistoriske Samlinger 1893—95, Fr. V. Munck: Fængselspræstens Memoirer og Breve B. 36 (v. Clausen og Rist), L. Prip: Ungdomserindringer (Memoirer og Breve B. 14), H. F. Petersen: Fra sydslesvigske Præstegaarde 1938, A. D. Jørgensen: En Redegørelse 1901, H. Lassen: Erindringer I 1918, H. M. Fenger: Erindringer fra mit Liv 1925, Th. Graae: Gamle Minder 1917, Th. Kaftan: Erlebnisse und Beobachtungen 1924, J. Johannsen: Oplevelser i Sønderjylland 1892, Fr. Paulsen: Aus meinem Leben 1918, E. Høyer Møller: Livs- og Krigserindringer 1894, C. F. v. Holten: Erindringer, Henry Larsen: Johannes Helms (Kirkeligt Samfunds Julebog 1922), H. F. Petersen: U. S. Boesen (Sønderj. Aarbøger 1928), Chr. Knudsen: En sønderj. Slægt (Sprogforen. Alm. 1924), H. F. Petersen: De sønderj. Pigers Far fortæller (Kirkeligt Samfunds Julebog 1932), C. Mule: Minder fra den yderste danske Sproggrænse (Sønderjydske Aarbøger 1891), Aug. Jørgensen: Nogle Meddelelser om min Embedsvirksomhed (Sønderj. Aarb. 1906), H. F. Feilberg: Fra Heden 1863, H. F. Feilberg: Minder og Breve III (Grænsevagten 2. Aarg.), P. Lauridsen: Danske Mænd (Gustav Johannsen), Alex. Johannsen: Gustav Johannsens Barndom (Sønderjydske Aarbøger II 1940), H. P. Hanssen: Gustav Johannsen (Sprogforen. Alman. 1903), Engeltoft: Biografisk Leksikon.

Niels Christensen:

DANSKE SKOLER OG DANSK UNDERVISNING I FLENSBORG EFTER 1864

Udfaldet af Krigen i 1864 medførte stor Omvæltning i det hidtidige danske Skolevæsen i Flensborg. Lærerne fik vel Tilbud om at fortsætte mod at aflægge Troskabsed til den prøjsiske Konge, men foretrak at tage deres Afsked, og de fleste af dem rejste nordpaa og fik Embede igen der. Mænd som Kateket *Munck* m. fl. tog til Danmark, mens *Mønrad*, *Holdt* og *Tofte* blev for under private Former at tage en Gerning op dernede.

DEN DANSKE BORGERSKOLE

Af Lærerne ved den danske Borgerskole var en Del straks i 1864 gledet ud, fordi den danske Menighed var blevet ophævet og den danske Skole begrænset til at omfatte Børn af dansktalende Forældre. Den 24. April 1864 var der endnu kun 6 Lærere tilbage, hvoraf endog kun de to blev overtaget af Byen, nemlig *Werner* og *Tofte*.

De andre fire: *Møller*, *Nissen*, *Schmidt* og *Vognsen* blev den 14. Juli 1866 »endgültig entlassen«.

Kun *Werner* kunde overtages af den tyske Skole, da han forstod Tysk, mens *Tofte* dog kunde faa Lov til at føre den danske Borgerskole videre.

De lokale Myndigheders skarpe Indstilling over for alt dansk Skolevæsen og deres kategoriske Krav om dets fuldstændige Afskaffelse forklares fra tysk Side som en Følge af Danmarks Skolepolitik i disse Egne mellem Krigene. Deroverfor forekommer den prøjsiske Stats Indstilling meget moderat, omend det endelige Resultat af denne ogsaa vilde blive fuldstændig Udryddelse. Selv om Staten anerkendte de dansktalende Forældres Krav om dansk Undervisning i Borgerskolen, var det dog kun tænkt som en Overgangsform, idet det ikke var Mening, at der maatte optages nye Elever i en saadan dansk Skole, og der var slet ikke dermed Tale om Anerkendelse af den som Mindretalsskole, hvor dansk-sindede Forældre kunde sende deres Børn hen og faa en dansk-

præget Undervisning i alle Fag. Det blev hurtigst muligt slaet fast, at tysktalende Forældre straks maatte sende deres Børn i tysk Skole, og kun fordi nogle Indvaanere i Byen havde bedt om Op-retholdelse af den hidtilværende danske Skole, blev det som en Naadessag bevilget ogsaa tysktalende Forældre, naar de indgav Begæring derom, at sende de Børn i dansk Skole, som kun stod faa Aar foran deres Konfirmation.

Mens den danske Borgerskole ved Krigens Slutning 1864 havde omfattet 440 Børn, svandt den ved disse Bestemmelser straks ind til at omfatte 94 Børn. Det var altsaa Børn af lutter dansk-talende Forældre. Ved dens Opløsning 1871 var den svundet ind til at omfatte 34 Elever.

Ved en Undersøgelse, som en Kommission paa seks Medlemmer foretog ved Paasketid 1866 af 196 Elever i den danske Borgerskole, blev det konstateret, at 90 talte Dansk, 88 talte Tysk, og 17 gav uklare Svar paa Forespørgslen. I de 44 Forældre til de 90 Børn mente man at se Kernen i den danske Borgerskoles Forældre-kreds. Dertil kom allerhøjst endnu 24 Forældre, som havde vægret sig ved at sende deres Børn i den tyske Skole foran Nørreport, som de havde faaet Anvisning paa. Det drejede sig om 46 Børn og udgjorde altsaa sammen med 90 i alt 136 Elever. Disse maatte anses for at være Stammen, efter at Børnene af de danske Embedsmænd var flyttet med deres Forældre nordpaa.

Det blev Degnen ved den danske Menighed, *Hans Mikkelsen Tofte*, som kom til at lede den danske Borgerskole det første Par Aar efter 1864, til han den 16. Marts 1867 fik sin Afsked, fordi han ikke vilde aflægge Embedsedden til den prøjsiske Konge. Da Lærrelønningerne var gaaet betydeligt ned efter Krigen, og han nu var blevet afskediget helt uden Pension, forstaaer man knapt, hvad han har levet af, indtil han i 1874 overtog Landbrugsskolen i Aagaard.

MONRADS PRIVATE PIGESKOLE

Monrad havde i nogle Aar i 50'erne samtidig med, at han var Lærer ved Latinskolen, undervist ved *Mønsters* private Døtreskole, og i 1858 overtog han den selv og fik uden Besvær Lov til at fortsætte den efter 1864.

Christian Ferdinand Monrads Virksomhed strækker sig langt ud over Skolens Omraade. »Flensborg Avis« har han været med til at grundlægge, og han har som oftest været den, der har redigeret den, mens Redaktøren afsonede Fængselsstraffe. »Nordslesvigsk Søndagsblad« har han redigeret til sin Død, og i Udgivelsen af de fremragende Hefter »Fra den danske Bogverden« har han trukket det store Læs. Samtidig maa han vist kaldes den egentlige Ophavsmand til »Foreningen til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig«, beretter H. Rosendal. Til Tak for hans Indsats har

»Sprogforeningen« da ogsaa Pinselørdag 1895 sat en Mindesten paa hans Grav paa Kirkegaarden ved Møllegheden i Flensborg. Den har følgende Indskrift: »Foreningen for det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig satte denne Mindesten i taknemlig Erindring om hans fremragende Deltagelse i dens Arbejde.«

Alt Monrads Virke ogsaa uden for Skolen var i Virkeligheden en Slags Undervisning i Dansk. Allerede før 1864 havde han en betydelig Skolegering bag sig. Før han i 1851 kom til Flensborg som Lærer ved Latinskolen, havde han stiftet Bekendtskab med og i en Del Aar selv praktiseret

de grundtvigske Skoletanker, hvori Fortællekunsten spiller en afgørende Rolle. Han har haft stor Betydning for *A. D. Jørgensen*, som var hans Elev. Denne berømmer ham for hans fuldstændige Mangel paa Pedanteri og siger om ham, at han ligefrem har begejstret ham for Rolf Krakes Saga. Sin Skole drev han efter de frie Former, han havde lært, før han kom til Flensborg. For at kunne overtage denne Skole, havde han købt Ejendom i Flensborg, og derfor kunde han ikke udvises efter 1864. Det kunde ellers alle Lærere ved Latinskolen, som var født i Kongeriget. Denne Pigeskole var det, *Monrad* fortsatte med at lede til 1878. Da solgte han den til Frøken *Boldt*, en af hans tidligere Lærere.

C. F. Monrads Grav paa Flensborg Kirkegaard ved Mølleghede.

A. D. Jørgensen.

gjort sig alvorlige Betragtninger med Hensyn til, om han skulde blive i Flensborg og fortsætte sin private Skolevirksomhed

eller ej; men endnu i November det samme Aar, da allerede 50 Børn har forladt hans Skole paa Grund af Forældrenes Bortrejse, har han alligevel 83 Elever tilbage, hvoraf de 17 er traadt ind til Paaske, og efter disse ti Maaneders Arbejde under Fremmedherredømmet er han blevet klar over, at kun en bydende Nødvendighed kan tvinge ham til at opgive sin Gerning.

Monrad skyede ingen Ulejlighed, naar det gjaldt om at tale Flensborgs Sag blandt Landsmænd hjemme eller Folk fra Norge og Sverrig. Alligevel naaede han næppe helt at blive optaget i Flensborgernes Rækker. *Martha Ottosen* siger om ham:

„... de saa op til ham, fordi han var den akademisk dannede Mand, men forstod ikke at værdsætte ham efter Fortjeneste. Han manglede Evnen til at skaffe sig Venner i alle Befolkningslag, og derfor var der selv Danske i Byen, der kun kendte ham af Navn og Udseende. For øvrigt tror jeg ikke, at han savnede Borgernes Venskab og Beundring. Han gik saa støt den Vej, han vilde gaa, og arbejdede stille, men ivrigt og uop-hørligt for det, der var hans Livssag. Han gav med Glæde gode Raad, naar det krævedes af ham.“

C. F. Monrad har gennem de første 25 Aar efter 1864 lagt en stor Del af Grunden til det folkelige danske Arbejde, som nu føres videre af vore danske Skoler og andre danske Institutioner.

Af kendte Personer, som underviste ved *Monrads* Skole, maa nævnes *Holdt*, *Pastor Carstens*, *Gustav Johannsen*, *A. P. West*, *Jens Langkjær* og *Frøken Klüver*. Om *Frk. Henriette Klüver*, ogsaa kaldt »Tante Jette«, skriver *Martha Ottosen*:

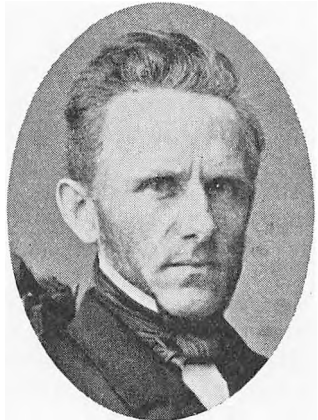
»Hun var høj og kraftig, og der var noget næsten mandhaftigt over hendes Gang. Hendes Stemme var dyb og hendes Ansigt strengt. Men det kunde blive saa mildt, saa mildt, naar hun var glad. Hun var altid klædt ganske enkelt og bar en lille sort Blondekappe paa det store, graa Haar. *Frøken Klüver* var meget afholdt, og alle Elever havde stor Respekt for hende. Hun underviste i Dansk og Historie, og en af de høje Herrer, der mødte til »Prüfung«, har engang udtalt til *Monrad*, at Børnene i hans Skole kunde mere Historie end i Latinskolens Afgangsklasser.«

Til Paaske 1878 solgte *Monrad* sin Skole til en af sine tidligere Lærerinder, *Frøken Amanda Boldt*, som selv havde oprettet en Skole og nu førte dem begge videre i *Monrads* Skoles Lokaler ved Colosseum. En Søster til *Frk. Boldt* var ogsaa Lærerinde ved Skolen, og *Fru Agnes Rohde* i Dortheagade, som har gaaet i *Frøken Boldts* Skole, fortæller følgende om dette Søsterpar:

»*Frøken Emilie Boldt* har over for tidligere Elever erklæret sig rent dansk, og det gjorde hende meget ondt, naar hun hørte, at en eller anden var faldet fra, for hun mente dog, at de trods alt havde faaet en god dansk Opdragelse hos hende. — *Amanda* var den ledende; men vi havde mest med *Frk. Emilie* at gøre, fordi vi havde Dansktime hos hende — som Fremmedsprog.«

HOLDTS PRIVATE DRENGESKOLE

Mens det gik let for *Monrad* at faa Lov til at holde Privatskole, fordi hans Skole allerede havde været i Gang fra 1858, havde *Holdt* en Del formelle Vanskeligheder at overvinde først. *Holdts* Skole var grundlagt af en Lærer *Michaelsen*, som derefter var blevet Præst i Bjolderup. Nu drejede det sig om, hvorvidt den Koncession, som var bevilget ham, uden videre i samme Form skulde gaa over til *Holdt*. Kirkevisitatoriet med Provst *Peters* i Spidsen ansaa det ikke for givet. Det har ogsaa senere indgivet Klage over, at *Holdt* gav mere Dansk-undervisning end oprindeligt tilladt; men Regeringen lod sig dog ikke forlede til at skride ind imod ham af den Grund. Tværtimod forlangte den af Anklageren hurtigst muligt en Indberetning om *Holdts* Personlighed, om hans Forhold til Privatinstittuttet og om, i hvor stor en Udstrækning der gaves Dansk-undervisning i de flensborske Skoler. Et Par Maaneder senere fik *Holdt* en Meddelelse fra Minister *Mühler* om, at det, hvis Forældrene ønskede det, var ham tilladt at udvide Anvendelsen af det danske Sprog til Undervisning.

A. C. C. Holdt.

A. C. C. Holdt var en yderst retsindig Mand, alvorlig og stilig, men samtidig mild og venlig. Han var ude fra Jarlund i Medelby Sogn og blev maaske derfor forholdsvis hurtigt ægte Flensborger og anerkendt af sine Bysbørn, baade Danske og Tyske. I 1884 udgav han Bogen „Flensburg früher und jetzt“, som ogsaa Tyskerne i Flensborg kun har Lovord at sige om. *Holdt* er født 1821, dimitteret fra Tønder Seminarium 1843, var Lærer og Huslærer i Flensborg til 1849, da han blev Degn i Vanderup. Derude talte han Dansk med Børnene, ja, underviste dem endda paa Dansk; men der var ingen, der faldt over ham for det. Den stiltfærdige Mand havde ingen Uvenner. I Aaret 1851 blev han Organist ved Slotskirken i Lyksborg, til han 1864 blev afskediget af Prøjserne. Han har saaledes paa nært Hold oplevet Frederik den Syvendes Død paa Slottet den 15. November 1863. — Den 1. Juni 1865 overtog *Holdt* den private Drengeskole, som Lærer *Michaelsen* havde paabegyndt omkring den 1. Marts 1863.

I 10 Aar fik *Holdt* Lov at arbejde med denne Skole, saa lukkedes den af de præjssiske Myndigheder 1875. — Ved Siden af sin Skolevirksomhed havde *Holdt*, ligesom *Monrad*, omend ikke i samme Grad, ogsaa andre Jern i Ilden. *Holdt* er saaledes den første Udgiver af »Nordslesvigsk Søndagsblad«, hvis Redaktion senere overgik til *Monrad*. *Holdt* var desuden Revisor ved Filialbanken i Flensborg, en Post, som passede godt til hans alvorlige og retskafne Væsen. Martha Ottosen skildrer ham paa følgende Vis:

„Holdt var en meget smuk Mand. Han bar til Stadighed de gammel-dags „Fadermordere“ og bredt, sort Silkehalsbind og gik altid med høj Silkehat. Naar han kom gaaende rolig og alvorlig, forstod man, at denne Mand passede i sin Plads som Revisor ved Filialbanken i Flensborg. Ret-sindig og klog, med klare, dybtliggende Øjne under de buskede Bryn, baade af Danske og Tyske, agtet og afholdt af alle, der kendte ham. Hans Væsen var Alvor, men hans Elever elskede ham, og selv de kaadeste Pige-børn i *Monrads* Skole var opmærksomme i hans Timer.“

For den danske Sag var Holdt en uvurderlig Støtte, og under Valgopraabene saa man hans Navn sammen med *Monrads* og *Freudenreichs*. »Drei Dänen aus reinstem Wasser« kaldte en tysk Avis engang disse tre Mænd og tænkte næppe paa, at det var et Hædersnavn, den gav dem.

Til Lukningen af *Holdts* Skole knytter der sig særlige Omstændigheder, idet *Holdt* 1874 forsøgte at knytte Lærer *West*, der underviste ved begge Privatskoler, til Skolen som Medleder. Det var vel saa Meningen senere at overdrage ham den helt. Men allerede under det første Forsøg satte Myndighederne sig afgjort imod det, idet de ansaa et saadant Skridt for at være lig en Overdragelse af Skolen til en anden, og en saadan Overdragelse kunde kun blive en Mand til Del, som havde bestaaet »examen pro rectoratu«, og det havde *West* ikke, selv om han mødte med Attest for at have bestaaet en lignende Prøve i Danmark. Nu fandt man desuden ud af, at *Holdt* tog virksom Del i dansk For-eningsliv, og det mente Skolemyndighederne var ganske utilstedelig; thi Bestræbelser, som han der understøttede, vilde han sikkert ogsaa gøre gældende i sin Skole og derved gøre den til et Arnested »für staatsgefährliche Umtriebe« eller i hvert Fald fremkalde Konflikter i de unge Sind. Under slige Omstændigheder var en Fortsættelse af Skolen ikke alene overflødig, men ligefrem betænkelig. Det maa Regeringen ogsaa have syntes, for efter dennes Indberetning opfordredes Politiet til at fastslaa, om *Holdt* var prøjsisk Undersaat. Var han det ikke, skulde han udvises inden 24 Timer, og var han det, skulde Koncessionen fratages ham. Denne krasse Meddelelse er dateret den 9. August 1875, og fra den Dag maa *Holdts* Skole regnes for at være ophørt med at eksistere.

Af andre Forsøg paa at oprette private danske Skoler maa kort omtales, at et Andragende fra tidligere Lærer ved den danske Borgerskole *Peter Vognsen* om at maatte oprette en dansk Privatskole blev afslaaet med den Begrundelse, at *Vognsen* ikke var kyndig nok i Tysk, hvad heller ikke kunde afhjælpes ved, at han tog en kyndig Mand til Hjælper. Her har *Vognsen*, mener man, tænkt paa *Gustav Johannsen*, som lige havde opgivet sin Skole i Angel. — *Gustav Johannsen* havde for øvrigt ogsaa selv indgivet Ansøgning om at maatte oprette en dansk Privatskole, men for-

gæves, og efter en kort Virksomhed som Lærer ved *Holdts Skole* maatte denne afskedige ham paa Grund af hans politiske Virksomhed.

EFTER SKOLERNES LUKNING

Den danske Borger-skole lukket 1871; *Holdts Skole* forbudt 1875; *Monrads Skole* solgt 1878. — Derefter skulde man tro, at alle Muligheder for at holde det danske Sprog og dansk Kultur her i Flensborg og Omegn vedlige var udtømt. Det var dog heldigvis ingenlunde Tilfældet. En hel Del Lærere og Lærerinder var her ved blevet arbejdsløse, og nogle af dem begyndte for sig selv andetsteds, mens andre tog fat paa lidt Privatundervisning.

Landbrugsskolen i Agaard i Oversø Sogn var blevet oprettet af cand. pharm. *J. A. Wiinsted* i Aaret 1863. Den blev støttet økonomisk af cand. theol. *Adolf Knudsen*, der var af rig Familie, og som selv en Tid var Lærer ved Skolen. I 1869 blev han kaldt til Sandbjerg som Leder af den Højskole, »Højskoleforeningen for Als og Sundeved« havde oprettet, idet den havde faaet overladt Slottet ganske gratis af dets Ejer, *Grev Reventlow*. *Adolf Knudsen* holdt den i Gang i to Aar, men maatte saa paa Grund af Sygdom overlade den til *Jens Langkjær*, som i to Aar havde været Lærer ved *Monrads* og *Holdts* Skoler. — I 1874 overtog *H. M. Tofte* Landbrugsskolen i Agaard og ledede den til 1889, da han opgav den egentlige Landbrugsskole. Han fortsatte med Gaardens Drift til 1892, mens Karlene stadig var hans Elever. Hans Landbrugsskole havde hele Tiden haft mere Præg af Højskole end af Fagskole.

FRØKEN KLÜVERS SYSKOLE

Den Lærerinde, som tog kraftigst fat efter Lukningen af de danske Skoler, var Frøken *Klüver*. Hun oprettede en privat, helt frivillig Syskole, som var i Gang hver Onsdag og Lørdag Eftermiddag fra 3—5, og her vil vi lade en af Frøken *Klüvers* Elever fra den Gang selv fortælle, Enkefru *Helming*, f. Hansen, som nu bor i *Plaetners* Stiftelse.

„Da jeg var 6 Aar gammel og kom i Skole, blev jeg ogsaa sat i Syskole hos Frøken *Klüver* — for at lære Dansk. Frøken *Klüver* boede i *Nørregade*, men havde vist først sin Syskole i den øverste Ende af *Mariegade* i et Hus, som kaldtes „*Heiterkeit*“. Derfra flyttede hun saa op i *Plaetners* Stiftelse. Jeg husker, at der var to Rækker Bænke, anbragt i Hesteskoform. Vi var altid henimod et halvt Hundrede Piger hos hende. Der kom 5 helt ude fra *Gasgade*. Deriblandt var mine to ældre Søstre og jeg, „en af de smaa Hansener“ blev der sagt om os. Vi sang meget paa Syskolen. Det var et af Formaalene med den. — Senere flyttede vi hen i „*Tonhalle*“, som laa lige over for den gamle, hvide danske Skole i *Duborggade*. »Op aa æ Klip«, sagde min Far altid. Vi fik Lov til at benytte „*Tonhalle*’s Sal til Sanglege og Folkedanse, og herfra havde vi saa Udflugter til *Marieskoven*. Efter at vi i Restauranten derude var blevet

beværtede, dansede vi i Salen, og de unge Piger fra *Monrads Skole*, som ogsaa hjalp til i Syskolen, var med at danse med os. Jeg husker endnu Frøken *Frohne* og to Frøkeners *Freudenreich*, hvoraf den ene blev gift med Inspektør *Arps*. Saa var der ogsaa en Frøken *Petersen*, Datter af Malermester *Petersen* i Nørregade, samt naturligvis Frøken *Klüver*.

Naar vi var i Marieskoven, hændte det meget tit, at Redaktør *Jessen* kom derud og legede med os. Han gjorde sig megen Umage med os, og — som han kunde! Jeg husker endnu mange af Legene, f. Eks. „Jeg gik mig over Sø og Land“ — „Jeg gik mig i Lunden en sildig Sommerkvæld“ — „Sæt dig ned, min Rose“ og „Ser I, hvem der kommer her“. Der kunde være mange flere at nævne. Vi fra Syskolen fik ogsaa Lov til at komme til Dilettantforestillingernes Generalprøver i Borgerforeningen. Saa skulde vi gaa gennem Byen for ikke at snavse vore Sko til; men vi gik alligevel over Bakkerne og rev saa noget Græs op og tørrede vore Sko af med. Da var Junkerhulvej en rigtig Hulvej, og i Duborggade var der næsten kun Kaserneerne oppe paa Bakken. Wrangelgade hed den Gang „Carsten Nissens Vej“, og langs den var der nogle Træer, der duftede saa sødt. „Dat is de Rotegrötweg,“ sagde vi altid. Vi talte Plattysk med andre Børn paa Gaden; men hjemme legede vi vore danske Lege, som vi havde lært i Syskolen. Min Far var fra Rørkær og min Mor fra Hjorkær, saa de var altid glade, naar vi havde lært noget nyt af den Slags. Mine Søstre blev gift sydpaa og taler kun Tysk nu; men de nynner endnu de danske Sange fra Syskolen, og vi taler om den endnu, hver Gang vi mødes. — Det havde jeg ikke tænkt mig, at jeg skulde leve mine sidste Aar her i Plætners Stiftelse, hvor jeg som Barn har gaaet i Syskole.“

ANDEN UNDERVISNING PAA DANSK

En Søster til Fru *Rohde* (Tillidsmand i Skoleforeningen), Frøken *Christiane Hansen*, ledede Gymnastik for unge Piger. Hun havde været paa Askov Højskole og faaet Uddannelse. En Del danske Damer i Flensborg vil endnu mindes hende. Hun blev gift med Kaptajn *H. P. Lauridsen* fra Skærbæk. Et talstærkt mandligt Gymnastikhold lededes en Tid lang af nuværende Borgmester *Holger Fink*, Aabenraa. Denne Virksomhed har ogsaa været en Slags Danskundervisning.

Det har *Dilettantforestillingerne* i Borgerforeningen for øvrigt ogsaa været.

FLENSBORG AVIS

Allermest har dog »Flensborg Avis« været en flittig, ja, saglig Lærer i Dansk. Dens Undervisning var ikke engang afbrudt af Ferier, og dens Redaktør gav endda Ekstrakursus for baade Børn og Forældre. Redaktør *Jens Jessen* skrev nemlig en »Stavebog for Hjemmet«, bygget op efter udmærkede pædagogiske Principper, og til Vejledning for Forældrene (Bogen var tænkt brugt ved Hjemmeundervisning) skrev han et lidt større Hefte: »Smaa børns Oplæring i Hjemmet og Pøgeskolen« med Henvisninger til den førstnævnte. De blev sendt ud til alle Holdere af Avisen, altsaa ogsaa til de danske Hjem her i Byen. Det gjaldt jo om at bevare det danske Sprog i alle danske Hjem.

Lorenz Frølich: Rolf Krakes Dod i Lejre.
(Originalen paa Duborg-Skolen. Format: 2×2½ m.)

III.

»I SKAL IKKE BLIVE GLEMT«

Ansgar-Ruden i Duborg-Skolens Festsal, skænket af Købmand N. Uldalls Familie.

Motivet er fra Anna E. Munchs Maleri, Verset fra Grundtvigs Sang »Han var ingen mægtig Aand«, Vaabnet i øverste Vinduesfelt er Duborg-Skolens Seglmærke med Jens Dues historiske Vaaben som Motiv (Jens Due betegnes som Duborg Slots første Hovedsmand).

H. Jepsen Christensen:

DEN DANSKE STATS OG SØNDERJYDSK SKOLEFORENINGSS HJÆLPEVIRKSOMHED

Ved et Møde med Dansk Skoleforenings Bestyrelse for Flensborg og Omegn angaaende Udgivelsen af et Mindeskript i Anledning af, at det den 5. Maj 1945 er 25 Aar siden, *Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn* blev stiftet, blev jeg bedt om at skrive om ovenstaaende Emne.

Jeg gjorde opmærksom paa, at da jeg allerede i Mindeskriptet for Sønderjyds Skoleforening gennem 50 Aar, udgivet i 1942, ret indgaaende havde været inde paa disse Spørgsmaal, fordi de hang saa nøje sammen med Sønderjyds Skoleforenings Virksomhed siden Verdenskrigens Afslutning, saa det naturligt hørte med i dette Mindeskript, vilde det falde vanskeligt at sige noget væsentligt Nyt om Sagen tre Aar senere.

Man bad mig imidlertid skrive om den Støtte, den danske Stat og Sønderjyds Skoleforening havde ydet pengelig og paa anden Maade gennem de forløbne 25 Aar, uanset om det i det væsentlige blev en Gentagelse af Oplysningerne i Sønderjyds Skoleforenings Mindeskript af 1942.

Da jeg maa erkende, at Mindeskriptet for Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn ikke kan skrives, uden at den danske Stats og Sønderjyds Skoleforenings Hjælpevirksomhed omtales deri, er det vel naturligt, at jeg skriver derom, da jeg har været Formand baade for »Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet« og for Sønderjyds Skoleforening i hele det forløbne Tidsrum.

Det er jo landskendt, at Statsminister Neergaard i sin Tale ved Genforeningsfesten paa Dybbøl Banke i 1920 omtalte det danske Mindretal, der var blevet tilbage Syd for Grænsen, og sagde til det: »I skal ikke blive glemte!«

Dette Løfte mødte man allerede paa Tillægsbevillingsloven for Finansaaret 1920—21, idet der paa Statsministeriets Budget bevilgedes et Beløb paa 100,000 Kr. til Støtte for dansk Sprog og

Kultur i Udlandet. Dette Beløb forhøjedes i 1921—22 til 200,000 Kr., den Sum, der i længere Tid blev Statens faste Bidrag dels til det nationale Arbejde Syd for Grænsen, dels til Ungdommens Besøg paa danske Skoler Nord for Grænsen og dels til andre danske Formaal i Udlandet: danske Lektorers Virksomhed i Berlin, Hamborg, Paris og Polen, Dansk Kirke i Udlandet o. s. v.

De første 100,000 Kr. bevilgedes direkte fra Statsministeriet efter derom indgivne Andragender fra forskellige danske Foreninger i Flensborg og fordeltes til Drift af en dansk Realskole i Flensborg, til Indretning af Menighedshuset »Ansgar«, til Skolevirksomhed af kursusagtig Karakter i Flensborg, Oversø, Valsbøl, Medelby og Agtrup, til Støtte for Istandsettelse af Borgerforeningens Lokaler i Flensborg, St. Knuds Gilde i Flensborg, Flensborg danske Ungdomsforening, Sangforening o. s. v.

Niels Neergaard.

Efter at Bevillingen paa Finansloven for 1921—22 var blevet forhøjet til 200,000 Kr., ønskede Statsministeren imidlertid sagkyndig og lokalkyndig Bistand ved Administrationen af Bevillingen. Han fremdrog Sagen ved et Partimøde i Venstre paa Rigsdagen og spurgte mig, om jeg vilde tage imod

Valget som Medlem af Udvalget og være dettes Formand. Han henviste til min Stilling som Formand for Sønderjydske Skoleforening og mit personlige Kendskab til Forholdene Syd for Grænsen og udbad sig Partiets Tilslutning til min Udnævnelse. Tilslutningen blev givet enstemmig. Det var givet, at der skulde et Medlem ind i Udvalget fra det konservative Folkeparti, da dette Parti sammen med Venstre dannede den daværende Regerings parlamentariske Basis, og det faldt ganske af sig selv, at Venstres sønderjydske Rigsdagsmænd nævnte Folketingsmand *Holger Andersen* som den, der burde ske Henvendelse til. Dernæst foresloges Amtsskolekonsulent *N. Svendsen* i Tønder som det tredje Medlem af Udvalget, som sagkyndig paa Børneskolens Omraade.

Det saaledes af Statsministeren udpegede Udvalg traadte sammen til et konstituerende Møde den 21. Marts 1921. Valget til Formand faldt paa mig, og Folketingsmand *Holger Andersen* blev Udvalgets Sekretær.

Den 5. Maj 1920 var der, som anført af Redaktør *L. P. Christensen*, blevet oprettet en Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn med det Formaal »at fremme dansk Aandskultur og dansk Undervisning«, ligesom man den 1. Oktober 1920 gik i Gang med

Oprettelsen af en dansk Realskole i Mariegade Nr. 20 i Flensborg.

Tilgangen af danske Elever til den private Skole i »Hjemmet« i Mariegade Nr. 20 blev saa stor, at Rammerne sprængtes, og Tanken om at bygge en ny dansk, privat Skole i Flensborg trængte sig meget stærk paa. Den 20. December 1920 vedtog Skoleforeningens Bestyrelse at søge Midler til Opførelse af en ny Skolebygning. Man gik i Januar 1921 til det danske Statsministerium med Ønsket om Penge til Formaalet. Dette Ønske blev drøftet indgaaende i de forskellige Partier, og det viste sig, at Tanken om, at den danske Stat ganske aabent skulde betale Opførelsen af en stor dansk, privat Skole uden for Landets Grænsen, vakte Betænkeligheder hos adskillige paa Rigsdagen.

Resultatet af Forhandlingerne paa Rigsdagen blev dog, at en Deputation fra Flensborg kunde vende hjem fra København den 17. Marts 1921 og referere i et Møde i Dansk Skoleforening dernede, at nu havde de Løfte om 300,000 Kr. til Opførelse af en ny dansk Skolebygning.

Saaledes laa Forholdene, da det af Statsministeriet nedsatte Udvalg til Støtte for Administrationen af Bevilningen til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet konstituerede sig den 21. Marts 1921. — Udvalget kunde selvsagt ikke have noget med de Bestræbelser eller Forhandlinger at gøre, som gik ud paa at faa etableret danske Skoleklasser inden for den offentlige Skole Syd for Grænsen. Det, vi alene kunde tage op til Behandling, var Andragender om Støtte til private, danske Foreningsbestræbelser Syd for Grænsen inden for Skole, Kirke, Biblioteksvæsen og Ungdomsarbejde under forskellige Former.

Udvalgets Opgave blev, efter Samraad med Bestyrelsen for Dansk Skoleforening i Flensborg, at gøre Indstilling til Statsministeriet om de enkelte Ansøgninger fra de forskellige danske Foreninger i Flensborg og Landdistrikterne. Efter at Dansk Skoleforening i Flensborg i Foraaret 1921 var blevet omdannet paa bred Basis med en snævrere Ledelse til paa det danske Mindretals Vegne at føre Forhandlinger i Skolespørgsmaal, var det naturligt, at Udvalget, nedsat af Statsministeriet, tog denne Forenings Bestyrelse med paa Raad i Behandlingen af alle Ansøgninger dernede fra, saa lokalkendte Folk kunde være Raadgivere i Spørgsmaalet om, hvilke der burde bevilges og hvilke ikke. Det bevilgede Beløb paa 200,000 Kr. aarlig trak i Kraft af sin begrænsede Størrelse i sig

Nic. Svendsen.

selv en Grænse for de enkelte Bevillingers Omfang. Bestyrelsen for Dansk Skoleforening i Flensborg og »Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet« fandt hurtigt frem til et tillidsfuldt Samarbejde.

Efter at der var blevet stillet et Beløb paa 300,000 Kr. i Udsigt fra den danske Stat til Støtte for Opførelsen af en dansk Privatskolebygning i Flensborg, blev Spørgsmaalet om den kommende Skoles Maal og Karakter drøftet indgaaende ved flere Dages Møder i Flensborg i Forsommeren 1921. Anledningen til, at Statsudvalget blev draget med ind i Drøftelserne om dette Spørgsmaal, var ikke givet fra vor Side, men foranlediget ved et saalydende Brev fra Dansk Skoleforenings Formand, Hr. *Cornelius Hansen*, til Udvalgets Sekretær, Folketingsmand *Holger Andersen*:

„Hermed skal jeg tillade mig at meddele, at Bestyrelsen for Dansk Skoleforening i Flensborg har besluttet at indstille Hr. Lektor Misfeldt i Kolding til Rektor ved den danske Realskole i Flensborg, forudsat at den Kommission, som De er Medlem af, billiger dette, samt at Ansættelsen og Lønforholdene ordnes af Kommissionen; henholdsvis af de paa-gældende Steder i København. Jeg skal tilføje, at det er Lektor Misfeldt magtpaaliggende at faa en hurtig Afgørelse.“

Da Holger Andersen viste mig dette Brev, gjorde jeg straks Indsigelse imod den Tankegang, der havde fundet Udtryk i Brevet, at Udvalget paa den danske Stats Vegne kunde antage og fastsætte Lønninger for Lærere ved en Skole i Udlandet. Der var al Grund til ved en Sammenkomst med Dansk Skoleforenings Bestyrelse fra første Færd at faa slaaet fast, at det var de Syd for Grænsen bestaaende Foreninger og disses Bestyrelser, der alene kunde antage og træffe Lønoverenskomster med de Hjelpekræfter og Ledere, som de trængte til dernede. De Lærerkræfter, der blev ansat, kunde ikke sortere under nogen dansk offentlig Myndighed eller faa sine Lønforhold fastlagt derfra. Den danske Stat kunde yde Dansk Skoleforening i Flensborg økonomisk Støtte til dens Arbejde, »Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet« kunde tages med paa Raad i alle de Spørgsmaal, som man havde Ønske om dernede fra at raadføre sig med os om; men det maatte være de danske Organisationer Syd for Grænsen, der formelt og reelt havde Ledelsen, Ansvaret og Ansættelsesmyndigheden over for de tiltrængte Hjelpekræfter. De Lærere og andre, der tog derned, kunde ikke betragte sig som staaende i den danske Stats eller i nogen anden dansk offentlig Myndigheds Tjeneste, selv om der forhaabentlig kunde træffes en Ordning, hvorefter t. Eks. de Lærere, der en Overgang gjorde Tjeneste Syd for Grænsen, kunde bevare deres Anciennitet i den danske Skole og faa Tiden i Flensborg medregnet i deres Tjenestealder.

Disse Retningslinier erklærede Holger Andersen og senere Amtsskolekonsulent N. Svendsen sig straks enige i. Vedrørende

den danske Privatskoles Maal og Karakter var der adskillige Spørgsmaal, der skulde overvejes i Samraad med Dansk Skoleforening i Flensborg.

Det var den danske Statsbevillings Formaal at støtte og styrke det danske Mindretal Syd for Grænsen i videst muligt Omfang. Gjorde man dette ved at oprette et dansk Gymnasium i Flensborg, der fristede Ungdommen til at søge ind i offentlige Embeder sydpaa eller nordpaa eller ind i en videregaaende akademisk Uddannelse? Hvad enten Børnene fra en saadan Skole gik sydpaa eller nordpaa i den kommende Tid, saa vilde en Animering i den Retning gennem den kommende Skole føre til en Afsvækkelse af Mindretallet ved Bortflytning, medens det modsatte skulde tilstræbes. En almindelig dansk Realskoles Undervisning vilde virke nogenlunde paa samme Maade. Dansk Skoleforenings Bestyrelse erklærede sig da, under indgaaende Forhandlinger i Flensborg i Maj 1921, hvori deltog kyndige danske Skolefolk fra København, enige i, at det gjaldt om at finde en Skoleform, der paa én Gang gav en saa fyldig og god Undervisning, saa Eleverne kunde gaa ind i Erhvervs-livet i Flensborg veludrustede og kundskabsrige, naar de havde naaet Konfirmationsalderen, men samtidig burde der bygges to Realklasser til for de Elever, der ønskede at tage Realeksamen, og tillige en Klasse, der skulde være en Slags etaarig Efterskole med en Undervisning anlagt for Elever, der vilde gaa ud i Erhvervs-livet. Resultatet af flere Dages meget interessante, saglige og gensidigt venskabelige og forstaaende Forhandlinger i Flensborg imellem Dansk Skoleforenings Bestyrelse, kyndige Skolefolk og Statsudvalget blev en Slags Betænkning indsendt fra Udvalget til Statsministeriet, lydende saaledes:

„Det af Statsministeriet
nedsatte Udvalg til For-
deling af Bevillingerne
til Støtte for dansk
Sprog og Kultur i Udlandet.

København den 8. Juli 1921.

Til
Statsministeriet.

*Betænkning af det af Statsministeriet nedsatte Udvalg til Fordeling af
Bevillingerne til Støtte af dansk Sprog og Kultur i Udlandet.*

Hvad Opførelsen af den projekterede Nybygning til den udvidede danske Folkeskole med Realafdeling i Flensborg vedrører, finder Udvalget og Dansk Skoleforening i Flensborg det ønskeligt, at denne foretages, saa snart Omstændighederne tillader det. Da der ved nærværende Betæknings Afgivelse endnu ikke foreligger den fornødne Byggetilladelse fra de tyske Byggemyndigheders Side, og da det af Hensyn til en betryggende Fremtid for Skolen skønnes nødvendigt at afvente den endelige Udformning af det i den tyske Rigsforfatnings Artikel 113 givne Tilsagn, henstilles det, at der for Tiden ikke tages nogen endelig Beslutning om Tidspunktet for Paabegyndelsen af Arbejdet med Opførelsen af Skolebygningen. Udvalget henviser i denne Forbindelse til, at den preussiske Kultusminister den

27. Maj d. A. telegrafisk har meddelt Formanden for Dansk Skoleforening i Flensborg, Grosserer *Cornelius Hansen*, at de danske Skolespørgsmaal var Genstand for omhyggelig Overvejelse i Ministerierne (Dänische Schulfragen werden nachdenklich betrieben), og at en snarlig Afgørelse ogsaa ønskes fra tysk ministeriel Side. Saa snart den i dette Telegram bebudede Afgørelse foreligger, henstiller Udvalget, at Spørgsmaalet om Skolebygningen tages op til ny Overvejelse.

Denne foreløbige Udsættelse af Byggeplanen maa imidlertid ikke sinke Skolesagens Fremme, hvorfor Udvalget sammen med Dansk Skoleforening i Flensborg anser det for paakrævet, at den fremtidige Leder af Skolearbejdet i Flensborg snarest muligt antages og optager sin Gerning. For at fremme det paabegyndte Skolearbejde anser Udvalget det for nødvendigt at omdanne Lokalerne i »Hjemmet«, Mariegade, Flensborg, til midlertidig Brug for Skolearbejdet, hvilket efter den flensborgske Skoleforenings Formands Skøn vil kunne lade sig gøre, saaledes at der uden større Bekostninger kan indrettes 5 Klasseværelser.

Hvad Skoleformen vedrører, er Udvalget enedes med Dansk Skoleforening i Flensborg om, at Skolen bør være en udvidet dansk Folkeskole for begge Køn med Realafdeling. Da den tyske Skolelovgivning kræver, at Børnene i de første 4 Skoleaar besøger den almindelige fælles Folkeskole (Kommuneskolen med dansk Undervisningsprog i Flensborg), vil Børnene først være at optage i den udvidede Folkeskole i Tiaars-Alderen. Optagelsen sker efter forudgaaende Prøve — uden Hensyn til Forældrenes Stand og Stilling. Bestemmende er alene Elevernes Evner. Ved Siden af en fyldig, dansk Folkeskoleundervisning gives der Eleverne fra Ti- til Fjortenaarsalderen i en fireklasset Skole en videregaaende Undervisning i Engelsk, Fransk, Matematik og Naturfagene. Undervisningsplanen foreslaas saaledes, at de Børn, der herefter i Fjortenaarsalderen forlader Skolen, har modtaget en afrundet Undervisning. Paa denne fireaarige Stamskole bygges yderligere to Realklasser, der giver de Elever, der maatte ønske dette og har Evner til det, en Undervisning svarende til den, der gaar forud for den danske Præliminæreksamen.

I Henhold hertil foreslaas den som Bilag Nr. 1 medfølgende Undervisningsplan, der efter Anmodning er udarbejdet af Undervisningsinspektør, Dr. phil. *H. Bertelsen*, Professor *F. Rønning* og Viceskoleledere *H. A. Svane*, idet bemærkes, at denne Undervisningsplan ogsaa har vundet enstemmig Tilslutning hos Bestyrelsen for Dansk Skoleforening i Flensborg. Som det ses af Bemærkningerne til Undervisningsplanen, er der ved Udarbejdelsen af denne taget forskellige Hensyn til lokale Forhold, hvorfor Planen paa enkelte Punkter afviger noget fra det, man fra sagkyndig Side ud fra rent pædagogiske Synspunkter maa anse for heldigst. At det tyske Sprog i en dansk Skole i Flensborg ikke kan behandles som et almindeligt Fremmedsprog, har der inden for Udvalget og de tilkaldte sagkyndige været almindelig Enighed om, og dette Forhold maa selvsagt paavirke Fordelingen af de øvrige Fag inden for Undervisningsplanen. Udvalget har sammen med Dansk Skoleforening i Flensborg i Overensstemmelse med hele Skolens Karakter og Formaal, baade af praktiske og ideelle Hensyn, anset det for nødvendigt at give Undervisningen i Dansk en beherskende Plads inden for Planen, saaledes at der i alle seks Klasser gives en saa fyldig Danskundervisning som muligt, idet Parterne formener, at det maa være en af Skolens Hovedopgaver at give Eleverne det bedst mulige Kendskab til dansk Sprog og Aandsliv. Ogsaa af praktiske Grunde vil i en Forretningsby som Flensborg et nøje Kendskab til det danske Sprog være af stor Betydning for de Elever, der udgaar af Skolen. I Mod sætning til Praxis ved de højere tyske Skoler, hvor Undervisningen i Fransk gaar forud for Engelsk, mener Parterne i Overensstemmelse med de sagkyndige, at man i en Handelsstad som Flensborg bør give Engelsk

Fortrinnet for Fransk, i Lighed med, hvad der er Tilfældet her i Danmark. Det foreslaas derfor i Undervisningsplanen, at der allerede begyndes med Undervisning i Engelsk i første Klasse, medens Undervisningen i Fransk først tager sin Begyndelse i tredje Klasse.

At Skolen ikke i nogen Maade bør have Præg af en Overklasseskole, men at den bør staa aaben for Børn af alle Samfundslag, har der inden for Udvalget været selvfølgelig Enighed om, ligesom dette er Tilfældet inden for alle danske Kredse i Flensborg.

Den bestaaende tyske Skolelovgivning tillader i Almindelighed ikke Oprettelsen af Privatskoler undtagen for kprofessionelle Mindretals Vedkommende. Derimod er det tilladt at oprette højere Privatskoler med en videregaaende Undervisning end Folkeskolens uden at opkræve Skolepenge — hvorved formentlig Frygten for, at Skolen skulde kunne blive en ensidig Klasseskole, maa anses for bortfalden.

Om den tyske Skolelovgivning, der i Tilslutningen til Rigsforfatningens Artikel 113 for Tiden er under Reformering, har Udvalget kun kunnet fremskaffe meget begrænsede Oplysninger, da »Ausführungsbestimmungen« til Artikel 113 endnu ikke er udstedt. Rigsforfatningens Artikel 113 garanterer de fremmedsproglige Mindretal (fremdsprachliche Minderheiten) inden for det tyske Rige fri og uhindret Udøvelse af deres Kultur, men Artiklen er indtil videre kun et forfatningsmæssigt Program. Efter autentiske Oplysninger, der i Februar og Marts af det preussiske Kultusministerium er givet den danske Skoleforening i Flensborg, arbejdes der for Tiden paa den praktiske Udformning af det i Artikel 113 forfatningsmæssigt givne Tilsagn. Det synes, som om man fra tysk Side vil løse alle Spørgsmaal vedrørende Mindretallenes kulturelle Rettigheder under eet, for ikke ved en isoleret Behandling af Forholdene i Slesvig at skabe et Præcedens for de øvrige af nationale Mindretal — Polakker, Vender og Lithauer — beboede Omraader.

Udvalget vilde af Hensyn til Skolens Fremtid have anset det for det mest betryggende, at Lederen af denne var i Besiddelse af tysk Indfødsret eller i Stand til at erhverve denne gennem Option, da man derved vilde staa sikrere over for, hvad den fremtidige tyske Skolelovgivning maatte kunne bringe. Men da en saadan ikke har kunnet findes, bifalder Udvalget, at Dr. phil. Andr. Hanssen antages til at være Skolens Leder. Efter de i det preussiske Kultusministerium givne Oplysninger er Spørgsmaalet, om en ikke-tysk Statsborger kan anerkendes som Skoleleder, afhængigt af den paagældende Skoles Maal. Saafremt Skolen skal have tyske Rettigheder (saaledes at Examinerne giver Ret til Ansættelse i Post-, Telegraf- og Jernbanevæsen eller Adgang til visse højere Lærestalter), skal den ledes af en tysk Statsborger med tysk Examen. I modsat Tilfælde er der intet til Hinder for, at en Udlænding kan lede Skolen, saaledes som den for Tiden i Flensborg fungerende Rektor for den danske Skole ogsaa faktisk er blevet anerkendt som saadan.

Hvad Spørgsmaalet om Ejendomsretten til den paatænkte Skolebygning vedrører, er Udvalget af den Opfattelse, at dette paa den mest betryggende Maade løses gennem Oprettelsen af et »Selskab med begrænset Hæftelse« (G. m. b. H.), der bestaar af kendte danske Flensborgere, om hvilke det med overvejende Sandsynlighed maa antages, at de vil forblive i Flensborg, og om hvilke det tillige vides, at de i økonomisk Henseende indtager en velfunderet Stilling. Udvalget har modtaget Meddelelse fra Skoleforeningens Bestyrelse om, at et saadant G. m. b. H., bestaaende af Grosserer *Cornelius Hansen*, Bankdirektør *P. Thomsen*, Købmand *Uldall*, Bankfuldmægtig *Vrang* og Gartner *Jacobsen*, er dannet og indført i Grundbogen som Ejer af Byggepladsen paa Duborg.

Udkast til Statutter for dette Selskab vil senere blive tilstillet Statsministeriet.

De af Staten til Skolens Opførelse bevilgede Midler foreslaas anbragt i Nationalbankens Filial i Flensborg, som derefter mod hypotekarisk Sikkerhed i Skolebygningen udlaaner dem til det førnævnte Selskab med begrænset Hæftelse.

Med Hensyn til Bibliotekssagen i Flensborg har forskellige Løsninger været drøftede. Det har været foreslaaet at sammenbygge Biblioteket med Skolen, hvad der i forskellige Henseender vilde være fordelagtigt, men man har ikke ment at kunne anbefale dette Forslag, efter at det overfor Udvalget er oplyst, at Beliggenheden vil være for afsides og derfor utvivlsomt vilde skade Bogudlaanet, der for Tiden er meget betydeligt i Flensborg. Det vilde i Tilfælde af denne Løsning være nødvendigt at oprette et centralt beliggende Udlaanssted. Udvalget tillægger Hensynet til Bibliotekets Beliggenhed en afgørende Betydning og indstiller derfor at yde et Bidrag paa 20,000 Kr. til Købet af »Nordischer Hof«. Denne Bygning ligger i Hovedgaden, ikke langt fra den gamle historiske Nørreport, og har i sin Tid vistnok været benyttet til Vajsenhus. Over Porten bærer den til venstre Flensborgs Byvaaben, til højre Kong Frederik den IV's kronede Navnetræk. Ejendommen vil være udmærket egnet til Biblioteksbrug. Foruden udmærket Plads til Bogsal og Læsesal vil der blive Rum for større Møder i en dertil fortrinlig egnet Sal, som kan rumme 6—700 Mennesker og blive et Samlingssted for kulturelle, historiske og oplysende Foredrag.

Efter at de nævnte Forhandlinger havde fundet Sted i Flensborg, og den citerede Betænkning var afgivet til Statsministeriet fra Udvalgets Side, var det undervisningsmæssige og pædagogiske Grundlag skabt for den fremtidige danske Realskole i Flensborg, der senere er blevet fulgt. Man kunde nu gaa til Valget af Skolens fremtidige Leder ud fra Kendskabet til den skolemæssige Linie, som der var opnaaet Enighed om at følge i Fremtiden. Valget faldt paa Dr. phil. *Andreas Hanssen* i Hellerup, der havde indgaaende Kendskab til Folkeskolen, de private danske Ungdomsskoler og til Realskoleundervisning; han blev stærkt anbefalet af Viceskoledirektør *H. A. Svane* i København.

Den 24. November 1921 udstedte Regeringen i Slesvig Koncession til Dr. Hanssen som Skolens Leder. Den 5. Januar 1922 forelaa den formelle Tilladelse til Opførelse af en ny Skolebygning fra Myndighederne i Flensborg, og den 31. Marts 1922 foregik Grundstensnedlæggelsen ved den nye Realskolebygning paa Duborg Slotsbanke, og Skolen fik Navnet »Duborg Skolen, folkelig dansk Realskole«.

Dermed var Grunden lagt til et dansk Skolearbejde Syd for Grænsen af privat Karakter, der havde som sin Forudsætning, at der i al Fremtid vilde være en redbon Vilje hos enhver kommende dansk Regering og Rigsdag til økonomisk at støtte det Arbejde, der skulde udføres i den. Det danske Mindretal Syd for Grænsen vilde ikke være stærkt nok til selv at kunne bære Udgifterne derved. Der var nogen Uro paa Rigsdagen om Bevillingerne til Skole- og andre kulturelle Formaal Syd for Grænsen, hidrørende fra Eftervirkningerne af Grænsestriden, der stadig gav sig Udslag, snart paa den ene, snart paa den anden Maade. Saa sent som ved Valget

i Foraaret 1924 gav det sig stærke og bitre Udslag ved Opstilling af Kandidater i Nordslesvig. For at underbygge Tilliden til Statsbevillingernes rigtige Anvendelse anmodedes Socialdemokraterne og det radikale Parti paa Rigsdagen om at vælge hver en Repræsentant ind i »Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet« i Foraaret 1922. Valgt blev Folketingsmand *J. P. Nielsen* fra Socialdemokratiet og Landstingsmand *Gunnar Fog-Petersen* fra det radikale Parti. Folketingsmand Holger Andersen, Amtsskolekonsulent N. Svendsen og jeg glædede os over denne Udvidelse af Udvalget og hilste den velkommen, idet vi alle tre saa Faren ved at paabegynde at yde Støtte til et betydningsfuldt dansk kulturelt Arbejde Syd for Grænsen, dersom der ikke kunde skabes Sikkerhed for, at Støtten fra den danske Stat vilde blive ydet, uanset hvilke Partier der under de skiftende Forhold vilde komme til at danne Regering. Vi var os bevidst, at vi i 1921—22 havde medvirket til Fordelingen af den danske Statsbevilling inden for fuldt forsvarlige Rammer. Hovedbeløbet var gaaet til Dansk Skoleforening til Drift af den oprettede Realskole, der var ydet 30,000 Kroner til Støtte for Elevers Ophold paa danske Ungdomsskoler Nord for Grænsen gennem Sønderjyds Skoleforening (et Beløb, der slet ikke dækkede Foreningens Udgifter til disse Elever paa dette Tidspunkt), 20,000 Kr. til Ombygningen af Borgerforeningens Lokaler i Flensborg, 22,000 Kr. til »Dansk Kirke i Udlandet«, 20,000 Kr. til Støtte for Købet af »Flensborghus« i Flensborg til Biblioteksbygning, 5000 Kr. til dansk Børnehave og Resten i mindre Beløb til danske Kursus til en Række danske Foreninger, der alle var et Led i dansk kulturelt og dansk Ungdomsarbejdes Tjeneste.

J. P. Nielsen.

Det var da heller ikke Udvalgets Handlemaade, der var nogen som helst Uro om, men det var visse Foreteelser i Forbindelse med privat indsamlede Midler, som jævnlig gav Anledning til Drøftelser og skarpe Modsætningsforhold i Pressen og ved Møder. De opstaaede Vanskeligheder søgtes afbødet ved et Møde med Repræsentanter for alle Partier, og jeg fik til Opgave at tale med Statsminister *Neergaard* om at indbyde til et saadant Møde med ham som Mødets Leder. Dette var han meget villig til, men da jeg under Samtalen med ham nævnte, at det vist blev nødvendigt for at hidføre større Ro og Enighed om Bevillingen til »Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet« at flytte denne fra Statsministeriet over til Undervisningsministeriet, udrød han:

Duborg-Skolen set fra Hustage i Nørregade.

»De ved vist ikke helt, hvad det er, De forlanger af mig. Det er den kæreste Bevilling, jeg har, og den betyder Indfrielse af et Løfte, jeg gav og mente at kunne give paa det danske Folks Vegne i mit offentlige Livs mest bevægede Stund paa Dybbøl Banke i 1920.«

Hertil kunde jeg kun svare, at netop fordi det var saaledes, følte jeg mig overbevist om ud fra mit Kendskab til Statsministeren, at han var rede til at bringe ethvert personligt Offer for at medvirke til, at Løftet kunde indfries i al Fremtid, hvorefter Neergaard rakte mig Haanden og sagde: »Ja, jeg skønner, at De har Ret, og bemyndiger Dem til ved det kommende Møde at stille Forslag om, at Bevillingen flyttes over til Undervisningsministeriet, hvor den, det erkender jeg, mere naturligt hører hjemme.«

Det tilstræbte Møde kom i Stand den 8. November 1922 i Landstingets Ministerværelse. Til Stede var: Statsminister *Neergaard*, Kirke- og Undervisningsminister *Jacob Appel*, Landstingsmand *Piper*, Folketingsmand *Pürschel*, Folketingsmand *Holger Andersen*, Landstingsmand *Hans Jepsen Christensen*, Folketingsmand *Refs-hauge*, Folketingsmand *Mads Gram*, fhv. Minister *Ove Rode*, Landstingsmand *Gunnar Fog-Petersen*, Folketingsmand *Lageri*, Folketingsmand *Hauge*, Folketingsmand *J. P. Nielsen*, fhv. Minister *H. P. Hanssen*, Rektor *Andreas Hanssen*, Flensborg, Grosserer *Cornelius Hansen* og Redaktør *L. P. Christensen*, Flensborg.

Landstingsmand *H. Jepsen Christensen* gjorde Rede for Grundene til Mødets Indkaldelse. Dette skyldtes et Ønske fra det af

Statsministeriet nedsatte Udvalg til Fordelingen af Bevillingen til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet. Mødet tilsigter at skabe Enighed om Principperne for denne Bevillings Anvendelse. Der er indenfor samtlige i Udvalget repræsenterede Partier Enighed om, at Statens Støtte udelukkende kan ydes til kulturelle Formaal.

Der førtes en indgaaende og langvarig Drøftelse, under hvilken Landstingsmand *Gunnar Fog-Petersen*, Folketingsmand *J. P. Nielsen*, Folketingsmand *Holger Andersen*, fhv. Minister *H. P. Hansen*, Statsminister *Neergaard*, fhv. Minister *Ove Rode*, Rektor *Andreas Hanssen*, Folketingsmand *Hauge*, Folketingsmand *Mads Gram*, Undervisningsminister *Jac. Appel* og Grosserer *Cornelius Hansen* fra Flensborg havde Ordet. Adskillige af de nævnte havde Ordet flere Gange. Der faldt ret skarpe Udtalelser, ikke som Udtryk for Uenighed om Statsbevillingen eller dens Administration fra Udvalgets Side, men dels som en Slags Efterslet fra de i Forbindelse med Grænespørgsmaalets Løsning forekomne Fremtoninger og dels grundet paa Utilfredshed med visse private Kredses fortsatte Optræden i Forholdet til den fastlagte Grænse.

Jacob Appel.

Statsminister *Neergaard* sluttede Mødet med at erklære, at han ikke havde noget imod at optage en Drøftelse om at flytte Bevillingen til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet fra Statsministeriets til Undervisningsministeriets Budget. Dette fandt almindelig Tilslutning. Og selv om der ved Finanslovens Behandling i Marts 1923 paany rejstes nogen Diskussion om Bevillingen, saa er der ingen Tvivl om, at det ovennævnte Møde virkede afklarende og beroligende og har bidraget betydningsfuldt til, at Sammenholdet om Bevillingen til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet kunde bevares, ogsaa efter at der skete et Regeringskifte, og Socialdemokraterne med det radikale Partis Støtte overtog Regeringen i 1924. Et saadant Resultat var det Mødets Hensigt at naa.

Der har været Episoder siden den Gang, hvor det har voldt Vanskeligheder at bevare Samling om Bevillingen, men lykkeligvis er Følelsen af vore folkelige Forpligtelser over for det danske Mindretal Syd for Grænsen slaaet saa stærkt igennem, saa det Arbejde, der er taget op dernede med Støtte fra den danske Stat, har kunnet gaa sin Gang uden økonomiske Vanskeligheder under de forskellige Omskiftelser paa Valutaens og paa andre Omraader.

Dog kom der et Tidspunkt, da det kneb svært med at klare Skærene økonomisk med en Bevilling paa 200,000 Kr. til Løsning af de Opgaver, som Udvalget havde taget op i Samraad med Dansk Skoleforening; det var, efter at man havde stabiliseret Mønten paa et helt nyt Grundlag i Tyskland i 1923.

Udvalget og Dansk Skoleforening havde været meget forsigtige i de økonomiske Dispositioner, dengang den danske Krone var den tyske Mark overlegen. Der var truffet en Ordning, i Henhold til hvilken Lærerne, der ansattes ved Duborg-Skolen, fik en Mark-lønning, der svarede til Læreres Lønninger ved lignende Skoler inden for det tyske Skolevæsen i Flensborg. Dertil fik alle de Lærere, der var kommet nordfra, et årligt Kronebeløb gradueret i Forhold til deres Lønninger til Dækning af Rejseudgifter til og fra Danmark i deres Ferie, til Forrentning og Afdrag paa eventuel Læsegæld i Kroner o. s. v.

A. Svensson.

Denne Ordning førte med sig, at Lærerlønningerne ved Duborg-Skolen ikke krævede det samme Kronebeløb som ved lignende Skoler i Danmark paa dette Tidspunkt, og derfor opsparedes der i Tiden fra 1921 til 1923 et Beløb paa Lønningskontoen, der var meget værdifuldt til at imødegaa Overgangsvanskelighederne med, da Markens Købekraft blev Kronens overlegen efter 1923, et Beløb, der dog kun kunde dække Differencen en forholdsvis kort Tid, men heldigvis længe nok til, at Betænelighederne ved at gaa til en Forhøjelse af Statsbevillingen fra 200,000 Kroner til 250,000 Kroner kunde overvindes.

Valutaens stærke Svingninger lige fra 1920—21 og til Dato har Gang paa Gang skabt store Overgangsvanskeligheder, som det har kostet megen god Vilje fra alle Sider at faa ryddet af Vejen. De her henhørende Forhandlinger har været mangfoldige i Aarenes Løb.

Men har Vanskelighederne været store gennem den forløbne Tid, og er de det mere end nogen Sinde, saa har Samarbejdet mellem Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn og Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet formet sig stadig mere tillidsfuldt fra Aar til Aar og gaar sin rolige Gang midt i den nye Verdenskrigs tunge Indflydelse paa det danske Mindretals Levevilkaar Syd for Grænsen.

SAMARBEJDET MED SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

Ved Sønderjyds Skoleforenings første Generalforsamling efter Verdenskrigen den 5. Januar 1921 blev det vedtaget at fortsætte

Foreningens Virksomhed til særlig Støtte for de nationalt vanskelige Egne Nord for Grænsen, men først og fremmest til Støtte for den dansksindede og danskvillende Ungdom Syd for denne.

Allerede den 1. Februar 1921 afholdtes et Møde i Tinglev, for at Bestyrelsen og Tilsynsraadet kunde konstituere sig med sine nye Medlemmer baade i Bestyrelse og Tilsynsraad og for at mødes med Repræsentanter for Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn, der nu var dannet.

Formanden bød Velkommen til Tilsynsraadet og rettede et særligt Velkommen til Repræsentanterne fra Sydslesvig. Der førtes en længere Forhandling med disse om Formen for det fremtidige Samvirke, og Sønderjyds Skoleforenings Tilbud til dansk Ungdom sydfra blev modtaget med Tak og Glæde af Repræsentanterne dernede fra. Dermed var der indledet et Samarbejde mellem Sønderjyds Skoleforening og Dansk Skoleforening om Støtte til dansk, sydslesvigsk Ungdoms Skolebesøg nordpaa, der i alle Aarene siden har formet sig paa bedste Maade og til gensidig Glæde.

Tallet paa dem, der ønskede at komme paa danske Ungdomsskoler sydfra, var stærkt stigende. Medens der fra Sønderjyds Skoleforenings Stiftelse i 1892 og indtil Krigens Udbrud i 1914 ved Foreningens Hjælp kun havde været 104 Elever i alt paa danske Skoler fra Omraadet Syd for den nye Grænse, saa havde der i Aarene fra 1919 til 1921 allerede været 117 heroppe med Støtte fra Sønderjyds Skoleforening, og til Vinterskolen 1921—22 meldte der sig 167 Ansøgere og senere til Sommerskolen 1922 79. Der blev bevilget Hjælp til i alt 186 i Aaret 1921—22, altsammen Fripladser, da Marken saa godt som ingen Betalingsevne havde i Danmark paa dette Tidspunkt.

Naar Strømmen af Ungdom gik saa pludselig og stærkt nordpaa i de Aar, saa havde dette mange Grunde. Møntforholdene var saa svingende i Tyskland i de Tider, saa en ung Karl eller Pige ikke kunde være sikker paa, at en aftalt Aarsløn havde nævneværdig Købeevne ved Tjenestetidens Udløb. Vareknapheden og dermed Dyrtiden gjorde sig stærkt gældende dernede. Forholdet imellem den tjente Løn og Lønnens Købekraft var saa usikker, saa et stort Tal af unge dernede saa paa dette at faa Lov til at komme til Danmark paa Skole som en Mulighed for at faa Lov til at blive en Tid i det Danmark, hvor man fik en Mønt for sit Arbejde, som der ogsaa med Sikkerhed kunde købes det nødvendige Tøj og m. a. for, naar Tjenestetiden var udløbet, som noget meget attraaværdigt.

Det var ikke let i de Aar at finde ind til Motiverne hos dem, der søgte Hjælp til Skoleophold i Danmark. En Del kunde der læses ud af Ansøgningsskemaernes Angivelse af, hvilke Skoler de unge søgte med Hensyn til, om der laa rent danske nationale Interesser bag ved Anmodningerne eller ikke. De, der søgte Støtte til Ophold paa Efterskoler og Højskoler, kunde Sønderjyds Skoleforening og Dansk Skoleforening føle sig trygge ved. De, der uden Kendskab til det danske Sprog og uanset dette manglende Kendskab kun vilde paa en Fagskole i Danmark, var vi noget mere betænkelige ved.

Allerede ved et Tilsynsraadmøde den 5. August 1921 blev der ført indgaaende Forhandlinger om Vanskelighederne ved at føre den fornødne Kontrol med Hensyn til ikke at yde Støtte til Elever, hvis nationale Interesse i at komme paa Skole i Danmark var tvivlsom. Det blev besluttet i god Forstaaelse med Repræsentanter for Dansk Skoleforening at søge at paavirke Ansøgerne til at søge Støtte til Ophold paa Efterskoler og Højskoler, før de søgte Støtte til faglig Uddannelse, for at faa hele Arbejdet ind i et sundt Spor.

Sønderjyds Skoleforenings Bestyrelse og Tilsynsraad vilde gerne søge at fremskaffe Midler til det størst mulige Tal af unge sydfra, men paa den anden Side forelaa der allerede Klager fra Skolerne over, at der var sluppet Elementer med, støttet af os, som hellere burde være blevet hjemme, set fra et nationalt og skolemæssigt Synspunkt. Meget var i Støbeskeen i de Tider, mange Sind ude af Ligevægt. Sønderjyds Skoleforenings Ledelse vilde hellere løbe Risikoen ved, at der slap enkelte Elever med over paa danske Ungdomsskoler, som maaske burde være blevet hjemme, end løbe den Risiko at stille saa stærke Krav om Kontrol fra Tillidsmændenes Side Syd for Grænsen, saa de tabte Modet og fik Indtryk af, at vi ikke forstod de store Vanskeligheder, som Tiden bød paa i et Omraade, der var kommet ind i en Sindelagets Brydning, der ikke havde fundet Sted paa samme Maade nogen Sinde før. Bestyrelsen for Sønderjyds Skoleforening og Dansk Skoleforening forstod fuldt ud hinanden under Behandlingen af de forskellige Vanskeligheder i disse Overgangsaaer og søgte i Fællesskab at træffe de rigtige Afgørelser i de enkelte Sager. Elevtallet blev ved med at stige, i Aaret 1923 var der 264 dernede fra paa danske Skoler, i 1924 var der 218, saa faldt det ret stærkt, men dette hang sammen med to Ting: Den ene var Møntens Stabilisering i Tyskland i 1923, der gav tryggere Levevilkkaar for Lønarbejderen, og den anden den danske Børneskoles Virkninger dernede, efterhaanden som den fandt frem til fastere Former i Flensborg By.

Sideløbende med Arbejdet for Oprettelsen af en dansk Børneskole Syd for Grænsen, som det ganske nye i Tiden efter 1920, gik som allerede nævnt stadig Arbejdet med at støtte dansk Ungdom dernede fra til Ophold paa danske Skoler Nord for den. Medens Sønderjyds Skoleforening i Aarene fra Krigens Slutning og til Udgangen af Finansaaret 1920—21 udredede Betalingen for Eleverne sydfra af de Midler, som den var i Stand til at skaffe baade til nordslesvigske og sydslesvigske Elever, saa bevirkede de ovennævnte Valutaforhold, at der af Statens Bevilling til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet kunde blive et Beløb paa 30,000 Kroner tilovers til Støtte for unge Sydslesvigeres Ophold paa Skoler Nord for Grænsen for Finansaaret 1921—22. Dette Beløb blev ydet gennem Sønderjyds Skoleforening, der derudover i det nævnte Tidsrum ydede ca. 45,000 Kroner af andre Midler, som det lykkedes dens Bestyrelse at skaffe til Veje.

Disse 30,000 Kr. var højst kærkomne i Sønderjyds Skoleforenings Kasse, da Elevtallet dernede fra i 1923 gik helt op paa 264 og Foreningen dermed kom op paa en Udgift paa 120,000 Kr. for dette enkelte Aar, saa Kassereren *A. Lebeck* trods den almindelige Glæde over dette stærkt stigende Elevtal fra et Omraade, hvor dansk Indflydelse hidtil havde opnaaet sparsomme Resultater i

Grænselandet, ikke kunde undlade paa Generalforsamlingen at slutte sin Beretning med at sige:

»Jeg ønsker sluttelig at sige, at jeg med nogen Ængstelse imødeser, om vi fortsat vil kunne rejse de Summer, vor Virksomhed kræver. At det er lykkedes hidtil, skyldes navnlig Staten og *Den sønderjydske Fond*. Vi trænger fremtidig mere end hidtil til Støtte ogsaa fra andre Kilder, hvis Indtægterne skal svare til Opgaverne.«

Med Tankerne henvendt paa det samme udtalte jeg paa Skoleforeningens Aarsmøde i Fredericia den 26. August 1923:

»Eleverne sydfra er ikke i Stand til at betale noget for deres Ophold heroppe, ja end ikke som Valutaforholdene ligger til at betale for Undervisningsmidler, Rejsepenge og andre nødvendige Udgifter; derfor er det betydelige Midler, der maa skaffes til Veje til dem. Til Slut vil jeg gerne fremhæve dette, at Sønderjydske Skoleforening er den eneste Sammenslutning i Danmark, der tager sig af det Formaal, der her er Tale om.

Jeg ved positivt, at der er en Del Mennesker, der mener, at det er tilstrækkeligt, naar blot man er i een Sammenslutning med sønderjydske Formaal for Øje, saa kan det være ligegyldigt i hvilken.

Her maa jeg bede alle, der vil Fremgang og Udvikling for vor nationale Sag i hele Sønderjylland, ikke mindst til Støtte for de Danske Syd for Grænsen, om at bidrage til at skabe Klarhed over den Opdeling af Arbejdet, der faktisk i Realiteten har fundet Sted. Sønderjydske Skoleforening har beholdt den Opgave, den altid har haft, nemlig at støtte dansk Ungdom i Grænselandet til at søge Forbindelse med Dygtiggørelse og personlig Berigelse i dansk Aands- og Kulturliv gennem Skoleophold herhjemme til Styrkelse og Fremgang for Danskhedens Sag i Sønderjylland. De Bidrag, Grænseforeningen faar, anvendes i det væsentligste til dansk Kulturarbejde Syd for Grænsen og kommer ikke det Arbejde til gode, som Sønderjydske Skoleforening udfører og omvendt. Paa dette Omraade er Sagen ikke tjent med, at der er Uklarhed. Naa, Linierne klares nok i Folkebevidstheden i saa Henseende, saa alle de, der har Sindelag og Vilje, forstaa, at de nationale Opgaver i et Grænseland er mangfoldige og af en Beskaffenhed, saa det ene maa gøres, og det andet ikke forsømmes.«

Det ved denne Lejlighed udtalte Haab til Fremtiden om, at hele det danske Folk paa samme Maade som den danske Befolkning i Nordslesvig ret snart vilde forstaa, at skal Opgaverne røgtes med fornøden Kraft paa alle Omraader, da maa danske Mennesker være Medlemmer baade af Sønderjydske Skoleforening, Sprogforeningen og Grænseforeningen, er kun i meget ringe Grad gaaet i Opfyldelse. Det Antal Personer i det gamle Land, der er Medlemmer af alle de tre nævnte Sammenslutninger, er et forsvindende Mindretal. I de genforenede Landsdele er det Flertallet af den Del af Befolkningen, der altid har været offervillig, der fuldt forstaa, at det er alle nationale Opgaver, der skal passes i Grænselandet, og derfor skatter de frivilligt til dem, ikke alene til de Opgaver, der røgtes af de tre nævnte Foreninger, men til Landeværnet, Det unge Grænseværn og mange andre.

Efter 24 Aars Forløb efter Grænsens Flytning i 1920 maa det fastslaaes, at end er det trods megen frivillig Offervilje i mange

Kredse og fra Enkeltpersoner i det gamle Land kun det offervillige danske Folkeelement i Nordslesvig, der helt forstaar de nationale Opgavers hele Mangfoldighed i Grænselandet og handler derefter med Grænseboens nedarvede Vagtsomhed i sit Sind.

Maaske er det naturligt, at det er saaledes, og at det kun er muligt at paakalde fuld Forstaaelse for og Medarbejderskab til Løsningen af Opgavernes Mangfoldighed i Grænselandet gennem Folkets Repræsentation paa Rigsdagen, medens den frivillige Støtte altid vil give sig ensidige Interessesudslag. Heldigt er det da, at en saadan Støtte kan ydes nationale Mindretal uden for Landets Grænser under Former, som skyldigt Hensyn til Takt og Tone og Staternes Interesser kræver.

Selv om Sønderjydske Skoleforenings Medlemstal og Medlemsbidrag saavel som Gaver og Bidrag af forskellig Art var stadig stigende, saa vilde Foreningen ikke have kunnet efterkommet de Krav, der blev stillet til den alene om Understøttelse til Skoleophold fra Ungdommen fra Syd for og Nord for Grænsen i Aarene fra Genforeningen i 1920 og fremefter, om ikke der fra Statsbevillingen til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet kunde være ydet et Beløb til dette Formaal i 1922—23 paa 50,000 Kr., i 1923—24 paa 50,000 Kr., i 1924—25 paa 35,000 Kr., der alle indgik i Sønderjydske Skoleforenings Regnskab og brugtes sammen med de mange andre Penge efter Samraad med Bestyrelsen for Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn. Dertil kom, at vi i Sønderjydske Skoleforenings Bestyrelse fandt det naturligt og ligetil at søge at drage Den sønderjydske Fond ind i et Støttearbejde til Fordel for dansk sydslesvigsk Ungdoms Skoleuddannelse i Danmark. Det hedder herom i en Beretning fra Fonden:

»I Henhold til Andragende af 21. Oktober 1921 fra Sønderjydske Skoleforening blev der af Den sønderjydske Fonds Centralkomité paa dennes Møde den 27. s. M. givet Bemyndigelse til af Fondens Midler at yde et Tilskud til Skoleforeningen paa indtil 30,000 Kroner til Hjælp til Ophold paa danske Skoler (udenfor de højere Læreanstalter) for fattige unge dansk-sindede Sønderjyder fra Syd for den nye Grænse.«

Denne Bevilling blev genoptaget paa Fondens første Budget for 1922, og fra og med dette Aar til og med 1944 har der af Fonden efter Indstilling i hvert enkelt Tilfælde fra Sønderjydske Skoleforening og Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn været ydet Understøttelse til de nævnte Elever til Beløb af ialt:

1922	30,000,00	Kr.	1930	25,138,00	Kr.	1938	16,110,00	Kr.
1923	20,000,00	-	1931	23,438,00	-	1939	9,860,00	-
1924	27,867,77	-	1932	21,742,50	-	1940	5,465,00	-
1925	29,995,00	-	1933	21,770,00	-	1941	14,525,00	-
1926	30,293,80	-	1934	26,495,00	-	1942	16,610,00	-
1927	27,000,00	-	1935	17,950,00	-	1943	18,775,00	-
1928	23,540,00	-	1936	19,232,50	-			
1929	23,764,00	-	1937	19,558,74	-			
							<u>469,230,31</u>	Kr.

Ialt har der i Henhold til ovenstaaende i Aarene 1921 til 1943 af »Den sønderjydske Fond« i Samarbejde med Sønderjyds Skoleforening været ydet et samlet Beløb i Understøttelser til sydslesvigske Unges Uddannelse paa Skoler i Danmark paa ialt: 469,230,31 Kr.

Det af Sønderjyds Skoleforenings Bestyrelse indledede Samarbejde med Den sønderjydske Fond om Støtte til dansk Ungdoms skolemæssige Uddannelse i Danmark fra Syd for Grænsen efter Samraad med Dansk Skoleforening i Flensborg har gennem Aarene hidført et meget smukt Resultat.

Støtten er ydet til vidt forskellige Skoleophold. Hovedparten er faldet til Efterskole- og Højskoleuddannelse, men i mange Tilfælde til Elevophold paa Landbrugsskoler, Husmandsskoler, Handelshøjskoler, Haandværkerhøjskoler, Seminarier, Teknologisk Institut og i adskillige Tilfælde til Realskole- og Gymnasieuddannelse i Danmark, til Uddannelse paa Frøbelhøjskolen, til Havebrugskursus, Gymnastikkursus, Maskinistskoler, Møller Jensens Malerskole i København, Kunstflidsskolen i København o. s. v. Den sønderjydske Fonds Bidrag til hele denne Virksomhed har været og er af uvurderlig Betydning i Forbindelse med Sønderjyds Skoleforenings og Statsbidragets Indsats.

Medens der i Tiden fra 1892 til 1914 kun havde været 104 Elever paa Skoler i Danmark fra danske Hjem Syd for den nuværende Grænse med Støtte fra Skoleforeningen, saa havde der i Tidsrummet fra 1914 til Udgangen af 1924—25 været 876 Elever paa danske Skoler af mange Slags ved Skoleforeningens Hjælp og Medvirken.

Efter det nævnte Tidsrum naaede Besøget paa danske Ungdomsskoler Nord for Grænsen ikke mere op paa saa høje aarlige Tal. Dette hang sammen med forskellige Ting.

Duborg-Skolen havde som nævnt udbygget sit Skolevæsen, ikke alene med en Realafdeling, men ogsaa med en Fortsættelsesklasse efter Konfirmationsalderen, der i betydende Grad aflaster Trangen til Efterskolebesøg Nord for Grænsen for Børn fra Flensborg By og dermed til en Besparelse for Sønderjyds Skoleforening paa dette Omraade. Til Gengæld ydede Foreningen omgaaende en mindre Støtte til Elever fra fattige Hjem, der gik i Realklasserne og Fortsættelsesklassen paa Duborg-Skolen til Ophold, Kost og Logi i Hjemmene paa henholdsvis 30 og 15 Kr. mdl., alt efter Indstilling fra Dansk Skoleforening.

Omtrent samtidig med, at den nævnte Tilbagegang i Efterskolebesøget i Danmark fandt Sted, var de tyske Myndigheder naaet frem til at træffe Bestemmelser for det danske Mindretals Børneskole dernede. Ordningen gav Adgang til Oprettelsen af to Slags Børneskoler paa den almindelige Folkeskoles Grund, uden at der krævedes en udvidet Undervisning som den, der var krævet

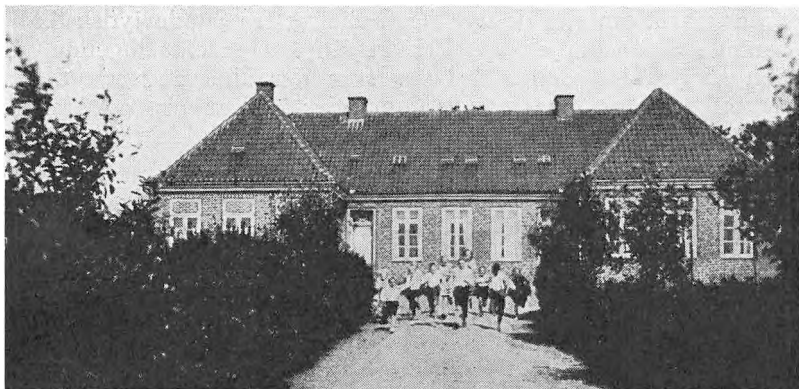
Dansk Privatskole og Børnehaven „Margrethe-Hjemmet“ paa Harreslevmark.

for en Privatskole, dengang Duborg-Skolen blev til. Efter den nye Ordning kunde det danske Mindretal faa en offentlig Skoleafdeling med dansk Undervisningssprog, naar Forældre til mindst 24 skolepligtige Børn ønskede dette, og der kunde oprettes en dansk Privatskole med Tilskud fra det Offentlige, naar en Kreds, repræsenterende et skolepligtigt Børnetal paa mindst 10, ønskede at oprette en saadan.

Ved denne nye Tilstand paa Børneskolens Omraade Syd for Grænsen var der betydende nye Opgaver at røgte for Sønderjydske Skoleforening med Hensyn til at yde Støtte til Oprettelsen af danske Privatskoler i Landdistrikterne. De Penge, Foreningen sparede ved det dalende Elevtal til Ophold paa Skoler heroppe, kom os da udmærket tilpas til Hjælp til denne nye Opgave.

Inden for Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet herskede der straks Enighed om, at Sønderjydske Skoleforening fortsat skulde beholde den Andel i Statsbevillingen, som den hidtil havde haft til Hjælp til Støtten for Elevbesøget i Danmark, ubeskaaret. Selv om Elevtallet var dalet betydeligt, saa dækkede Statsbidraget dog langt fra de aarlige Udgifter til dette Formaal. Skulde Sønderjydske Skoleforening saa ved Hjælp af sine øvrige Indtægter og Statsbidraget i Forening kunne tage en Støttevirksomhed op Syd for Grænsen til Fordel for Oprettelsen af danske Privatskoler i Landdistrikterne og maaske med Hensyn til Oprettelsen af danske Børnehaver i og ved Flensborg, var dette i høj Grad ønskeligt og paakrævet.

Da jeg ved et Møde i Hyrup Forsamlingshus paa Haderslev Næs, der var kommet i Stand for at faa skabt Klarhed over de enkelte nationale Foreningers Virkeomraade, gav Oplysninger om, hvilke Udsigter Sønderjydske Skoleforening havde til at kunne tage den Opgave op at yde Støtte til Oprettelsen af private dan-

Jaruplund Skole i Oversø Sogn.

ske Børneskoler Syd for Grænsen, fremkaldte dette megen Glæde i Forsamlingen, der senere gav sig Udtryk i Bladet »Hejmdal« og i alle Kredse, der stod den saakaldte »Aabenraagruppe« nær, en Glæde, der resulterede i en varm Opfordring fra den Side til at samle sig om Sønderjydsk Skoleforening og yde denne Forening al mulig Støtte til dens stadig mere omfattende Arbejde.

At man fra den Side gerne vilde være med i et dansk Aands- og Kulturarbejde Syd for Grænsen havde uden Foranledning fra Bestyrelsens Side fundet sit Udtryk ved Foreningens Generalforsamling i Vester Sottrup den 13. Juni 1925. Jeg har dengang noteret herom i Foreningens Forhandlingsprotokol:

»Der førtes nogen Forhandling om en mulig Virksomhed Syd for Grænsen til Støtte for Børneskolevirksomhed, Vandelærevirksomheden og Menighedsarbejdet, særlig udtalte tidligere Folketingsmand *Mads Gram* sig herfor. Formanden udtalte, at dette vilde Bestyrelsen selvfølgelig gerne være med til. Naar dette ikke hidtil var sket direkte ved Skoleforeningens Midler, men hovedsagelig gennem Statens Midler (Kulturbevillingen), saa var det, fordi Skoleforeningen hidtil havde haft fuldt op at gøre med at skaffe Midler til Veje til Elevernes Skoleophold paa Skoler heroppe.

Viste det sig, at Midlerne kunde slaa til, saa var det i fuld Overensstemmelse med Foreningens Vedtægter og Formaal at tage et Arbejde op dernede, der vilde blive begyndt i Overensstemmelse og Samraad med Sønderjydsk Skoleforenings Tilsynsraad og Bestyrelsen for Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn, saa snart Forholdene maatte tillade dette.«

»Hejmdal«s maaske lidt for varme Tilslutning til min i Hyrup Forsamlingshus givne Meddelelse om, at der nu var Udsigt til, at Sønderjydsk Skoleforening kunde afse Midler til et dansk Skolearbejde Syd for Grænsen, og Bladets anbefaling af at samle sig om Sønderjydsk Skoleforenings Bestræbelser paa dette Omraade fandt Tilslutning gennem Indlæg i Bladet fra adskillige af dets Læsere. Men Glæden herover forblev ikke ublandet for Foreningens Ledelse, idet man fra en Kreds, der stod Grænsforeningen

nær, nærmest omtalte de nye Bestræbelser fra Sønderjydsk Skoleforenings Side som et upaakrævet Konkurrenceforetagende ved Siden af den betydelige Indsats, som der allerede var ydet af Grænseforeningen paa mange Omraader i Flensborg og Mellem-slesvig, ja længere imod Syd. Der opstod en Bladdrøftelse, under hvilken Modsætningerne fra Grænsestriden paany blussede op. Avisernes Spalter fra dengang bærer Vidnesbyrd derom.

Langbjerg Skole.

Denne Drøftelse veg dog hurtig Pladsen for Forstaelsen for det meget værdifulde, der laa i, at der ikke blot var Enighed paa Rigsdagen om Statsbevillingen til Støtte for dansk Aands- og Kulturarbejde blandt Danske Syd for Grænsen, men at denne Enighed ogsaa burde give sig Udslag i den frivillige Støtte gennem de private nationale Foreninger. Paa dette Omraade maatte enhver yde sit gennem den Forening, der stod den enkeltes Hjerte nærmest. Hovedsagen var, at Støtten til det danske Mindretal Syd for Grænsen trods al forbigangen Grænsestrid blev en Folkesag, der fandt Former og Veje, saa alle nationalt interesserede kunde være med.

Ved Sønderjydsk Skoleforenings Generalforsamling paa Røding Højskole den 26. Juni 1926 kunde det meddeles, at der i dette Aar var ydet en Støtte paa 33,000 Kr. til Kursusarbejde og 11,000 Kr. til Køb af et Hus til dansk Børnehave paa Harreslevmark.

Aaret efter hedder det ved Generalforsamlingen paa *Folkehjem* i Aabenraa den 3. Juli 1927:

»Foruden Arbejdet med og Støtten til Elevers Ophold paa forskellige Ungdomsskoler har Sønderjydsk Skoleforening i Aaret 1926—27 ydet en Støtte paa 31,000 Kr. til dansk Kursusarbejde Syd for Grænsen, til Børne-

haven paa Harreslevmark og til Driften af de to private Børneskoler i Tarup og Jaruplund. Desuden er det lykkedes os at fremskaffe 25,000 Kr. til Opførelse af en ny privat Børneskole i Jaruplund.

Fra den Tid og fremefter udvides Sønderjydsk Skoleforenings Opgaver stadig mere. I 1927—28 anvendes der 43,490 Kr. dernede, i 1929—30 er vi oppe paa 53,832,25 Kr. og har i dette Aar ydet Støtte til Opførelse af en ny privat Børneskole paa Harreslevmark med 12,000 Kr. og til et nyt Forsamlingshus i Valsbøl med 5000 Kr. I 1931—32 overtog Sønderjydsk Skoleforening udover de hidtidige Opgaver Driftsudgifterne ved den private Børneskole i Langbjerg og Driften af den oprettede Børnehave i Adelbykamp og kommer op paa en Udgift af 63,119,82 Kr. til Arbejdet Syd for Grænsen. Samtidig begynder Valutavanskelighederne at melde sig, idet Danmark har maattet forlade Guld møntfoden, efter at England gjorde det i 1931. Fra nu af er Udgifterne til Arbejdet Syd for Grænsen stadig stigende. I 1935—36 er vi oppe paa over 70,000 Kr., Aaret efter paa 76,000 Kr., i 1937—38 paa 79,245 Kr. I Sommeren 1938 bygges en ny dansk Privatskole i Ladelund. Selve Skolebygningen kunde Sønderjydsk Skoleforening ikke faa Raad til at yde Bidrag til, den blev bygget for Grænseforeningens Penge, men de aarlige Driftsudgifter og Lærerlønninger ved Skolen har siden dengang paa hvilet Sønderjydsk Skoleforening. Vi kommer derved med de stigende Valutavanskeligheder op paa en Udgift i 1938—39 paa 111,688 Kr., i 1939—40 paa 102,149 Kr., i 1940—41 103,150 Kr., i 1941—42 97,950 Kr. Dertil kommer saa Beløbene til Støtte for voksen Ungdoms Skolebesøg Nord for Grænsen i disse Aar.

Hertel Dahlgaard.

Det vilde ikke have været muligt at fremskaffe de fornødne Beløb til dette omfattende Arbejde Syd for Grænsen og Ungdoms Skolebesøg dernede fra Nord for denne, om ikke Skoleforeningens Bestyrelse havde kunnet handle i nøje Samarbejde med Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet og Den sønderjydske Fond saavel som med Undervisningsministeriet. Den Forbindelse, der har været knyttet og stadig er til Stede imellem Sønderjydsk Skoleforening og de nævnte Faktorer, har haft sin saglige og gavnlige Værdi gennem Aarene og har det stadig.

Medens Sønderjydsk Skoleforening saaledes har røgtet og stadig røgter en Række Opgaver, der kommer det danske Mindretal Syd for Grænsen til Gode, med Støtte fra Den sønderjydske Fond og fra Statens Bevilling til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet, saa er Hovedparten af den sidstnævnte Bevilling efter

Forslag fra Udvalget nedsat til Støtte for Fordelingen af denne Bevilling i det væsentligste anvendt til følgende Formaal:

Hovedparten af Bevillingen er hvert Aar gaaet til Driften og Vedligeholdelsen af Duborg-Skolen i Flensborg og til Lærerlønninger, Læremidler o. s. v. ved denne Skole. Dernæst har der været ydet Støtte til dansk Kirkeliv, Bibliotekssagen, Dansk Sygeplejeforening i Flensborg, Menighedsplejen i Landdistrikterne, Ombygning af Borgerforeningens Lokaler, Landboforeningen for Flensborg og Omegn, Teaterforestillinger, til Lektorer i Udlandet, Dansk Samfund i Holland o. s. v.

Endnu ønsker jeg i Forbindelse med Skildringen af Sønderjyds Skoleforenings Virksomhed Syd for Grænsen at nævne, at naar man fra Grænseforeningens Side en Gang imellem, efter at de nationale Foreninger er traadt i et nærmere Samarbejde med hinanden, spøgende har sagt ved vore Fællesmøder, at Sønderjyds Skoleforening har jo gode Kaar, fordi den, naar det kniber med Midlerne, har Undervisningsministeriet og Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet i Ryggen, saa afparerer vi Spøgen fra Sønderjyds Skoleforenings Side med at henvise til, at til Gengæld har Grænseforeningen det store Privilegium at have Indsamlingen paa »Dybbøldagen« som denne Forenings Hovedindtægtskilde. En Gang imellem har der været fremsat Tanker om, at Sprogforeningen og Sønderjyds Skoleforening skulde kræve Andel i »Dagen«s Udbytte, da denne jo kun kan afholdes med Justitsministeriets Tilladelse og derfor ogsaa burde komme disse to Foreninger til Gode. Skoleforeningen har altid modsat sig denne Tanke. Det er Grænseforeningens Folk, der har faaet Idéen, det er dem, der har organiseret Arbejdet, det maa ogsaa være denne Forening, der høster »Dagen«s Udbytte til Støtte for det store, frivillige Arbejde, som denne Forening yder paa en Maade, saa det er lykkedes gennem Aarene at finde anbefalende Røster i alle politiske Lejre i vort Folk for Tilslutning til »Dagen«s Indsamling.

Meget mere kunde fortælles. Det mig tildelte Sidetal er overskredet. Jeg vil slutte med at udtale min dybe Taknemlighedsfølelse over, at det Arbejde, Dansk Skoleforening, Flensborg, har taget op, er lykkedes paa en saadan Maade, at Takken lyder fra Ungdommen derude fra Fronterne for den Livets Styrke i deres Sind, der drog Næring af det danske Sprog, danske Aandsværdier og Minderne fra den danske Skoletid, saa de endogsaa kan bære under de tunge Kaar, de har nu, og med en hjertelig Tak til de Mænd, der utrætteligt arbejdede for den danske Skolesags Ret eller stod i dens Tjeneste gennem de 25 Aar, der svandt.

Det har været en Glæde at staa dette Arbejde saa nær, som det har været mig forundt at gøre det, og jeg ved, at denne Følelse deles af alle Medarbejderne i Udvalget til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet og af Sønderjyds Skoleforenings Bestyrelse og Tilsynsraad.

Holger Andersen:

GRÆNSEFORENINGENS SKOLEVIRKSOMHED I SYDSLESVIG

Dansk Skoleforening, Flensborg, og Grænseforeningen er Børn af samme historiske Tidehverv, begge stiftet i det mindere Aar 1920, og har fra første Færd staaet i nært Samarbejde med hinanden. Opretholdelsen og Udviklingen af dansk Sprog, dansk Sind og dansk Kultur paa gammel dansk Folkegrund er begge Forningers Maal, og det er derfor naturligt, at Grænseforeningen fra sin Stiftelse har lagt den største Vægt paa at yde sit Bidrag til at skabe de bedst mulige ydre Rammer for det danske Skolearbejde dernede. Det var og er en af Grænseforeningens Hovedopgaver, og derigennem søger den for sit Vedkommende at virkeliggøre Statsminister Neergaards Løfte paa Dybbøl, som tillige er Grænseforeningens Motto: »I skal ikke blive glemte«. At fylde disse Rammer med indre Liv er de danske Sydslesvigeres egen Sag, og herom fortæller de selv i dette Skrift om de første 25 Aar siden Afgørelsen i 1920. Her skal derfor kun gives en sammentrængt Redegørelse for Grænseforeningens Andel i det sydslesvigske Skolearbejde.

I. GRÆNSEFORENINGEN OG DET DANSKE SKOLE- ARBEJDE I FLENSBORG BY OG LANDKREDS

Grænseforeningens første større Haandsrækning til Dansk Skoleforening, Flensborg, var Købet af det saakaldte Tivolikompleks paa Hjørnet af Søndergravene og Stuhrs Allé, der hidtil havde været benyttet som Restaurant og Forlystelsesetablissement, og dettes Ombygning i Skoleøjemed. Da de flensborgske Myndigheder i Efteraaret 1920 — under Tilsidesættelse af det fundamentale, først ni Aar senere ogsaa fra tysk Side anerkendte Princip, at det alene tilkommer Forældrene at bestemme, i hvilken Skole de vil sende deres Børn, et Princip, der fra første Færd lagdes til Grund for Skoleordningen i Nordslesvig — ved forskellige Midler søgte at begrænse Tilgangen til den danske Kommuneskole med det Resultat, at af ca. 900 anmeldte Børn kun 239 optoges, besluttede danske Forældre, som nærmere omtalt andetsteds i dette Skrift, at oprette

en dansk, privat Realskole, der foreløbig indrettedes i Redaktør Jessens gamle Bolig »Hjemmet«, Mariegade 20, som stilledes til Raadighed af Flensborg-Samfundet. I 1921 blev der imidlertid tilmeldt saa mange Elever til den danske Privatskole, at disse langt fra kunde rummes i de smaa Lokaler i »Hjemmet«. Da det endnu vilde vare Aar og Dag, inden den paatænkte Duborg-Skole, til hvis Opførelse den danske Rigsdag i Maj 1921 havde bevilliget de fornødne Midler, kunde være færdig, gjaldt det om hurtigst muligt at sikre passende Lokaler til Undervisningen, med mindre man vilde afvise Eleverne, og herom kunde der selvsagt ikke være Tale. Skoleforeningen besluttede da ved Siden af den danske Realskole af Oktober 1920 at oprette en yderligere Privatskole, og Grænseforeningen betragtede det som sin selvfølgelige Pligt at træde hjælpende til. Efter en i dette Øjemed særlig iværksat Skoleindsamling købte man for 40,000 Kr. ovennævnte Ejendomskompleks og indrettede her seks Klasseværelser og Gymnastiksal, hvorefter Bygningen stilledes til Skoleforeningens Raadighed. Omkostningerne ved Restaurering og Ombygning beløb sig til 35,000 Kr. Et særligt G. m. b. H., »Dansk Privatskole« stiftedes, ledet af et Forretningsudvalg paa seks Mand, deriblandt Duborg-Skolens nuværende Rektor, Bernhard Hansen, der hørte til de første Lærere, som den 1. April 1922 ansattes ved den danske Privatskole. Tivoli-skolen, der oprindelig var planlagt som en dansk Mellemskole, maatte paa Grund af de tyske Myndigheders Nægtelse af at godkende en saadan, indrettes som en Afdeling af den danske Realskole og efter tysk Paabud rømmes den 1. April 1925, da Duborg-Skolen stod færdig. Eleverne overførtes til denne, og dermed afsluttedes et Kapitel i dansk Skolearbejde i Flensborg, der ikke kunde undgaa at vække dyb Misstemning i danske Kredse, navnlig paa Baggrund af den Frihed til at oprette af den danske Stat understøttede Privatskoler, som siden 1920 var indrømmet det tyske Mindretal i Nordslesvig, og som dette i stigende Grad gjorde Brug af. Det positive Resultat af Tivoli-Skolens treaarige Virksomhed var, at 265 danske Børn paa denne Maade kom i dansk Skole, hvilket for disse Elever ellers havde været udelukket. Trods Skolens kortvarige Levetid var det derfor særdeles velbegrunnet, at Grænseforeningen i 1921 saa hurtigt og effektivt greb ind for at sikre de nødvendige Rammer for dansk Skolevirksomhed i Flensborg i en meget vanskelig Overgangstid. Ogsaa Udgifterne til Tivoli-Skolens Drift afholdtes af Grænseforeningen.

Efter Skolens Lukning overtoges tre af Lokalerne af den danske Børnehave, medens de øvrige anvendtes til Kursusundervisning for Børn om Eftermiddagen og for Voksne om Aftenen. Børnehavesagen i Flensborg har Grænseforeningen stedse omfattet med særlig Interesse. Den første Børnehave oprettedes allerede i Foråret 1921 med 23 Elever. Den havde en kort Tid til Huse i Belle-

vue og derefter i nogle Aar i Borgerforeningen, hvorfra den som nævnt i 1925 overflyttedes til Tivolibygningen eller — som den nu kaldes — Christian Paulsen-Hjemmet. Da Børneantallet var vokset stærkt, og der i høj Grad var Trang til en Børnehave i den nordlige Bydel, stillede Grænseforeningen samme Aar de fornødne Midler til Disposition for at indrette en saadan i lejede Lokaler i Batterigade, det senere Ingridhjem. Fra og med 1929—30 indtraadte en yderligere, meget betydelig Forøgelse af Børnetallet, og denne Udvikling nødvendiggjorde, at Lederne af de to Børnehaver i 1931 fik fuldt uddannede Medhjælpere ved deres Side. Imidlertid var Trangen til en tredie Børnehave voksende. Alene Hensynet til de store Afstande gjorde det paakrævet, at der tilvejebragtes Lokaler til en saadan; i hele det store Omraade mellem Christian Paulsen-Hjemmet, Harreslevmark og Batterigade fandtes ingen Børnehave. Efter Forhandlinger med de tyske Myndigheder fik Skoleforeningen overladt et Lokale i den danske Kommuneskoles Dobbeltbygning ved Duborggade, og her oprettedes da i September 1937 en tredie Børnehave. Alle Omkostninger ved Indretningen og Driften af disse tre Børnehaver udredes af Grænseforeningen.

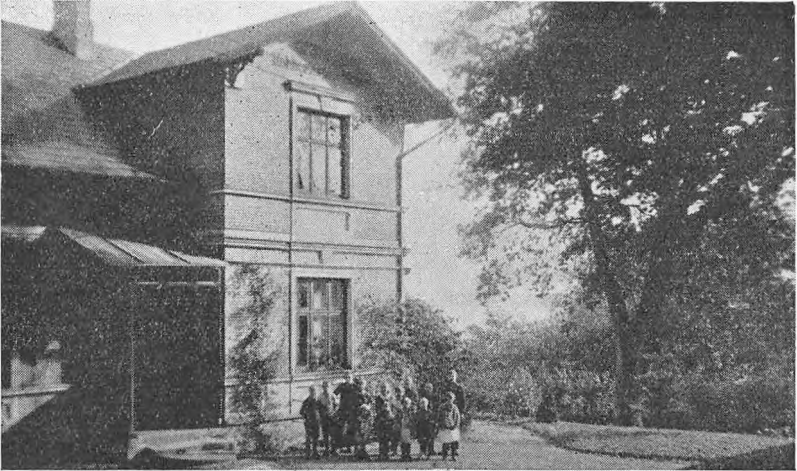
De danske Børnehaver i Flensborg har under Krigen haft en krank Skæbne. I Sommeren 1941 blev Lokalet i Duborggade sammen med hele den danske Kommuneskole beslægtet til andet Formaal. Børnene fandt foreløbig Husly i Borgerforeningen, men maatte ved Skoleaarets Begyndelse i 1942 flytte sammen med Bertha Wulff-Børnehaven i Christian Paulsen-Hjemmet, hvormed Duborg-Børnehaven faktisk indtil videre har ophørt at eksistere som selvstændig Børnehave. Ingridhjemmet, der i 1941 havde undergaaet en højst paakrævet Istandsættelse, ødelagdes ved den frygtelige Katastrofe den 19. Maj 1943. Af de tre Børnehaver i Flensborg, der har særlig Tilknytning til Grænseforeningen, er der saaledes kun een tilbage. Dertil kommer de to Børnehaver paa Harreslevmark og Adelbykamp, hvis Driftsudgifter udredes af Sønderjydske Skoleforening. Det er en Selvfølge, at Grænseforeningen, saa snart Forholdene tillader det, vil sætte Dansk Skoleforening i Flensborg i Stand til at oprette en ny Børnehave til Afløsning af Ingridhjemmet. Forhandlinger om Erhvervelse af en egnet Grund er allerede indledet.

Endvidere udreder Grænseforeningen Udgifterne til Kursusundervisning i Dansk for Børn saavel som Voksne, til Ungdomsaftenskolen, til Afholdelse af Foredrag af oplysende og almenkulturel Karakter og til Underholdningsaftener med Oplæsning, Sang og Koncert under Medvirkning af de bedste danske Kunstnere. Gennem Kursus har mange Hundrede ældre og yngre modtaget en Danskundervisning, de ellers vilde have været afskaaret fra. I Ungdomsaftenskolen er i Tidens Løb over 2000 Unge blevet undervist i forskellige Handelsfag, Engelsk, Maskinskrivning og

Stenografi, samt i Sløjd, Gymnastik, Sang, Haandgerning o. s. v. Foredrags- og Underholdningsaftenerne har Gang efter Gang samlet danske Flensborgere i Hundredevis i Borgerforeningen og Flensborghus. Blandt de hyppigste Gæster ved disse Lejligheder maa særlig nævnes Professor Vilh. Andersen og Borgmester Ernst Kaper, begge af gammel slesvigsk Slægt; endvidere Mænd som Knud Rasmussen, Professorerne Knud Fabricius, Johs. Brøndsted, Niels Nielsen og Andr. Blinkenberg, Dr. phil. Vilh. la Cour, Johan Skjoldborg og mange andre. En ganske særlig Opmærksomhed vakte Professor Lauritz Weibull's Foredrag paa Duborg-Skolen 1935 om »Den skandinaviske Tanke i Nordens Historie«. Blandt de talrige Kunstnere, de danske Flensborgere disse Aftener har stiftet Bekendtskab med, er afdøde kgl. Kammermusikus Peder Møller, Fini Henriques, kgl. Kammersangerinde Ida Møller, Aksel Schiøtz, Thorkild Roose m. fl.

Kort før Krigens Udbrud indrettedes ved Støtte fra Grænseforeningen i Chr. Paulsen-Hjemmet et dansk Vandrehjem, hvorved et længe næret Ønske blev til Virkelighed. Vandrehjemmet, der har 80 Sengesteder, modtager saavel Enkeltvandrere som Hold i Tiden 1. Maj til 15. September, mindre Hold ogsaa uden for denne Tid. Det aabnedes den 1. Maj 1939 og besøgtes indtil den 15. September 1939 af 1583 Vandrere, deraf 1296 fra Danmark, 119 fra Norge, 39 fra Sverige og 109 fra Tyskland, Resten fra andre Lande. Krigens Udbrud har naturligvis indtil videre standset al Vandrevirksomhed, og Ungdomsherberget har siden 1940 været afgivet til andet Formaal.

Vender vi os herefter til Landdistrikterne, var Danskhedens Stilling her i skolemæssig Henseende en Aarrække efter 1920 endnu vanskeligere end i Flensborg By. Dette viste sig paa en særlig iøjnefaldende Maade i Harreslev. Her, hvor der ved Folkeafstemningen den 14. Marts 1920 blev afgivet 393 danske og 557 tyske Stemmer — trækker man de Tilrejsendes Stemmer fra, stod dansk og tysk omtrent lige: 372 mod 443 — og hvor der altsaa fandtes et meget stærkt dansk Folkeelement, afvistes alle Andragender om Oprettelse af en dansksproget kommunal Skole. Derefter blev der gjort Forsøg paa at faa en dansk Privatskole i Gang. Ud fra den samme Opfattelse, som havde været bestemmende for Erhvervelsen af Tivolikomplekset i Flensborg, købte Grænseforeningen i Sommeren 1921 den gamle Krobygning i Harreslev og indrettede denne til dansk Skole for et samlet Beløb paa 26,000 Kr., hvorefter den stilledes til Disposition for Dansk Skoleforening for Landdistrikterne. Et dansk Skoleselskab G. m. b. H. oprettedes med Formanden for denne Skoleforening, Landmand H. Duggen, i Spidsen, og Bygningen stod rede til at modtage Børnene. Men de tyske Myndigheder tillod ikke Oprettelsen af en privat dansk Folkeskole, for hvilken der hævdedes ikke at være nogen Hjem-

Skolen i Købermøllen (lukket 1938).

mel i Rigsforfatningen af 1919, hvis § 146, 2. Stykke, kun tilkendte saadanne Mindretal Ret til at oprette private Folkeskoler, som paa Grund af en særlig Verdensanskuelse eller religiøs (konfessionel) Opfattelse ikke kunde føle sig tilfredsstillede ved de bestaaende Folkeskoler. Man stillede derfor undervisningsmæssige Fordringer, der faktisk var ensbetydende med Kravet om en — Realskole, som det selvsagt var umuligt at gennemføre i en Landsby som Harreslev. Først Forordningen af 13. Februar 1926 bragte en Ændring i disse Forhold. Den af Grænseforeningen i 1921 erhvervede Bygning i Harreslev har saaledes ikke kunnet finde den Anvendelse, man oprindeligt havde tænkt sig. Men den har gjort god Fyldest paa andre Maader. Den bruges til Forsamlingshus, Kursusundervisning og Sport, ligesom der i den smukke Forsamlingsaal jævnlig holdes danske Gudstjenester.

Da den nysnævnte Forordning af 13. Februar 1926 havde muliggjort Oprettelsen af danske private Folkeskoler, rettede en Kreds af dansksindede Hjem i Købermøllen, Sosti og Nyhus en Henvendelse til Grænseforeningen om Hjælp til Køb af en Bygning til Indrettelse af en dansk Skole. For 25,000 Kr. af de ved Indsamlingen paa Dybbøldagen indkomne Midler købtes da den meget smukt beliggende Villa »Schöneck«, og her indviedes Købermølle-skolen, den sønderjydske Dags Skole, den 6. September 1926. De samvirkende sønderjydske Foreninger i Aarhus og Randers Amter paatog sig som Særopgave at fremskaffe Midlerne til Skolens Drift. Dette skete ved privat Indsamling paa særlige Bidragslister gennem et stort Antal Tillidsmænd i en lang Række Sogne. De nævnte Foreninger organiserede Arbejdet med Indsamlingen, men For-

eningerne som saadanne ydede ikke selv noget Bidrag af deres sædvanlige Midler. Under Ledelse af den utrættelige Forstander Christensen-Maarssø, Ask Højskole, blev der i de 12 Aar, Kobbermølleskolen bestod, gjort et stort og opofrende Arbejde, der i mange Henseender bar rig Frugt og kan tjene som Forbillede for Gennemførelsen af omfattende Særopgaver fra Enkeltforeningernes Side. Mellem Kobbermølleskolen og Befolkningen i Aarhus og Randers Amter skabtes stærke personlige Baand, der blandt andet kom til Udtryk i, at Skolebørnene Aar efter Aar tilbragte deres Sommerferie i gode Hjem i de to Amter, og at Skolen hvert Aar modtog talrige Besøg deroppe fra. Kobbermølleskolen var ikke blot Skole, men Midtpunktet for hele det danske Kulturarbejde paa Egnen. I 1932 indrettedes en Kirkesal, saa der kunde holdes regelmæssige danske Gudstjenester. Med Rette siger Forstander Christensen-Maarssø i et smukt lille Skrift, han udsendte i 1936 i Anledning af Kobbermølleskolens 10-aarige Bestaaen: »Denne Forening af Skole, Folkeliv og Kirke er Styrken i de smaa danske Samfund, og naar det lykkes Lederne at faa Tonen i denne Treklang til at lyde stærkt og inderligt, er der en egen dragende Magt deri.«

Ved Skolens Oprettelse regnedes der med en aarlig Driftsudgift paa ca. 6000 Kr. I Tiaaret 1926—36 er der fra de to jyske Amter indbetalt 53,700 Kr. Det prøjsiske Statstilskud har i samme Tidsrum udgjort 20,676 Kr. I 1937—38 ydede Samvirket ca. 11,000 Kr., efter at den prøjsiske Regering havde standset Statstilskudet, da Elevantallet var gaaet ned under det for Modtagelse af Statsstøtte i Loven fastsatte Minimum (10).

Den 1. April 1938 maatte Skolen paa Grund af manglende Tilslutning nedlægges indtil videre. Nedlæggelsen skyldtes en almindelig Tilbagegang i Børnetallet paa Stedet, der ogsaa gav sig mærkbart Udslag over for den derværende tyske Kommuneskole. De sidste Elever overførtes til dansk Skole i Flensborg. Skolebygningen bevaredes som dansk Samlingssted og har i de forløbne Aar dannet Rammen om et rigt og frodigt Mødeliv med Foredrag, Oplæsning, Lysbilleder og anden Underholdning. I Kirkesalen holdes vedblivende regelmæssige danske Gudstjenester. Det tidligere Skoleudvalg i Aarhus og Randers Amter omdannedes til en Fadderskabsbestyrelse med det Formaal at støtte folkeligt og kirkeligt Arbejde i Kobbermøllekredsen. Nedlæggelsen af Kobbermølleskolen føltes som en stor Skuffelse, ikke mindst i de to Amter, der med saa stor Trofasthed og Interesse havde sluttet op omkring denne Sag. Men det er tilladt at haabe, at Skolen efter Krigen vil kunne opstaa paany.

At der trods dette Tilbageslag alligevel var Vækst og Grøde i det danske Arbejde i Landdistrikterne, fremgik tilstrækkelig tydeligt af den Kendsgerning, at der samme Aar, som Kobbermølle-

skolen indtil videre maatte lukkes, kunde indvies en ny dansk Skolebygning i Ladelund i Kær Herred, hvor der to Aar tidligere var blevet oprettet en dansk Privatskole. Denne Bygning er rejst af Grænseforeningen, medens Udgifterne til Driften af Skolen i Ladelund som af de øvrige danske Privatskoler i Landdistrikterne afholdes af Sønderjydske Skoleforening.

Til Støtte for Skolesagen i Flensborg og Omegn har Grænseforeningen fra November 1920 indtil Dato ialt anvendt Kr. 1,045,312.*)

II. SKOLEARBEJDET I DET SYDLIGSTE SLESVIG

Medens det danske Skole- og Kulturarbejde i Flensborg og de mellemslesvigske Landsogne modtager omfattende Støtte fra mange Sider, i første Linie den danske Stat, Sønderjydske Skoleforening og Grænseforeningen, er den sidstnævnte saa godt som alene om at bære det tilsvarende Arbejde i det sydligere Slesvig. Grænseforeningen har fra sin Stiftelse anset det for paakrævet at støtte dansk Sprog og dansk Sind overalt, hvor det rørte sig Nord for vor ældgamle Folkegrænse, dels for at skabe saa stærk en Modvægt som mulig mod Tyskheden i Nordslesvig, dels for efter ringe Evne at bidrage til at bøde paa de Fejlgreb og Forsømmelser, det danske Styre i svundne Tider har begaaet i disse Egne, hvor vort Sprog endnu i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede var Befolkningens Omgangssprog. At dette Arbejde i de første Aar efter 1920 var af saare beskedent Omfang, ligger i Sagens Natur. Befolkningen i denne Del af Sønderjylland havde ikke haft Adgang til at stemme Side om Side med Nord- og Mellemslesvigerne, og man havde derfor ikke noget fast Udgangspunkt for Bedømmelsen af danske Stemningers Omfang og Styrke. At disse kun var meget spredt, kunde der næppe være nogen Tvivl om. Det drejede sig jo alt overvejende om Egne, der i tidligere Tider havde staaet under de gottorpske Hertuger og ved de nationale Brydningers Begyndelse for hundrede Aar siden var blevet stærkt paavirkede af slesvig-holstenske Strømninger. Det var Grænseforeningens principielle Synspunkt at yde Hjælp, naar Befolkningen selv kaldte — dette var og maatte være en uforgivelig Forudsætning. Og i saa Henseende forelaa der jo — som det vil ses af det foregaaende — først og fremmest en Række Opgaver i Flensborg og de mellemslesvigske Landdistrikter, som krævede deres Løsning. Her fandtes notorisk mere eller mindre stærke danske Folkeelementer, blandt hvilke Afstemningstidens Røre havde skabt en øget Trang

*) Det bemærkes, at foranstaaende Tal ogsaa omfatter de fra Enkeltforeninger og andre gennem Grænseforeningen indbetalte Beløb til Børnebespisningen m. m., som ikke er direkte Udgifter fra selve Grænseforeningen til Skolesagen. Derimod er Understøttelser af Elever paa Skoler Nord for Grænsen (f. Eks. til Beklædning m. m.) samt Støtte til Skolerejser og lignende. Udgifter, der direkte udredes af Grænseforeningen.

til dansk Oplysning og Kultur. Her var der Brug for en omgaaende Ildsats, ikke mindst i Betragtning af de Vanskeligheder, Opbygningen af et dansk Skolevæsen i Begyndelsen mødte fra de tyske Myndigheders Side. Derfor maatte Grænseforeningen i de første Aar efter 1920 hovedsagelig koncentrere sig om Arbejdet i disse Egne.

Men lidt efter lidt vaagnede ogsaa Trangen til et dansk Skolearbejde længere mod Syd som en naturlig Fortsættelse og Konsekvens af det folkelige Oplysnings- og Kulturarbejde, der var begyndt paa andre Omraader. Man henvendte sig til Grænseforeningen om Støtte, men denne ansaa det for rigtigst at forholde sig afventende og nøjedes indtil videre med en mindre Bevilling til dansk Kursusundervisning i Slesvig By og til Støtte af den Foredrags-, Møde- og anden Virksomhed, der var knyttet til den af Foreningen Slesvighus erhvervede Ejendom af samme Navn. I denne grundlagde Grænseforeningen et Udlaansbibliotek, som i Aarenes Løb har været flittigt benyttet, ligesom der indrettedes en Kirkesal for en dansk Menighed og en større Mødesal til Foredrag og Sammenkomster for den slesvigske Forening.

Det var først i 1926 — samme Aar, som den første præjsiske Forordning vedrørende Oprettelse af danske Mindretalsskoler i den tidligere anden Zone udstedtes —, at man begyndte et mere omfattende Arbejde ved Ansættelsen af flere nye Hjælpekræfter, af hvilke nogle kom til at gøre en særdeles frugtbar Ildsats i de kommende Aar. Det drejer sig her i første Linie om Vandrelærer *Jørgen Jørgensen*, der den Dag i Dag udøver sin Gerning i Sydslesvig og saaledes snart kan se tilbage paa en tyveaarig Virksomhed i Egnen mellem Kappel i Øst og Frederiksstad og Tønning i Vest — en Virksomhed, under hvilken han har erhvervet sig et dybtgaaende Kendskab til den sydslesvigske Befolknings Mentalitet, Indstilling og Tankegang — og Frk. *Bothilde Lund* (nu Fru Bothilde Ledgaard, Ringkøbing), den første Leder af den danske Børnehave i Slesvig. De havde begge staaet i den flensborgske Skoleforenings Tjeneste og var ved dennes Velvilje stillet til Raadighed for Arbejdet i Sydslesvig. *Jørgen Jørgensen*, der havde været Vandrelærer i Flensborg Omegn fra 1924—26, begyndte med at undervise i Husflid, Gymnastik og Idræt, men efter faa Aars Forløb spændte hans Arbejde over en lang Række andre Felter. Han overtog Ledelsen af Grænseforeningens Bogsamling paa Slesvighus og hele det mangeartede Sekretariatsarbejde. Mange hundrede Skrivelser om vidt forskellige Anliggender og Spørgsmaal er Aar efter Aar udgaaet fra ham. Naar han ikke er optaget af Arbejdet i Slesvig By, færdes han paa sine Landture i Øst og Vest — mellem 150 og 200 i Antal om Aaret, til Tider endog over 200. Det ene Sted underviser han en mindre Kreds af Voksne eller Børn i Dansk og Historie, navnlig Sønderjyllands Historie, et andet

Sted virker han som Landbrugskonsulent og giver Raad og Oplysninger vedrørende Frø-, Gødnings- og Fodringssspørgsmaal, et tredie søger han gennem Samtaler at klare de Spørgsmaal, der særlig optager de paagældendes Sind. Han ordner de aarlige Børnerejser fra Sydslesvig til Danmark, ligesom han er medvirkende ved Anbringelsen af Elever paa Høj- og Efterskoler Nord for Grænsen. Forskellige Steder har han faste Arbejds kredse, saaledes i adskillige Aar navnlig i Frederiksstad og Tønning, samt visse Steder i Angel (Tumby, Ølsby, Brodersby og Tolk). I Tumby undervistes en Tid lang fjorten Børn i Dansk. For Ølsby- og Tolk-Kredsene er der oprettet Fadderskaber i Danmark, henholdsvis Sønderjydske Forening for Sønder Vilstrup og Omegn (i Vejle Amt) og Ungdomsforeningen 18. April i Holte.

Frk. Bothilde Lund, der stammer fra Medelby, tilhørte den Kreds af Unge, der samledes omkring Maren Sørensen i Valsbøl og besjæledes af den varme, opofrende Aand, der raader her. I Begyndelsen underviste hun i forskelligt Haandgørningsarbejde og vandt megen Paaskønnelse herfor. Men den største Indsats øvede hun som Leder af den den 12. Juni 1928 oprettede Børnehavn i Slesvig. Her har hendes Arbejde været af grundlæggende Betydning for den danske Skole i Slibyen. Hun begyndte med 14 Elever i Børnehaven; ved hendes Bortrejse i 1931 var Antallet steget til 37. Mellem hende og Børnehavnens Børn i Slesvig knyttedes faste og varige Baand. Aar efter Aar har Børnene paa hendes Initiativ tilbragt deres Sommerferie i Esbjerg Omegn, hvor de gennem den stedlige sønderjydske Forening er blevet indkvarteret i private Hjem. Bortset fra, hvad et saadant Ophold betyder for Børnenes Helbred, skabes der derved en Række personlige Forbindelser, hvis Virkninger strækker sig langt ned gennem Aarene. Ikke mindst i tunge Tider som de nuværende er dette af stor Betydning.

Saa længe der ikke fandtes en dansk Skole i Slesvig, maatte Børnene fra den danske Børnehavn gaa ind i de tyske Skoler, naar de naaede den skolepligtige Alder. Ulemperne herved var indlysende. Med den i Aarene 1928—33 stærkt stigende Tilgang af Børn maatte denne Tilstand synes uholdbar, og Kravet om dansk Skole voksede under disse Forhold fra Aar til Aar, saa Grænsforeningen ikke kunde sidde det overhørigt. Der oprettedes en særlig Forening, *Dansk Privatskole for Slesvig og Omegn*, og i November 1930 indrettedes et Skolelokale i den Ejendom (Langestrasse 33), som Grænsforeningen havde købt til Børnehaven. Angelboen *Ernst Müller*, der havde faaet sin Uddannelse paa Jonstrup Seminarium, ansattes som Lærer. Der begyndtes med 16 Børn, inden Skoleaarets Udgang var der 19, og ved det nye Skoleaars Begyndelse den 8. April 1931 var Tallet steget til 36, som maatte undervises i to Hold. Der var altsaa paa dette Tidspunkt over 70 Børn i dansk Skole og Børnehavn i Slesvig.

Ansgar-Skolen i Slesvig.

Dermed maatte Spørgsmaalet om en ny Skolebygning melde sig, saa meget mere som den prøjsiske Regering kun havde givet Tilladelse til Skolens Oprettelse under den udtrykkelige Forudsætning, at der snarest muligt tilvejebragtes egnede Lokaler for Undervisningen i Stedet for de ganske utidssvarende i Langestrasse.

De Lovregler, der var bestemmende for Oprettelsen af en dansk Privatskole i Slesvig, var paa væsentlige Punkter andre end de i Flensborg og tilstødende Landdistrikter gældende. Forordningerne af 1926 og 29 havde og har stadig ikke Gyldighed inden for den tidligere tredie Zones Omraade. Her finder Bestemmelserne angaaende Ordningen af det polske Mindretalsskolevæsen tilsvarende Anvendelse paa det danske Mindretalsskolevæsen, og i dette Forhold er der trods gentagne danske Krav om Ligestilling med anden Zone ikke sket nogen Ændring efter 1933. I den polske Mindretalsordning fastslaas blandt andet, at »Beviset for, at de Midler, der udkræves til Skolens Drift, skaffes til Veje, skal anses for ført, naar en Forening med juridiske Rettigheder, der har mindst 100 rigstyske Medlemmer, paatager sig Sikkerheden for den.« Og først ved et Børneantal af mindst 40 kan der forlanges Statstilskud til en saadan Skole, medens det tilsvarende Antal i anden Zone er 10.

Paa Sendemandsmødet i Svendborg den 16.—17. Maj 1930 vedtog Grænseforeningen da at købe et Grundstykke af ca. $\frac{1}{2}$ Tønde Lands Størrelse tæt ved den gamle Mikaelkirke. Den 8. April 1931, paa Kong Christian den 9.'s Fødselsdag, gjordes det første Spadestik, og den 17. Juni s. A. fandt Grundstensnedlæggelsen Sted. Ar-

kitekt var Andreas Dall af Flensborg, der ogsaa havde bygget Duborg-Skolen. Slotsarkitekt Thorvald Jørgensen, København, Skaberens af det nye Christiansborg, havde ved Bygningens Planlægelse og Opførelse ydet Grænseforeningen sin værdifulde Bistand. Den nye Skole, der fik Navnet Ansgar-Skolen, fremtræder i en ren, enkel, dansk Stil med Forbillede i forskellige smukke Bygninger fra det 18. Aarhundrede, en af dansk Arkitekturs bedste Perioder. Omkostninger, incl. Grund og Inventar, beløb sig til 81,000 Kr.

Den 17. Oktober 1931 indviedes Skolen ved en højtidelig Fest. Skønne Gaver prydede Skolestuernes Vægge, derunder en Samling Gengivelser af kendte danske Malerier og Raderinger, skænket af Stenders Kunstforlag i København, og en Kopi af Lorenz Frølich's berømte »Dronning Thyra bygger Dannevirke«. Grænseforeningens Formand, Rektor *H. P. Hansen*, holdt Indvielsestalen, der ved sin stilfærdige Varme greb alle tilstedeværende dybt.

Samtidig med at Skolen overfortes fra den gamle Ejendom i Langestrasse til den nye Bygning, flyttede ogsaa Børnehaven ind i denne. De 36 Elever i Skolen fordeltes nu paa to Klasser, og ved Siden af Skolens Leder, Lærer Ernst Müller, ansattes en Lærerinde, Frøken *Martha Diederichsen*, der var uddannet paa Frøken Zahles Skole i København. Efter Frk. Bothilde Lunds Afgang tiltraadte Frk. *Marie Lassen*, Datter af P. Lassen, Strukstrup, Ledelsen af Børnehaven, assisteret af en Medhjælper. Det fortjener at bemærkes, at alle Lærerkrafter var indfødte Sydslesvigere, hjemmehørende blandt den Befolkning, der havde rejst Kravet om en dansk Skole. Lærer Ernst Müller var fra Tarup ved Flensborg, Frk. Martha Diederichsen fra Taarsted ved Slesvig, Frk. Lassen som nævnt fra Strukstrup i Angel. Hendes Medhjælper var fra Slesvig By. Denne Kendsgerning viser, at Bevægelsen var rodægte nok.

Siden den sidste Lærer i Dansk ved Domskolens, Johannes Helms, Forfatteren af den kendte Sang »Jeg elsker de grønne Lunde«, havde maattet forlade sit Embede i 1864, var der ikke blevet undervist i Dansk i Slesvig By. Nu knyttedes Traaden til Fortiden paany. I de nærmest følgende Aar havde Ansgar-Skolen en stadig voksende Tilgang af Elever. Allerede i Skoleaaret 1932—33 var Antallet 60, og det blev nødvendigt at indrette en

H. P. Hansen.

tredie Klasse. Som ny Lærer ansattes *H. P. Eskildsen* fra Tønder, der tidligere havde virket ved Duborg-Skolen i Flensborg og i Dag er Lærer ved den danske Privatskole i Jaruplund.

For at styrke Kontakten mellem Grænseforeningen og den danske Befolkning i Sydslesvig samt mellem de danske Undervisningsinstitutioner (Kursus, Skole, Børnehaver) dernede og Børnenes Forældre nedsattes i Marts 1933 et Skoleraad med Højskoleforstander Christensen-Maarssø som Formand. Foreningen *Den danske Privatskole for Slesvig og Omegn* var repræsenteret i Raadet ved P. Lassen, Strukstrup, og desuden havde alle Lærerne ved Ansgar-Skolen samt Vandrelerer Jørgen Jørgensen og Børnehavelærerinde Frk. Marie Lassen Sæde i Raadet. I August samme Aar afløstes Førstelærer Ernst Müller af cand. theol. *Svend Johannsen*, der siden da har staaet i Spidsen for Skolen. Under stærkt skiftende og yderst vanskelige Forhold har Svend Johannsen gjort et stort, ikke altid lige taknemmeligt Arbejde for Skolen. En straalende Opgang er blevet efterfulgt af en stærk Tilbagegang, og mange lyse Forhaabninger er bristet under Tidens jernhaarde Tryk.

Da Svend Johannsen overtog Skolens Ledelse i 1933, syntes alt at tyde paa Vækst og Grøde i det under saa heldige Auspicier paa-begyndte Arbejde. Elevantallet steg i 1933—34 til 69 og naaede i 1935—36 op paa 75. En saadan Udvikling sprængte ganske Skolens Rammer og maatte nødvendigvis rejse en Række vanskelige Problemer saavel med Hensyn til de ydre Pladsforhold som hele Skolens Struktur og Maal. I en Beretning til Grænseforeningen af April 1934 hævdede Svend Johannsen den Opfattelse, at Skolen under Hensyn til Børnenes Fremtid maatte give disse en Uddannelse, der i enhver Henseende stod paa Højde med de tyske Skoler. I modsat Fald kunde man ikke betragte det som en Selvfølge, at danske Forældre vilde sende deres Børn i dansk Skole. En Overførelse af begavede Børn til Duborg-Skolen i Flensborg vilde efter hans Skøn støde paa meget store Vanskeligheder, og man maatte derfor før eller senere naa til at kunne forberede dem til Realeksamen paa selve Ansgar-Skolen, med Eksamen enten i Flensborg eller Slesvig, hvis ikke netop de dygtigste Elever skulde glide fra den danske Skole for at søge den bedre Uddannelse paa de tyske Skoler.

Sagligt, pædagogisk og nationalt kunde disse med stor Styrke fremførte Synspunkter ikke undgaa at gøre Indtryk. Men dette Program var unægtelig noget ganske andet og meget mere vidtgaaende, end man havde tænkt sig, da Skolen i sin Tid oprettedes. Dengang var der kun Tale om en lille dansk Skole til 20—30 Børn, uden Tanke om Sammenligning eller Konkurrence med de store tyske Kommuneskoler, en Skole nærmest at jævnføre med Mindretalsskolerne paa Landet i Mellemslesvig, og der fremkom dengang heller ikke større Krav fra de Danske i Slesvig. Fra forskellige

Sider — ikke mindst i Flensborg — stillede man sig reserveret over for hele Sagen. Man kendte ikke det danske Elements Styrke i Slesvig, og man advarede derfor imod at bygge for stort. Nu var ganske vist Tilslutningen til Skolen blevet langt større end ventet. Elevantallet var næsten tredoblet. Men vilde denne Udvikling holde, navnlig efter Omvæltningen i Tyskland 1933? Havde man virkelig her en sikker Basis at bygge paa? Vilde der i det lange Løb være de fornødne Forudsætninger for en saa stort udbygget dansk Skole i Slesvig som den, Skolebestyrer Svend Johannsen tog til Orde for? Gennemførelsen heraf vilde, som han selv erkendte, kræve en i Forhold til Elevantallet unormal Klassedeling og et lige saa unormalt stort Lærerpersonele. Den vilde saaledes blive uforholdsmæssig kostbar. Paa den anden Side kunde det næppe bestrides, at Skolen i sin nuværende Skikkelse næppe vilde være i Stand til at hævde sig ved Siden af de tyske Kommuneskoler. Saaledes som Forholdene havde udviklet sig, stod man overfor et Enten-Eller.

Hr. Svend Johannsens Opfattelse fandt i det væsentlige Tilslutning hos Skoleraadets Formand og Grænseforeningens Konsulent, Højskoleforstander Christensen-Maarssø. En større Klassedeling og en Forøgelse af Lærerpersonelet var efter hans Skøn en Nødvendighed, og under Hensyn hertil foreslog han at udvide Skolen med to Klasseværelser, et Skolekøkken, et Sløjdløkal og en Gymnastiksal. Klassedelingen og Forøgelsen af Lærerpersonelet gennemførtes hurtigt, men iøvrigt hjalp man sig foreløbig, saa godt man kunde, under de indsnævrede Pladsforhold. Disse var allerede tidligere gaaet ud over Børnehaven, der efter kun et halvt Aars Ophold i Ansgar-Skolen i April 1932 havde maattet flytte tilbage til Langestrasse 33, da de af den benyttede Lokaler i Skolen skulde bruges til den nyoprettede Tredieklasse. Nu ansattes i Efteraaret 1934 en fjerde Lærer, saaledes at Skolen deltes i fire Klasser med hver to Aargange Elever, og fra Paaske 1935 kom hertil forsøgsvis en Femteklasse, en Fortsættelsesklasse, idet der for tre af de ikke længere skolepligtige Elever ønskedes en videregaaende Undervisning. Samtidig bevilligedes som en foreløbig Foranstaltning Ansættelsen af en femte Lærer.

Imidlertid besluttede Grænseforeningens Hovedstyrelse trods visse Betænkeligheder at foretage den foreslaaede Udvidelse af Skolen. Omkostningerne herved udgjorde ikke mindre end 58,700 Rm. Den 11. Oktober 1936 stod den nye Bygning rede til at modtage det stærkt forøgede Børnetal sammen med Børnehaven, der nu endelig definitivt kunde forlade den gamle Ejendom i Lange-strasse og tage Ophold i smukke og lyse Omgivelser. Aaret 1935—36 staaer som det største og mest betydningsfulde i Grænseforeningens Skolearbejde i Sydslesvig og kan med Føje betegnes som et Mærkeaar i dettes Historie: den 20. Oktober 1935 indviedes

den danske Privatskole i Tønning, den 11. Oktober 1936 den nye Tilbygning til Ansgarskolen og de i den gamle Bygning indrettede Særlokaler og Børnehavelokaler. Elevtallet var Paasken 1936 vokset til 90 og Aaret efter endog til 92, trods stor Afgang ved Konfirmation (15) og trods en Nedgang paa 10 % i Byens samlede Antal skolepligtige 6-Aars Børn. Derefter begyndte Tallet imidlertid at synke, hvilket først og fremmest skyldtes Forhold udefra af ganske samme Art som de, der samtidig bevirkede en Tilbagegang i Børnetallet i de danske Skoler i Flensborg og Omegn. Nedgangen var dog i Aarene lige op til Krigen ikke nævneværdig — i 1938—39 og 1939—40 besøgte Ansgar-Skolen af henholdsvis 88 og 84 Børn, et talende Vidnesbyrd om, at de danske Forældre viste sig meget standhaftige over for de Forsøg, der gjordes for at formaa dem til at tage deres Børn ud af Skolen, skønt dette Tryk kunde være overordentlig stærkt. I Løbet af 1936 mistede saaledes tre Familiefædre deres faste Stillinger, fordi deres Børn gik i den danske Skole. Som Regel skyldtes disse Foreteelser stedlige, underordnede Autoriteter, og ved at forebringe Klagerne paa højere Sted lykkedes det i de fleste Tilfælde Generalsekretariatet at hævde de danske Interesser og faa vedkommende Lokalmyndighed i Tale. Men det ændrede jo intet ved den Kendsgerning, at der under saadanne Forhold skabtes en stor Usikkerhed og Utryghed i mange Danskes Stilling. At disse Tilstande maatte være til stor Skade for det danske Skolearbejde er indlysende, og trods al Modstand fra dansk Side kunde det selvfølgelig ikke undgaas, at nogle bøjedede sig og gav op over for det stadig tiltagende Pres. Naar Elevtallet ikke desto mindre helt op til 1940 holdt sig mellem 80 og 90, kan man deraf drage den Slutning, at det vilde have været i fortsat Stigen, saafremt man ikke ved de omhandlede Midler havde opnaaet at standse Fremgangen.

Samtidig kunde Virkningerne af den almindelige Urostemning, der i stigende Grad bredte sig i Europa som Følge af den storpolitiske Udvikling i 1938—39, ikke undgaa at gøre sig gældende ogsaa inden for Arbejdet i Sydslesvig. Ved Ansgar-Skolen fratraadte i Løbet af dette Skoleaar tre Lærere, den ene dog for at overtage Ledelsen af den nyoprettede danske Privatskole i Tønning. I alt fire Vikarer havde i dette Aar midlertidigt Arbejde ved Skolen. Den i 1935 indrettede Fortsættelsesklasse maatte paa Grund af Frangang til Efterskole og Arbejdspladser samt Mangel paa tilstrækkelig ny Tilgang nedlægges den 1. April 1939, hvorved et Lærerembede bortfaldt, saa der herefter kun virkede fire Lærerkæfter ved Skolen. Der skete ikke nogen Frangang til tysk Skole, men paa den anden Side forhindrede Overflytningen af tre Elever fra tysk Skole til dansk, og det syntes efterhaanden mere og mere umuligt at foretage Skoleskifte fra tysk til dansk Skole.

Det var dog først selve Krigen, der medførte en stor Nedgang

Den danske Privatskole i Tønning.

i Ansgar-Skolens Elevantal ligesom i de øvrige danske Skolers Syd for Grænsen. Den 1. April 1941 var Tallet sunket til 56; i de tre sidste Aar har det været henholdsvis 49, 47 og 45. I Forhold til 1937—38 betyder dette en Halvering. Følgen har været, at yderligere et Lærerembede er blevet nedlagt, saa der nu kun er knyttet tre Lærere til Skolen.

Løvrigt har den smukke Skolebygning med de gode Pladsforhold gennem de senere Aar dannet den naturlige Ramme om forskellige dansk-kulturelle Foranstaltninger, Møder, Foredrag og lignende. Lokalerne har et Par Gange om Ugen staaet til Raadighed for det kristne Ungdomsarbejde. Spejderne har haft til Huse i Skolen. Ungdomsforeningerne har benyttet Gymnastiksalen to Aftener om Ugen til Gymnastik og Sløjdsalen til Husflid. Aar efter Aar har Ansgar-Skolens Lærere om Vinteren afholdt Aftenkursus i Dansk for Voksne, der til Tider har kunnet samle op imod 50 Deltagere.

Hvad den danske Børnehaven angaar, har Tilslutningen til denne været underkastet lignende Svingninger, som Elevantallet i Ansgar-Skolen. Linien har her dog været noget mere varierende. Det største Antal Børnehaveelever naaedes allerede 1932—33 med 39—45; i 1937—38 var Tallet 25—31, i 1938—39 18—26. Under Krigen er Tallet gaaet yderligere tilbage og har i de sidste Aar været 13. Efter 8 Aars Virksomhed traadte Frk. Marie Lassen i 1939 tilbage fra sin Stilling som Leder af Børnehaven, som hun havde bestridt med stor Dygtighed og Omhu. Hun efterfulgtes af Frk. *Ane Marie Hunger* fra Aabenraa, der er uddannet paa Frøbelhøj-skolen i København.

Som ovenfor nævnt indviedes den 20. Oktober 1935 en ny dansk Skole i Tønning. Her havde ligesom i Slesvig ikke været givet nogen Danskundervisning siden Tiden mellem de to slesvigske Krige, da den særprægede, begavede Pastor Peter Wilhelm Christensen virkede for Udbredelsen af det danske Sprog. Pastor Christensen

beklædte Embedet som »Hauptpastor« i Tønning fra December 1850 til sin Død i 1863. Han stod som mange andre sydslesvigske Præster i Tiden 1850—64 i livlig Brevveksling med Departementschef Regenburg, og hans Breve, af hvilke Pastor H. F. Petersen har givet et Uddrag i sin fortræffelige Bog »Fra sydslesvigske Præstegaarde« (1938), giver et levende Indblik i Datidens politiske Forhold i den gamle Ejderby. Det lykkedes efterhaanden Pastor Christensen at komme i et særdeles godt Forhold til Befolkningen. I 1853 overtog han Undervisningen i Dansk i øverste Klasse og udgav en dansk Etymologi, hvorom han selv skriver, at den gik af som varmt Brød. »Det gaar i det hele godt med Undervisningen i det danske Sprog,« hed det i et af hans Breve. I denne By, der under det danske Monarki havde spillet en ikke uvæsentlig Rolle som Eksporthavn, mødte nu Vandre lærer Jørgen Jørgensen rod-faste danske Sympatier. Det er hans Virksomhed, som i Løbet af nogle Aar banede Vej for Oprettelsen af en dansk Skole i Tønning. I 1931—32 underviste han her 15 Børn, der samledes i et privat Hjem, i Dansk. Danskholdet af Voksne blev samtidig saa stort, at dette Kursus maatte flyttes til et større Lokale i et af Byens Forsamlingshuse; der var indtil 48 Deltagere, baade ældre og yngre. Antallet af danskunderviste Børn steg i 1932—33 til 30, af voksne Deltagere i Danskkursus til 50. I 1934 rettedes en Henvendelse til Grænseforeningen om Oprettelse af en dansk Skole i Tønning, da det gennem en Aarrække havde vist sig, at der var et tilstrækkeligt Antal Børn til en saadan. Man maatte dog endnu et Aarstid klare sig med Undervisning i den hidtidige Vandre-skoleform, indtil der var købt Grund og kunde bygges Skole. I Efteraaret 1935 stod den danske Skole i Tønning færdig, ligesom Ansgar-Skolen bygget af Andreas Dall, Flensborg. Grunden havde kostet 8067 Rm., Bygningen 38,500 Rm., hvortil kom Inventaret med 13,500 Rm., saa Skolen ialt stod Grænseforeningen i 60,000 Rm. Indvielsen foretoges af Grænseforeningens Formand, Rektor H. P. Hansen, i Overværelse af mange Gæster fra begge Sider af Grænsen. Undervisningsmidler var skænket af Frederiksberg Skoledirektion. Som Lærer ved Skolen, der begyndte med 32 Elever, ansattes *Asger Kilde Jensen* af Svendborg, der var uddannet paa Skaarup Seminarium. En Maanedstid senere aabnedes i to af Skolens Lokaler en dansk Børnehave under Ledelse af Frk. *Damkjær Poulsen*. Den talte 12 Børn og naaede i Aarets Løb op paa 17.

I de to følgende Aar havde Skolen henholdsvis 29 og 28 Elever, og Udsigterne syntes lovende. Arbejdet gik støt og roligt. Kursusundervisningen i Dansk ligesom en Række Foredragsaftener var meget godt besøgt. Den 1. Februar 1937 ansattes en ny Vandre lærer, *Skat Lindhardt*, med Ejdersted og Frederiksstad som særligt Arbejdsomraade; han overtog tillige nogle Timer ved Skolen. I Efteraaret samme Aar begyndte man imidlertid fra tysk Side at

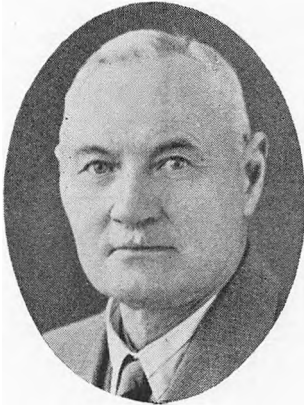
Duborg-Skolens Afgangsklasse gæster Tønning 1932.

paavirke Forældrene til at tage Børnene ud af den danske Skole — i enkelte Tilfælde med Held —, og i Løbet af 1938 tog dette Arbejde Fart. Dansk Skoleforening for Sydslesvig mistede en Række Medlemmer, der meldte sig ud paa Grund af Forholdene, ligesom der i Strid med de gældende Bestemmelser midt i Skoleaaret foretoges flere Skoleskifter fra dansk til tysk Skole. Resultatet var en Nedgang af Skolens Elevantal til 19. Børnetallet i Børnehaven blev saa ringe, at Opretholdelsen af en særlig Børnehavelærerinde ikke syntes forsvarlig. Ogsaa Vandelærerstillingen maatte nedlægges indtil videre, og den 1. Marts 1939 forlod Lærer Kilde Jensen og Frk. Damkjær Poulsen Tønning. Ledelsen af Skolen og Børnehaven overtoges af Lærer *Kølvraa* og Hustru fra Slesvig, der samtidig saa vidt muligt skulde varetage Vandelærer-virksomheden. Krigsaarene har ogsaa her medført en yderligere Tilbagegang i Elevantallet. Dette har i 1941—44 udgjort 12, 12, 10 og 10. Børnehaven havde 1940—42 kun 3 Børn aarlig og har i de sidste Aar praktisk talt været ude af Funktion.

Ligesom Ansgar-Skolen og Børnehaven i Slesvig har Skolen og Børnehaven i Tønning mange Venner rundt om i Danmark. Navnlig har Sønderjydsk Forening i Holbæk lagt en varm Interesse for disse vore sydligste Forposter for Dagen, og Aar efter Aar har Tønning-Børnene tilbragt deres Sommerferie i Holbæk. Mange danske Skoler og Højskoler, navnlig Askov og Hoptrup Højskoler samt Snoghøj Gymnastikhøjskole, har ved gentagne Besøg vist deres Interesse for det danske Skolearbejde i Tønning.

Oprettelsen af en dansk Skole i Tønning medførte ganske naturligt en Omorganisation af den danske Skoleforening for Slesvig og Omegn. I dens Sted traadte nu i November 1935 *Dansk Skole-*

forening for Sydslesvig, der siden da har repræsenteret det danske Mindretals Skoleinteresser saavel over for de tyske Myndigheder som over for Grænseforeningen. Den indtager en tilsvarende Stilling som Dansk Skoleforening i Flensborg, og hele det danske Skolevæsen i de sydlige Egne af Slesvig (Vandrelærervirksomhed, Skolerne og Børnehaverne i Slesvig og Tønning) er henlagt under den. Efter Forhandling med Grænseforeningen foretager Skoleforeningen alle Læreransættelser m. m. I sine indre Anliggender

Daniel Petersen.

er den selvsagt ganske uafhængig. Grænseforeningen yder den fornødne finansielle Støtte til alle Skoleforeningens Virksomheder, og Skoleforeningen aflægger aarligt Regnskab og Beretning til Grænseforeningen. Formanden for Dansk Skoleforening for Sydslesvig har siden dens Oprettelse været Godsejer *Daniel Petersen*, Vesterholt, Næstformand var afdøde Gaardejer *P. Lassen*, Strukstrup. I Bestyrelsen har endvidere en Forældrerepræsentant for Slesvigskolen og en for Tønningsskolen Sæde. I 1938—39 førtes forskellige Drøftelser om en eventuel Sammenslutning mellem Dansk Skoleforening i Flensborg og Dansk Skoleforening for Sydslesvig til

en stor Fællesforening, men af forskellige Grunde førte disse Forhandlinger ikke til noget Resultat, og Tanken om en Sammenslutning har derefter af flere praktiske og principielle Hensyn indtil videre maattet skrinlægges.

Til Vandrelærervirksomheden samt Driften af Skolerne og Børnehaverne i Slesvig og Tønning har Grænseforeningen siden 1924 ydet ialt Kr. 954,824. Dertil kommer yderligere en Række almindelige kulturelle Formaal saavel i Flensborg og Omegn som i det sydligere Slesvig, f. Eks. Biblioteket paa Slesvighus. Disse Udgifter, der ikke er adskilte for Mellem- og Sydslesvigs Vedkommende, har i det nævnte Tidsrum beløbet sig til 339,056 Kr.

FUNKTIONÆRER

UNDER »DANSK SKOLEFORENING FOR SYDSLESVIG« SLESVIG

Vandrelærervirksomhed.

Jørgen Jørgensen f. $14/12$ 94 ansat $1/6$ 26—

Børnehave.

Bothilde Lund f. $7/10$ 02 ansat $1/3$ 28— $30/10$ 31.

Marie Lassen f. $6/10$ 11 — $1/7$ 31— $30/1$ 39.

Ane Marie Hunger f. $1/10$ 14..... — $1/10$ 39—

Ansgar=Skolen.

Ernst Müller	f. $16/10$	03 i Tarup	$1/11$	30— $31/7$	33. Kbh.
Martha Diederichsen ..	f. $27/12$	96 i Taarsted	$1/11$	31— $31/6$	35. Hadersl.
Hans Peter Eskildsen ..	f. $19/2$	05 i Tønder	$1/4$	32— $31/7$	33. Jaruplund.
Svend Johannsen	f. $15/10$	03 i Flensborg ..	$1/8$	33—	
J. Damkjær Poulsen	f. $4/3$	02 i Lundtoft	$1/4$	34— $31/3$	35. Tarup.
A. Kølvrå Nielsen	f. $19/8$	99 i Resen (Karup) ..	$1/10$	34— $31/6$	39. Tønning.
Tove Lorange	f. $14/8$	02 i København ..	$1/6$	35— $31/12$	39. Kbh.
Johannes Fosmark	f. $6/7$	07 i Aalborg	$15/5$	35— $30/4$	39. Kbh.
Karl Mielke	f. $13/3$	10 i Mølby	$1/0$	35— $31/8$	38.
Laurids Enevoldsen	f. $25/12$	14 i Rødekro	$1/5$	39— $31/12$	43. Herringe.
Helga Jørgensen	f. $8/11$	03 i Fiskebæk	$1/4$	39—	
Claus P. Færgemand ...	f. $25/3$	19 i Hørup	$1/4$	44—	

Timelærere:

Fru Margrethe Kølvrå Nielsen	f. $10/8$	09 i Flensborg ...	$1/11$	36— $31/3$	39. Tønning.
---------------------------------------	-----------	--------------------	--------	------------	--------------

Vikarer:

Arne Buch	$1/0$	38— $31/10$	38.
Charly Nielsen	$1/11$	38— $1/4$	39.
Agnete Dyrlov	$1/1$	40— $31/3$	40.
Fru Signe Enevoldsen ..	$1/4$	40— $31/1$	41.
Frøsløv Christensen	$1/2$	41— $31/10$	41.

TØNNING

Vandrelærer=Virksomhed.

Skat Lindhardt	$1/2$	37— $31/3$	39.
----------------------	-------	------------	-----

Børnehavne.

Anna Damkjær Poulsen ..	$1/11$	35— $31/3$	39.
Fru Kølvrå Nielsen	$1/4$	39— $31/3$	40.

Skole.

Asger Kilde Jensen	$1/10$	35— $31/3$	39.
A. Kølvrå Nielsen	$1/4$	39—	

Udviklingen viser i de 25 Aar, der er gaet siden de historiske Begivenheder i 1920, en stærkt svingende Kurve. Opgang er efterfulgt af Nedgang. De smaa Tal, de danske Skoler Syd for Grænsen i disse Krigsaar møder frem med, kan ikke andet end gøre et nedslaaende Indtryk og fremkalde Bekymringer. Er der virkelig nogen Fremtid i Arbejdet dernede? Slaar Krigsaarenes Tab ikke saa dybe Huller i vore i Forvejen faatallige Landsmænds Rækker, at disse ikke vil kunne udfyldes? Det baader intet at tilsløre Forholdenes Alvor. Men paa den anden Side skal man heller ikke lukke Øjnene for, at der, hvor der i Tiden fra 1864—1920 ikke lød eet dansk Ord i Skole og Kirke, samles nu danske Slesvigere i Hundredevis om dansk Undervisning og dansk Forkyndelse. Er deres Tal end blevet mindre i disse tunge Aar, de er der dog. Hvor i tidligere Tider »Flensborg Avis« var den eneste Budbringer fra vor Nationalitets Sydgrænse, der staar nu spredt udover Landet mel-

lem Flensborg Fjord og Dannevirke en bevidst dansk Grænsevagt, rodfæstet i Hjemstavns Jord, bundet til den i urokkelig Kærlighed og Troskab. Dansk og nordisk Folkeæts yderste Forposter ved Nordens ældgamle Grænse mod Syd. Hvad Fremtiden bærer i sit Skød, ved ingen. Men det ved vi, at de dernede ikke slipper Danmark, og de skal vide, at vi ikke slipper dem. De danske Sydslesvigere og det danske Folk er eet — og det vil de vedblive med at være. I denne Aand vil Grænseforeningen øve sin Gerning i Fremtiden, som den har gjort det i de Aar, der svandt, tro mod det Dybbølløfte, der er Ledestjernen for dens Virke.

Svend Tveskæg-Stenen ved Dannevirke (P. P. Friis).
(Dansk Tungs ældste Vartegn ved Thyras Vold.)

Bernhard Hansen:

VENNERNES HAANDSLAG

Næppe mange Ord fra vore Dage er i den Grad blevet Folkeejere som Statsminister N. Neergaards Dybbølløfte til danske Sydslesvigere:

»I skal ikke blive glemt«.

Enkeltpersoner, Institutioner, Foreninger, ja selv Staten har vedkendt sig dette Løfte, der blev givet i den største Stund, vor Slægt har oplevet, da Nordslesvigs Genforening med Danmark be-segledes paa Dybbøl Banke i 1920. Og Ordene fødte et Offersind i Folket, der blev langt dybere og stærkere, end nogen vist havde vovet at vente. Mange har givet, saa det sved.

Staten og to af vore store nationale Foreninger, Grænseforeningen og Sønderjysk Skoleforening, gik i Spidsen; men da der andetsteds er gjort udførlig Rede for deres Hjælpearbejde, maa jeg indskrænke mig til her at nævne Navnene paa de Mænd, der i Dag i Statens Udvalg og de to nævnte Foreningers snævrere Bestyrelse løfter Dybbølordenes Arv fra 1920. I en samlet Oversigt over Hjælpearbejdet hjemmefra til Dansk Skoleforening, Flensborg, maa det — selv med Fare for Gentagelse — ogsaa være vel-motiveret at registrere disse Hjælpekilder som de første og de førende; det er dem, der bærer vore store og tungtvejende Budgetter.

I) Statens Udvalg for dansk Sprog og Kultur i Udlandet:

Landstingsmand *H. Jepsen Christensen*, Høgsbro (Formand), fhv. Folketingsmand *J. P. Nielsen*, Dynt, Folketingsmand *A. Svensson*, Haderslev, fhv. Minister, Folketingsmand *Bertel Dahlgaard*, Gentofte, og Amtsskolekonsulent *Nicolai Svendsen*, Tønder. Undervisningsministeriets Interesser i Forbindelse med dette Udvalgs Arbejde er underlagt Departementschef *Fr. Graae*.

II) Grænseforeningens Forretningsudvalg:

Fhv. Præsident *Holger Andersen*, Hellerup (Formand), Inspektør *N. I. Gotthardsen*, Tønder (1. Næstformand), Borgmester *V. Fischer*, Frederiksberg (2. Næstformand), Grosserer *P. Michael- sen*, Lunderskov (3. Næstformand), Havnemøller *Peter Petersen*, Fredericia, Ministerialsekretær, cand. jur. *Fr. Thygesen*, København, Sygehusinspektør *H. C. Møller*, Næstved. — Grænseforenin-

gens løbende administrative Forbindelse med Sydslesvig varetages af Kontorchef, cand. jur. *Antoni Petersen*, Grænseforeningens Hovedkontor, København. Den samlede Hovedbestyrelse, hvortil

Holger Andersen.

Jakob Petersen.

Forretningsudvalget ogsaa hører, bestaar af 55 Personer, der repræsenterer hele Landet.

III) Sønderjyds Skoleforenings Bestyrelse:

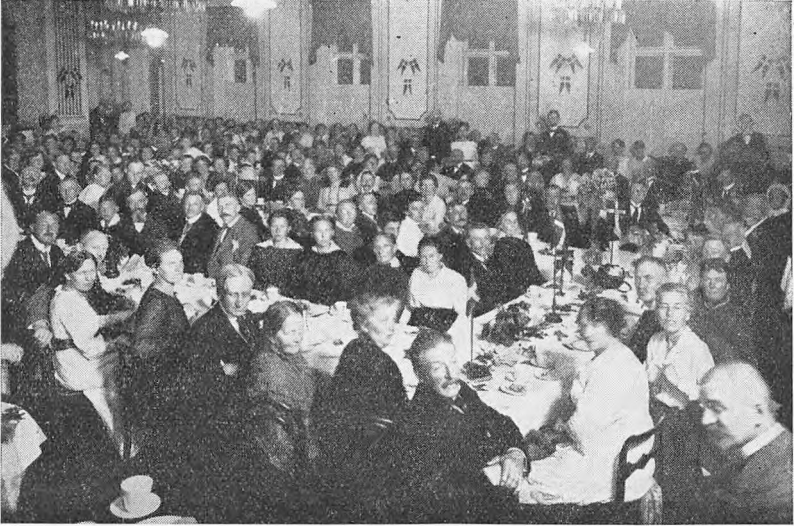
Landstingsmand *H. Jepsen*, Høgsbro (Formand), Grd. *Mathias Christensen*, Høgsbro (Næstformand), Købmand *Chr. Thygesen Petersen*, Døstrup (Kasserer). *Niels Gott-hardsen*, Høgsbro, er lønnet Sekretær. Foreningens Ledelse er desuden underlagt et særligt Tilsynsraad paa 15 Medlemmer.

H. P. Hanssen, Nørremølle.
Gennem mange Aar Formand
for Sprogforeningen.

Sprogforeningens Hjælp til dansk kulturelt Arbejde i Flensborg kommer ganske naturligt i første Linie Biblioteksarbejdet til Gode; men ved Siden af dette har Sprogforeningen i Aarenes Løb ydet Skolerne en saare værdifuld Hjælp i Form af smukke Boggaver til de Elever, der udskrives af vore Skoler. Ad denne Vej har Sprogforeningen paa en smuk og stilfærdig Maade løst en Op-gave, der i Virkeligheden peger ud over Dagen og Vejen. Der kommer en Dag

for vore Elever — ja, den er maaske allerede kommet for en Del af de ældste — da Sprogforeningens Boggave vil blive dem et smukt Minde og en stærk Anledning til at holde Erindringen om

Børnerejsekomitéen samlet til Møde i Borgerforeningen i Flensborg sammen med danske Flensborgere i 1920. I Forgrunden ses bl. a. Folketingsmand A. Svensson og Frue, Fru Julie Christiansen, Harald Slott-Møller, Fru Marie Jessen, Vilh. Carstens og Frue (Holland), Fru Agnes Slott-Møller, Rektor H. P. Hansen og Frue, Fru J. Friederichsen, Redaktør Ernst Christiansen, Bankdirektor Jespersen og Fru Holger Andersen.

deres Barndomsskole fast. Sprogforeningens Bestyrelse bestaar af: Landsbibliotekar *Jakob Petersen*, Aabenraa, Formand; Højskoleforstander *J. Th. Arnfred*, Askov, Gaardejer *H. J. Hansen*, Lysabildskov, fhv. Folketingsmand *I. P. Nielsen*, Dynt, Amtsskolekonsulent *Nicolai Svendsen*, Tønder. Et særligt Tilsynsraad paa 34 Personer deltager desuden i Foreningens Ledelse.

Som en uforlignelig Hjælp i vort Skolearbejde maa vore *Børns Ferierejser* til Danmark noteres. At sige med faa Ord, hvad disse Rejser har betydet, er næsten umuligt. For Børn fra vore Smaakaarshjem i Storbyen — og dem har vi flest af — var en Sommermaaned i Danmark ensbetydende med legemlig Sundhed og Vækst. Livet hjemme under smaa Forhold ombyttedes med Friluftsdage i Landsby eller Bondegaard, ved Skov eller Strand, og for Savnet af Hjemmet, af Far og Mor mødte de alle Vegne gode og kærlige Menneskers Omsorg og Pleje. Men først og sidst mødte de Danmark selv; deres Drømme og Længsler var blevet dem en ufatteligt Virkelighed. Det, de havde talt om og sunget om i Ugerne forud paa Skolebænken og Kammeraterne imellem, var nu den haandgribelige Sandhed. Og Sproget — Modersmaalet — mødte dem, hvor de stod, og hvor de gik, det sang i deres Øren, og det tonede i deres Sjæles Dyb. Skønnere kunde Livet ikke være; her var det ikke Eventyret, der var blevet Virkelighed, men Virkeligheden, der mødte Dagen som et straalende Eventyr. Ferierejserne til Dan-

mark er blevet som en Myte i vort sydslesvigske Skoleliv. Derfor forstaar man vore Børns grænseløse Forventning og Spænding, naar Ferierne nærmer sig, og Indbydelsen ventes, og deres ubeskrivelige Modløshed, naar Danmarksrejsen — som i 1940 — glipper.

I Begyndelsen blev den filantropiske Side af Flensborgbørnenes Danmarksrejser stærkt understreget. Efter at Enkeltmænd havde syslet med Tanken, udgik Indbydelseerne oprindeligt fra De sam-

Maren Sorensen.

virkende Menighedsplejer i København med disses Formand, Dr. *Alfr. Th. Jørgensen*, som drivende Kraft. Snart efter tog en særlig Ferierejsekomité den samme Tanke op. Og det blev denne, der, efter et kortere Samarbejde med Menighedsplejerne, ret hurtigt overtog saavel den praktiske Tilrettelæggelse som den omfattende Finansiering af Børnerejserne, der nu blev et vægtigt Led i vort nationale Arbejde. Bag denne Feriekomité møder vi en Stab af nidkære Landsmænd, Kvinder som Mænd, der spredt ud over hele Landet er et haandfast Udtryk for den glædelige Kendsgerning, at det er Danmarks tusinde Hjem, der er den sande Baggrund for vore Ferierejser gennem mere end 25 Aar.

Helsehjemmet er vel næst efter Ferierejserne den Oplevelse af Danmark, der er kommet flest af vore Børn direkte ind paa Livet.

Navnet er egentlig fordringsfuldt; men som Bygningerne ligger derude ved Lille Bælt paa et af Haderslev Amts yderste Næs, kranset af store, brede Bøge, men med solaabne Pletter ned mod den friske Strand, aner man Baggrunden for Navnets første Leds Oprindelse. Andet Led — *hjemmet* — bestemmes af helt andre Faktorer; derfor er det nok rigtigst straks at nævne, at *Maren Sorensen* fra Valsbøl har været Hjemmets Forstanderinde lige fra dets Start omkring 1920. Hjemmets Forstanderinde, ja! Men *vore Børns Plejemor*. — Amtslæge *Lauritzen*, Haderslev, har været hende en trofast Medarbejder.

Sommer efter Sommer har vi sendt sydslesvigske Skolebørn — sædvanligvis 100 hvert Aar — til et 6 Ugers Rekreationsophold paa dette Sted. Og Pengene? Ja, dem har andre maattet skaffe. Vi har leveret Børnene og har aldrig mærket andet, end at vi var hjertelig velkomne. Men at Bestyrelsen med Formanden, Gaardejer og Sognefoged *Jørgen Petersen* i Sommersted i Spidsen, har

haft sit store Indsamlingsarbejde forud, skal man ikke have haft meget med Administration at gøre for at blive klar over. Grænseforeningens Hjælp til Hjemmet har sikkert lettet Arbejdet noget, men er af nyere Dato.

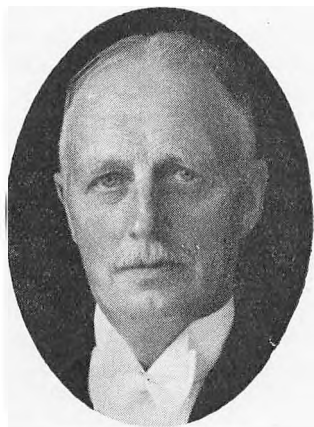
Og saa begynder jeg at opdage Faren ved at graduere de forskellige Foreningers Indsats; thi at Skolebørnenes Rejser er særdeles vigtige, er sikkert klart for os alle; men at de i og for sig skulde være vigtigere end *Børnehavebørnenes Ferieophold* i Ribe Amt, kan maaske blive svært at indse. Det, der kan siges om Skolernes Ferierejser, gælder i det store og hele ogsaa for Børnehavernes Vedkommende. Derfor er det godt, at vi møder skiftende Interessekredse hjemme, saa lykkes det at faa alle Op-gaverne løst. Børnehavernes Ferier i Danmark tog Ribe Amts Grænseforening op paa et tidligt Tidspunkt, først

med Foreningens Formand, Grosserer *P. Michaelsen*, Lunderskov, som Leder, derefter med Landbrugskandidat *E. Puggaard*, Gørding. Mange Hjem i Ribe Amt har gennem Aarene ladet vore Puslinger opleve kærlig Gæsteret og omsorgsfuld Pleje inden for deres Døre.

Studenteforeningen »*Heimdal*« under Grænseforeningen kan næppe være nogen rig Forening. Mammon plejer ikke at være

nogen tung Klods om Studenternes Fødder. Men en vis Evne til at skaffe sig de nødvendige Midler maa den have haft; for der har aldrig været smalle Steder, naar den Aar efter Aar har været vore Afgangsklassers Vært paa deres 8 Dages Besøg i Hovedstaden. Kun 2 Afgangsklasser — 1940 og 1945 — har ikke haft denne straalende Oplevelse med i deres Skolegang paa Duborg-Skolen. Det var en Prik over et af de mange i'er, der blev skrevet, naar vore Skoler var paa Besøg i Moderlandet. At »*Heimdal*« ogsaa overgangsvist har inviteret vore Konfirmander fra Landet til en Uges Besøg i København, gør ikke dens Indsats mindre. Mange skif-

tende Førmænd har gennem Aarene haft Forbindelse med Duborg-Skolen, baade naar Rejserne skulde planlægges, naar vore Elevers Stile gik til Censurering i Hovedstaden, og naar vægtige Bog-

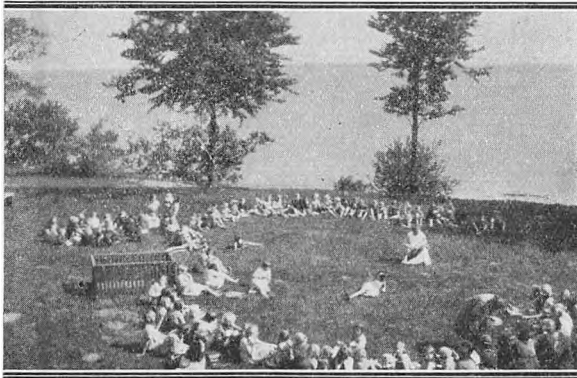
Peter Michaelsen.

Ejnar Puggaard.

kasser dirigeredes til Flensborg. Foreningens nuværende Formand er Ministerialesekretær, cand. jur. *Kiesbye-Møller*, København.

Jylland har ogsaa en Hovedstad, og den er gennem Aarene blevet vor Fortsættelsesklasses store Oplevelse, en uforlignelig Vært i de 8 Dage, de nød Livet i Jyllands Hjerter. *Grænseforeningen i Aarhus* har hvert Aar planlagt Rejsen. Formanden, Rektor *L. Christiansen*, har været som en Far for vore Børn, og Hr. og Fru Fabrikant *Stampe* har været utrættelige i det omfattende, store praktiske Arbejde.

Skov og Sommer — Sol og Strand. Fra Helsehjemmet 1933.

Lejrskolen er enhver Skoles lykkelige Attraa; men Pengene dertil volder de fleste rigelig med Bekymring og Smerte. Syd for Grænsen har dette Punkt kun været en Leg. Sønderjydske Skoleforening gik straks ind for Duborg-Skolens Plan, da den fremsattes i 1929, endnu før man ret vidste, hvad Lejrskole var for noget. Pengene kom uden Vægning og Betænkeligheder. Da Lejrskoletanken saa ogsaa begyndte at interessere vore andre sydslesvigske Skoler, bød »Den nordsjællandske Lejrskole« (Formand: Adjunkt *Palle Berg-Sørensen*, Hillerød) sig beredvilligt til og har i en Aarrække været Vært for en Del af vore Lejrskoler i nordsjællandske Lejrskolehjem. Fra 1941 har Dansk-Nordisk Ungdomsforbund stillet sine tre Lejrskolehjem langs Grænsen: Grænsehjemmet, St. Jyndevedhus og Rudbøl til Raadighed for vore sydslesvigske Skolers Lejrskoler, saaledes at Hjemmenes Benyttelse og Lejrskolernes Forplejning er fuldstændig gratis for vore Skoler. Naar hertil yderligere kommer, at Maribo Amts Grænseforening (Formand: Bankdirektør *Wegede Mathiassen*, Maribo) afholder en stor Del af Udgifterne til Materiellet, og Kommunalæge, Dr. *Eilshou Holm*, København, stiller et smukt Beløb til Raadighed til Afholdelse af Rejse- og Vikarudgifterne, vil man forstaa, at vore

Lejrskoler paa mange væsentlige Punkter har det særdeles let.

I Krigens første Aar indbød Sønderborg Amts Grænseforening (Formand: Domæneforpagter *Jørgen Lorentzen*, Rønhave) alle Børnehavebørnene til maanedlange Lejre i Sønderborg Amt. Dette Ophold tog baade Sigte paa Elevernes Forplejning og Ekvipering og krævede følgende et meget stort Budget. En enkelt Lejr paa Rønshoved Højskole blev overtaget af Aabenraa Amts Grænseforening (Formand: Skoleinspektør *J. Thau*). Senere har D. N. U. overtaget disse Lejre, saa denne Forening nu baade er Vært for vore Lejrskoler og Børnehavebørn i det Omfang, som vi selv skønner at kunne gøre Brug deraf.

Dansk-Nordisk Ungdomsforbund ledes af et Grænseraad med *P. Marcussen*, Graasten, som Formand og Bankprokurist *H. Müller-Kristiansen*, Sønderborg, som Næstformand. Fuldmægtig *Verner Ravn*, Graasten, er Foreningens lønnede Sekretær.

En *Børnehavelejr* i Nymindegab, hvortil nu afdøde Fru Landstingsmand *Schaumann*, Haderslev, i en Aarrække havde indbudt Børnehavebørnene fra Flensborg, har ikke kunnet gennemføres under Krigen.

Børnebespisningen er i Krigsaarene blevet en monumental Opgave. Før 1939 gennemførtes der ved Duborg-Skolen en beskeden Bespisning af særlig udvalgte Elever. En Kop Kakao, kogt i Vand, og et Par tørre Rundstykker var hele Serveringen, og dog var den en velkommen Hjælp for mange. Pengene til Formaalet kom som Gaver fra Danmark, navnlig fra Skoler. Kerteminde (Lærer *Johan Kirsten*) var den første, der tog fat. Sønderborg Statsskole, Haderslev og Aarhus Katedralskoler fulgte hurtig efter og ydede deres Bidrag som meget storslaaede Julegaver. Haslev Gymnasium var med en kort Overgang, Ribe Kommuneskole ligeledes. Sct. Knuds Gymnasium i Odense tog fat i Midten af Trediverne og ordnede Tilskudet som en maanedlig frivillig Afgift fra Eleverne. Resultatet er blevet en Maanedsrate paa 80,00—90,00 Kroner, og Skolens Trofasthed er blevet et smukt Eksempel til Efterfølgelse. Midt i Tyverne solgtes der et særligt Bespisningsmærke til Fordel for Børnebespisningen ved et meget stort Antal danske Skoler. Resultatet blev overvældende, og Bespisningsbudgettet var sikret for en Del Aar.

I Vinteren 1923/1924 solgtes dette Mærkat ved adskillige Skoler i Danmark til Fordel for Duborg-Skolens Børnebespisning. Salget indbragte et saa stort Beløb, at Bespisningen var sikret for en Aarrække.

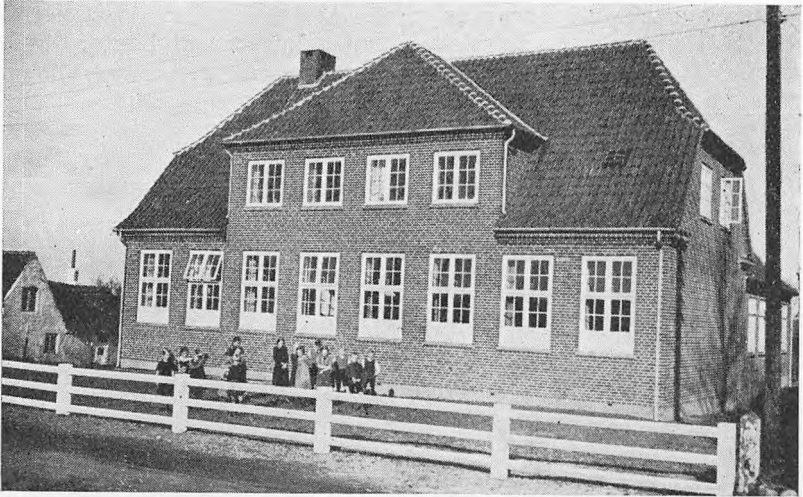

Duborg-Skolens Frokostkælder, godt afstivet med solide Bjælker.

Saa kom Krigen, og Bispisningen blev mere aktuel end nogen Sinde og skulde helst gennemføres under en saadan Form, at alle kunde deltage, og at Maaltidet kunde udvides betydeligt. Men hvordan skulde dette praktisk klares, og hvor skulde Midlerne — og nu var det store Beløb, der kom paa Tale — komme fra? Som ofte før kom Hjælpen uventet og pludselig ude fra. Gode Landsmænd stillede sig paa en storslaaet Maade til vor Raadighed. — Og saa tog vi fat. Og se, det gik baade med Varer og Penge. Myndighederne fra dansk og tysk Side forstod Opgavernes Værdi og viste os baade Venlighed og Forstaaelse.

Et lykkeligt Led i vore Bestræbelser for vore Børns Sundhed og legemlige Vel er blevet klaret fra Dag til Dag alle Krigsaarene igennem. Opgaven er dobbelt. Venner i Danmark sørger for Indkøbene og Udførselstilladelsen, vi sørger for Fortoldningsanliggender og Varernes Frigørelse i Ernæringsministeriet i Berlin. Pengene indsamles i Fællesskab. Til Indkøbene har Flensborg-Samfundet (Formand: Overretssagfører *Knud Dahl*, København) ydet meget smukke Tilskud, ligesom mange Kredse Landet over har vist Arbejdet stor Interesse gennem større eller mindre Bidrag.

Skoleforeningens Indsamling støttes i høj Grad af Grænseforeningen og dens mange Afdelinger ud over Landet. Fra København nyder Sagen smuk Støtte fra en Juleindsamling i Skoler og Menighedskredse, der ledes af Biskop, Dr. theol. *Fuglsang Damgaard*. Skolernes Tilslutning i Provinsen har været i stadig Vækst,

Tarup Skole i Adelby Sogn.

og nogle Steder, f. Eks. i Odsherred (Gaardejer *Johannes Christensen*) og i Sønderborg Amt (Bankkasserer *N. Handler*) er der kommet et smukt Samarbejde i Gang mellem Grænseforeningen og Skolerne i denne Sags Tjeneste.

Mange morsomme og rørende Træk om Landsmænds Redebonhed over for dette Spørgsmaal kunde nævnes. Mange Enkeltpersoner har saaledes vist meget stort Offersind til Fordel for vor Bespising; men lad mig nævne en Oplevelse af ganske særlig Art. En Dag ringede Duborg-Skolens Telefon, og vi blev bedt om at sende en Dreng ned til Havnen for at hente en Kasse Æbler fra en dansk Skonnert, der laa og skulde sejle. Drengen kom godt belæst tilbage, men vidste hverken Navn paa Giver eller Skonnert. Han havde faaet Ordre til at sige, naar han blev spurgt, at *Æblerne var en Hilsen fra Kongen af Danmark*. Kan man diskutere denne Form for Anonymitet, saa er et i hvert Fald sikkert, at Giversindet var, som det skulde være.

FADDERSKABSOPGAVER

Lige fra sin Start til sin Nedlæggelse (12 Aar) blev Kobbermølleskolen finansieret af *Grænseforeningerne for Aarhus og Randers Amter* (Formand: Højskoleforstander *Christensen Maarssø, Ask*), der fremdeles bærer Budgettet for Skolebygningen og den dertil knyttede Forsamlingshusvirksomhed.

Knud Dahl.

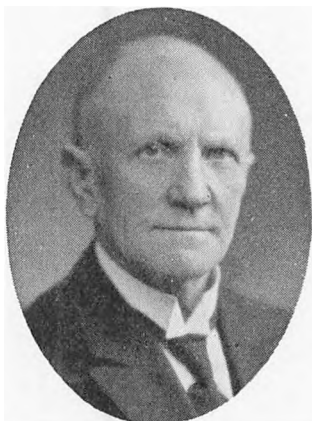
Den nye Skole i Tarup er rejst ved Midler, der er skaffet til Veje af Danmarks Gymnasielærere paa Initiativ af Lektor *Andr. Diemer*, Haderslev. Da Bygningen var rejst, fortsattes Indsamlingen til Fordel for Arbejdet i Forældre-kredsen og blev til »Gymnasie-lærernes Fadderskab for Adelby Sogn« (Formand: Lektor *Aage Knudsen*, Sønderborg, Kasserer: Lektor *Th. Kjeldsen*, Aabenraa). Fadderskabet har desuden tegnet sig for en sydslesvigsk Elevs Uddannelse paa Tønder Seminarium.

Christensen Maarssa.

»Jernfonden« (Gaardejer *Peter Grau*, Nordborg, og Gaardejer *Martin Simonsen*, Flovt) og »To Løver« (Grosserer *Ebbe Krarup*, København) har Fadderskabet for Forsamlingshuset »Kirkevang« i Ladelund.

Vore *Elevfadderskaber* er en Hjelpevirksomhed af særlig Art. Elever, der bor saa langt borte fra dansk Skole, at de ikke har Mulighed for dansk Skolegang, hvis de ikke kan anbringes i danske Hjem i Skolernes Nærhed, faar Tilskud fra Kredse hjemme til Afholdelsen af Pensionatsudgifterne. *D. D. D.* — *Slesvig Ligaen* — (Formand: Kaptein, Kammerjunker *H. Boeck*, København) har overtaget en Elev fra Slesvig, der besøger Duborg-Skolen, og *Sønderjydske Forening for Gentofte* (Formand: Oberst *E. Rønning*) har overtaget 2 Elever fra Sdr. Smedeby, der besøger Skolen i Jaruplund. *En Kreds af unge* med cand. jur. *Svend*

Peter Grau.

Hector Boeck.

Wisse, Sønderborg, i Spidsen staar rede til at overtage en lignende eller tilsvarende Opgave.

GAVER AF ANDEN ART

Skoler og Børnehaver er gennem Krigsaarene blevet hjulpet paa mangfoldige praktiske Maader, dels af Kredse, dels af Enkelpersoner. Rektor

Buchreitz i Aabenraa har et særligt Hjelpearbejde i Gang inden for Gymnasiekolerne, Forstander *Frode Nielsen*, Halvorsminde, et tilsvarende Arbejde blandt Venner i Nordjylland, D. N. U. i Ungdomskredsene, De danske Gymnastikforeninger blandt Idrætsfolkene, De danske Ungdomsforeninger inden for de enkelte Afdelinger o. s. v. En Sykreds (*Fru Ellen Kragelund*) under Sønderjydsk Forening for København (Borgmester *Alfred Bindselev*) tænker paa vore større og mindre Børn, Flensborg Samfundet paa vore indkaldte, tidligere Elever, og Frk. *Else Gade*, København, *Fru Amtslæge M. Olsen*, Nykøbing F., *Fru Pyndt*, Alstrup, *Fru Margr. Nordentoft*, Aarhus, *Valdemar Worm* og *Fru Elisabeth Olsen*, begge Aalborg, Frk. *Hanne Jenssen*, Haderslev, samt mange flere har tænkt paa Opgaver, der melder sig af forskellig Art. Grænseforeningen for Ribe Amt (*P. Michaelsen*) og Næstved By (*H. C. Møller*) har hjulpet efter eget Initiativ, og Haderslev Østeramts Grænseforening (*Gaardejer Jacob Friis*, Hauge) har forsynet vore Skoler med Julebøger. Ja, ogsaa paa selve Pengeforvaltningens Omraade har vi mødt overordentlig stor Interesse og Velvilje. Graasten Bank (Direktørerne *Anker Nissen* og *M. Christensen*) har ydet os Hjælp og Venlighed, der ligger langt ud over almindelig Bank-Service. En Damekomité i Aarhus (Baronesse *Zyphen-Adeler*), der gennem Aarene har bidraget smukt til at berede dansk Jul i Sydslesvig, skal heller ikke glemmes.

Axel Dahlbom.

At nævne de enkelte Gaver, Skolerne i Aarens Løb har modtaget, vil ganske simpelt være umuligt. Det kan dog næppe forklejne nogen at nævne Lærer *Axel Dahlboms* meget anselige Boggave til Duborg-Skolen i 1930. Den store, værdifulde Bogsamling, han havde samlet sig gennem mere end en Menneskealder, overdrog han Duborg-Skolen ved sin Afrejse fra Sønderjylland og stillede den til Skolens Raadighed.

LEGATER, PRÆMIER, AARSGAVER m. m.

En lang Række Legater og flere værdifulde Aarsgaver uddeles hvert Aar ved Afslutningsfesten paa Duborg-Skolen.

I) *Nikleander* og *Ninus Nissens Legat* paa ca. Kr. 400,00 om Aaret bestyres af Rektor *Chr. Nielsen*, Efterslægtens Gymnasium, København, og *Grosserer Cornelius Hansen*, Flensborg, i Samraad med Duborg-Skolens Rektor.

II) *Provst Simonsens* og *Hustrus Legat for Duborg-Skolen* paa ca. Kr. 230,00 om Aaret bestyres som ovenfor nævnt.

III) *Mørk Hansens Legat* paa ca. Rm. 20,00 om Aaret bestyres af Duborg-Skolens Rektor.

IV) *Apoteker Nicolaj Edinger Balles Legat* til Danskhedens Bevarelse i Sønderjylland paa ca. Kr. 500,00 om Aaret, der skiftevis fordeles til Sønderborg Statsskole og Duborg-Skolen, bestyres af Overretssagfører *Manthey-Wagner*, København, og de to ovennævnte Skolers Rektorer.

V) *Dansk Legatet* paa ca. Rm. 10,00 bestyres af Duborg-Skolens Rektor og fordeles hvert Aar til den Elev, der opnaar den største Eksamen i Dansk og Historie.

VI) *Andreas Hanssens Flidspræmie* uddeles hvert Aar til en flittig Elev paa Duborg-Skolen. Midlerne tilvejebringes ved Renterne af en Fru

Andreas Hanssen tilhørende Obligation. Legatet bestyres af Duborg-Skolens Rektor.

VII) *Andreas Hanssens Mindelegat*. Midlerne er indkommet ved Gaver fra sønderjyske Kredse, Grænseforenings-Afdelinger og interesse-rede Enkeltpersoner samt ved et meget smukt Bidrag fra Duborg-Samfundet. Legatets Formaal vil først blive klarlagt, naar Kapitalen er oppe paa et saadant Beløb, at Renterne kan blive en virkelig Hjælp til dem, der kommer i Betragtning ved Legatets Uddeling. Indsamlingen varetages, og den indkomne Kapital forvaltes af Skoleforeningens Formand og Duborg-Skolens Rektor.

VIII) *Søstrene Dueholms Legat* paa ca. Kr. 190,00 om Aaret bestyres af Biskop, Dr. Scharling, Ribe, og Adjunkt, Frk. Emmy Willemoes, sammesteds. Uddeles hvert Aars 4. November.

IX) *Sagfører Chr. Linde og Hustru Elisabeth Linde, født Svendsens Famliellegat*. Legatet bestyres af Sagfører Chr. Linde, Fredensborg (født Flensborger), og er i en Aarrække blevet anvendt til Indkøb af smukke Sølv-gaver (Spisesæt), der efter Skolens Indstilling er blevet uddelt til flittige Elever, der har bestaaet Skolens Afgangseksamen.

X) *En anonym Flensborger* har i en Aarrække skænket 3 Armbaands-ure som Flidspræmier.

XI) *Danmarks Værns Legat* uddeles een Gang om Aaret med Kr. 100,00 til en nuværende eller tidligere Elev fra Duborg-Skolen efter Rektors Indstilling. Bestyres af Overretssagfører Knud Dahl og Oberst Rolf Larsen, begge København.

XII) *Mindelegatet om Frk. Marie Fink fra Bøffelkobbøl*. Uddeles een Gang aarlig med ca. Kr. 25,00 til en Elev paa Duborg-Skolen. Legatets Bestyrelse bestaar af Pastor J. P. Skjoldborg, Bankprokurist Müller-Kristiansen, begge Sønderborg, Sognepræsten i Nybøl og Formanden for D. N. U. Duborg-Skolens Rektor indstiller efter Samraad med Skolens Lærerpersonele.

XIII) *Flensborg-Samfundet* giver hvert Aar Vilh. la Cours Danmarks-Historie til en historieinteresseret Elev i Afgangsklassen. (Formand: Overretssagfører Knud Dahl.)

XIV) *Sløjdsinspektør Krog-Clausen* har hvert Aar skænket to værdifulde Værktøjsæt til flinke Elever i Sløjd.

Andre Legater.

Efter Ansøgning har Skoleforeningen gennem Aarene nydt godt af følgende Legater:

I. *Dansk Hjælpefond* (Pipers Legat) har i en Aarrække ydet et meget smukt aarligt Tilskud til Afholdelsen af Udgifter under Skoleforeningen, der ikke hviler i faste Budgetter.

Legatets Bestyrelse bestaar af: Prof. K. Fabricius (Formand), fhv. Præsident Holger Andersen (Næstformand), ORS. Knud Dahl (Kasserer), Forretningsfører Funch, alle København, Biskop Noack, Haderslev, Politimester Vagn Bro, Køge, Redaktør L. P. Christensen, Grosserer Cornelius Hansen, begge Flensborg, samt Lektor Knud Kretzschmer, København, som Sekretær.

II a. *Lauritz Andersens Fond*.

Bestyres af: Rektor, Professor Anker Engelund, Fabrikant Hans L. Larsen, Professor, Dr. polit. Carl Iversen, Landsretssagfører S. Langkjær, Grosserer W. Røper-Petersen, Forbundsformand Josef Andersson, alle København, og Sekretær J. K. Haugaard, Aarhus. (H. E. Glahn er Fondets Sekretær.)

II b. *Tuborgfondet.*

Bestyres af: Professor, Dr. jur. O. A. Borum, Direktør Einar Dessau, Direktør, Professor Carl Jacobsen, Direktør Herbert Jerichow, Ingeniør Per Kampmann, Direktør J. A. Kørbing, Overretssagfører Niels Olesen, Direktør Erik Reinhard, Direktør Vald. Thiele, alle København.

II c. *Den Raben-Levetzauseke Fond.*

Bestyres af: Dr. med. Th. Madsen, København Ø., Stiftamtmand, Kammerherre W. Oxholm, Vedbæk, og Baron I. O. Raben-Levetzau, Aalholm Slot.

Disse tre Legater har gennem Aarene ydet vægtige Bidrag til Skoleforeningens Arbejde.

III a. *Overretssagfører L. Zeuthens Mindelegat.*

Bestyres af: Prof. Aage Friis (Formand), fhv. Borgmester Peder Hedebo og Kontorchef Walter Schwanenflügel, alle København.

III b. *Carlsen-Langes Legatstiftelse.*

Bestyres af: Greve F. Brockenhuus-Schack, København, Professor, Dr. jur. P. Andersen, Rungsted, Hofjægmester H. Collet, Lundby. (T. Ogstrup er Legatets Sekretær.)

III c. *Carl Julius Petersens Hjælpefond.*

Disse har alle tre med større eller mindre Afbrydelser bidraget til Afholdelsen af forskellige Udgifter vedrørende Skoleforeningens Drift.

IV. *Brødrene Brousts Legat.*

Bestyres af: Præsident Holger Andersen (Formand), Overretssagfører Manthey-Wagner (Kasserer), begge København, og Grosserer I. C. Møller, Flensborg.

Har i Krigsaarene efter Ansøgning ydet betydelig Hjælp til Børnebespisningen.

V. *Legat for dansksindede Studenter fra Flensborg* eller det øvrige Sydslesvig.

Brødrene Oscar og Alfred Haastrups Mindelegat uddeles i 2 Portioner à Kr. 600,00 aarligt og kan søges af værdige, trængende dansksindede Studenter, der ved Fødsel eller Opvækst er knyttet til Tønder By og Amt eller til Flensborg og Sydslesvig, og som studerer Pharmaci eller Kemi.

Ansøgningskemaer faas ved Henvendelse til Legatets Sekretær, Landsretssagfører Boye Hartmann, Tønder.

VI. *Den sønderjydske Fonds sydslesvigske Studielegat* yder Hjælp til studerende unge fra danske Hjem i Sydslesvig. Skoleforeningen er af Grænseforeningen, der bestyrer og uddeler Legatet, bemyndiget til at foretage den behørig Indstilling.

VII. *Egmont H. Petersens Fond.*

Efter Ansøgning har Skolen kunnet udvirke, at Egmont H. Petersens Fond, Vognmagergade 9, København K., de sidste Aar har tildelt en Elev paa Duborg-Skolen en Legatportion af Fondets Midler.

VIII. *Carit Etlars og Hustru Olga Augusta Etlars Legat* har sendt Boggaver med Værker af Carit Etlar.

Legatet bestyres af Landsretssagfører Paul G. Nielsen, København.

Studenterkollegiet ved Aarhus Universitet. Christian Skriver Simonssens Værelse og L. Hammerichs Mindeværelse staaer efter nærmere fastsatte Regler til Raadighed for danske Studenter fra Sydslesvig. Duborg-Skolens Rektor giver Indstilling om Værelsernes Anvendelse.

MAN UNDRES, MAN GLÆDES, OG MAN SIGER
HJERTELIG TAK

En god Ven af vort sydslesvigske Arbejde hævdede engang med stor Bestemthed, at vi intet havde at sige Tak for, naar vi modtog vore Hilsener og Gaver fra Danmark. Gaverne var Danmarks Tak til Sydslesvig for Troskab og Grænsevagt. Det er muligt, at dette Syn paa Sagen meget vel kan staa for en ren logisk Prøve; og i en vis Forstand vil jeg gerne være med til at prise vor sydslesvigske Ven i hans Grav derfor. Han lod aldrig sin højre Haand vide, hvad hans venstre gjorde. Han gav af et rent Sind og et glad Hjerte. Men man maa ikke over det glemme, at der er Tilfælde, hvor det er lettere at give end at tage imod. Der skal god Opdragelse, sikker Moral og stor menneskelig Personlighedsværdi — langt større, end vi kan møde den hos Børn — til altid at være den nydende Part. Derfor skal vi ogsaa have Lov til at lære vore Børn og Hjem at takke paa rette Maade, til i hver Gave ogsaa at se en Opgave. Og har vi her skuffet ved den ene og den anden Lejlighed — og det har vi —, saa ved jeg dog ogsaa, at vi er paa Vej — endda godt paa Vej — til at tage imod med det rette Sind. En hjemsendt Soldat, der var alvorlig syg, men ved Skoleforeningens Hjælp atter fandt sin Sundhed, kom glædestraalende og lagde sine Hjemsendelsespenge i Skolens Kasse til Fordel for vor Børnebespisning. Det var Enkens Skærv i Tempelblokken om igen, ikke paa Grund af Bidragets Lidenhed — for det var et meget stort Beløb, han gav os —; men fordi han kom med, hvad han ejede. En af vore unge Piger, der havde været alvorlig syg, kom efter sit Hospitalsophold op paa Kontoret og tilbød smilende sin Hjælp. Paa et Tidspunkt, da vore Kontorstole paa Grund af Indkaldelser stod tomme, blev hun os en kærkommen hjælpende Haand. Hun kom ikke, fordi vi sendte Bud efter hende, men fordi hun gerne vilde være med i vor danske Dag. Det blev hendes Tak. Et Forældrepar, der sad i deres friske Sorg over deres faldne Dreng, vendte deres Tanker mod hans Barndomsskole og sendte os et efter Forholdene meget stort Beløb til vor Børnebespisning. Skoleforeningens Medlemskontingent er blevet større end nogensinde før, Duborg-Skolens Vennekreds har ydet meget store Beløb til dens Udsmykning, og Gaverne fra vore Hjem og vore Børn til vort filantropiske Arbejde har været en overraskende glædelig Oplevelse.

Jo, vist er vi paa Vej. Der kommer en Dag, da Gavernes Strøm vil vende vore unges Sind mod dem, der trofast og kærligt holdt ud. Der kommer en Dag, da de af Hjertet vil glædes over den Kærlighed, der slog Kreds om deres Skoleaar, en Dag, da de som med een Mund vil tolke Hjerternes varme og inderlige Tak, og den Dag er der ingen Tvivl om, hvem Takken gælder. Enkelt og stærkt vil de bringe den til dig, Mor Danmark.

ET ORD TIL SIDST

Dansk Skoleliv bag Flensborg Fjord maa altid til en vis Grad blive noget for sig selv. Grænsepælene skiller; thi selv om Sindsfællesskabet paa saa mange Maader kan finde Vej over Grænsens Skel, saa vil Skæbnefællesskabet uundgaaeligt standses ved Grænsens Pæle. Derfor kan man ogsaa let komme ud for paa Afstand at bedømme Arbejdet i Sydslesvig anderledes end paa selve Aastedet, ikke alle tænker paa, at mangt og meget skifter Fortegn bag en Grænse. Det kan gaa her som med Kirkernes pragtfulde Glasmalerier. Udefra set er de udvisket i deres Linier og helt uden Farve. Billedet er der; men Livet mangler. Glasmaleriet skal ses indefra, saa først kommer det til sin fulde Ret. Lyset spiller i alle Farvenuancer; ja, selv de allermindste Enkelt-heder gør sig gældende. Lyset gør det til et Kunstværk.

Det er det samme, et Jubilæumsskrift for 25 Aars dansk Skole-virksomhed i Sydslesvig tilsigter: at belyse Kaar og Tilskikkelser gennem Aarene, saa de ses, som de er. At dette Billede saa til Gengæld ikke helt kan faa Glasmaleriets farverige og festfyldte Karakter, ved vi helt vel. Og det kommer vel sagtens den Karakteristik nærmest, som Amtslæge Lausten Thomsen, der bedre end de fleste ved at vurdere det skrevne Stof, gav vort sidste Aarsskrift: »En underlig Bog, der fylder os med dybeste Vemod, rigeste Glæde og inderligste Stolthed paa samme Tid.« Aarene har bragt os baade Trængsel og Glæde i fuldt Maal. Og det er disse skiftende Kaars Afspejling, vi ønsker, vort Jubilæumsskrift skal bære ud til Skoleforeningens mange Venner.

Ganske vist foreligger der omfattende Aarsberetninger — 22 i alt — om Skoleforeningens Arbejde i By og paa Land, i Skoler, Børnehaver og Højskoleanliggende; men da de selvsagt kun kan tage eet Aar ad Gangen, kommer de helt naturligt til at savne den store Fællesoversigt, der skaber Helheden. Dertil kommer tillige, at disse Aarsberetninger er Enkeltmands Værk, mens Jubilæumsskriftet er et redaktionelt Arbejde, der i langt rigere Maal faar Alsidighedens Styrke og Karakter, mens det naturligvis paa den anden Side møder den Vanskelighed, intet redaktionelt Værk

om et Fællesemne kommer helt uden om, at Gentagelserne dukker op paa Emnernes Tangeringssteder.

»I Fædres Spor« udsendes som Jubilæumsgave til Skoleforeningens trofaste Velyndere gennem Aarene, men kommer samtidig i Boghandelen i et begrænset Oplag, idet Jul. Gjellerups Forlag har erklæret sig rede til at forlægge Bogen. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding har trods store Vanskeligheder vist os stor Imødekommenhed og megen Interesse, ogsaa det skal nævnes her.

Men uden formaaende Kræfters interesserede Medvirken havde det naturligvis ikke været muligt økonomisk set at udsende »I Fædres Spor«. Derfor skal der ogsaa paa dette Sted lyde en hjertelig Tak til Statens Udvalg med Landstingsmand H. Jepsen Christensen i Spidsen, der straks ved Sagens første Omtale i Undervisningsministeriet gav denne levende Tilslutning. Og der skal lyde en Tak til Bogens Forfattere, der ud fra talrige personlige Oplevelser og Erfaringer eller gennem indgaaende Undersøgelser har gjort det muligt at skabe et Stykke dansk Skolehistorie, der saa alsidigt som muligt og uden Kulisser af nogen Art søger at afspejle dansk Folke- og Kulturliv i Fædres Spor fra Flensborg Fjord til Danevirke, samt til Frk. Inger Margrethe Ottosen for flittig og samvittighedsfuld Korrekturlæsning. Men uden at forringe andres Hjælp og Indsats maa det her være mig tilladt at bringe Redaktør L. P. Christensen, der langt ud over det almindelige har ydet teknisk Hjælp og redaktionel Vejledning, en særlig hjertelig Tak.

Duborg-Skolen, Flensborg, i April 1945.

Bernhard Hansen

ARTIKLERNES FORFATTERE

Holger Andersen, forhv. Præsident for den græsk-tyrkiske Udvekslingskommission, cand. theol., R., Dmd. p. p., f. 11. April 1890 i Haderslev, Folketingsmand 1920—1932. Medlem af en lang Række Bestyrelser og Lægater, blandt disse Statens Udvalg for dansk Sprog og Kultur i Udlandet fra 1921—1930. Siden 1943 Formand for Grænseforeningen (Sønderjyske Foreningers Fællesraad). Adrs.: Duntzfelts Allé, Hellerup.

H. Jepsen Christensen, Landstingsmand, K. p. p., f. 28. Februar 1880 i Nørby (Sønderjylland), Formand for Sønderjydsk Skoleforening og for Statens Udvalg for dansk Sprog og Kultur i Udlandet samt Medlem af flere andre Bestyrelser, Udvalg og Nævn. Adresse: Høgsbro pr. Hvidging St. (Sønderjylland).

L. P. Christensen, Chefredaktør af Flensborg Avis, født 10. Marts 1882 i Rinkenæs Sogn. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Skoleforening, Flensborg, fra 1921 og Næstformand fra 1935. Medlem af Flensborg Byraad fra 1924 til 1934, derefter Raadsherre under Bystyret. Bopæl: Flensborg.

Cornelius Hansen, Grosserer, født 5. Juni 1876 i Løjt Sogn. Formand for Dansk Skoleforening, Flensborg, fra 1921, Medlem af Flensborg Byraad 1924—1929 og af Flensborg Magistrat 1929—1934, derefter Raadgiver under Bystyret. Formand for danske Sydslesvigeres Fællesraad. Bopæl: Flensborg.

Øvrige Forfattere:

Niels Christensen
Dirk Dirks
Bernhard Hansen
Peder Jensen
Niels Kjems
Gustav Lindstrøm
Thomas Madsen
Ejnar Olesen

Se Artiklen: Danske Lærere i Mellemslesvig gennem et kvart Aarhundrede.

INDKALDTE

Hans Meng.

Fr. Dinsen Hansen.

Niels Bøgh Andersen.

Niels Kjems.

Lars Schubert.

LÆRERE

Hans Tønnsen.

Hermann Tychsen.

Aksel Lieb.

Christian Harck.

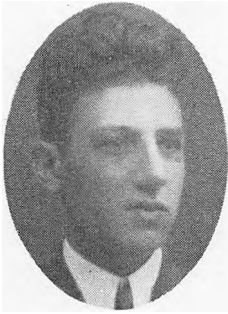
Nicolaj Büchert.

SKOLEFORENINGENS LÆRERE OG FUNKTIONÆRER I MARTS 1945

1. Gustav Lindstrøm.
2. Niels Kjems.
3. Thyra Madsen.
4. Niels Christensen.
5. J. H. Harck.
6. Henry Thomsen.
7. Kathr. Ingwersen.
8. Alberta Nielsen.
9. Frieda Helming.
10. Katr. Skøtt.
11. Bertha Halvas.
12. Ellen Juul.
13. Hans Futtrup.
14. Nic. Jensen.
15. Inger Futtrup.
16. Inger Ottosen.
17. Thea Büchert.
18. Frøsl. Christensen.
19. Elisabeth Hansen.
20. Thomas Madsen.
21. Christian Juul.
22. Signe Petersen.
23. Ejnar Olesen.
24. Charl. Petersen.
25. Bernhard Hansen.
26. Ing. Bøgh Andersen.
27. D. Dirks.
28. Mar. Schlesinger.
29. Peder Jensen.

LÆRERE, DER VAR FRAVÆRENDE
VED FORANSTAAENDE GRUPPEFOTOGRAFERING
I MARTS 1945

H. Fischer.

Elna Jensen.

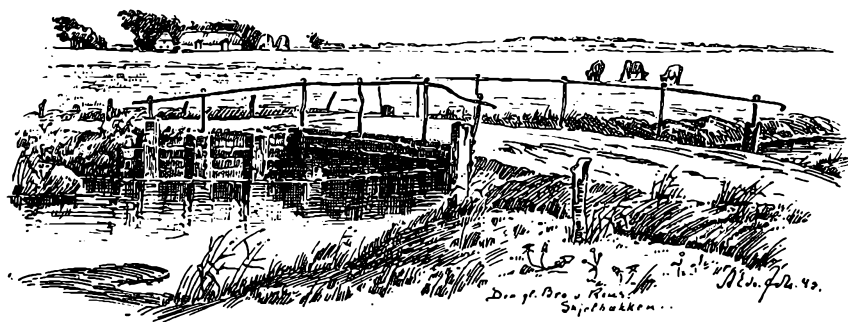
Anna Kjems.

H. P. Eskildsen.

J. Damkjær Poulsen.

Motiv fra Skelbækken.

(A. Edsen Johansen.)

„Over Grænsens Sten og Strømme...“

